

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/303335067>

Local Wisdom and Agricultural Extension (In Thai) ท้องถิ่นภูมิปัญญาและงานส่งเสริมการเกษตร (ภาษาไทย)

ท้องถิ่นภูมิปัญญา

Book · April 2015

DOI: 10.13140/RG.2.1.1722.0726

CITATIONS

0

READS

26,297

1 author:

Patana Sukprasert
Kasetsart University

191 PUBLICATIONS 146 CITATIONS

SEE PROFILE

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Kasetsart University [View project](#)

ท้องถิ่นภูมิปัญญาและงานส่งเสริมการเกษตร [View project](#)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการส่งเสริมการเกษตร
Local Wisdom and Agricultural Extension

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร.พัฒนา สุขประเสริฐ

ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร

คณะเกษตร, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน

คำนำ

ตำราเรื่อง “ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการส่งเสริมการเกษตร” จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการสอนของคณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และใช้ประกอบการฝึกอบรมให้กับหลายหน่วยงาน/องค์กรที่ผู้เขียนเป็นวิทยากรบรรยาย โดยที่เนื้อหาภายในเล่มประกอบด้วย 4 บท คือ

บทที่ 1 สารัตถะเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

บทที่ 2 ประเภทและคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

บทที่ 3 การสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น

บทที่ 4 ปัจจัยมบทเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

ข้อมูลและเนื้อหาที่ได้นำมาเรียบเรียงนี้ ได้มาจากการตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องร่วมกับความรู้และประสบการณ์ที่ผู้เขียนได้เป็นอาจารย์สอนในวิชา "ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการส่งเสริม" และวิชาอื่นที่เกี่ยวข้อง และได้เป็นวิทยากรหลักในการบรรยายและคุมฝึกปฏิบัติให้กับหลายหน่วยงาน/องค์กร อาทิเช่น หัวข้อ "Local Wisdom for Agricultural Development" ในหลักสูตร From Sufficiency Economy to Wealthiness of the Nation ให้กับเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของภาครัฐของมิตรประเทศ ภายใต้ความร่วมมือทางวิชาการระหว่างสำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กับกรมความร่วมมือระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ พร้อมกันนี้ผู้เขียนก็ได้สอดแทรกแนวคิดและกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้อ่านได้เกิดการคิดเชิงระบบ และสามารถทำการต่อยอดองค์ความรู้ได้อย่างมีเหตุผล จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าตำราเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนามุมมองและศาสตร์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้ได้เกิดการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องสืบต่อไป

หากว่ายังคงมีข้อผิดพลาดประการใด ผู้เขียนก็ขออภัยไว้ ณ ที่นี้ โดยมุ่งหวังว่าตำราเล่มนี้จะได้เป็นแหล่งข้อมูลและสื่อกลาง เพื่อการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้สังคมไทยได้มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างมั่นใจต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร.พัฒนา สุขประเสริฐ
ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร
คณะเกษตร, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

เมษายน 2558

สารบัญ

หน้า

บทที่ 1	สารัตถะเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	1
1.	ความหมายและคำศัพท์ที่ใกล้ชิดกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	1
1)	จาก "ความคิด" นำไปสู่ "ภูมิปัญญา"	1
	(1) ความคิด	2
	(2) ความรู้	2
	(3) ภูมิปัญญา	3
2)	ภูมิปัญญาชาวบ้านและภูมิปัญญาสากล	4
	(1) ภูมิปัญญาชาวบ้าน	4
	(2) ภูมิปัญญาสังคมน	4
	ก. ภูมิปัญญาชุมชน	5
	ข. ภูมิปัญญาท้องถิ่น	5
	(3) ภูมิปัญญาสากล	6
2.	ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น	8
1)	ความสำคัญในด้านเศรษฐกิจ	8
	(1) เป็นสิ่งที่จะช่วยในเรื่องการลดรายจ่าย	8
	(2) เป็นสิ่งที่จะช่วยในเรื่องการสร้างเป็นรายได้	8
	(3) เป็นสิ่งที่จะช่วยในเรื่องการสร้างเป็น โอกาสหรือทางเลือกใหม่	9
2)	ความสำคัญในด้านสังคม	9
	(1) เป็นสิ่งที่จะช่วยให้มีชีวิตอยู่รอดอย่างเป็นปกติสุข	9
	(2) เป็นสิ่งที่จะช่วยให้ได้มีปฏิสัมพันธ์ทางด้านสังคม	10
	(3) เป็นสิ่งที่จะช่วยให้ได้เกิดเป็นเอกลักษณ์	10
3)	ความสำคัญในด้านการเมืองการปกครอง	11
	(1) เป็นสิ่งที่จะช่วยทำให้ประชาชนได้มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น	11
	(2) เป็นสิ่งที่จะช่วยทำให้สังคมและประเทศชาติเกิดความมั่นคง	11

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4) ความสำคัญในด้านสิ่งแวดล้อม	12
(1) เป็นสิ่งที่จะช่วยให้สภาพแวดล้อมได้เกิดเป็นความสมดุลได้อย่างเหมาะสม	12
(2) เป็นสิ่งที่จะช่วยให้ระบบนิเวศได้มีความยั่งยืน และมีเสถียรภาพ	12
3. สาเหตุที่ได้มีการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่น	15
1) พฤติกรรมของมนุษย์	15
(1) มนุษย์ย่อมต้องการที่จะมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น	15
(2) ธรรมชาติของมนุษย์ย่อมได้มีการสะสม และจัดระบบองค์ความรู้	17
2) ธรรมชาติและสภาพแวดล้อม	19
(1) ธรรมชาติและสภาพแวดล้อมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง	19
(2) การเปลี่ยนแปลงใดๆ ย่อมที่จะนำไปสู่การเกิดภาวะสมดุล	22
3) กระแสสังคม	22
(1) เป็นเป้าหมายขององค์ความรู้	23
(2) เกิดจากสมาชิกและก็มีอิทธิพลโดยตรงต่อการแสดงพฤติกรรม	23
4. แหล่งข้อมูลที่ใช้เพื่อการสืบค้นภูมิปัญญาท้องถิ่น	26
1) สื่อเผยแพร่ความรู้ทางด้านวิชาการ	26
(1) หนังสือ/เอกสารทางวิชาการ	26
(2) อินเทอร์เน็ต	26
(3) หลักฐานอ้างอิงในด้านวิชาการ	27
2) สื่อเผยแพร่ความรู้ด้านคุณลักษณะของชุมชน/สังคมเฉพาะกลุ่ม	27
(1) ความเชื่อ บรรทัดฐานหรือค่านิยม	27
(2) ประเพณีหรือวัฒนธรรม	28
3) พฤติกรรมหรือวิถีการปฏิบัติของสมาชิกในชุมชน	29
(1) วิถีการประกอบอาชีพของสมาชิกในชุมชน	29
(2) วิถีการดำเนินชีวิตของสมาชิกในชุมชน	30

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5. องค์ประกอบที่ก่อให้เกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น	32
1) ปัจจัยเริ่มต้นที่จำเป็นจะต้องมี	32
(1) ผู้รู้/ นักคิด	32
(2) องค์ความรู้	33
(3) สภาพการณ์ที่เกื้อหนุน	35
2) กระบวนการได้มาซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น	35
(1) การสืบค้น/แสวงหา	36
(2) การคัดแปลง	36
(3) การสร้างสรรค์	36
บทที่ 2 ประเภทและคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น	39
1. สาระ/เนื้อหาของภูมิปัญญาท้องถิ่น	40
1) สาระเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ	40
(1) การเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ	40
(2) การคงอยู่ของปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ	41
(3) การหมดสิ้นไปของปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ	41
2) สาระเกี่ยวกับศิลปะ ประเพณีและวัฒนธรรม	41
(1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องศิลปะ	42
(2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องประเพณี	43
(3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องวัฒนธรรม	56
3) สาระเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวัน	57
(1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องความจำเป็น	58
(2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องของความต้องการ	63

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4) สารระเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ	64
(1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการคัดเลือกอาชีพ	65
(2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการพัฒนาอาชีพ	66
(3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการสร้างสรรคอาชีพ	68
5) สารระเกี่ยวกับระบบการศึกษา/สังคมมิติ	71
(1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	72
(2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปะและการแสดง	72
(3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านมนุษย์และสังคม	72
(4) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านกฎหมายและการเมือง	73
(5) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร ป่าไม้ ปศุสัตว์ ประมงและสัตว์น้ำ	73
(6) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมและอุตสาหกรรม	73
(7) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสิ่งแวดล้อมและการจัดการ	74
(8) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการศึกษา	74
(9) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการบริหารจัดการและธุรกิจชุมชน	74
(10) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศาสนาและลัทธิความเชื่อ	75
(11) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านบรรพตฐาน ประเพณี และวัฒนธรรม	75
(12) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและการสื่อสาร	75
(13) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแพทย์แผนไทยและสาธารณสุขมูลฐาน	76
(14) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านปัจจัย 4	76
2. วัตถุประสงค์ในการนำไปใช้ประโยชน์	81
1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการประกอบอาชีพ	81
(1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องปัจจัยหลักในการผลิต	81
(2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องปัจจัยส่งเสริมการผลิต	85
2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน	87
(1) การนำไปใช้ในชีวิตประจำวันในระดับบุคคล/ครอบครัว	87
(2) การนำไปใช้ในชีวิตประจำวันในระดับกลุ่ม/ชุมชน	88
(3) การนำไปใช้ในชีวิตประจำวันในระดับท้องถิ่น	89

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3. แหล่งที่มา/จุดกำเนิดของภูมิปัญญาท้องถิ่น	95
1) สิ่งที่มีอยู่ภายในชุมชน	95
(1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มาจากการเลียนแบบ	95
(2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มาจากการดัดแปลง	96
(3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มาจากการสร้างสรรค์	96
2) จากภายนอกชุมชน	96
(1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์/ฟื้นฟู	97
(2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการสร้างเสริมความเป็นสากล	97
4. เทคนิคที่ใช้ในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	100
1) การสืบทอดโดยการใช้สื่อที่เป็นสิ่งประดิษฐ์	100
(1) การสืบทอดโดยการใช้สื่อบันทึก	101
(2) การสืบทอดโดยการใช้สื่อเผยแพร่อื่นๆ	102
2) การสืบทอดโดยการใช้สื่อบุคคล	102
(1) การสืบทอดโดยการใช้เทคนิคการบอกเล่า	102
(2) การสืบทอดโดยการใช้เข้าร่วมในพิธีกรรม	103
5. ระดับการได้สัมผัสหรือการเข้าถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น	108
1) การได้สัมผัส/เข้าถึงในเชิงรูปธรรม	108
2) การได้สัมผัส/เข้าถึงในเชิงนามธรรม	108
บทที่ 3 การสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น	113
1. นิยามของการสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น	113
2. หลักการสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น	114
3. การเปลี่ยนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นภูมิปัญญาสากล	116
1) การสร้างภาพปรากฏของภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ	116
(1) เป้าหมายในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบไปใช้ประโยชน์	117
(2) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ	119

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
(3) รูปแบบ วิธีการและเทคนิคในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ต้นแบบไปใช้ประโยชน์	121
2) การค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกเพื่อการปรับเปลี่ยน	125
(1) คุณลักษณะที่ใกล้เคียงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ	125
(2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่แล้วอย่างแพร่หลาย	125
(3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถูกเจาะจง	126
3) การเปรียบเทียบในระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบกับภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือก	127
(1) เทคนิคที่นำมาใช้ในการเปรียบเทียบ	127
(2) ตัวบ่งชี้ที่นำมาใช้ในการเปรียบเทียบ	128
(3) ผลจากการเปรียบเทียบ	131
4) การสร้างเสริมคุณลักษณะให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือก	134
(1) รูปแบบที่ใช้ในการสร้างเสริมคุณลักษณะ	134
(2) วิธีการที่ใช้ในการสร้างเสริมคุณลักษณะ	135
(3) เทคนิคที่ใช้ในการสร้างเสริมคุณลักษณะ	137
5) การสร้างความเชื่อมั่นให้กับภูมิปัญญาใหม่	140
(1) การสร้างเป็นมาตรฐาน	140
(2) การใช้ระบบการประกันคุณภาพ	141
(3) การใช้ระบบการรับรองคุณภาพ	142
2. การทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง	145
1) การส่งเสริมให้มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง	145
(1) การสร้างให้เกิดการยอมรับในภูมิปัญญาท้องถิ่น	145
2) การสืบทอดและการใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่องและเป็นวงจร	150
(1) การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น	150
(2) การฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น	152
(3) การดัดแปลงและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่	153

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3) การสร้างเสริมปัจจัยสนับสนุนให้มีการใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง	157
(1) การสร้างเสริมปัจจัยสนับสนุนในระดับบุคคล/ครอบครัว	157
(2) การสร้างเสริมปัจจัยสนับสนุนในระดับกลุ่ม/ชุมชน	157
(3) การสร้างเสริมปัจจัยสนับสนุนในระดับสังคม	158
บทที่ 4 ปัจจัยมหัพทเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	161
1. ประโยชน์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น	161
1) ในระดับบุคคล/ครอบครัว	161
(1) การช่วยในเรื่องรายได้และ / หรือผลตอบแทน	162
(2) การช่วยในเรื่องการประกอบอาชีพ	162
(3) การช่วยในเรื่องการดำเนินชีวิต	163
2) ในระดับกลุ่ม/ชุมชน	163
(1) การช่วยในเรื่องกลุ่มและพลังกลุ่ม	163
(2) การช่วยในเรื่องเครือข่ายของอาชีพ	163
(3) การช่วยในเรื่องบรรทัดฐาน ค่านิยมและวัฒนธรรม	164
3) ในระดับสังคม/ประเทศ	164
(1) การช่วยให้ระบบนิเวศได้ฟื้นตัวและเข้าสู่ภาวะสมดุล	165
(2) การช่วยในเรื่องความมีเสถียรภาพของวิถีในการดำเนินชีวิต	165
(3) การช่วยในเรื่องความมั่นคงของสังคมโดยส่วนรวม	165
2. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์ในด้านการเกษตร	168
1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในระยะการสร้างผลิตผล	168
(1) การเลือกใช้พันธุ์/ปัจจัยการผลิตที่ดี	168
(2) การคัดเลือก/ปรับสภาพแวดล้อมให้ดี	169
(3) การปลูกและการดูแลรักษาที่ดี	169
(4) การเก็บเกี่ยวผลิตผลที่ดี	170

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในกระบวนการสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์	170
(1) การคัดเกรดผลิตผลที่ดี	170
(2) การมีกระบวนการผลิตที่ดี	171
(3) การแปรรูปที่ดี	171
(4) การทำให้มีสารออกฤทธิ์ที่ดี	173
(5) การทำให้มีรสชาติที่ดี	173
3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในระยาะการตลาดในเชิงพาณิชย์	174
(1) การบรรจุหีบห่อที่ดี	174
(2) การทำให้สินค้ามีคุณภาพคงทนดี	175
(3) การทำให้มีเรื่องราวที่ดี	175
(4) การทำให้มีตราสินค้าที่ดี	176
3. การสืบสาน/ล่มสลายของภูมิปัญญาท้องถิ่น	178
1) ผู้เผยแพร่	178
(1) ผู้นำส่งข้อมูล	178
(2) ผู้คัดแปลงข้อมูล	179
2) ภูมิปัญญาท้องถิ่น	179
3) ช่องทางในการถ่ายทอด/เผยแพร่	179
(1) ประเภทของสื่อที่ใช้ในการถ่ายทอด/เผยแพร่	180
(2) เทคนิคในการถ่ายทอด/เผยแพร่	182
4) ผู้ใช้	186
(1) ผู้ที่ไม่ได้ใช้	187
(2) ผู้ใช้อย่างไม่เหมาะสม	188
(3) ผู้ใช้อย่างปกติโดยทั่วไป	188
(4) ผู้ใช้ที่สามารถทำการดัดแปลงได้เป็นอย่างดี	189
(5) ผู้ใช้ที่สามารถต่อยอดได้อย่างต่อเนื่อง	189

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5) ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	189
(1) ธรรมชาติ/สภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลง	190
(2) อาชีพ/การดำเนินชีวิตมีการเปลี่ยนแปลง	190
(3) ภูมิปัญญาใหม่ได้มีเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง	191
เอกสารเชิงอรรถ	195
ประวัติผู้เขียน	200

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
ตารางที่ 1	47
ตารางที่ 2	50
ตารางที่ 3	51
ตารางที่ 4	53
ตารางที่ 5	55
ตารางที่ 6	61
ตารางที่ 7	91
ตารางที่ 8	105

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า	
ภาพที่ 1	สารัตถะเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	7
ภาพที่ 2	ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น	14
ภาพที่ 3	สาเหตุที่ต้องได้มีการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่น	25
ภาพที่ 4	แหล่งข้อมูลที่ใช้เพื่อการสืบค้นภูมิปัญญาท้องถิ่น	31
ภาพที่ 5	องค์ประกอบที่ได้อำนาจให้เกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น	37
ภาพที่ 6	สาระ/เนื้อหาของภูมิปัญญาท้องถิ่น	80
ภาพที่ 7	วัตถุประสงค์ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์	94
ภาพที่ 8	แหล่งที่มา/จุดกำเนิดของภูมิปัญญาท้องถิ่น	99
ภาพที่ 9	เทคนิคที่ใช้ในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	107
ภาพที่ 10	ระดับการได้สัมผัส/การเข้าถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น	110
ภาพที่ 11	ประเภทและคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น	111
ภาพที่ 12	การสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น	115
ภาพที่ 13	การสร้างภาพปรากฏของภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ	124
ภาพที่ 14	การค้นหากิจกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกที่จะนำมาใช้ประโยชน์	126
ภาพที่ 15	การเปรียบเทียบในระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบกับภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือก	133
ภาพที่ 16	การสร้างเสริมคุณลักษณะให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือก	139
ภาพที่ 17	การสร้างเชื่อมั่นให้กับภูมิปัญญาใหม่	144
ภาพที่ 18	การส่งเสริมให้มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง	149
ภาพที่ 19	การสืบทอดและการใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่องและเป็นวงจร	156
ภาพที่ 20	การสร้างเสริมปัจจัยสนับสนุนให้ได้มีการใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง	159
ภาพที่ 21	ประโยชน์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น	167
ภาพที่ 22	การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์ในด้านการเกษตร	177
ภาพที่ 23	การสืบสาน/ล่มสลายของภูมิปัญญาท้องถิ่น	190

สารบัญเชิงอรรถ

	หน้า
1/ ฝ่ายแม่่ว (check dam)	5
2/ เทคโนโลยีที่เหมาะสม (appropriate technology)	6
3/ การลงแขก (labor rotation)	10
4/ การทอดกฐิน(resources accumulation)	10
5/ เอกลักษณ์ (uniqueness)	10
6/ อัตตลักษณ์ (identity)	10
7/ กุ้งเหยียด (the striaght of syrup shrimp)	21
8/ ความจริงเชิงธรรมชาติ (natural truth)	32
9/ ความจริงเชิงประจักษ์ (empirical truth)	34
10/ ความจริงเชิงเหตุผล (reasonable truth)	34
11/ ความมั่นคงทางด้านอาหาร (food security)	57
12/ การรวมกลุ่ม (group)	64
13/ การสร้างทีมงาน (team)	64
14/ การประสานพลัง (empower)	64
15/ การทวีพลัง (synergy)	64
16/ ผู้ที่อยู่ในวัยทอง (golden age's people)	78
17/ พืชวันยาว (long day plant)	84
18/ การกำหนดเป็นมาตรฐาน (standardization)	97
19/ การประกันคุณภาพ (quality assuring)	97
20/ การรับรองคุณภาพ (quality accredit)	97
21/ หลักการและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (principle and methodology in science)	108
22/ ทฤษฎีการพัฒนาตามความจำเป็น (necessity theory)	116
23/ ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ (ideal local wisdom)	117
24/ ภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือก (selected local wisdom)	125
25/ การคิดเชิงสังเคราะห์ (synthesized thinking system)	127
26/ การคิดเชิงบูรณาการ (integrated thinking system)	127

สารบัญเชิงอรรถ (ต่อ)

	หน้า
<u>27/</u> การคิดเชิงวิเคราะห์ (analysed thinking system)	128
<u>28/</u> GAP (good agricultural practice)	136
<u>29/</u> GMP (good manufacturing practice)	136
<u>30/</u> HACCP(hazard analysis critical control point)	136
<u>31/</u> การคิดนอกกรอบ (think out the box)	138
<u>32/</u> ระบบการประเมินจากภายใน (internal assessment system)	142
<u>33/</u> ระบบการประเมินจากภายนอก (external assessment system)	142

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

คือ องค์ความรู้ที่จะช่วยทำให้บุคคลและชุมชนได้มี
ความสามารถในการใช้ประโยชน์จากสภาพแวดล้อมในบริเวณ
พื้นที่แห่งนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พัฒนา สุขประเสริฐ

พ.ศ. 2558

บทที่ 1

สารัตถะเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

สารัตถะเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น (Foundation of Local Wisdom) คือ เนื้อหาหลักหรือใจความสำคัญที่มีความเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ควรจะได้มีการเรียนรู้และทำความเข้าใจดังภาพโดยรวมที่แสดงในภาพที่ 1 เพื่อให้ทุกฝ่ายได้มีความรู้และความเข้าใจที่ตรงกัน ซึ่งก็จะช่วยให้การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นเป็นไปได้อย่างถูกต้องและก่อให้เกิดประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ ดังมีรายละเอียดคือ

1. ความหมายและคำศัพท์ที่ใกล้ชิดกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความหมายและคำศัพท์ที่ใกล้ชิดกับภูมิปัญญาท้องถิ่น (Meaning of Local Wisdom and Related Words) คือ สิ่งที่จะช่วยทำให้ผู้อ่านได้มีความรู้และความเข้าใจได้อย่างถูกต้องและชัดเจนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและคำศัพท์อื่นที่มีความใกล้ชิด ซึ่งก็จะช่วยให้การนิยามและกำหนดขอบเขตของสาระดังกล่าวนั้นกระทำได้อย่างถูกต้องและชัดเจน ในขณะที่เดียวกันนั้นก็ยังสามารถที่จะช่วยทำให้การต่อยอดองค์ความรู้ในเรื่องดังกล่าวนี้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องและเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงด้วยเช่นกัน โดยที่เนื้อหาหลักหรือใจความสำคัญที่มีความเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ควรจะได้มีการเรียนรู้และทำความเข้าใจ ได้แก่

1) จาก "ความคิด" นำไปสู่ "ภูมิปัญญา"

จาก "ความคิด" นำไปสู่ "ภูมิปัญญา" (From Thinks to Wisdom) คือ การยกระดับความน่าเชื่อถือหรือความเข้มแข็งในเชิงวิชาการของโครงสร้างและ/หรือสาระของข้อมูลจากความคิดและความรู้ในเรื่องที่ได้ให้ความสนใจให้มีคุณลักษณะของการเป็นภูมิปัญญา ซึ่งก็จะมีประโยชน์โดยตรงต่อการตัดสินใจ การให้ความเชื่อถือและ/หรือการยอมรับในเรื่องของความถูกต้องและความเหมาะสมในการที่จะได้มีการนำไปใช้ประโยชน์ โดยที่สามารถจะทำการจัดเรียงตามลำดับของความเข้มแข็งในเชิงวิชาการหรือนำเชื่อถือจากน้อยไปมาก ได้แก่

(1) ความคิด

ความคิด (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556 : 242) คือ สิ่งที่มีรูปร่างขึ้นในใจ; ความรู้ที่เกิดขึ้นภายในใจก่อให้เกิดการแสวงหาความรู้ต่อไป; สถิติปัญญาที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างถูกต้องและสมควร ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า **think** (Hornby, AS., 1999: 1241) แปลว่า to use the mind in an active way to form connected ideas ; to have a particular idea, opinion or belief about something /somebody ; to have or form an intension or a plan about something ; to have ideas, words or images in one's mind ; to form an idea of something, to imagine something ; to direct one' thoughts in a certain manner, or to a certain subject

ดังนั้นโดยสรุปแล้ว ความคิด (Think) คือ สิ่งที่ได้รับรู้จากการเปรียบเทียบในระหว่างสิ่งเร้าที่ได้ถูกสร้างขึ้นเป็นภาพปรากฏเชิงมโนทัศน์กับความจำเดิมที่ได้ถูกบันทึกจัดเก็บไว้แล้วภายในสมอง (พัฒนา, 2558: 36)

(2) ความรู้

ความรู้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556 : 243) คือ สิ่งที่ตั้งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้าหรือประสบการณ์รวมทั้งความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะ; สิ่งที่ได้รับมาจากการได้ยินได้ฟัง การคิดหรือการปฏิบัติ; ความเข้าใจหรือสารสนเทศที่ได้รับมาจากการประสบการณ์; องค์วิชาในแต่ละสาขา ตรงกับภาษาอังกฤษใช้คำว่า **knowledge** (Hornby, A.S; 1999; 656) แปลว่า the facts , information , understanding and skills that a person has acquired through experience of education

แต่ทว่าในความหมายโดยทั่วไปของความรู้ (knowledge) นั้น พัฒนา สุขประเสริฐ (2558: 36) ได้นิยามไว้ใน 2 ลักษณะคือ

- สิ่งที่เกิดขึ้นจากการจัดกระทำกับข้อมูลข่าวสารและ/หรือสารสนเทศในเรื่องที่ได้ให้ความสนใจอย่างเป็นระบบด้วยวิธีการที่มีเหตุผลและเชื่อถือได้ จนเกิดเป็นความเข้าใจได้อย่างถ่องแท้ ทั้งรายละเอียดและในภาพรวมของสิ่งเร้านั้นได้อย่างชัดเจน

- สิ่งที่เกิดขึ้นจากการได้เข้าถึงความจริงของสิ่งที่ได้ให้ความสนใจนั้นได้อย่างแจ่มแจ้งและชัดเจน

"ความรู้" จึงเป็นลักษณะของการนิยามที่ได้ให้ความสำคัญกับความถูกต้องและชัดเจนของเนื้อหาหรือสาระจากข้อมูลนั้นเป็นสำคัญ โดยที่ยังคงได้มีคำศัพท์อื่นอีกที่มีความหมายที่ใกล้เคียงกับความรู้ ซึ่งได้แก่ เทคโนโลยีและนวัตกรรม โดยมีรายละเอียด คือ

เทคโนโลยี (technology) คือ สิ่งที่เกิดขึ้นจากการใช้องค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ร่วมกับ องค์ความรู้ทางศิลปเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ได้ตามที่ต้องการ ในขณะที่ **นวัตกรรม (innovation)** คือ สิ่งที่ยังไม่เคยได้มีมาก่อนในพื้นที่นั้น (พัฒนา, 2557: 84)

เทคโนโลยี (technology)	=	science + art + application
นวัตกรรม (innovation)	=	new image

(3) ภูมิปัญญา

ภูมิปัญญา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556 : 872) คือ **พื้นความรู้ความสามารถ** ตรงกับ ภาษาอังกฤษคำว่า **wisdom** (Hornby, A.S., 1999 : 1369) แปลว่า the ability to make good and serious judgements because of one's experience and knowledge ; wise thoughts , observations และนอกจากนี้ก็ยังมีความสัมพันธ์ที่มีการใช้ทดแทนกันได้ซึ่งได้แก่ **intellectual** (Hornby , A.S. , 1999 : 620) ซึ่งแปลว่า appealing to , needing or using somebody's powers of reasoning or desire for knowledge; having excellent mental abilities and enjoying activities that further develop the mind ; a person with a highly developed mental ability

ดังนั้น **ภูมิปัญญา (Wisdom)** คือ **องค์ความรู้ที่ทำให้ได้มีความสามารถในการทำกิจกรรมตามที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ** โดยเป็นลักษณะของการใช้ความรู้และประสบการณ์ได้อย่างชาญฉลาด ซึ่งองค์ความรู้ดังกล่าวนี้อาจจะเกิดจากการมีระบบคิดที่ถูกต้องและเหมาะสมซึ่งได้มาจากการสั่งสมความรู้และประสบการณ์อย่างเป็นระบบแล้วก็มีการแสดงออกมาในวิถีทางของการประพฤติปฏิบัติ โดยที่ในการแสดงพฤติกรรมดังกล่าวออกมานี้ก็อาจจะเป็นไปได้โดยอัตโนมัติ หรือว่ามีการไตร่ตรองโดยการใช้หลักการและเหตุผลอย่างรอบคอบ โดยอาจจะได้มีการแสดงออกมาในวิถีชีวิตประจำวันและ/หรือในการประกอบอาชีพ ดังนั้น ภูมิปัญญาจึงเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับ (1) **ความเชื่อ ความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่ในตัวของบุคคลและกระแสสังคม** (2) **ฐานข้อมูลหรือแหล่งความรู้ในสังคมที่สามารถจะนำมาใช้เป็นวัตถุดิบในการสืบค้นและสร้างการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและด้วยความรวดเร็ว** ซึ่งได้แก่ **สัญลักษณ์ ข้อความ ข้อมูล ข่าวสาร สารสนเทศและ/หรือองค์ความรู้ที่ได้มีการเผยแพร่ในแต่ละประเภทและลักษณะ** และ (3) **ระดับความสามารถในการจัดการกับบริบทและสภาพการณ์** เช่น **ข้อมูลหรือความรู้** ได้อย่าง

ถูกต้องและสอดคล้องกับเป้าหมายและสิ่งที่มีอยู่จริง ด้วยเหตุนี้ ภูมิปัญญาจึงมีระดับของความเข้มแข็งและความน่าเชื่อถือในเชิงวิชาการที่สูงกว่าความรู้และความคิด นั้นเอง

2) ภูมิปัญญาชาวบ้านและภูมิปัญญาสากล

ภูมิปัญญาชาวบ้านและภูมิปัญญาสากล (People Wisdom and Modern Wisdom) คือ คุณลักษณะที่บ่งบอกถึงระดับความสามารถในการใช้ความรู้ได้อย่างเหมาะสมกับเป้าหมายและสิ่งที่มีอยู่จริงให้สอดคล้องกับบริบทและสภาพการณ์ได้อย่างชาญฉลาด เป็นการบ่งบอกถึงระดับความน่าเชื่อถือหรือความเข้มแข็งในเชิงวิชาการของ โครงสร้าง สาระและ/หรือความแพร่หลายขององค์ความรู้และภูมิปัญญา โดยที่ได้นิยามมีการจำแนกใน 3 ลักษณะโดยทั่วไป คือ

(1) ภูมิปัญญาชาวบ้าน

ภูมิปัญญาชาวบ้าน (People Wisdom, People Knowledge, Indigeneous Knowledge หรือ Folk Knowledge) คือ องค์ความรู้ที่ได้พบเห็น โดยทั่วไปในชีวิตประจำวันและ/หรือในการประกอบอาชีพ เป็นองค์ความรู้ที่บ่งบอกถึงลักษณะในการตัดสินใจ ระบบคิดและ/หรือพฤติกรรมที่ชาวบ้านได้มีการประพฤติปฏิบัติเป็นปกติสุขอยู่เป็นประจำ โดยที่เป็นลักษณะของการใช้เหตุผลในการบริหารจัดการกับสิ่งที่มีอยู่นั้นให้สอดคล้องกับบริบทและสภาพการณ์เพื่อให้สามารถที่จะบรรลุผลตามเป้าหมายที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภูมิปัญญาชาวบ้านจึงเป็นเทคโนโลยีที่ไม่สลับซับซ้อนและง่ายต่อการนำไปใช้ประโยชน์จริง ดังนั้นในบางโอกาสจึงนิยามที่จะเรียกว่า "เทคโนโลยีชาวบ้าน" (people technology) ตัวอย่างเช่น การแปรรูปผลิตผลการเกษตร หรือการเก็บถนอมรักษาคุณภาพด้วยการนำไปผึ่งแดด เป็นต้น

(2) ภูมิปัญญาสั่งสม

ภูมิปัญญาสั่งสม (Accumulated Wisdom) คือ องค์ความรู้ที่ได้รับการยอมรับว่ามีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ครั้งในอดีตจวบจนถึงปัจจุบัน โดยหากว่าเป็นองค์ความรู้ที่ได้มาจากการสั่งสมของประสบการณ์และมีการสืบทอดติดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นในหลายชั่วอายุคนก็จะกลายเป็น "ภูมิปัญญาชุมชน" แต่หากว่าเป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายในบริเวณพื้นที่แห่งนั้นก็จะกลายเป็น "ภูมิปัญญาท้องถิ่น" โดยที่ตัวอย่างของภูมิปัญญาสั่งสม ได้แก่ ความรู้อย่างชาญฉลาดในเรื่องการขยายพันธุ์ของพืชพันธุ์ดีจากการใช้วิธีการปักชำ การทาบกิ่ง การติดตาและการตอนกิ่ง หรือการคัดเลือกสัตว์ที่เป็นสายพันธุ์ดีเพื่อเก็บเอาไว้เป็นพ่อ-แม่

พันธุ์ โดยใช้วิธีการสังเกตอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบถึงแบบแผนในการถ่ายทอดคุณลักษณะของ พันธุ์กรรมเป็นต้น โดยที่รายละเอียดของภูมิปัญญาสั่งสม ได้แก่

ก. ภูมิปัญญาชุมชน

ภูมิปัญญาชุมชน (Community Wisdom หรือ Popular Wisdom) คือ องค์ความรู้ ที่ได้มีการสั่งสมและสืบทอดติดต่อกันมาอย่างต่อเนื่องจากรุ่นสู่รุ่นจนกลายเป็นบรรทัดฐานและ/หรือค่านิยมของชุมชน โดยเป็นสิ่งที่สมาชิกภายในชุมชนนั้น ได้มีการนำมาใช้ประโยชน์และ/หรือมีการประพฤติปฏิบัติและก็ทำการสืบทอดอย่างต่อเนื่องโดยอัตโนมัติ จนได้กลายเป็นภาพลักษณ์ของ สมาชิกและชุมชนนั้น ได้อย่างชัดเจน และก็อาจที่จะก่อเกิดเป็นประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน นั้นในเวลาต่อมา เนื่องจากว่าได้มีการใช้วิธีการและเทคนิคที่ถูกต้องและเหมาะสมในการแสวงหา รวบรวม กลั่นกรองและจัดระบบของข้อมูล ได้อย่างถูกต้องและเป็นระบบจนกระทั่งได้เป็น สารสนเทศ และองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับปรากฏการณ์ตามธรรมชาติที่ได้เกิดขึ้นเป็นประจำและ รวมถึงวิถีในการดำเนินชีวิต โดยเป็น “องค์ความรู้” หรือ “ภูมิปัญญา” ที่ได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ได้ อย่างชาญฉลาดและ/หรือมีคุณค่ากับผู้ที่ได้นำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญา ของชุมชนในเขตพื้นที่สูงในเรื่องการเก็บกักน้ำและป้องกันไฟป่าโดยการใช้ฝายแม้ว^{1/} ที่ดำเนินการ ในช่วงปลายฤดูฝนเพื่อให้ได้มีน้ำไว้ใช้ประโยชน์ในช่วงฤดูแล้ง หรือค่านิยมเรื่องการไม่จับปลา ในช่วงฤดูกลางใจของชาวประมงพื้นบ้านเพื่อให้ได้มีปลาเพื่อการบริโภคและเป็นรายได้ของ ชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

ข. ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom: LW) คือ องค์ความรู้ที่ได้มีการสั่งสมและ สืบทอดติดต่อกันมาอย่างต่อเนื่องในบริเวณพื้นที่แห่งนั้นตั้งแต่ครั้งในอดีตจวบจนถึงปัจจุบัน โดย เป็นสิ่งที่ได้ผ่านการคัดเลือก และการกลั่นกรองมาแล้วอย่างชาญฉลาดจากรุ่นสู่รุ่น จนกระทั่งเป็น สิ่งที่มีความเหมาะสมกับบริบทและสภาพแวดล้อมของแต่ละบุคคล ครอบครัวและ/หรือชุมชนใน บริเวณพื้นที่แห่งนั้น ได้อย่างชัดเจน ซึ่งก็มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการใช้แก้ปัญหาและ/หรือการพัฒนา ในด้านการประกอบอาชีพ และ/หรือในด้านการทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี หรือ อาจจะสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ องค์ความรู้ที่จะช่วยทำให้บุคคลและชุมชนได้มี ความสามารถในการใช้ประโยชน์จากสภาพแวดล้อมในบริเวณพื้นที่แห่งนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

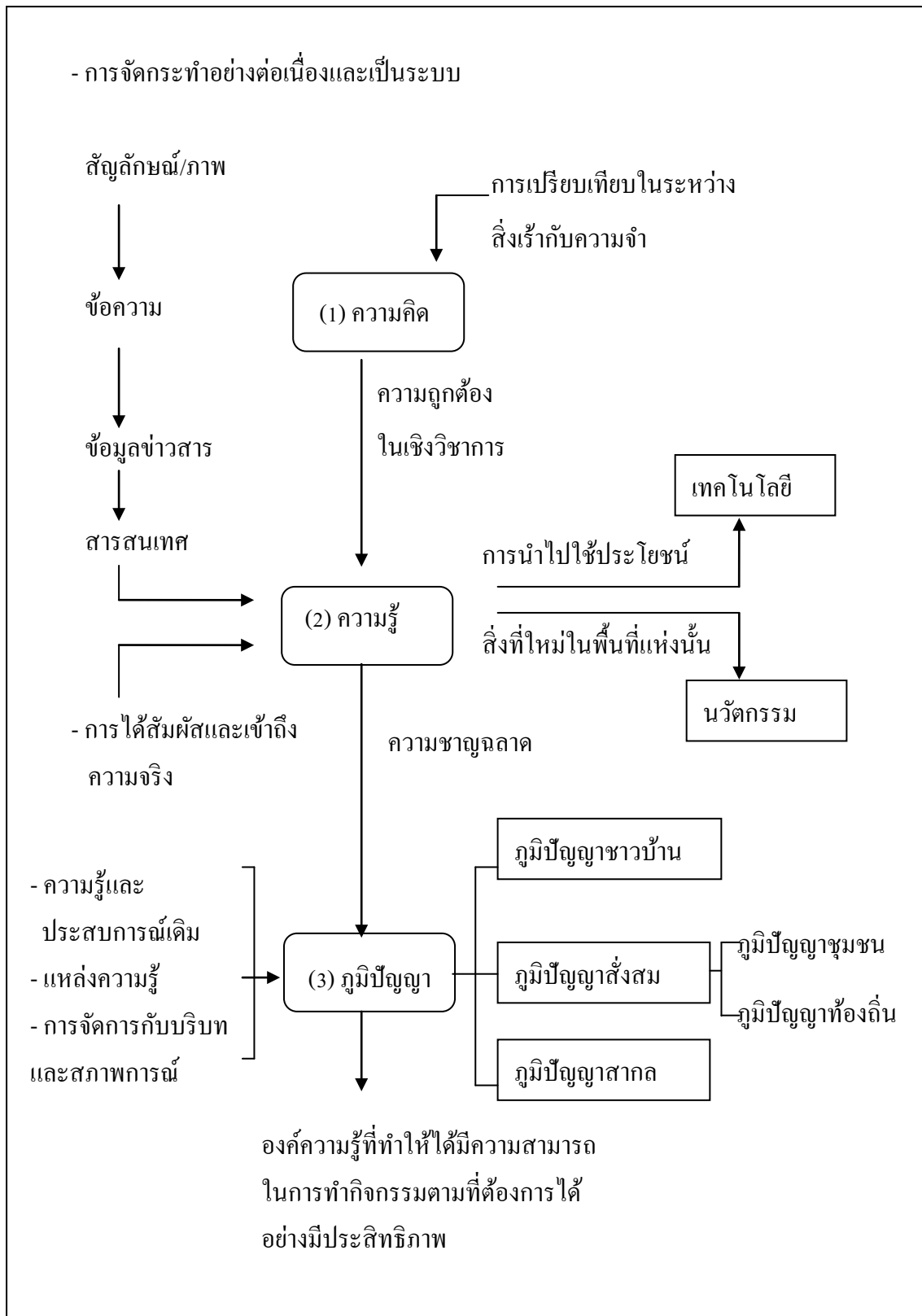
^{1/} ฝายแม้ว (check dam) คือ สิ่งประดิษฐ์ที่เป็นภูมิปัญญาชุมชน โดยใช้เทคนิคการกั้นลำธารน้ำไหลขนาดเล็ก เพื่อการชลประทาน และประโยชน์ที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วัสดุและอุปกรณ์ที่ทำใส่ง่ายในท้องถิ่นวางขวางทางน้ำไหลเพื่อลดระดับความรุนแรงและกัก เก็บน้ำในลักษณะของฝายน้ำล้น

ซึ่งก็มีคุณลักษณะเช่นเดียวกับเทคโนโลยีที่เหมาะสม^{2/} นั่นเอง ตัวอย่างเช่น ความรู้และความชำนาญของผู้เพาะเลี้ยงปลาสลิดในเขตพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการที่ใช้โรน้าจืดจากการหมักหญ้าให้เป็นอาหารของปลาสลิด ทำให้ปลาสลิดเติบโตได้อย่างรวดเร็วและเนื้อปลาดีมีคุณภาพดีมาก

(3) ภูมิปัญญาสากล

ภูมิปัญญาสากล (Modern Wisdom) คือ องค์ความรู้ที่มีประสิทธิภาพสูงในการที่จะช่วยทำให้การทำกิจกรรมไปสู่เป้าหมายตามที่ต้องการนั้นสามารถที่จะกระทำได้อย่างคล่องแคล่ว โดยที่องค์ความรู้ดังกล่าวนี้ มักที่จะมีจุดเริ่มต้นมาจากการใช้ฐานความคิดทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ได้มีการสร้างสรรค์หรือได้รับอิทธิพลมาจากทวีปยุโรปหรือประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นส่วนใหญ่ ตัวอย่างเช่น ความรู้ในเรื่องที่ทำให้ได้มีความสามารถในการขยายพันธุ์พืชสายพันธุ์ดีเป็นจำนวนมากในช่วงเวลาเดียวกันจากการใช้เทคนิคการเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ (tissue culture technique) หรือการคัดเลือกพืชหรือสัตว์สายพันธุ์ดีได้อย่างแม่นยำและมีประสิทธิภาพสูงโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบจากแผนที่ดีเอ็นเอ (DNA-mapping technique) เป็นต้น

^{2/} เทคโนโลยีที่เหมาะสม (appropriate technology) คือ เทคโนโลยีที่มีความสอดคล้องและเกิดประโยชน์สูงสุดกับคุณลักษณะของสภาพพื้นที่ ผู้นำเทคโนโลยีไปใช้ประโยชน์และ/หรือช่วงเวลา

ภาพที่ 1 สารัตถะเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น (The Importance of Local Wisdom) คือ สิ่งที่ยังบอกถึงคุณลักษณะที่แสดงถึงความโดดเด่นของภูมิปัญญาท้องถิ่นและแสดงได้ถึงภาพลักษณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน โดยหากได้มีการพิจารณาถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้กรอบแนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นรูปแบบของการพัฒนาที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับทุกฝ่ายอย่างแท้จริงทั้งในปัจจุบันและในอนาคตได้อย่างมั่นใจ (พัฒนา สุขประเสริฐ (2558: (ข)) ก็ย่อมที่จะมีการจำแนกความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นออกได้เป็น 4 หมวดหมู่ ดังแสดงในภาพที่ 2 คือ

1) ความสำคัญในด้านเศรษฐกิจ

ความสำคัญในด้านเศรษฐกิจ (The Importance in Economic s Aspect) คือ คุณลักษณะหรือสิ่งที่จะได้ช่วยทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นได้เกิดเป็นความสำคัญในด้านเศรษฐกิจ และ/หรือ เป็นสิ่งที่สามารถจะก่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจได้อย่างมั่นใจ โดยที่ความสำคัญในด้านเศรษฐกิจของภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยปกติทั่วไปนั้นย่อมที่จะมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับความสามารถในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งที่มีอยู่ ซึ่งก็เป็นการบ่งบอกได้ถึงสถานภาพในสังคมและแสดงได้ถึงความสามารถในการรักษาสถานภาพและ/หรือการเลื่อนระดับความสามารถในการแสวงหา แลกเปลี่ยนและใช้ประโยชน์ ซึ่งได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มีส่วนช่วยสนับสนุนในเรื่องการมีรายรับ รายจ่ายและสร้างช่องทางหรือโอกาสเพื่อการจับจ่ายได้อย่างเหมาะสมกับศักยภาพของตนเอง ดังมีรายละเอียดคือ

(1) เป็นสิ่งที่จะช่วยในเรื่องการลดรายจ่าย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ช่วยในเรื่องการลดรายจ่าย (LW for Decreasing the Expenditure) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ถูกนำมาใช้เพื่อการช่วยลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น หรือว่าช่วยให้การทำกิจกรรมต่างๆ นั้นมีต้นทุนที่ลดต่ำลง เช่น การหมักเนื้อสัตว์ด้วยน้ำคั้นจากผลสับปะรดประมาณ 15-30 นาที ก่อนทำการต้มหรือตุ๋นก็จะช่วยทำให้เนื้อสัตว์นั้นนุ่มเปื่อยได้โดยง่าย จึงทำให้ประหยัดทั้งเวลาและงบประมาณเกี่ยวกับเชื้อเพลิงได้เป็นอย่างดี

(2) เป็นสิ่งที่จะช่วยในเรื่องการสร้างเป็นรายได้

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ช่วยในเรื่องการสร้างเป็นรายได้ (LW for Building up the Income) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ได้ถูกนำมาใช้เพื่อการสร้างให้เกิดเป็นรายได้ เช่น การ

ผลิตไข่เค็มของชาวบ้านในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี , การผลิตดินสอพองของชาวบ้านในเขตจังหวัดลพบุรี ซึ่งทั้งไข่เค็มและดินสอพองดังกล่าวนี้ต่างก็ล้วนเป็นสินค้าขอยอดนิยมนที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนได้เป็นอย่างดี

(3) เป็นสิ่งที่จะช่วยในเรื่องการสร้างเป็นโอกาสหรือทางเลือกใหม่

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ช่วยในเรื่องการสร้างเป็นโอกาสหรือทางเลือกใหม่ (LW for Building up the New Alternative) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ได้ถูกนำมาใช้ในการสร้างเป็นโอกาสและ/หรือทางเลือกอื่นๆ ที่นอกเหนือไปจากการประพดปฏิบัติในลักษณะเช่นเดิม ซึ่งก็อาจจะเป็นเนื่องเพราะว่ามีความสอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทและสภาพการณ์ในปัจจุบัน ได้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิมและ/หรือช่วยให้บุคคลเป้าหมายได้มีตัวเลือกได้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม เช่น การปลูกพืชพันธุ์ส่งเสริมแทนที่พืชพันธุ์พื้นเมืองเนื่องเพราะว่าพืชพันธุ์ส่งเสริมให้ผลิตผลต่อหนึ่งหน่วยพื้นที่ได้มากกว่า มีระยะเวลาการผลิตที่สั้นกว่า มีคุณภาพทางโภชนาการสูงกว่าและ/หรือสามารถที่จะตอบสนองกับความต้องการของสังคมได้มากกว่า เป็นต้น

2) ความสำคัญในด้านสังคม

ความสำคัญในด้านสังคม (The Importance in Social Aspect) คือ คุณลักษณะหรือสิ่งที่จะได้ช่วยทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นได้เกิดเป็นความสำคัญในด้านสังคมและ/หรือเป็นสิ่งที่สามารถจะก่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านสังคมได้อย่างมั่นใจ ซึ่งได้แก่ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ช่วยสนับสนุนให้เกิดเป็นรูปแบบ แบบแผนและลักษณะในการวางตัวและ/หรือการประพดปฏิบัติให้เป็นไปได้อย่างสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต ลักษณะความสัมพันธ์ และความเข้มแข็งทางด้านจิตใจของสมาชิกในชุมชน ที่ได้ก่อให้เกิดเป็นบรรทัดฐาน ค่านิยมและวัฒนธรรมของชุมชน โดยที่คุณลักษณะหรือสิ่งเหล่านั้นก็ย่อมสามารถที่จะก่อให้เกิดประโยชน์กับสมาชิกและชุมชนได้อย่างมั่นใจ ดังมีรายละเอียดคือ

(1) เป็นสิ่งที่จะช่วยให้มีชีวิตรอดได้อย่างเป็นปกติสุข

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ช่วยให้มีชีวิตรอดได้อย่างเป็นปกติสุข (LW for Enhancing the Survival of Living) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ได้มีการนำมาใช้ในการเกื้อหนุนให้มนุษย์สามารถที่จะมีชีวิตรอดได้และการทำกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันนั้นเป็นไปได้อย่างเป็นปกติสุขโดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญหรือว่ามีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตนั่นเอง ด้วยเหตุนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมักที่จะถูกนำมาใช้เพื่อช่วยให้มนุษย์ได้มีความสุข

สบาย และ/หรือเพื่อให้ได้มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แสดงได้ถึงระดับมาตรฐานของสภาพชีวิตความเป็นอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับปัจจัย 4 ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพนั่นเอง ซึ่งได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่เกี่ยวกับอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการคัดเลือกพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่มนุษย์สามารถจะนำมาใช้เป็นอาหารและเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตรวมถึงในการยกระดับคุณภาพชีวิตของมนุษย์ในสังคมโดยรวม

(2) เป็นสิ่งที่ช่วยให้ได้มีปฏิสัมพันธ์ทางด้านสังคม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ช่วยให้ได้มีปฏิสัมพันธ์ทางด้านสังคม (LW for Enhancing the Social Interaction) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ได้มีการนำมาใช้ในการเกื้อหนุนให้สมาชิกในชุมชนได้มีปฏิสัมพันธ์ในระหว่างกันและเกิดเป็นกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งก็ย่อมที่จะเป็นการได้ใช้ความรู้และภูมิปัญญาได้อย่างสอดคล้องกับวิถีการประกอบอาชีพ วิถีการดำรงชีวิต และ/หรือสภาพแวดล้อมของชุมชนและพื้นที่แห่งนั้น ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการลงแขก^{3/} การทอดกฐิน^{4/} และการแข่งขันกีฬาสามัคคี

(3) เป็นสิ่งที่ช่วยให้ได้เกิดเป็นเอกลักษณ์

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ช่วยให้ได้เกิดเป็นเอกลักษณ์ (LW for Enhancing to Uniqueness) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ได้มีการนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการช่วยแก้ปัญหาและ/หรือในการพัฒนาสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชนจนได้เกิดก่อเป็นเอกลักษณ์^{5/} ของชุมชนและ/หรือประเทศชาติ ที่สามารถจะบ่งบอกได้ถึงความเป็นอัตลักษณ์^{6/} ของสมาชิกในชุมชนได้อย่างชัดเจน เช่น โรงเรียนฝึกหัดศิษย์ที่เก็บผลมะพร้าว ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีที่บ่งบอกได้ถึงอาชีพหลักของชาวบ้านในชุมชนนี้ หรือภูมิปัญญาในการสร้างบ้านเรือนไทยที่ได้มีการออกแบบและใช้วัสดุก่อสร้างได้อย่างสอดคล้องและผสมกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทยได้เป็นอย่างดี เป็นต้น

^{3/} การลงแขก (labor rotation) คือ การแลกเปลี่ยนการใช้แรงงานของสมาชิกในชุมชน ด้วยการหมุนเวียนและผลัดเปลี่ยนในเรื่องของการใช้แรงงานในการทำกิจกรรม โดยที่ไม่มีค่าใช้จ่ายในเรื่องการจ้างงาน เพียงแต่ผู้ที่เป็นเจ้าภาพก็จะต้องมีการจัดเลี้ยงอาหารเพื่อเป็นการตอบแทนแรงงานเหล่านั้นในระหว่างที่ได้มีการทำกิจกรรมร่วมกัน

^{4/} การทอดกฐิน (resources accumulation) คือ การระดมและรวบรวมปัจจัยที่มีความต้องการจะนำไปใช้ประโยชน์แก่ชุมชนและสังคมโดยส่วนรวมตามแต่ศักยภาพและกำลังศรัทธาของบุคคลเป้าหมาย เช่น การทอดกฐินหนังสือแบบเรียนให้ห้องสมุด

^{5/} เอกลักษณ์ (Uniqueness) คือ ภาพโดยรวมของสิ่งเร้าที่ได้มีการสื่อความหมายออกมา โดยเป็นความหมายที่แสดงได้ถึงความเป็นหนึ่งเดียว เช่น เอกลักษณ์ของคนไทยคือ การเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ

^{6/} อัตลักษณ์ (identity) คือ ภาพปรากฏที่บ่งบอกได้ถึงคุณลักษณะและ/หรือรายละเอียดของสิ่งเร้าได้อย่างชัดเจน เช่น อัตลักษณ์ของคนไทยคือ การมีรอยยิ้มเป็นปกตินิสัย

3) ความสำคัญในด้านการเมืองการปกครอง

ความสำคัญในด้านการเมืองการปกครอง (The Importance in Political Aspect) คือ คุณลักษณะหรือสิ่งที่จะช่วยทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นได้เกิดเป็นความสำคัญในด้านการเมืองการปกครอง และ/หรือเป็นสิ่งที่สามารถจะก่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านการเมืองการปกครองได้อย่างมั่นใจ ซึ่งได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มีส่วนช่วยสนับสนุนในเรื่องการมีความตระหนักและการมีบทบาทและหน้าที่ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล กลุ่ม/ชุมชนและ/หรือสังคมโดยรวมได้อย่างสอดคล้องกับโครงสร้างและระบบการบริหารจัดการของชุมชนได้เป็นอย่างดี ดังมีรายละเอียด คือ

(1) เป็นสิ่งที่ช่วยทำให้ได้มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ช่วยทำให้ได้มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (LW for Up-raising the Quality of Live) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ได้มีการนำมาใช้เพื่อช่วยสนับสนุนและทำให้ประชาชนได้มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการคัดเลือกผู้นำให้เป็นตัวแทนและศูนย์กลางความร่วมมือในการระดมความร่วมมือและทำกิจกรรมในการสร้างการมีส่วนร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลได้ตรงตามความต้องการ

(2) เป็นสิ่งที่ช่วยทำให้สังคมและประเทศชาติเกิดความมั่นคง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ช่วยทำให้สังคมและประเทศชาติเกิดความมั่นคง (LW for Enhancing the Stability of Society and Country) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ได้มีการนำมาใช้เพื่อช่วยทำให้สังคมและประเทศชาติได้เกิดเป็นความมั่นคง เนื่องจากว่าภูมิปัญญานั้นจะก่อให้เกิดการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องและมีทิศทางที่ชัดเจน ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการจัดลำดับของชนชั้นในสังคมที่จะนำไปสู่การกำหนดเป็นบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคคลและกลุ่มให้มีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง กลุ่ม ชุมชนและสังคมโดยรวมได้อย่างชัดเจน ก่อเกิดการประสานพลังได้โดยอัตโนมัติ ตัวอย่างเช่น ชนชั้นชาวนามีหน้าที่และความรับผิดชอบในเรื่องการผลิตอาหาร ชนชั้นพ่อค้ามีหน้าที่ในการเป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยนสินค้าและทรัพยากร ชนชั้นข้าราชการและเจ้าหน้าที่มีหน้าที่ในการบำบัดทุกข์และบำรุงสุข เป็นต้น

4) ความสำคัญในด้านสิ่งแวดล้อม

ความสำคัญในด้านสิ่งแวดล้อม (The Importance in Environment Aspect) คือ คุณลักษณะหรือสิ่งที่จะได้ช่วยทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นได้เกิดเป็นความสำคัญในด้านสิ่งแวดล้อม และ/หรือเป็นสิ่งที่สามารถจะก่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านสิ่งแวดล้อมได้อย่างมั่นใจ โดยที่สิ่งแวดล้อมนั้นย่อมที่จะช่วยทำให้มนุษย์ได้มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ได้อย่างเป็นปกติสุข และ/หรือมีการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากว่าระบบนิเวศได้เกิดเป็นความสมดุลอย่างเป็นพลวัต (dynamic) ได้อย่างมั่นใจ โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มีความสำคัญในด้านสิ่งแวดล้อมก็มักที่จะได้มีคุณลักษณะดังนี้คือ

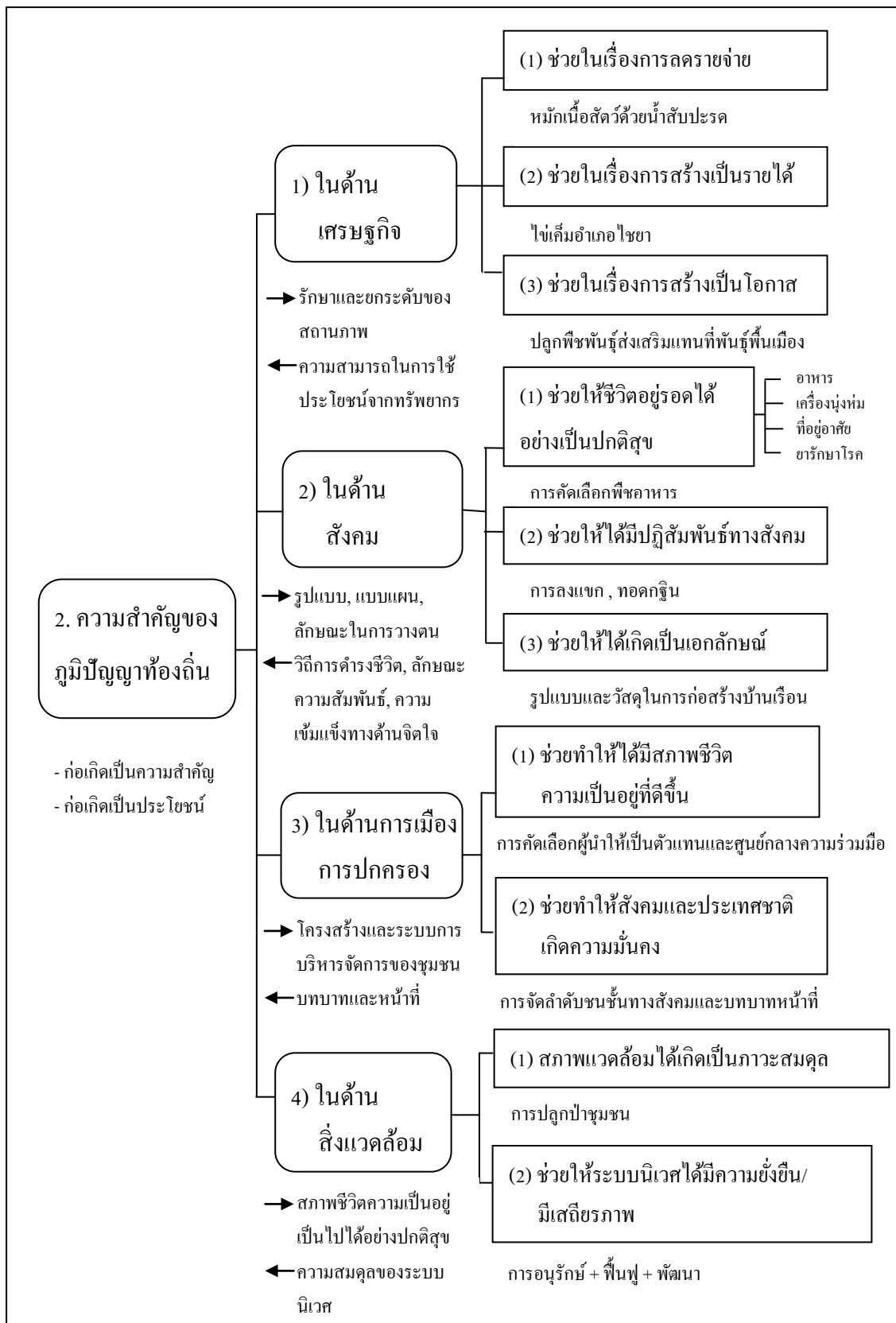
(1) เป็นสิ่งที่ช่วยทำให้สภาพแวดล้อมได้เกิดเป็นความสมดุลได้อย่างเหมาะสม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ช่วยทำให้สภาพแวดล้อมได้เกิดเป็นความสมดุลได้อย่างเหมาะสม (LW for Enhancing the Balance of Environment) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ได้ช่วยทำให้สภาพแวดล้อมได้เกิดเป็นความสมดุล เนื่องจากว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นย่อมที่จะมีฐานมาจากการคิดภายใต้หลักการของการได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันในระหว่งองค์ประกอบที่มีอยู่ในธรรมชาติ และ ถึงแม้ว่าทุกสิ่งทุกอย่างนั้นต่างก็ย่อมที่จะได้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่อย่างต่อเนื่องตลอดเวลาก็ตาม แต่หากว่าสามารถที่จะได้เข้าถึงความจริงนี้ก็ย่อมที่จะก่อให้เกิดเป็นประโยชน์เนื่องมาจากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้ให้ความสำคัญกับวิธีการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ และความต้องการของมนุษย์ เพราะหากว่าเมื่อใดก็ตามที่มนุษย์ได้มีการละเลยหรือไม่ได้ให้ความสำคัญกับความสมดุลของการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติแล้ว ก็มักที่จะทำให้เกิดเป็นความสูญเสียอย่างใหญ่หลวงตามมาทุกครั้ง เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการปลูกป่าชุมชนย่อมที่จะช่วยลดระดับความรุนแรงของผลจากการเกิดภาวะโลกร้อนที่มีสาเหตุหลักเนื่องมาจากการใช้น้ำมันปิโตรเลียมในปริมาณที่มากเกินไปที่ธรรมชาติจะเยียวยาได้ และในขณะเดียวกันนั้นป่าชุมชนก็ยังช่วยให้ชุมชนได้มีปอดช่วยฟอกอากาศและเพิ่มความชุ่มชื้นให้แก่สภาพของอากาศในชุมชนและโดยส่วนรวมได้เป็นอย่างดี

(2) เป็นสิ่งที่ช่วยทำให้ระบบนิเวศได้มีความยั่งยืน และมีเสถียรภาพ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ช่วยทำให้ระบบนิเวศได้มีความยั่งยืนและมีเสถียรภาพ (LW for Enhancing the Sustainability and Stability of Eco-system) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ได้ช่วยเกื้อหนุนให้ระบบนิเวศได้มีการฟื้นตัวและเข้าสู่ภาวะสมดุลแบบที่เป็นพลวัต (dynamic)

ที่จะนำไปสู่สภาพการณ์ที่จะเอื้อประโยชน์ให้กับมนุษยชาติและชุมชนได้อย่างต่อเนื่องได้อย่างมั่นใจ ส่งผลให้สามารถที่จะใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศได้อย่างยั่งยืน และก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมีเสถียรภาพได้อย่างแท้จริง เนื่องเพราะว่าจะเกิดเป็นความสมดุลทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมืองการปกครอง และด้านสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการฟื้นฟูและการพัฒนาสภาพแวดล้อมอย่างต่อเนื่องของสมาชิกในชุมชน เนื่องจากว่ากิจกรรมดังกล่าวนี้จะช่วยให้ทุกคนได้รับประโยชน์และ/หรือผลตอบแทนได้อย่างยุติธรรม

ภาพที่ 2 ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. สาเหตุที่ได้มีการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

สาเหตุที่ได้มีการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Cause to Create the LW) คือ สิ่งที่มีักจะเป็นจุดเริ่มต้นให้ได้มีการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือว่าเป็นเงื่อนไขที่จะช่วยผลักดันให้ได้เกิดการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพและได้อย่างต่อเนื่องด้วยความมั่นใจ ดังแสดงในภาพที่ 3 ซึ่งมีรายละเอียด คือ

1) พฤติกรรมของมนุษย์

พฤติกรรมของมนุษย์ (Human-being Behavior) คือ อากัปกริยาที่มนุษย์ได้แสดงออกมาเพื่อการบ่งบอกได้ถึงเจตนาารมณ์และ/หรือเพื่อการตอบสนองต่อสิ่งเร้าตามสภาพการณ์ที่เป็นอยู่จริง โดยที่พฤติกรรมของมนุษย์ที่เป็นสาเหตุให้ได้มีการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ได้แก่

(1) มนุษย์ย่อมต้องการที่จะมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

มนุษย์ย่อมต้องการที่จะมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (Desire to be a Good in Living Status) คือ ธรรมชาติของมนุษย์ย่อมที่จะได้มีการปรับตัวให้ได้เกิดเป็นภาวะสมดุลในระหว่างปัจจัยภายในกับปัจจัยภายนอก จึงต้องการให้ต้องมีเครื่องมือที่ช่วยสร้างเสริมความสมดุลดังกล่าว ด้วยเหตุนี้คุณลักษณะอย่างหนึ่งของภูมิปัญญาท้องถิ่นก็ย่อมที่จะต้องให้ความสำคัญกับคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับวิถีชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ รวมถึงความสัมพันธ์ในระหว่างมนุษย์กับสิ่งต่างๆ ที่อยู่โดยรอบตัว และเพื่อให้เกิดการสร้างภาวะสมดุลได้อย่างต่อเนื่อง รวมถึงเพื่อให้ง่ายต่อการปฏิบัติภายใต้หลักการดังกล่าวนี้ ผู้เขียนจึงได้จำแนกธรรมชาติของภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะนี้เป็น 5 ลักษณะเพื่อให้ง่ายต่อการเรียนรู้และทำความเข้าใจ ดังมีรายละเอียดคือ

ก. ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวงจรชีวิตของมนุษย์

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวงจรชีวิตของมนุษย์ (LW in life Cycle of Human-being) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับวิถีการเจริญเติบโต วุฒิภาวะในการแสดงออกของพฤติกรรม หลักการ วิธีการและเทคนิคในการดูแลสุขภาพร่างกาย และจิตใจ รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการระบุดังสาเหตุของการเจ็บป่วยและการบำบัด และยังได้รวมถึงในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับการตาย นั้นย่อมหมายความว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นย่อมเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับวงจรชีวิตของมนุษย์ได้อย่างครบถ้วนในเชิงระบบนั่นเอง ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แนะนำให้สตรีหลังคลอดได้รับประทานแกงเลียงเพื่อให้ได้มีน้ำนมคุณภาพ

ดีเพิ่มปริมาณมากขึ้นสำหรับการเลี้ยงดูทารก การนอนพักผ่อนเพื่อให้ร่างกายได้มีการสร้าง ภูมิคุ้มกันเพื่อการบำบัดรักษาโรคและอาการเจ็บป่วย เป็นต้น

ข. ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิธีการประกอบอาชีพ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิธีการประกอบอาชีพ (LW in Occupation) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของปัจจัยที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการประกอบอาชีพ รวมถึงความสัมพันธ์ในระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติที่ได้มีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจในเรื่องการทำกิจกรรมและ/หรือการที่จะประสบกับความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ซึ่งได้แก่ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่หรือที่เป็นอยู่นั้นได้อย่างถูกต้องและด้วยความเหมาะสม ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แสดงให้เห็นว่าในบริเวณพื้นที่ราบลุ่มนั้นก็ควรที่จะได้มีการทำนา การประมงและ/หรือการเกษตรผสมผสาน ส่วนในบริเวณเขตพื้นที่ราบสูงก็ควรได้ทำปศุสัตว์ การปลูกพืชไร่และ/หรือการทำป่าไม้ หรือหากว่าปีใดที่ฝนแล้งหรือว่าฤดูกาลผิดปกติก็ย่อมจะทำให้มั่นใจได้ว่าผลิตผลการเกษตรย่อมมีจำนวนน้อยลงเกิดการขาดแคลนแต่ทำก็จะทำให้ผลิตผลนั้นมีราคาที่สูงขึ้นกว่าปกติด้วยเช่นเดียวกัน เป็นต้น

ค. ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในระหว่างมนุษย์

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในระหว่างมนุษย์ (LW in Human Relationships) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการแสดงพฤติกรรมออกมาในฐานะที่เป็นสมาชิกของครอบครัว ชุมชนและสังคมโดยส่วนรวม ซึ่งได้แก่ ความรู้และการแสดงออกในเรื่องการวางตน การประพฤติปฏิบัติรวมถึงการทำกิจกรรมกับชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการได้สร้างเสริมความสัมพันธ์ การสร้างเสริมทัศนคติที่ดีให้เกิดการยอมรับ การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์และ/หรือการประสานผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการจัดงานตามเทศกาล งานประเพณี การทอดผ้าป่าสามัคคี เป็นต้น

ง. ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม (LW in the Relationship between Human and Environment) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับระบบและลักษณะของความสัมพันธ์ในระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งก็เป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับความสามารถในการผลิต ซึ่งได้แก่การอนุรักษ์ การฟื้นฟู

และการพัฒนาสภาพแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้เกิดประโยชน์กับมนุษย์ได้อย่างแท้จริง ซึ่งก็ยังคงรวมถึงภูมิปัญญาของมนุษย์ในการปรับตัวได้อย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมเพื่อให้ได้มีความสามารถในการดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเป็นปกติสุข โดยที่ไม่ทำลายหรือรบกวนความสมดุลของสภาพแวดล้อม ให้สามารถที่จะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาตินั้นได้อย่างยั่งยืน ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการบวชต้นไม้ใหญ่เพื่อไม่ให้ชาวบ้านตัดไม้ทำลายป่า การไม่จับปลาในฤดูกาลวางไข่เพื่อให้ได้มีพันธุ์ปลาที่มีการเจริญเติบโตได้อย่างต่อเนื่องและไม่สูญพันธุ์ไปจากชุมชน

จ. ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ (LW in Relationship between Human and Supernatural) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในระหว่างมนุษย์กับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติได้อย่างงดงาม ซึ่งก็มักที่จะมีคุณลักษณะที่เป็นนามธรรม แต่ทว่าก็สามารถที่จะมีการรับรู้/สัมผัสได้อย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการสร้างสรรค์พิธีกรรม ในเรื่องการสร้างขวัญและกำลังใจ และ/หรือในเรื่องการบูชาและเซ่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามแต่ความเชื่อของแต่ละชุมชนก่อนที่จะเริ่มต้นทำกิจกรรมใดๆ เพื่อให้เกิดความมั่นใจได้ว่าจะช่วยทำให้การทำงานและกิจกรรมดังกล่าวนั้นประสบความสำเร็จ หรือคำสอนให้ได้มีการประพฤติปฏิบัติและวางตัวที่นอบน้อมถ่อมตนเนื่องเพราะว่าการกระทำทุกอย่างนั้นย่อมที่จะอยู่ในสายตาของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงได้ช่วยทำให้สมาชิกของชุมชนนั้นสามารถที่จะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข นั่นเอง

(2) ธรรมชาติของมนุษย์ย่อมได้มีการสะสม และจัดระบบองค์ความรู้

ธรรมชาติของมนุษย์ย่อมได้มีการสะสม และจัดระบบองค์ความรู้ (The Nature of Human should to Collect and System of the Knowledge) คือ ธรรมชาติของมนุษย์ย่อมที่จะต้องได้มีการคิดโดยอัตโนมัติเพื่อการตอบสนองต่อความต้องการ จึงทำให้มีการแสวงหา สะสม กลั่นกรอง คัดเลือกและจัดระบบองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งก็เป็นสาเหตุที่ทำให้ได้มีการสร้างสรรค์เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการที่จะได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นไปใช้ประโยชน์ให้ตรงตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ต้องการ โดยที่สามารถจะจำแนกระดับของความแพร่หลายในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์ได้ทั้งในระดับของบุคคล/ครอบครัว กลุ่ม/ชุมชน และ/หรือท้องถิ่น ทั้งนี้ย่อมที่จะขึ้นอยู่กับศักยภาพและคุณลักษณะของผู้ใช้ คุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น และความเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ ซึ่งโดยทั่วไปนั้น ลักษณะในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์ สามารถจะจำแนกได้ใน 3 ลักษณะ คือ

ก. การนำไปใช้โดยตรงในชีวิตประจำวัน

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้โดยตรงในชีวิตประจำวัน (LW for Directed Use) คือ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์ได้โดยอัตโนมัติตามความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ซึ่งก็จะช่วยทำให้ได้มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และ/หรือช่วยทำให้การทำกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันนั้นมีความสะดวกและมีความคล่องตัวได้เพิ่มสูงขึ้น หรือว่าช่วยทำให้ได้มีประสิทธิภาพหรือว่ามีประสิทธิผลที่เพิ่มสูงขึ้นก็ได้เช่นกัน เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการใช้สมุนไพรบำรุงร่างกาย/รักษาโรค การใช้วิถีกลในการป้องกันและกำจัดแมลงศัตรูพืช การใช้ปุ๋ยหมัก/ปุ๋ยอินทรีย์ในการเพิ่มประสิทธิผลและประสิทธิภาพในการผลิตพืชผลการเกษตร เป็นต้น

ข. การดัดแปลงและพัฒนาในสิ่งที่เป็นอย่าง

การดัดแปลงและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นในสิ่งที่เป็นอย่าง (Modified the LW in Using) คือ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปทำการดัดแปลงคุณลักษณะและ/หรือโครงสร้าง และ/หรือการได้ดัดแปลงวิธีการและเทคนิคในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน และ/หรือในการพัฒนาอาชีพที่ได้ทำอยู่หรือที่ได้มีการปฏิบัติอยู่แล้ว เพื่อให้ได้มีความสะดวกสบาย มีประสิทธิภาพและ/หรือมีประสิทธิผลที่เพิ่มมากยิ่งขึ้น เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ช่วยให้ได้มีรายได้ที่เพิ่มสูงขึ้น หรือว่าช่วยลดต้นทุนในการผลิตหรือว่าช่วยทำให้ได้ประหยัดเวลา ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการใช้วัว ลา หรือม้าเทียมเกวียนในการเตรียมดินปลูกข้าวแทนควาย ซึ่งนอกจากไม่ต้องซื้อน้ำมันเชื้อเพลิงแล้ววัว ลาและม้าก็ยังได้ช่วยกำจัดวัชพืชในแปลงนาและมูลก็ยังเป็นปุ๋ยอินทรีย์อย่างดีอีกด้วย อีกทั้งก็ยังมีความเป็นไปได้ในการตกปลูกซึ่งก็จะเป็นการเพิ่มทรัพย์สินให้กับเกษตรกรอีกด้วย เช่นกัน ดังนั้นสัตว์ใหญ่ที่ได้รับการฝึกเช่น วัว ลาหรือม้าก็สามารถที่จะนำมาใช้ประโยชน์ทดแทนควายโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตพื้นที่ราบสูง

ค. การสร้างสรรค์ให้ให้เกิดเป็นความแปลกใหม่

การสร้างสรรค์ให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดเป็นความแปลกใหม่ (Created the LW to New Image) คือ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์แล้วได้ก่อให้เกิดเป็นภาพปรากฏที่บ่งบอกได้ถึงความแปลกใหม่ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมตามปกติให้ให้เกิดเป็นอาชีพใหม่ ตัวอย่างเช่น การนำไม้ไผ่หรือหวายมาทำเป็นเครื่องจักสานโดยมีการย่อส่วนให้มีขนาดเล็กลงเพื่อการจำหน่ายเป็นของที่ระลึกให้แก่นักท่องเที่ยวแทนการนำเครื่องจักสานเหล่านั้นไปใช้ประโยชน์จริงในการประกอบอาชีพและ/หรือในชีวิตประจำวัน

2) ธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

ธรรมชาติและสภาพแวดล้อม (Nature and Environment) คือ องค์ประกอบและสภาพการณ์ตามที่เป็นจริง ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ได้มีการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้น การมีความสามารถในการเรียนรู้และทำความเข้าใจกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมได้อย่างละเอียดถี่ถ้วนนั้นนั่นก็ย่อมที่จะช่วยทำให้บุคคลได้เข้าถึงความจริงได้อย่างถูกต้อง ซึ่งก็เป็นสาเหตุให้ได้มีการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จได้อย่างมั่นใจ โดยที่สาเหตุที่ได้มีการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเนื่องมาจากธรรมชาติและสภาพแวดล้อมนั้น ได้แก่

(1) ธรรมชาติและสภาพแวดล้อมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

ธรรมชาติและสภาพแวดล้อมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง (Nature and Environment should Continuously Changed) คือ ธรรมชาติและสภาพแวดล้อมย่อมได้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้โดยอัตโนมัติอย่างต่อเนื่อง และการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ก็เพื่อที่จะก่อให้เกิดเป็นความสมดุลในลักษณะที่มีความเป็นพลวัต การที่จะใช้ประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสมและ/หรือการที่จะดำรงชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุขก็ย่อมจำเป็นที่จะต้องได้มีการเรียนรู้และทำความเข้าใจกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมกับการเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี ซึ่งก็ย่อมที่จะเป็นสาเหตุหรือแหล่งที่มาหรือจุดกำเนิดของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นนั่นเอง ซึ่งในขณะที่เดียวกันภูมิปัญญาท้องถิ่นก็จะเป็นสิ่งที่จะช่วยทำให้ได้เข้าใจได้ถึงธรรมชาติและสภาพแวดล้อมของพื้นที่และช่วงเวลา ณ ขณะนั้นด้วยเช่นเดียวกัน ดังนั้น การที่จะเลือกใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างสอดคล้องกับคุณลักษณะและระดับความยากง่ายในการนำไปใช้ประโยชน์ก็ย่อมที่จะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยสนับสนุนให้บุคคลได้มีความสามารถในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปปรับประยุกต์หรือใช้ประโยชน์ได้โดยตรงได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยที่ธรรมชาติและสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหากได้มีการจำแนกตามแหล่งที่มาหรือจุดกำเนิดของภูมิปัญญาท้องถิ่นก็มีได้ 2 ลักษณะ คือ

ก. มีจุดเริ่มต้น/มีอยู่แล้วภายในชุมชน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีจุดเริ่มต้น/มีอยู่แล้วภายในชุมชน(LW from the Inside) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มีใช้อยู่แล้วภายในชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนในชุมชนได้มีความคุ้นเคยอยู่แล้วเป็นอย่างดี และก็เป็นสิ่งที่ได้มีการยอมรับอยู่แล้วโดยอัตโนมัติ เพียงแต่ว่าการยอมรับนั้นจะมีระดับที่มากน้อยแค่ไหนหรืออาจจะมีคงทนหรือจะมีการเปลี่ยนแปลงต่อไปอีกหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่

เกี่ยวข้อง โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้ก็มักที่จะได้มีการสืบทอดโดยการบอกเล่าและก็มีการปฏิบัติที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาในชุมชนจนเป็นสิ่งที่มีความคุ้นเคยกับสภาพการณ์ตามปกติในชีวิตประจำวัน ตัวอย่างเช่น คำสอนจากผู้ใหญ่ในครอบครัวหรือจากปราชญ์ชุมชนที่พักอาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่เขตเชิงเขาจะสอนให้คูสีของน้ำจากลำธารหลังจากมีฝนตกได้ 2-3 วัน หากว่าน้ำในลำธารเปลี่ยนเป็นสีน้ำตาลก็จะต้องเตรียมตัวอพยพเนื่องเพราะว่าจะมีน้ำท่วมใหญ่หรือว่ามีดินถล่มจากภูเขาภายในเวลา 1-2 วันนี้อย่างแน่นอน เป็นต้น

ข. เป็นสิ่งใหม่สำหรับชุมชน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นสิ่งใหม่สำหรับชุมชน (LW likes the Innovation) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นนวัตกรรมหรือว่าเป็นสิ่งใหม่สำหรับชุมชน โดยที่อาจจะเนื่องมาจากการได้ติดต่อกับภายนอกชุมชน ซึ่งก็มีที่มาได้ในหลายลักษณะและเมื่อชุมชนได้มีการนำภูมิปัญญานั้นเข้ามาเผยแพร่ภายในชุมชนแล้วก็จะมีการนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่องสืบทอดต่อไป ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นจากภายนอกชุมชนโดยส่วนใหญ่แล้วก็เนื่องมาจากการได้พบปะติดต่อหรือการไปมาหาสู่กันในระหว่างชุมชนที่มีความแตกต่างในเรื่องของวิถีในการดำรงชีวิตและ/หรือวิธีการวางตัวหรือประเพณีปฏิบัติของสมาชิกในชุมชน จึงเป็นเหตุผลให้สมาชิกในแต่ละชุมชนต้องได้มีการปรับตัวเนื่องเพราะว่าต้องการที่จะได้รับในสิ่งที่ดีหรือว่ามีความเหมาะสมได้มากกว่า ซึ่งการได้ติดต่อหรือการไปมาหาสู่ในระหว่างชุมชนก็อาจจะเป็นไปได้ตามวิถีชีวิตตามปกติ เช่น การทำมาค้าขายหรือการเยี่ยมญาติพี่น้อง หรือว่าการมีเจตนาโดยเฉพาะเช่น การแสวงหาแหล่งที่ทำมาหากินซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์หรือว่ามีความเหมาะสมได้มากกว่าสถานที่เดิมก็ได้เช่นกัน โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นเป้าหมายในลักษณะเช่นนี้โดยส่วนใหญ่แล้วก็จะยอมที่จะต้องได้มีการคิดแปลงแก้ไขหรือประยุกต์ใช้อย่างต่อเนื่องในช่วงระยะเวลาหนึ่งจึงจะกลายเป็นความรู้หรือวิธีการปฏิบัติที่ได้รับ การยอมรับว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนนั้นนั่นเอง เช่น การได้นำความรู้ที่ได้รับรู้จากการไปศึกษาดูงานในที่ชุมชนอื่นมาปรับประยุกต์ใช้ให้มีความเหมาะสมกับคุณลักษณะตามธรรมชาติและสภาพแวดล้อมของชุมชนของตนเอง โดยที่ลักษณะของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นจากภายนอกชุมชนเข้ามาใช้ประโยชน์ภายในชุมชนก็มีการปฏิบัติได้ใน 3 ลักษณะ คือ

- การนำภูมิปัญญามาใช้ประโยชน์ในลักษณะการเลียนแบบและ/หรือในลักษณะดังเช่นเดิมทุกประการเนื่องเพราะว่าบริบทและสภาพการณ์ของทั้ง 2 แห่งนั้นมีความใกล้เคียงกันมาก หรืออาจจะเป็นเนื่องเพราะว่าผู้ที่ได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์นั้น ยังคงขาดความสามารถในการคิดเชิงเปรียบเทียบอย่างละเอียดถี่ถ้วนหรือการคิดเชิงประยุกต์ จึงยังคงมีความสามารถเพียงแก่การใช้ประโยชน์จริงในระดับของการเลียนแบบเท่านั้นเอง

- การนำภูมิปัญญามาใช้ประโยชน์ในลักษณะของการดัดแปลงเทคนิคและ/หรือวิธีการ โดยการได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่นั้นมาใช้ประโยชน์ เพื่อให้ได้มีความเหมาะสมกับบริบทและสภาพการณ์ของชุมชนได้มากยิ่งขึ้น ดังนั้นภูมิปัญญาใหม่นี้จึงเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มีการดัดแปลง ประยุกต์และ/หรือพัฒนามาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเป้าหมายที่มีอยู่แต่เดิมในชุมชนอื่นนั้น ให้ได้มีประโยชน์ได้เพิ่มสูงขึ้นหรือว่ามีความเหมาะสมได้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม คือทำให้ได้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ที่มีคุณค่าสำหรับบุคคลและชุมชนเป้าหมายได้มากยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการดัดแปลงเทคนิคการทำกุ้งแช่ขี้ผึ้งให้เป็นที่นิยม²⁷ ของกลุ่มแม่บ้านในจังหวัดสมุทรปราการ จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของสินค้าประจำจังหวัดในปัจจุบัน

- การนำภูมิปัญญามาใช้ประโยชน์ในลักษณะของการดัดแปลงคุณลักษณะองค์ประกอบและ/หรือโครงสร้างของภูมิปัญญาท้องถิ่นเป้าหมายจนได้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ที่ได้มาจากการสังเกต/การวิเคราะห์อย่างเป็นระบบและมีเหตุผลอย่างชัดเจนนั่นเอง เพื่อให้ได้มีความเหมาะสมกับสมาชิกและชุมชนได้มากยิ่งขึ้น แสดงได้ถึงความสามารถในการได้เข้าถึงองค์ความรู้รอบด้านจนสามารถที่จะสร้างสรรค์ให้ได้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์หรือว่ามีความเหมาะสมหรือมีความคุ้มค่าได้มากกว่าสิ่งเดิมที่เป็นอยู่ ตัวอย่างเช่น ผลจากการเรียนรู้จากแหล่งศึกษาดูงานในพื้นที่อื่นทำให้ได้ทราบว่าดินที่มีลักษณะหรือคุณสมบัติที่แตกต่างกันก็ย่อมที่จะมีผลต่อชนิดพืชปลูกที่แตกต่างกัน อีกทั้งพืชแต่ละชนิดก็ย่อมมีความต้องการความเข้มของแสงในระดับที่แตกต่างกันด้วยเช่นเดียวกัน การสังเกตถึงความเหมาะสมของปัจจัยที่เกี่ยวข้องในเชิงเหตุผลและระบบความสัมพันธ์อย่างรอบคอบก็จะทำให้ได้เข้าถึงองค์ความรู้ดังกล่าวนี้ได้อย่างแท้จริงซึ่งก็จะช่วยทำให้ได้มีการบูรณาการในระหว่างองค์ความรู้ที่นั้นกับประสบการณ์ที่ได้มีการสั่งสม ซึ่งก็จะช่วยให้ได้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องการปรับตัวของพืชปลูกในแต่ละสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ จนก่อให้เกิดเป็นแนวคิดและภูมิปัญญาในการจำลองสภาพแวดล้อมให้มีความเหมาะสมกับธรรมชาติของพืชปลูกแต่ละประเภทนั้นจนในที่สุดก็จะนำไปสู่การพัฒนาเป็นสิ่งประดิษฐ์ประเภทเครื่องปลูกและ/หรือโรงเรือนและ/หรือการปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการปลูกพืชแต่ละชนิดได้อย่างมีประสิทธิภาพในแต่ละฤดูกาลในเวลาต่อมา นั่นเอง ตัวอย่างเช่น เกษตรกรในอำเภอห้วยทราย จังหวัดเพชรบุรี ได้นำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องสวนสมรมย์ของจังหวัดพัทลุงมาปรับเปลี่ยนเป็นรูปแบบของการเกษตรผสมผสานภายใต้กรอบแนวคิดของเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งในขณะที่เดียวกันก็แตกต่างไปจากรูปแบบการเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในอำเภอห้วยฮ่องไคร้ จังหวัดเชียงใหม่

²⁷ กุ้งเหยียด (the striaght of syrup shrimp) คือ กุ้งแช่ขี้ผึ้งที่มีลำตัวตรงไม่โค้งงอเช่นดังปกติโดยทั่วไป เนื่องจากได้มีการใช้เทคนิคในการจัดเรียงร่วมกับการถ่วงน้ำหนักในระหว่างการแปรรูปกุ้ง

(2) การเปลี่ยนแปลงใดๆ ย่อมที่จะนำไปสู่การเกิดภาวะสมดุล

การเปลี่ยนแปลงใดๆ ย่อมที่จะนำไปสู่การเกิดภาวะสมดุล (Change should to be Balance) คือ สภาพการณ์สุดท้ายของการเปลี่ยนแปลงก็ย่อมที่จะก่อเกิดเป็นความสมดุล แต่ทว่า รูปแบบและลักษณะของความสมดุลก็ย่อมที่จะมีความเป็นพลวัตรหรือว่ามีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่ได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพียงแต่ว่าวงรอบของการเปลี่ยนแปลงจะยาวนานแค่ไหนก็จะขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เกี่ยวข้อง การที่ได้มีความรู้และความเข้าใจได้อย่างชัดเจนในเรื่องของหลักการดังกล่าวนี้จึงเป็นสาเหตุให้ได้มีการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้นมาเพื่อการตอบสนองต่อความต้องการ โดยที่รูปแบบและคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีสาเหตุเนื่องมาจากการได้เข้าถึงสังขารมของการเปลี่ยนแปลงและความสมดุลดังกล่าวนี้ก็มีกำแนกได้ใน 2 ลักษณะ คือ

ก. การเร่งให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ช่วยเร่งกระบวนการเปลี่ยนแปลง (LW for Activate the Change) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณลักษณะที่จะช่วยสนับสนุนให้กระบวนการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นไปโดยใช้เวลาให้สั้นที่สุด หรือว่าให้เกิดการเปลี่ยนแปลงก่อนเวลาตามปกติที่ควรจะเป็น เช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการบ่มให้ผลไม้สุกก่อนกำหนดโดยการคลุมผลไม้ด้วยกระสอบป่านหรือการวางไว้ในห้องที่มีอุณหภูมิสูงกว่าปกติ

ข. การชะลอกระบวนการเปลี่ยนแปลง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ช่วยชะลอกระบวนการเปลี่ยนแปลง (LW for Delay the Change) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณลักษณะที่จะช่วยทำให้กระบวนการเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดขึ้นได้ช้ากว่ากำหนดการตามปกติ หรือว่าทำให้มีช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงนั้นยาวนานมากกว่าปกติ เช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการทำให้ผลไม้สุกได้ช้ากว่าปกติโดยการวางผลไม้ในในห้องที่มีอุณหภูมิต่ำกว่าปกติ เป็นต้น

3) กระแสสังคม

กระแสสังคม (Social Streaming) คือ ภาพปรากฏที่แสดงถึงสภาพการณ์ ทิศทางและแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงของระบบคิด การวางตัวและ/หรือลักษณะในการประพฤติปฏิบัติของสมาชิกในชุมชนและสังคมนั้น ซึ่งก็จะเป็นตัวบ่งบอกได้ถึง รูปแบบ ลักษณะและรวมถึงระดับของความสัมพันธ์และระดับความเข้มแข็งของวัฒนธรรม หรือวิถีการปฏิบัติในระหว่างสมาชิกภายในชุมชนและกับภายนอกชุมชน ดังนั้นกระแสสังคมจึงสามารถที่จะบ่งบอกได้ถึงความต้องการของ

บุคคลและชุมชนนั้นได้ดีในระดับหนึ่ง โดยเหตุที่กระแสวิกฤตได้เป็นสาเหตุให้ต้องได้มีการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นก็เนื่องมาจากสาเหตุใน 2 ประการ คือ

(1) เป็นเบ้าหลอมขององค์ความรู้

สังคมย่อมเป็นเบ้าหลอมขององค์ความรู้ (Social should be a Melting Pot) คือ สังคมเป็นแหล่งของการรวบรวมและสังสมของความคิดเห็น ทักษะคติ ประสบการณ์และองค์ความรู้ จนได้เกิดการเชื่อมต่อ การบูรณาการและ/หรือการหลอมรวมของความคิดเห็น ทักษะคติ ประสบการณ์และองค์ความรู้ในหลากหลายระดับของความน่าเชื่อถือซึ่งก็ได้รวมถึงการก่อเกิดเป็น ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยเช่นกัน โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มาจากเบ้าหลอมขององค์ความรู้ในสังคมนั้นก็มีการจำแนกได้ใน 2 ลักษณะ คือ

ก. มีภาพปรากฏของความเป็นเอกพันธ์

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีภาพปรากฏของความเป็นเอกพันธ์ (LW with the Homogenous Image) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ถูกหลอมรวมจากองค์ความรู้ในสังคมและก่อเกิดเป็นภาพปรากฏที่จะสื่อความหมายออกมาเพียงแค่นั้นเดียวเท่านั้น เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลในเขตพื้นที่สูงชันที่ได้มีการใช้ล่อเท่านั้นในการขนส่งสินค้า

ข. มีภาพปรากฏของความเป็นทวีพันธ์/พหุพันธ์

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีภาพปรากฏของความเป็นทวีพันธ์/พหุพันธ์ (LW with the Di-Muligenous Image) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ถูกหลอมรวมจากองค์ความรู้ในสังคมและก่อเกิดเป็นภาพปรากฏที่สามารถจะสื่อความหมายออกมาได้ในหลายคำตอบและต่างก็ล้วนเป็นคำตอบที่มีความถูกต้อง ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในชุมชนที่ทำให้บ่งบอกได้ว่าแหล่งอาหารย่อมสามารถที่จะได้มาจากทรัพยากรตามธรรมชาติ การทำฟาร์มและ/หรือการนำเข้าจากภายนอกชุมชน เป็นต้น

(2) เกิดจากสมาชิกและก็มีอิทธิพลโดยตรงต่อการแสดงพฤติกรรม

สังคมย่อมเกิดจากสมาชิกและก็มีอิทธิพลโดยตรงต่อการแสดงพฤติกรรม (Society is from and also Effect to the Members) คือ สังคมย่อมเป็นผลที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากความต้องการของสมาชิกและในขณะเดียวกันนั้นก็จะเป็นมาตรฐานหรือข้อตกลงร่วมให้สมาชิกได้มีการวางตัวและ/หรือการประพฤติปฏิบัติ ในลักษณะที่สอดคล้องกันเช่น บรรทัดฐานและค่านิยม ซึ่งก็เป็นอีก

สาเหตุหนึ่งที่ทำให้ได้มีการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดประโยชน์กับสมาชิกและสังคม นั้นได้อย่างแท้จริง โดยประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับสมาชิกและสังคมก็มีได้ใน 3 ระดับ คือ

ก. การใช้ประโยชน์ในระดับบุคคล/ครอบครัว

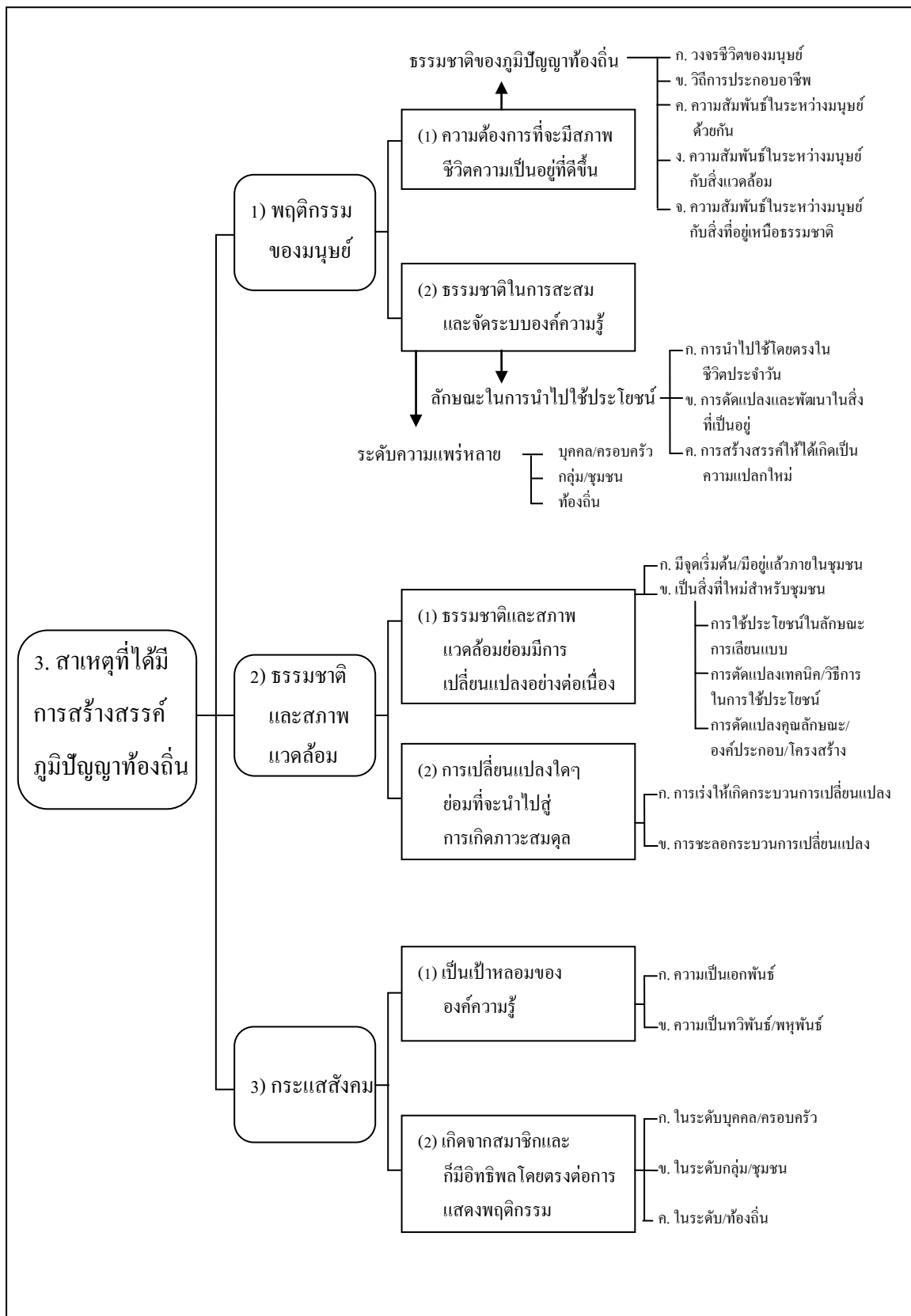
ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการใช้ประโยชน์ในระดับบุคคล/ครอบครัว (LW for Personal/Family Use) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มุ่งให้เกิดประโยชน์ในระดับบุคคลและในระดับครอบครัวเป็นสำคัญ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ช่วยสนับสนุนให้ได้มีการสร้างจิตสำนึกของบุคคล ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการดูแลสุขภาพร่างกายของตนเอง การประกอบอาชีพ

ข. การใช้ประโยชน์ในระดับกลุ่ม/ชุมชน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการใช้ประโยชน์ในระดับกลุ่ม/ชุมชน (LW for Group/Community Use) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มุ่งให้เกิดประโยชน์ในระดับกลุ่ม/ชุมชนเป็นสำคัญ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ช่วยสนับสนุนให้ได้มีการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้แก่กลุ่มและสถาบันภายในชุมชน ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และความเอื้ออาทรในระหว่างสมาชิกกลุ่มและชุมชน

ค. การใช้ประโยชน์ในระดับท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการใช้ประโยชน์ในระดับท้องถิ่น (LW for Local Use) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มุ่งเน้นให้เกิดประโยชน์ในระดับท้องถิ่นเป็นสำคัญ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ช่วยสนับสนุนให้ได้มีการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้แก่ท้องถิ่นและก่อให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ที่มีการรับรู้ได้โดยเปิดเผยได้อย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการปลูกป่าชุมชน การจัดตั้งเป็นธนาคารเมล็ดพันธุ์ การจัดตั้งกลุ่มสัจจะในการออมทรัพย์ เป็นต้น

ภาพที่ 3 สาเหตุที่ต้องได้มีการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

4. แหล่งข้อมูลที่ใช้เพื่อการสืบค้นภูมิปัญญาท้องถิ่น

แหล่งข้อมูลที่ใช้เพื่อการสืบค้นภูมิปัญญาท้องถิ่น (Source for Access to LW) คือ ศูนย์รวมข้อมูลและองค์ความรู้ที่จะช่วยทำให้บุคคลได้มีการสัมผัส เกิดการเรียนรู้และมีความเข้าใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้อย่างถูกต้องและชัดเจน จนกระทั่งมีความสามารถที่จะได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมและด้วยความมั่นใจ โดยที่ผู้เขียนได้ทำการจำแนกแหล่งข้อมูลที่ใช้เพื่อการสืบค้นภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เป็น 3 ประเภท ดังแสดงในภาพที่ 4 ซึ่งมีรายละเอียด คือ

1) สื่อเผยแพร่ความรู้ทางด้านวิชาการ

สื่อเผยแพร่ความรู้ทางด้านวิชาการ (Media Exposure for Academic) คือ สื่อที่นิยมนำมาใช้ในการถ่ายทอดและเผยแพร่ความรู้ทางด้านวิชาการในเรื่องที่ได้ให้ความสนใจซึ่งก็ได้รวมถึงองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยสาระ/เนื้อหาที่ได้ถ่ายทอดและเผยแพร่ย่อมสามารถที่จะทำการพิสูจน์และตรวจสอบถึงความถูกต้องและความน่าเชื่อถือได้อย่างมั่นใจ ซึ่งสื่อเผยแพร่ความรู้ทางด้านวิชาการที่พบเห็นเป็นประจำ ได้แก่

(1) หนังสือ/เอกสารทางวิชาการ

หนังสือ/เอกสารทางวิชาการ (Book/Document) คือ สื่อเผยแพร่ความรู้ทางด้านวิชาการในรูปแบบของสิ่งพิมพ์ในลักษณะต่างๆ ซึ่งก็เป็นรูปแบบของสื่อเผยแพร่ที่ได้รับการยอมรับถึงความมีมาตรฐานในเรื่องความถูกต้องและความน่าเชื่อถือทางด้านวิชาการในระดับมาก แม้ว่าในปัจจุบันจะได้รับความนิยมลดน้อยลงไปบ้างก็ตาม เนื่องจากว่ามีต้นทุนการผลิตที่สูงและเนื้อหาที่มักจะไม่ค่อยทันสมัย

(2) อินเทอร์เน็ต

อินเทอร์เน็ต (Internet) คือ สื่อเผยแพร่ความรู้ทางด้านวิชาการในรูปแบบของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ซึ่งเป็นที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายสูงสุดในปัจจุบัน เนื่องจากว่ามีความสะดวกและง่ายต่อการสืบค้นและการเข้าถึงข้อมูล ถึงแม้ว่ารายละเอียดของเนื้อหาและองค์ความรู้มักจะถูกตั้งคำถามในเรื่องของความถูกต้องและความน่าเชื่อถือก็ตาม นอกจากนี้ก็ยังมีจุดเด่นที่เป็นสื่อสังคม (Social Media) ที่สามารถนำไปทำการต่อยอดองค์ความรู้และการใช้ประโยชน์ร่วมกับสื่ออื่นได้อย่างไร้ขอบเขตจำกัด

(3) หลักฐานอ้างอิงทางวิชาการ

หลักฐานอ้างอิงทางวิชาการ (Academic Reference) คือ สิ่งที่ใช้ในการบ่งบอกถึงสาระ/เนื้อหา เช่น เรื่องราว สถานการณ์ และ/หรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่ได้เกิดขึ้นในชุมชนและ/หรือในสังคมในช่วงระยะเวลาที่ได้ให้ความสนใจได้อย่างชัดเจนซึ่งก็เป็นสื่อที่สามารถจะนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสืบค้น การแลกเปลี่ยน การพิสูจน์ตรวจสอบเพื่อการสร้างเสริมความมั่นใจในเรื่องความรู้และความเข้าใจในเรื่องที่ให้ความสนใจได้อย่างมั่นใจ ตัวอย่างเช่น หลักศิลาจารึก จดหมายเหตุ วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือในการประกอบอาชีพ เป็นต้น

2) สื่อเผยแพร่ความรู้ด้านคุณลักษณะของชุมชน/สังคมเฉพาะกลุ่ม

สื่อเผยแพร่ความรู้ด้านคุณลักษณะของชุมชน/สังคมเฉพาะกลุ่ม (Media Exposure for Characteristic of Community/Special Group) คือ สิ่งที่ได้ยินนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารรวมถึงองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่สมาชิกในชุมชน/สังคมเฉพาะกลุ่มให้ได้มีการรับรู้ข้อมูล และ/หรือเป็นสิ่งที่สามารถจะช่วยในการคัดกรอง ตรวจสอบและ/หรือเพิ่มความมั่นใจในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมั่นใจต่อไป โดยที่ลักษณะของสื่อที่นำมาใช้เพื่อการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะของชุมชน/สังคมเฉพาะกลุ่มที่ได้พบเห็นอยู่เป็นประจำ ได้แก่

(1) ความเชื่อ บรรทัดฐานหรือค่านิยม

ความเชื่อ บรรทัดฐานหรือค่านิยม (Belief, Norm or Value) คือ สิ่งที่ได้มีการสืบทอดอย่างต่อเนื่องภายในชุมชน โดยที่ความเชื่อ (belief) นั้นเป็นคุณลักษณะที่บุคคลได้เกิดความยึดมั่นเนื่องเพราะมีความพึงใจต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้น โดยที่อาจจะมีเหตุผลหรือไม่มีเหตุผลรองรับก็ตาม จึงเป็นสิ่งที่ง่ายต่อการรับรู้แต่ก็ยากที่จะเปลี่ยนแปลงได้ ส่วนบรรทัดฐาน (norm) คือ สิ่งที่สมาชิกของกลุ่มหรือชุมชนได้ให้การยอมรับและมีการประพฤติปฏิบัติโดยมีเป้าประสงค์เพื่อให้ทุกคนสามารถที่จะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นปกติสุขและมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายใต้มาตรฐานหรือความเข้าใจที่ตรงกัน ในขณะที่ค่านิยม (value) คือ สิ่งที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชนว่าเป็นสิ่งที่ควรจะมีหรือว่าเป็นสิ่งที่ควรที่จะได้มีการประพฤติปฏิบัติ เพื่อการบ่งบอกได้ถึงการมีความรู้ความสามารถและ/หรือความทันสมัยที่โดดเด่นกว่าผู้อื่น

ความเชื่อ บรรทัดฐานและ/หรือค่านิยมของคนในชุมชนที่ได้รับรู้จากคำสอนของคนในครอบครัว วิธีการปฏิบัติของสมาชิกในชุมชนหรือว่าบทบัญญัติทางศาสนาก็ตามต่างก็ล้วนเป็นสื่อเผยแพร่ที่มีการรับรู้ได้อย่างแพร่หลายในระหว่างสมาชิกของชุมชน โดยที่สื่อเผยแพร่ความรู้

ของชุมชน/สังคมนั้นย่อมเป็นสิ่งที่ช่วยให้สมาชิกในชุมชนสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข และในขณะที่เดียวกันก็ยังเป็นสิ่งที่ช่วยหล่อหลอมให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ในด้านอุปนิสัยของคนในหมู่บ้าน ชุมชน และเชื้อชาติ จากการได้ประพฤติปฏิบัติและ/หรือการละเว้นไม่ประพฤติปฏิบัติ ตัวอย่างเช่น ความเชื่อในเรื่องคนดีย่อมมีศีลุม บรรทัดฐานในเรื่องการขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพ และค่านิยมในเรื่องการรักษาศีลของชาวพุทธ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวันสำคัญพระพุทธศาสนา

(2) ประเพณีหรือวัฒนธรรม

ประเพณีหรือวัฒนธรรม (Tradition or Culture) คือ สิ่งที่สมาชิกและชุมชนได้มีการสืบทอดอย่างต่อเนื่องจนได้กลายเป็นวิถีตามปกติของสมาชิกในชุมชน โดยที่ประเพณี (tradition) คือ กิจกรรมของชุมชนและ/หรือสังคมที่มีช่วงเวลาในการปฏิบัติตามที่ได้มีการกำหนดไว้แล้วอย่างชัดเจน ส่วนวัฒนธรรม (culture) คือ วิธีการแสดงออกที่มีความงดงามและพบเห็นเป็นปกติโดยทั่วไปในชีวิตประจำวันและ/หรือในการประกอบอาชีพ โดยที่ตัวอย่างของการใช้ประเพณีและวัฒนธรรมเป็นสื่อเพื่อเผยแพร่ความรู้ของชุมชน/สังคมนั้น ได้แก่ ประเพณีการลอยกระทงในคืนเดือนเพ็ญในเดือนพฤศจิกายนซึ่งก็เป็นภูมิปัญญาเพื่อให้บุคคลได้เกิดความตระหนักและให้ความสำคัญกับสายน้ำที่มีคุณประโยชน์โดยตรงกับสมาชิกทุกคนในชุมชน วัฒนธรรมการร้องเพลงกล่อมเด็กที่มีเนื้อหาของบทเพลงสั่งสอนให้เด็กได้กระทำความดีและมีความกตัญญูต่อพ่อแม่และแผ่นดินถิ่นเกิด

ความเชื่อบรรทัดฐานหรือค่านิยม กับประเพณีและวัฒนธรรมนั้นหากได้มีการพิจารณาถึงลักษณะของการสืบทอดก็จะพบได้ว่ามีความคล้ายคลึงกันเพียงแต่จะมีขอบเขตหรือความแพร่หลายหรือความเป็นสากลที่แตกต่างกันเท่านั้นเอง เนื่องจากว่ามีขอบเขตตั้งแต่เพียงแคในระดับบุคคล ระดับครอบครัว ภายในบางพื้นที่หรือบางชุมชน หรือว่ามีความเป็นสากลในระดับประเทศ เท่านั้นเอง

(3) ปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้นำในชุมชน

ปราชญ์ชาวบ้าน (Local Schollar) หรือ ผู้นำในชุมชน (Community Leader) คือ บุคคลผู้ที่สมาชิกในชุมชนให้การยอมรับว่าเป็นผู้ที่ได้มีการวางตัวและประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องและที่ชอบที่ควร สมควรที่จะได้เป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นได้ปฏิบัติตาม รวมถึงเป็นผู้ที่ควรแก่การได้ทำการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์อันมีค่าอย่างยิ่งให้กับผู้อื่น บุคคลเหล่านี้จึงมักจะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ได้เป็นอย่างดีในการเชื่อมต่อเรื่องราวหรือบอกเล่าถึงอดีตของวิถีการดำเนินชีวิต

และองค์ความรู้ของสมาชิกและชุมชน โดยมักจะได้มีการใช้เทคนิคการบอกเล่าเรื่องราวและ/หรือ การบันทึกประสบการณ์ที่ได้เคยพบเห็น เพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้นำมาทำการวิเคราะห์ เปรียบเทียบ จัดระบบและพัฒนาให้ได้เป็นองค์ความรู้ที่มีประโยชน์ต่อไป จุดเด่นของปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้นำ ในชุมชนก็คือ การมีความสามารถในการคัดกรององค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมกับ ศักยภาพและความพร้อมในการพัฒนาของบุคคลเป้าหมายได้เป็นอย่างดี นั่นเอง

3) พฤติกรรมหรือวิถีการปฏิบัติของสมาชิกในชุมชน

พฤติกรรมหรือวิถีการปฏิบัติของสมาชิกในชุมชน (Behaviour or Expression of Community Member) คือ การแสดงออกของสมาชิกในชุมชนในลักษณะของกิจกรรม อากัปกริยา และ/หรือความคิดเห็น ซึ่งก็สามารถที่จะใช้เป็นแหล่งข้อมูลเพื่อการสืบค้นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ อย่างแม่นยำโดยที่พฤติกรรมหรือวิถีการปฏิบัติโดยปกติทั่วไปของสมาชิกในชุมชนที่สามารถจะ นำมาใช้เป็นแหล่งข้อมูลเพื่อการสืบค้นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น มีได้ใน 2 ลักษณะ ได้แก่

(1) วิถีการประกอบอาชีพของสมาชิกในชุมชน

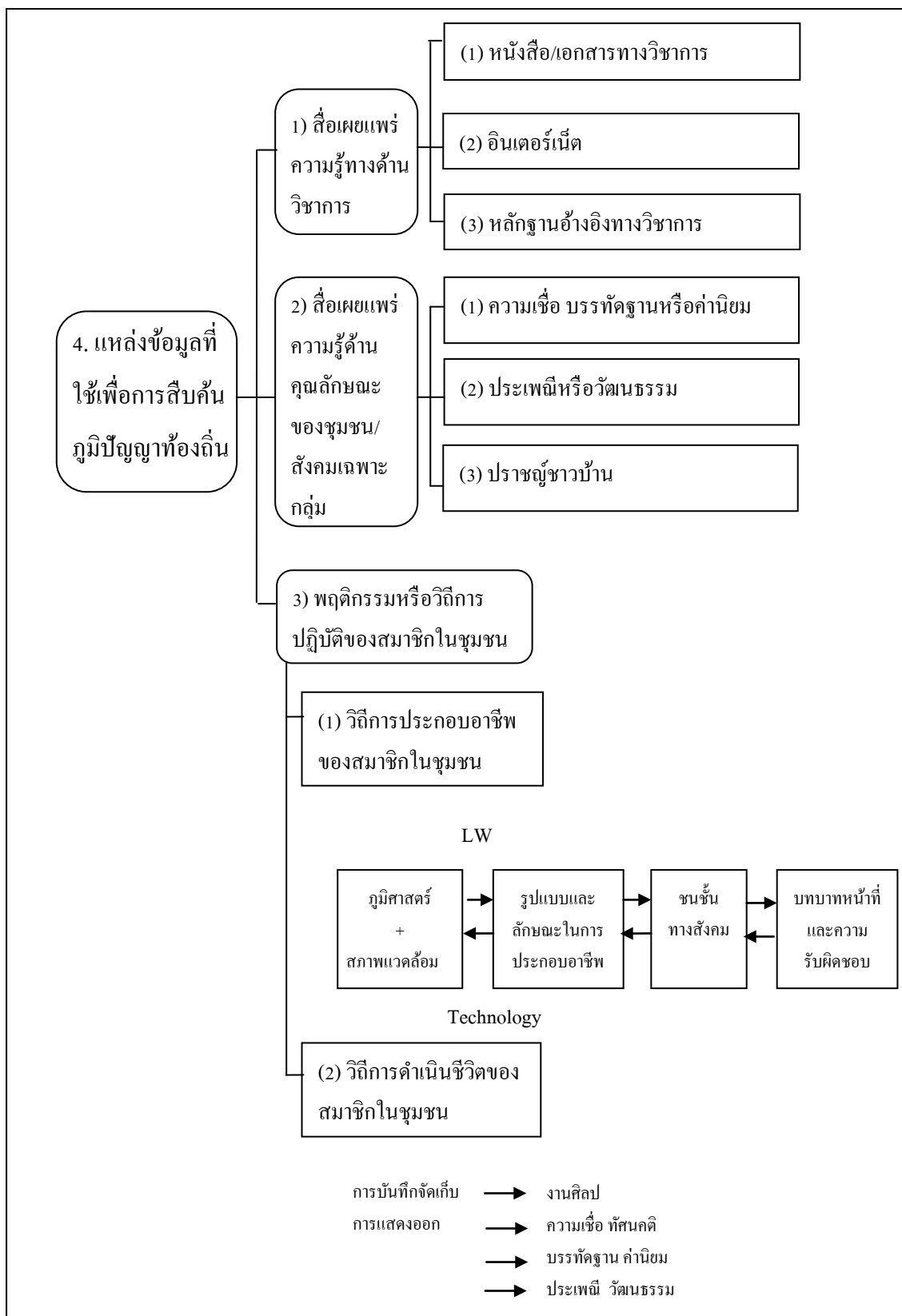
วิถีการประกอบอาชีพของสมาชิกในชุมชน (Way of Community Member's Life in Occupation) คือ รูปแบบและลักษณะในการประกอบอาชีพของสมาชิกในชุมชน ซึ่งก็เป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับลักษณะทางภูมิศาสตร์และความสามารถในการบริหารจัดการกับความรู้ และประสบการณ์ที่มีอยู่จนก่อเกิดเป็นรูปแบบและลักษณะในการประกอบอาชีพ ชนชั้นทางสังคม บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ ซึ่งมนุษย์โดยส่วนใหญ่ที่ย่อมที่จะต้องได้มีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมตามที่เป็นอยู่จริง โดยรอบ สามารถที่จะประยุกต์ ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงและ/หรือจัดกระทำในสิ่งที่มีอยู่นั้นเพื่อให้ได้รับผลตอบแทนที่เพิ่มสูงขึ้น ดังนั้นวิถีในการประกอบอาชีพของสมาชิกในชุมชนที่เป็นพฤติกรรมหรือวิถีการปฏิบัติของสมาชิกในชุมชน แล้วสามารถใช้เป็นแหล่งข้อมูลเพื่อการสืบค้นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงได้แก่ วิถีการประกอบอาชีพของสมาชิกในชุมชนที่บ่งบอกถึงความสามารถในการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต ซึ่งได้แก่ รูปแบบ วิธีการ เทคนิคและ/หรือเครื่องมือที่สมาชิกในชุมชนนิยมใช้ในการลดปัจจัยการผลิต การทำให้ได้รับผลิตผลที่เพิ่มมากขึ้น การทำให้ได้มีความปลอดภัยเพิ่มมากยิ่งขึ้นในกระบวนการผลิต รวมถึงการมีความเป็นมิตรกับสภาพแวดล้อมได้เพิ่มมากยิ่งขึ้นด้วยเช่นกัน ดังนั้นวิถีการประกอบอาชีพของสมาชิกในชุมชนจึงสามารถจะนำมาใช้เป็นแหล่งข้อมูลเพื่อการสืบค้นภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากว่าบ่งบอกได้ถึงลักษณะของความจริงได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมซึ่งก็จะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อการได้ใช้ประโยชน์จากความจริงดังกล่าวนี้ นั่นเอง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้

วิธีการประกอบอาชีพของสมาชิกในชุมชนจึงเป็นแหล่งข้อมูลที่ใช้เพื่อการสืบค้นภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน เช่น วิธีการประกอบอาชีพของคนเมืองย่อมที่จะต้องให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาในเรื่องการบริหารจัดการกับเวลาและต้นทุนการผลิต ในขณะที่ภูมิปัญญาของสมาชิกในชุมชนชนบทก็มักที่จะได้ให้ความสำคัญกับความต่อเนื่องและการมีเสถียรภาพในการประกอบอาชีพเป็นสำคัญ

(2) วิธีการดำเนินชีวิตของสมาชิกในชุมชน

วิธีการดำรงชีวิตของสมาชิกในชุมชน (Way of Community Member's the Living Style) คือ รูปแบบและลักษณะในการดำเนินชีวิตของสมาชิกในชุมชน ซึ่งก็ย่อมที่จะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับลักษณะทางภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อม โดยที่ลักษณะทางภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมนั้นจะเป็นสิ่งที่ช่วยทำให้มนุษย์ได้เกิดเป็นภูมิปัญญาจากการได้จัดระบบองค์ความรู้และประสบการณ์ เพื่อให้สามารถที่จะมีชีวิตรอดได้อย่างมีความสุข และ/หรือมีความสามารถใช้ชีวิตร่วมกับธรรมชาติหรือสภาพแวดล้อม ได้อย่างสมดุล เนื่องจากว่าลักษณะทางภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมย่อมมีความสัมพันธ์โดยตรงกับพฤติกรรมที่ได้มีการแสดงออกมาซึ่งก็อาจจะเป็นปฏิกริยาจากการตอบสนองตามธรรมชาติหรือจากการใช้ความรู้และเหตุผลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพและ/หรือในการใช้ชีวิตประจำวัน ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาของชาวบ้านในเขตที่ราบลุ่มก็จะทำนา ส่วนชาวบ้านในเขตที่ราบสูงก็จะนิยมทำการเลี้ยงสัตว์หรือปลูกไม้ยืนต้น/ไม้ผล ซึ่งอาชีพเหล่านี้ก็จะก่อให้เกิดการสร้างสรรภูมิปัญญาให้เกิดเป็นชนชั้นทางสังคม บทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบ ซึ่งก็จะนำไปสู่การเกิดเป็นภาพลักษณ์หรือเอกลักษณ์ในวิธีการดำรงชีวิต

ปราชญ์ชาวบ้าน ย่อมจะเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการบ่งบอกถึงภูมิปัญญาของวิธีการประกอบอาชีพและวิธีการดำเนินชีวิตของสมาชิกในชุมชนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถในการเชื่อมต่อเรื่องราวหรืออดีตของวิธีการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต และรวมถึงองค์ความรู้ที่มีการใช้ประโยชน์อยู่ในชุมชนโดยการได้ถ่ายทอดออกมาในรูปแบบการบันทึกจัดเก็บประสบการณ์ในรูปแบบของงานศิลปะ หรือการได้แสดงออกมาในลักษณะของการบอกเล่าถึงความเชื่อและทัศนคติหรือแม้แต่การแสดงออกในรูปแบบของพฤติกรรมหรือกิจกรรม เช่น บรรทัดฐาน ค่านิยม ประเพณี และวัฒนธรรม ดังที่ได้พบเห็นอยู่เป็นประจำซึ่งก็จะเป็นการถ่ายทอดให้กับคนรุ่นใหม่นี้ได้มีการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง ได้เป็นอย่างดี โดยผ่านการแสดงออกจากวิถีในการดำเนินชีวิตของสมาชิกในชุมชนนั่นเอง

ภาพที่ 4 แหล่งข้อมูลที่ใช้เพื่อการสืบค้นภูมิปัญญาท้องถิ่น

5. องค์ประกอบที่ได้ก่อให้เกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น

องค์ประกอบที่ได้ก่อให้เกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น (Composition to Create the LW) คือ เหตุปัจจัยและสภาพการณ์ที่ได้นำไปสู่การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ/หรือการมีความสามารถในการที่จะใช้ความรู้จากการได้เข้าถึงความจริงเชิงธรรมชาติ^๙ และก็สามารถที่จะนำความจริงนั้นมาใช้ประโยชน์ในด้านการประกอบอาชีพและ/หรือในชีวิตประจำวันได้จริงและอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม เนื่องด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยส่วนใหญ่แล้วก็มักจะเป็นสิ่งที่มีอยู่แล้ว หรือว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและ/หรือเป็นสิ่งที่ได้มาจากการดัดแปลงบริบทและสภาพการณ์ในธรรมชาติบางประการ ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการตัดแต่งกิ่งไม้เป็นต้น การที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะได้รับการยอมรับและมีการสืบทอดอย่างต่อเนื่องก็ย่อมจำเป็นที่จะต้องได้มีคุณลักษณะที่มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและรวมถึงก็จะต้องสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยที่องค์ประกอบที่ได้ก่อให้เกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังแสดงในภาพที่ 5 มีรายละเอียดดังนี้ คือ

1) ปัจจัยเริ่มต้นที่จำเป็นจะต้องมี

ปัจจัยเริ่มต้นที่จำเป็นจะต้องมี (Input for LW) คือ วัตถุดิบหรือต้นทุนที่จำเป็นจะต้องมี เพื่อให้เป็นจุดเริ่มต้นหรือปัจจัยสนับสนุนให้ได้ก่อให้เกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งได้แก่

(1) ผู้รู้/ นักคิด

ผู้รู้/ นักคิด (Knower/Thinking Man) คือ ผู้ที่ได้มีการใช้เหตุผลในการคิดได้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบจนกระทั่งที่สามารถที่จะได้เข้าถึงความจริงและใช้ประโยชน์จากความจริงหรือองค์ความรู้ที่ได้เข้าถึงนั้น ได้อย่างชาญฉลาด โดยที่ผู้รู้/นักคิดที่ประสบความสำเร็จในการได้เข้าถึงความจริงและใช้ประโยชน์จากความจริงหรือองค์ความรู้ในการสร้างสรรค์ให้ก่อให้เกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้อย่างชาญฉลาดนั้นมักจะเป็นผู้ที่ประกอบด้วยคุณลักษณะเด่น 3 ประการ คือ

ก. แรงจูงใจ

แรงจูงใจ (Motivation) คือ สิ่งที่ซ่อนอยู่ภายใต้จิตใจของบุคคล และเป็นสิ่งที่จะช่วยกระตุ้นให้บุคคลเกิดการแสดงพฤติกรรมออกมา ผู้รู้/นักคิดที่ประสบความสำเร็จจึงมักที่จะเป็นผู้ที่ซึ่งมีแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง เช่น การได้กำหนดอนาคตของตนเอง ชุมชน

^๙ ความจริงเชิงธรรมชาติ (natural truth) สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นปกติโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาหรือสถานที่ เช่น น้ำย่อมไหลจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ

และ/หรือสภาพแวดล้อม ได้อย่างสอดคล้องและเหมาะสมกับช่วงเวลาและสถานการณ์เพื่อให้ได้มีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่พึงประสงค์ในแต่ละช่วงเวลาได้อย่างใกล้เคียงกับสภาพความเป็นจริง ตามที่ควรจะเป็นได้อย่างมั่นใจ ซึ่งปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนและผู้ที่ประสบความสำเร็จในวิชาชีพ มักจะเป็นผู้ที่มีแรงจูงใจในการพัฒนาตนเอง กลุ่ม ชุมชนและ/หรือสังคม โดยส่วนรวมในระดับสูง เป็นปกตินิสัย

ข. ความรู้ในเรื่องการสร้างสรรค์

ความรู้ในเรื่องการสร้างสรรค์ (Knowledge in Creative) คือ ความรู้ที่จะช่วยทำให้ได้เข้าถึงความจริงในเรื่องที่ได้ให้ความสนใจได้อย่างชาญฉลาดและก็เป็นความรู้ที่สามารถจะก่อให้เกิดเป็นภูมิปัญญาที่มีการสืบทอดและใช้ประโยชน์ได้อย่างแพร่หลายในชุมชน ดังจะเห็นได้ว่าผู้รู้/นักคิดที่ประสบความสำเร็จย่อมเป็นผู้ที่มีความรู้และความสามารถในการแสวงหา คัดเลือก กลั่นกรอง จัดระบบ แปลความหมายและใช้ประโยชน์จากข้อมูลและ/หรือความรู้ หรือเป็นผู้ที่มีความสามารถในการคิดเชิงสร้างสรรค์จนได้เกิดเป็นความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นั่นเอง

ค. ความรู้ในเรื่องการนำไปใช้ประโยชน์

ความรู้ในเรื่องการนำไปใช้ประโยชน์ (Knowledge in Using for the Benefit) คือ ความรู้ที่บ่งบอกได้ถึงการมีไหวพริบและความชาญฉลาดในการนำความรู้ ภูมิปัญญาและ/หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้บุคคลเป้าหมายและชุมชนได้เกิดการยอมรับ ดังนั้น ผู้รู้/นักคิดจึงควรเป็นผู้ที่ได้มีความรู้และความสามารถในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมาใช้ประโยชน์และเกิดเป็นผลลัพธ์ที่ทำให้บุคคลเป้าหมายและชุมชนเกิดการยอมรับได้อย่างแท้จริง โดยที่คุณลักษณะที่เด่นชัดก็คือเป็นผู้ที่มีความสามารถในการนำองค์ความรู้ที่มีอยู่นั้นไปปรับ/ประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทและสภาพการณ์ของผู้ใช้และรวมถึงสภาพแวดล้อมที่ต้องการจะได้นำองค์ความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมั่นใจ เช่น การมีความสามารถในการปลูกพืชแบบขั้นบันไดในบริเวณที่ราบเชิงเขาเพื่อให้ได้ผลผลิตได้อย่างมั่นใจและในขณะที่เดียวกันก็ยังไม่ช่วยป้องกันน้ำกัดเซาะพื้นที่ปลูกอย่างรวดเร็วและรุนแรง

(2) องค์ความรู้

องค์ความรู้ (Knowledge Body) คือ สิ่งที่สามารถจะนำมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อการใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่และ/หรือปัจจัยเริ่มต้นได้ตามที่ต้องการ หลังจากที่ได้เข้าถึงความจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพและด้วยความชัดเจน องค์ความรู้จึงเป็นปัจจัยเริ่มต้นที่มีความสำคัญเป็นอย่าง

ยิ่งที่จะก่อให้เกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยที่องค์ความรู้ที่จะก่อให้เกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นย่อมที่จะมีคุณลักษณะเด่นใน 2 ประการคือ

ก. องค์ความรู้เชิงเดี่ยว

องค์ความรู้เชิงเดี่ยว (Single Knowledge) คือ องค์ความรู้แบบเส้นตรงซึ่งเป็นความจริงเชิงประจักษ์^{9/} หรือเป็นองค์ความรู้ที่มีตัวแปรที่เกี่ยวข้องในจำนวนที่ไม่มากจึงสามารถที่จะเรียนรู้และทำความเข้าใจได้อย่างชัดเจนโดยตรง ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการตกกิ่งใหม่ของตนไม้หลังจากที่ได้มีการตัดแต่งกิ่งแล้ว โดยที่กิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นนี้มีความแข็งแรงมากกว่ากิ่งเดิมที่มีอยู่และพืชบางชนิดเช่นต้นหม่อนก็จะเกิดดอกพร้อมกับการตกกิ่งใหม่ด้วยเช่นกัน

ข. องค์ความรู้เชิงซ้อน

องค์ความรู้เชิงซ้อน (Complex Knowledge) คือ องค์ความรู้ที่มีหลากหลายทางเลือก เนื่องจากมีตัวแปรที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก จึงมักจะเป็นความจริงเชิงเหตุผล^{10/} โดยที่ผู้รู้/นักคิดจำเป็นที่จะต้องได้มีความรู้และความสามารถในการแสวงหา คัดเลือก กลั่นกรอง จัดระบบและแปลความหมายจากข้อมูลและองค์ความรู้ที่มีอยู่นั้นจนกระทั่งได้เป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่มีความเหมาะสมกับกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการจะได้นำความรู้และภูมิปัญญานั้นไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทและสภาพการณ์ตามที่เป็นจริงได้อย่างมั่นใจ ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการคัดเลือกพันธุ์พืชที่ให้ผลิตผลสูงและเหมาะสมต่อสภาพแวดล้อมของพื้นที่เป้าหมายโดยที่จำเป็นจะต้องได้มีองค์ความรู้ทั้งในเรื่องของปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการให้ผลิตผลของพืช หรือภูมิปัญญาในเรื่องการสร้างบ้านให้มีได้ถุนสูงเพื่อให้ปลอดภัยจากภวณ้ำท่วมในฤดูน้ำหลากและก็จะต้องได้มีสายลมพัดผ่านอย่างสม่ำเสมอตลอดทั้งปีซึ่งก็จะช่วยทำให้ผู้ที่พักอาศัยอยู่ภายในบ้านหลังดังกล่าวนี้มีความรู้สึกว่อากาศเย็นสบายและไม่ร้อนอบอ้าว ซึ่งก็จำเป็นที่จะต้องได้มีองค์ความรู้ทั้งในเรื่องของปรากฏการณ์ตามธรรมชาติในแต่ละฤดูกาล วิธีการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตของประชาชนในแต่ละภูมิภาค รวมถึงหลักการทางด้านสุขอนามัย เป็นต้น

^{9/} ความจริงเชิงประจักษ์ (empirical truth) คือ สภาพการณ์ที่สามารถจะรับรู้ได้โดยตรงจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 จึงเป็นสิ่งที่ช่วยตอบสนองในด้านความรู้สึกและอารมณ์ เช่น ความพึงพอใจได้อย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการย้อมผ้าให้มีลวดลายและสีสันในหลากหลายลักษณะที่ทุกคนสามารถจะมองเห็นได้โดยง่าย

^{10/} ความจริงเชิงเหตุผล (reasonable truth) คือ สิ่งที่ได้มีการรับรู้จากที่ได้ทำการพิสูจน์และตรวจสอบ จากการใช้ตรรกะเหตุผลและ/หรือระบบคิดที่มีความถูกต้องและเหมาะสมกับธรรมชาติของเรื่องที่ได้ให้ความสนใจนั้น

(3) สภาพการณ์ที่เกื้อหนุน

สภาพการณ์ที่เกื้อหนุน (Enhancing Situation) คือ ปัจจัยที่ได้ช่วยสนับสนุนให้เกิด การแสวงหาและ/หรือการสร้างสรรคองค์ความรู้ให้เกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และยังรวมถึงการ ได้มีสภาพแวดล้อม/สถานการณ์ที่ได้ช่วยผลักดันให้ได้มีการนำเอาองค์ความรู้หรือภูมิปัญญา ท้องถิ่นนั้นไปใช้ประโยชน์ โดยที่สภาพการณ์ที่จะช่วยเกื้อหนุนให้ได้มีการแสวงหา การสร้างสรรค และ/หรือการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์นั้น มีได้ใน 2 ลักษณะคือ

ก. ความจำเป็น

ความจำเป็น (need) คือ สิ่งที่เราขาดไม่ได้เนื่องจากว่าเป็นสิ่งที่จะมีผลโดยตรง ต่อการดำรงชีวิตและ/หรือการทำกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ดังนั้น ความจำเป็นจึงเป็นสภาพการณ์ที่ เกื้อหนุนให้บุคคลและชุมชนได้มีการแสวงหาและ/หรือการสร้างสรรคภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อจะได้ นำมาใช้ประโยชน์ต่อจากการดำรงชีวิตและ/หรือการทำกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ได้อย่างมั่นใจ ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัจจัย 4 ที่มีผลโดยตรงต่อคุณภาพในการดำรงชีวิต เป็น ต้น

ข. ความต้องการ

ความต้องการ (want) คือ สิ่งที่จะช่วยตอบสนองในด้านความรู้สึกและอารมณ์ เพื่อให้บุคคลและ/หรือชุมชนได้เกิดความพึงพอใจขึ้นมา ดังนั้น ความต้องการจึงเป็นสภาพการณ์ที่ จะเกื้อหนุนให้บุคคลและชุมชนได้มีการแสวงหาและ/หรือการสร้างสรรคภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อได้ ช่วยตอบสนองต่อความพึงพอใจเป็นสำคัญ โดยที่ภูมิปัญญาในลักษณะนี้ย่อมเป็นสิ่งที่จะได้ช่วย อำนวยความสะดวกให้บุคคลและชุมชนได้มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจากระดับความจำเป็น ขั้นพื้นฐาน ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการย้อมผ้าให้มีลวดลายและสีสันในหลากหลายลักษณะ เพื่อให้มีโอกาสเพิ่มสูงขึ้นในด้านการตลาด

2) กระบวนการได้มาซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น

กระบวนการได้มาซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น (Process for Access to Local Wisdom) คือ พฤติกรรมและ/หรือกิจกรรมที่ผู้รู้/นักคิดได้มีการแสดงออกมา เพื่อต้องการที่จะทำให้ได้เข้าถึงองค์ ความรู้และ/หรือได้มีภูมิปัญญาในการนำองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวนั้นมาใช้ ประโยชน์ได้อย่างชาญฉลาด โดยที่สามารถจะจำแนกถึงกระบวนการที่ทำให้ได้มาซึ่งภูมิปัญญา ท้องถิ่นได้เป็น 3 ลักษณะคือ

(1) การสืบค้น/แสวงหา

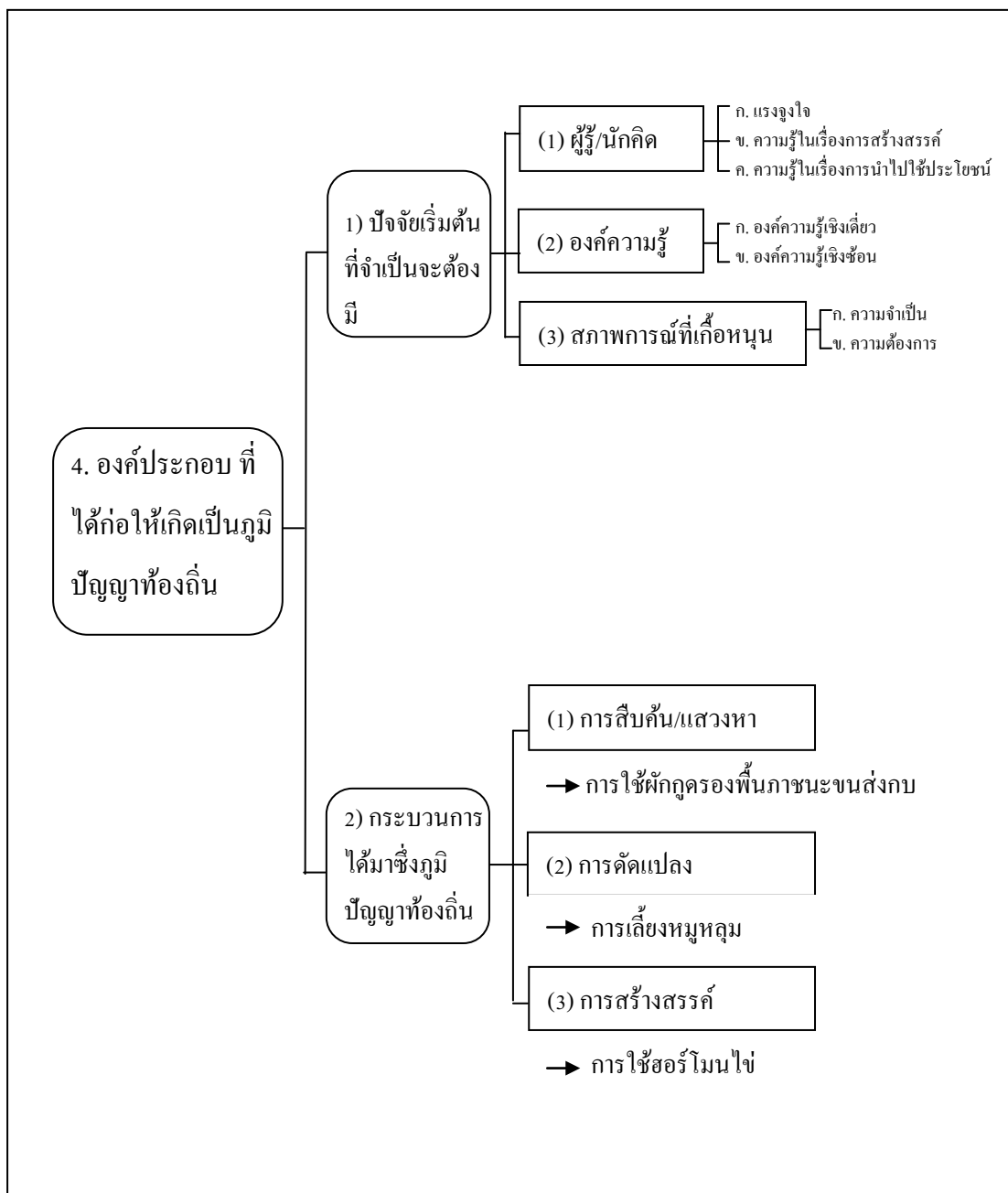
การสืบค้น/แสวงหา (Search) คือ การค้นหาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้ และภูมิปัญญาที่ให้ความสนใจเพื่อทำการคัดกรองให้ได้เกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถจะนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแพร่หลายและเป็นที่ยอมรับกันได้อย่างกว้างขวางในแวดวงของชุมชน ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการใช้ใบฝักกูดวางรองพื้นภาชนะในขณะที่มีการขนส่งกบจะช่วยให้กบได้มีอัตราการรอดตายสูง

(2) การดัดแปลง

การดัดแปลง (Modify) คือ การปรับเปลี่ยน แก้ไขและ/หรือการเสริมเพิ่มเติมในรายละเอียดขององค์ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมจนได้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ที่มีศักยภาพ และช่วยทำให้ได้เกิดประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพที่เพิ่มสูงมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม เนื่องจากการได้สังสมความรู้อย่างเป็นระบบและอย่างต่อเนื่อง จนเกิดเป็นความเข้าใจได้อย่างลึกซึ้งว่าควรที่จะต้องทำอะไรบ้างจึงจะเกิดประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมมากที่สุด นั่นเอง ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการเลี้ยงหมูหลุมที่ได้ดัดแปลงมาจากการเลี้ยงหมูในคอกโดยทั่วไป

(3) การสร้างสรรค์

การสร้างสรรค์ (Create) คือ การนำองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมมาทำการเชื่อมต่อในลักษณะของการบูรณาการและ/หรือการหลอมรวมในลักษณะของการสังเคราะห์ให้ได้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเป้าหมายที่ต้องการ เพื่อให้ได้เกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีรูปแบบใหม่ ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการปลูกไม้ผลเมืองหนาวในบริเวณเขตยอดเขาในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทยเพื่อทดแทนการนำเข้าผลไม้เมืองหนาวจากต่างประเทศ ซึ่งในขณะเดียวกันก็จะเป็นการช่วยเพิ่มพื้นที่ป่าต้นน้ำและกักพัฒนาให้ได้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์เพื่อสร้างเสริมรายได้ให้แก่ชุมชน หรือการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องฮอร์โมนไข่ที่ใช้ส่วนผสมของไข่กับนมเปรี้ยวเป็นวัตถุดิบในการเพิ่มผลผลิตให้แก่พืชปลูก เป็นต้น

ภาพที่ 5 องค์ประกอบที่ก่อให้เกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

- ราชบัณฑิตยสถาน. 2556. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. กรุงเทพฯ: บริษัทศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน)
- พัฒนา สุขประเสริฐ. 2557. **ศาสตร์เพื่อการส่งเสริมการเกษตร เล่มที่ 1 (หลักการ รูปแบบและกลยุทธ์)**. กรุงเทพมหานคร 10900. ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พัฒนา สุขประเสริฐ. 2558(ก). **เส้นทางการสร้าง "ความรู้" บนพื้นฐานของ "ความจริง"**. กรุงเทพมหานคร 10900. ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พัฒนา สุขประเสริฐ. 2558(ข). **ก้าวจากเกษตรทฤษฎีใหม่สู่เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร 10900. ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- Hornby, A.S., 1999. **Oxford Advanced Learner' Dictionary of Current English**. (Fifth edition), Oxford University Press 1995.

ประเภทและคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

คือ การจัดหมวดหมู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นตามคุณลักษณะที่ปรากฏ เพื่อให้สะดวกและง่ายต่อการเรียนรู้และทำความเข้าใจ และรวมถึงยังช่วยทำให้สะดวกและง่ายต่อการที่จะได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นไปใช้ประโยชน์ และ/หรือในการต่อยอดและการสร้างสรรค์ให้ได้เกิดเป็นองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาใหม่

พัฒนา สุขประเสริฐ

พ.ศ. 2558

บทที่ 2

ประเภทและคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ องค์ความรู้ที่ทำให้ได้มีความรู้และความสามารถในการทำกิจกรรมตามที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพและอย่างชาญฉลาด ซึ่งก็เป็นองค์ความรู้ที่ได้มีการสั่งสมและสืบทอดติดต่อกันมาอย่างต่อเนื่องในบริเวณพื้นที่แห่งนั้นตั้งแต่ครั้งในอดีตจวบจนถึงปัจจุบันให้ได้มีความสอดคล้องกับบริบทและสภาพการณ์ตามที่เป็นจริงได้อย่างมั่นใจ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งที่มีความค่าอย่างยิ่งในระดับบุคคล/ครอบครัว กลุ่ม/ชุมชนและ/หรือในระดับท้องถิ่น ดังนั้นจึงควรที่จะได้มีความรู้และความเข้าใจได้อย่างถูกต้องและชัดเจนเกี่ยวกับประเภทและคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังมีรายละเอียดที่ควรจะได้รับทราบในเบื้องต้น คือ ประเภทและคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังมีรายละเอียด คือ

ประเภท (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 710) คือ ส่วนที่แบ่งย่อยออกไปเป็นพวก จำนวน ชนิด หมู่ เหล่า แผนก เป็นต้น ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า **type** (Hornby, A.S., 1999: 1290) แปลว่า a class or group of people or things that have characteristics in common; a kind

คุณลักษณะ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 263) คือ เครื่องหมายหรือสิ่งที่ชี้ให้เห็นความคิดหรือลักษณะประจำ ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า **characteristic** (Hornby, A.S., 1999: 186) แปลว่า a typical feature or quality

ดังนั้น **ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น** (Type of Local Wisdom) คือ การจำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็นหมวดหมู่ตามคุณลักษณะที่ได้ให้ความสนใจ เพื่อให้ง่ายต่อการเรียนรู้และทำความเข้าใจทั้งในภาพปรากฏโดยรวมและในรายละเอียดตามที่ปรากฏได้อย่างชัดเจน

คุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น (Characteristic of Local Wisdom) คือ สิ่งที่บ่งบอกถึงภาพปรากฏและ/หรือลักษณะประจำที่สามารถจะบ่งบอกถึงเอกลักษณ์และ/หรืออัตตลักษณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน

ประเภทและคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น (Type and Characteristic of Local Wisdom) คือ การจัดหมวดหมู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นตามคุณลักษณะที่ปรากฏ เพื่อให้สะดวกและง่ายต่อการเรียนรู้และทำความเข้าใจ และรวมถึงยังช่วยทำให้สะดวกและง่ายต่อการที่จะได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นไปใช้ประโยชน์ และ/หรือในการต่อยอดและการสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาใหม่ โดยที่ผู้เขียนได้มีการจำแนกประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นตามคุณลักษณะที่ปรากฏออกมาอย่างชัดเจนเป็น 5 หมวดหมู่ ดังแสดงในภาพที่ 11 ซึ่งมีรายละเอียดคือ

1. สาร/เนื้อหาของภูมิปัญญาท้องถิ่น

สาร/เนื้อหาของภูมิปัญญาท้องถิ่น (Content of Local Wisdom) คือ รายละเอียดที่บ่งบอกถึงประเด็นสำคัญหรือใจความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ควรจะต้องได้ให้ความสำคัญในลำดับแรก โดยมักที่จะเป็นคุณลักษณะที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ศิลปะประเพณีและวัฒนธรรม วิธีการดำรงชีวิต และสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ รูปแบบและลักษณะในการประกอบอาชีพและรวมถึงระบบการศึกษา/สังคมมิติ ดังแสดงในภาพที่ 6 ซึ่งมีรายละเอียด คือ

1) สารเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ

สารของภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ (Content of LW Natural Phenomena) คือ ใจความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่บ่งบอกถึงรายละเอียดเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เพื่อให้ได้เกิดความตระหนักและใส่ใจต่อความสำคัญของธรรมชาติและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ดังมีรายละเอียด คือ

(1) การเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ (The LW in Occurrence of Natural Phenomena) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีใจความสำคัญเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ เพื่อให้ได้มีความพยายามในการป้องกันและลดความเสี่ยงจากปรากฏการณ์ตามธรรมชาติที่อาจจะส่งผลให้เกิดเป็นความเสียหาย และในขณะเดียวกันก็จะได้ช่วยสร้างเสริมให้ให้เกิดปรากฏการณ์ตามธรรมชาติที่จะก่อให้เกิดประโยชน์กับบุคคลเป้าหมายและชุมชนได้อย่างเหมาะสม ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการพยากรณ์ว่าจะมีฝนตกภายใน 1-2 วันนี้ โดยพิจารณาจากพฤติกรรมการอพยพและขนย้ายไข่ของมด การบินเล่นแสงไฟในเวลากลางคืนของแมลงเม่า การส่งเสียงร้องของกบนา เป็นต้น

(2) การคงอยู่ของปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการคงอยู่ของปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ (The LW in Continuously of Natural Phenomena) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีใจความสำคัญเกี่ยวกับการทำให้ได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการคงอยู่ของปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ เพื่อที่จะได้มีการอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนาให้สามารถที่จะใช้ประโยชน์จากปรากฏการณ์ตามธรรมชาตินั้นได้อย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการทำให้ดินได้คงความอุดมสมบูรณ์ด้วยการใส่ปุ๋ยคอกและปุ๋ยหมัก การทำให้น้ำในลำธารมีคงอยู่ได้ตลอดทั้งปีด้วยการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ในบริเวณต้นน้ำ

(3) การหมดสิ้นไปของปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการหมดสิ้นไปของปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ (The LW in Lack of Natural Phenomena) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีใจความสำคัญเกี่ยวกับการทำให้ได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการหมดสิ้นไปของปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ เพื่อที่จะได้ป้องกันไม่ให้เกิดปรากฏการณ์ที่เป็นโทษ และ/หรือช่วยสนับสนุนให้เกิดปรากฏการณ์ที่เป็นประโยชน์ ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการหมดสิ้นไปของโรคระบาดด้วยการกำจัดและการป้องกันโรคระบาด โดยการรักษาความสะอาดและรับประทานอาหารที่ปรุงสุก การไม่ให้หมดสิ้นไปของสัตว์ป่าโดยการห้ามล่าสัตว์หรือการอนุญาตให้ล่าสัตว์ป่าได้แต่เฉพาะในบริเวณบางพื้นที่และในช่วงเวลาที่จำกัด เพื่อป้องกันไม่ให้สัตว์ป่าต้องสูญพันธุ์

2) สาระเกี่ยวกับศิลปะ ประเพณีและวัฒนธรรม

สาระของภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับศิลปะ ประเพณีและวัฒนธรรม (Content of LW in Art, Tradition and Culture) คือ ใจความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่บ่งบอกถึงรายละเอียดเกี่ยวกับศิลปะ ประเพณีและวัฒนธรรม จึงเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ช่วยเติมเต็มถึงความเป็น "มนุษย์วิไล" หลังจากที่มีการประกอบอาชีพได้มีความมั่นคงและก็มีรูปแบบในการใช้ชีวิตประจำวันที่มีความเป็นเอกลักษณ์แล้วในระดับหนึ่ง มนุษย์จึงได้มีการสร้างสรรค์ศิลปะ ประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อช่วยจรรโลงใจและช่วยส่งเสริมให้การประกอบอาชีพและการใช้ชีวิตประจำวันมีความสมบูรณ์ได้เพิ่มมากยิ่งขึ้นไปอีก ดังมีรายละเอียดที่ควรจะได้ทราบ คือ

(1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องศิลปะ

ศิลปะ หรือศิลป์ หรือศิลปะ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1144) คือ ฝีมือ , ฝีมือทางการช่าง , การทำให้วิจิตรพิสดาร , การแสดงออกซึ่งอารมณ์สะท้อนใจให้ประจักษ์ด้วยสื่อต่างๆ อย่างเสียง เส้น สี ผิว รูปทรง เป็นต้น ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า **art** (Hornby, A.S., 1999 : 56) แปลว่า the expression of human creative talent, especially in a visual form ; any skill or ability that can be developed by practice, especially contrasted with scientific technique

ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องศิลปะ (The LW in Art) คือ องค์ความรู้อันชาญฉลาดในการสร้างสรรค์ผลงานที่ก่อให้เกิดเป็นความงดงามทางด้านความรู้สึกละอารมณ์ โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นก็มีความสามารถในการใช้ความรู้และทักษะในการริเริ่มและสร้างสรรค์ชิ้นงานขึ้นมา โดยการใช้ความมีศิลปะที่มีอยู่ในสายเลือดของคนไทย และเนื่องด้วยเหตุที่ว่าคนไทยโดยส่วนใหญ่แล้วมักจะอาศัยอยู่ในบริเวณเขตพื้นที่ชนบทและประกอบอาชีพในด้านการเกษตร ดังนั้น การแสดงออกในด้านศิลปะของชาวไทยโดยส่วนใหญ่จึงมักที่จะมีความเกี่ยวข้องกับภาคการเกษตรอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และสามารถที่จะพบเห็นได้โดยทั่วไป ซึ่งมีการจัดแบ่งตามคุณลักษณะในเชิงศิลปะ ได้ดังนี้คือ

ก. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นวิจิตรศิลป์

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นวิจิตรศิลป์ (Local Wisdom of the Fine Art) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องคุณภาพด้านความงามมากกว่าในเรื่องประโยชน์ใช้สอย จึงเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่บ่งบอกได้ถึงความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานที่จะกระแทกอารมณ์และความรู้สึกของผู้ที่ได้พบเห็นเป็นสำคัญ โดยที่วิจิตรศิลป์ในปัจจุบันก็มีการจำแนกได้หลายลักษณะ อาทิเช่น วรรณศิลป์ นาฏศิลป์ โสตทัศนศิลป์ ดุริยางคศิลป์

ข. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นประยุกต์ศิลป์

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นประยุกต์ศิลป์ (Local Wisdom of the Applied Art) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของประโยชน์ใช้สอยมากกว่าคุณค่าในด้านความงาม แต่อย่างไรก็ตามก็ยังเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มีการนำหลักการและทฤษฎีทางด้านศิลปะมาช่วยทำให้ได้เกิดเป็นความงดงามและ/หรือมีคุณค่าทางด้านจิตใจด้วยเช่นเดียวกัน เพื่อมุ่งหวังที่จะทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีประโยชน์ในเรื่องการใช้สอยได้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม ซึ่งลักษณะของการนำศิลปะมาประยุกต์ใช้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น ก็สามารถที่จะดำเนินการได้ใน 2 ลักษณะ คือ

- การนำศิลปะมาประยุกต์ใช้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นในเชิงโครงสร้าง (Application of Arts at the Construct Level) คือ การใช้ศิลปะช่วยทำให้โครงสร้างของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีคุณค่าทางด้านศิลปะและ/หรือมีความงามได้มากยิ่งขึ้น เพื่อประโยชน์ใช้สอยได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเช่น การปรับเปลี่ยนรูปทรงและวัสดุที่ใช้ในการจัดสร้างตุ้มบรรจุน้ำที่เปลี่ยนจากรูปทรงที่มีลักษณะแบบโป่งนูนออกตรงกลาง เป็นแบบทรงสี่เหลี่ยมลูกบาศก์ที่สามารถจะจัดวางและตกแต่งสถานที่ได้ในหลากหลายลักษณะ หรือว่าปรับเปลี่ยนวัสดุจากดินเผามาเป็นเซรามิก

- การนำศิลปะมาประยุกต์ใช้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นในเชิงเนื้อหา/รายละเอียด (Application of Arts at the Content/Detail Level) คือ การใช้ศิลปะช่วยปรับแต่งในรายละเอียดของภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีความงดงามและ/หรือช่วยตอบสนองกับความต้องการของบุคคลเป้าหมายได้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม ตัวอย่างเช่น การปรับเปลี่ยนสีและ/หรือลวดลายของผ้าทอมือ เพื่อให้ลูกค้าได้มีทางเลือกมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม

ศิลปะที่ได้มีการนำมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์กับภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยตรงก็มักจะเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพและการใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันสำคัญซึ่งก็จะเป็นในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับความสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรนั่นเอง ดังตัวอย่างเช่น

การได้นำศิลปะไปประยุกต์หรือใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพและรวมถึงในการพัฒนาอาชีพได้อย่างสอดคล้องกับบริบทและสภาพการณ์ตามที่เป็นจริง ตัวอย่างเช่น ชาวนาในภาคกลางจะใช้เกี่ยวเกี่ยวข้าวในขณะที่ชาวนาในภาคใต้ก็จะใช้เกี่ยวในการเกี่ยวข้าว เนื่องจากว่าธรรมชาติของต้นข้าวที่ปลูกในภาคกลางจะแตกต่างไปจากต้นข้าวที่ปลูกในภาคใต้

การนำศิลปะไปประยุกต์หรือใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันและในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งก็มักจะเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตนั่นเอง ตัวอย่างเช่น วรรณกรรมหรือเพลงพื้นบ้านที่จะได้ช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจให้กับตนเองและผู้อื่น ให้ได้มีความสามารถในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในชุมชนและสังคมได้อย่างมีความสุข

(2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องประเพณี

ประเพณี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 709) คือ สิ่งที่มีนิยมถือปฏิบัติสืบๆ กันมาจนเป็นแบบแผนขนบธรรมเนียมหรือจารีตประเพณี ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า **custom** (Hornby, A.S., 1999: 288) แปลว่า a traditional and generally accepted way of behaving or doing things ; a thing that somebody habitually does ; a practice) หรือบ้างก็ใช้ศัพท์คำว่า **tradition** (Hornby, A.S., 1999:

267) แปลว่า the passing of beliefs or customs from one generation to the next ซึ่งก็ล้วนมีความหมายที่ใกล้เคียงกัน

ดังนั้นโดยสรุปแล้ว**ประเพณี** (custom) คือ สิ่งที่ได้มีการสืบทอดอย่างแพร่หลายในระดับชุมชนโดยมีช่วงเวลาและรูปแบบของกิจกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ และเนื่องจากประเทศไทยเป็นสังคมเปิด จึงทำให้มีความเป็นอิสระอย่างสูงในการติดต่อสื่อสาร การอพยพและการย้ายถิ่นฐาน จึงทำให้มีการเผยแพร่รับรู้และแลกเปลี่ยนประเพณีในระหว่างชุมชนและสังคมโดยรอบอย่างต่อเนื่อง เป็นปกติ โดยที่ในหลายชุมชนก็อาจจะมีประเพณีที่เหมือนกันหรือว่ามีความคล้ายกัน ดังจะเห็นได้จากมีการได้ทำกิจกรรมที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันในช่วงระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน แต่อย่างไรก็ตามก่อนที่จะได้มีการยอมรับว่าสิ่งนั้นเป็นประเพณีก็ย่อมจำเป็นที่สิ่งนั้นจะต้องได้ผ่านการกลั่นกรองมาแล้วจากสมาชิกในชุมชนอย่างต่อเนื่องในช่วงระยะเวลาหนึ่ง คือต้องได้มีการยอมรับว่าสิ่งนั้นได้เป็นบรรทัดฐานมาก่อน เนื่องจากว่า **บรรทัดฐาน** หรือ**ปทัสถาน** หรือ**ปัทธาน** (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 651 และ 697) คือ แบบแผนสำหรับยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ ; เหตุที่ตั้งเป็นเครื่องถึง, เหตุอันใกล้ที่สุด ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า **norm** (Hornby, A.S., 1999: 788) แปลว่า a standard or pattern, especially of social behaviour, that is typical of a group : cultural/social norms ดังนั้น บรรทัดฐานที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายก็จะยกระดับขึ้นเป็นประเพณีในเวลาต่อมา และเมื่อได้เป็นประเพณีแล้วก็ย่อมจะมีข้อปฏิบัติที่มีความเป็นสากลมากยิ่งขึ้น มีช่วงเวลาในการแสดงออกได้อย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น ประเพณีสงกรานต์ในช่วงวันขึ้นศักราชใหม่ของไทย (เดือนเมษายน) ประเพณีลอยกระทงในช่วงวันเพ็ญเดือนสิบสอง (เดือนพฤศจิกายน) โดยที่ประเพณีโดยทั่วไปนั้นก็มักจะมีขอบเขตของพื้นที่เป็นตัวบ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของกิจกรรมที่ได้แสดงออกมา เนื่องจากว่าลักษณะทางภูมิศาสตร์นี้ก็มักที่จะเป็นตัวกำหนดถึงวิถีในการดำรงชีวิตและลักษณะในการประกอบอาชีพ ซึ่งก็จะนำไปสู่พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนจนก่อเกิดเป็นเอกลักษณ์ตั้งแต่ในเรื่องของความเชื่อ บรรทัดฐาน ค่านิยม และประเพณีขึ้นมา ในท้ายที่สุดนั่นเอง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องประเพณี (Local Wisdom in Custom) คือ องค์ความรู้อันชาญฉลาดในการใช้ความรู้และประสบการณ์ในเรื่องเกี่ยวกับการกำหนดช่วงวันเวลาและรูปแบบของกิจกรรมให้ได้มีการประพฤติปฏิบัติที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับลักษณะพื้นฐานทางกายภาพและวิถีการดำรงชีวิตของสมาชิกในชุมชน รวมถึงสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติที่ย่อมจะมีความแตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลา โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องประเพณีนั้นก็มีการจำแนกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

ก. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นประเพณีดั้งเดิม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นประเพณีดั้งเดิม (Local Wisdom in Classic Custom) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากการใช้ความรู้และประสบการณ์ของชุมชนที่มีความสอดคล้องกับลักษณะทางภูมิศาสตร์ วิธีการประกอบอาชีพและ/หรือการดำเนินชีวิตของสมาชิกในชุมชนตั้งแต่ครั้งในอดีตและก็มี การสืบทอดอย่างต่อเนื่องในลักษณะเช่นเดิมมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งก็อาจจะเป็น เนื่องจากว่าลักษณะทางภูมิศาสตร์ วิธีการประกอบอาชีพและ/หรือลักษณะในการดำเนินชีวิตของสมาชิกในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไปจนไม่รู้สึกรู้ว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น หรือสิ่งที่ได้มีการสืบทอดนั้นยังคงที่จะมีความเหมาะสมกับบริบทและสภาพการณ์ในปัจจุบันได้ดี ดังเช่นเดิม สมควรที่จะได้มีการอนุรักษ์สืบเนื่องต่อไป ตัวอย่างเช่น ประเพณีของไทยที่เกี่ยวกับภาค การเกษตร ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ปฏิทินประเพณีของไทยที่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตร

ระดับ : ภูมิภาค ท้องถิ่น	ประเพณี	ช่วงของกิจกรรม (เดือน)	การปฏิบัติ/การแสดงออก	การสืบทอด
ประเทศ :	พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ	11 พฤษภาคมของทุกปี	1. เป็นการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมการทำนา และให้ความสำคัญกับสัตว์เลี้ยงที่นำมาใช้ไถนา	ภาค : กลาง จังหวัด: กรุงเทพฯ
ท้องถิ่น:	การกวนข้าวอาชูรอ (ขนมอาชูรอ)	วันที่ 10 ในเดือนมุฮัรรอม ซึ่งเป็นเดือนแรกประจำปีของศาสนาอิสลาม (ประมาณเดือนพฤศจิกายนของทุกปี)	1. เป็นประเพณีท้องถิ่นของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยการนำสิ่งของที่รับประทานได้มากรวมกัน มีทั้งชนิดคาวและหวาน 2. การกวนข้าวอาชูรอจะใช้คนในหมู่บ้านช่วยกันทำ เพื่อให้เกิดความสามัคคีและความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน 3. แจกจ่ายข้าวอาชูรอให้ทุกคนที่มาช่วยกันกวนข้าวอาชูรอได้รับประทาน 4. เจ้าภาพเชิญบุคคลผู้ที่ชุมชนให้การนับถือขึ้นมากล่าวขอพร (ดูอา) ให้กับผู้ที่อยู่ร่วมในงาน	ภาค : ใต้ จังหวัด : ยะลา
	การทานขันข้าว	1. วันสงกรานต์ 2. วันเข้าพรรษา 3. วันออกพรรษา	1. เป็นการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมการทำบุญและเป็นการสืบทอดความกตัญญูที่มีต่อบรรพบุรุษโดยการร่วมกันประกอบอาหารของสมาชิกในครอบครัวและนำไปทำบุญที่วัด	ภาค : เหนือ จังหวัด : ลำปาง
	บุญข้าวสาก	เดือนตุลาคม (วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10)	1. เป็นประเพณีการทำบุญที่มีจุดประสงค์เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว รวมถึงอสุรกายต่างๆ	ภาค : ตะวันออก จังหวัด : ยโสธร

ตารางที่ 1 ปฏิทินประเพณีของไทยที่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตร (ต่อ)

ระดับ : ภูมิภาค ท้องถิ่น	ประเพณี	ช่วงของกิจกรรม (เดือน)	การปฏิบัติ/การแสดงออก	การสืบทอด
ท้องถิ่น:	ไหว้แม่ย่านาง	ทุกวันพระขึ้น 15 ค่ำ วันตรุษจีน วันตรุษสงกรานต์	<p>1. ได้กึ่งและลูกเรือทำการเช่นไหว้แม่ย่านางที่บริเวณหัวเรือซึ่งเครื่องเช่นไหว้ประกอบด้วยหัวหมู ไก่ ผลไม้ต่างๆ (เช่น กล้วย ส้ม มะพร้าว) ขนมเปี๊ยะ ขนมถ้วยฟู ดอกไม้กำใหญ่ รูป 9 ดอก ประทัด และกระดาษเงินกระดาษทอง</p> <p>2. นำดอกไม้ไปผูกไว้กับหัวเรือต่อจากนั้นได้กึ่งจะทำการจุดรูป 9 ดอกแล้วนำไปปักไว้ที่เครื่องเช่นและที่หัวเรืออย่างละ 1 ดอก เมื่อรูปใหม่จันทดดอกจึงลาเครื่องเช่นไหว้แต่จะให้น้ำกำรูปทั้งหมด ไปรวมกันไว้ที่โชนเรือ</p> <p>3. จุดประทัดแล้วนำน้ำมะพร้าวอ่อนมาราดที่โชนและเสากระโดงเรือ</p> <p>4. แบ่งเครื่องเช่นไหว้อย่างละเล็กน้อย ไปวางไว้ใกล้โชนเรือเพื่อบูชาแม่ย่านาง</p> <p>5. เผากระดาษเงินกระดาษทอง แล้วโชนลงทะเลถือเป็นการเสร็จพิธีการไหว้แม่ย่านาง</p>	ภาค : กลาง จังหวัด : ระยอง

ข. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นประเพณีร่วมสมัย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นประเพณีร่วมสมัย (Local Wisdom in Fusion Custom) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากการดัดแปลงหรือประยุกต์ประเพณีดั้งเดิมกับความรู้และภูมิปัญญาสมัยใหม่ในลักษณะของการบูรณาการที่มีโครงสร้างหลักและโครงสร้างรองและ/หรือในลักษณะของการผสมกลมกลืนที่เกิดเป็นเอกลักษณ์หรือมีการสังเคราะห์ได้อย่างชัดเจน เพื่อให้ได้มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทและสภาพการณ์ในปัจจุบันได้มากยิ่งขึ้นและ/หรือเพื่อให้ได้มีทางเลือกใหม่เพื่อตอบสนองกับความต้องการของบุคคลเป้าหมายและชุมชนในปัจจุบันเป็นสำคัญ จึงเป็นประเพณีที่เกิดจากการดัดแปลงประเพณีเดิมในลักษณะของการผสมกลมกลืนกับความรู้และภูมิปัญญาสมัยใหม่เพื่อให้ได้มีความเหมาะสมกับบริบทและสภาพการณ์เช่นลักษณะทางภูมิศาสตร์ วิธีการประกอบอาชีพและ/หรือลักษณะในการดำเนินชีวิตของสมาชิกในชุมชนหรือสังคมนั้นได้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม หรืออาจจะเป็นประเพณีที่เกิดจากการตอบสนองความต้องการของกระแสสังคมและ/หรือชุมชนเฉพาะ ณ ช่วงเวลาหรือสถานการณ์ขณะนั้น ได้อย่างมั่นใจ ตัวอย่างเช่น ประเพณีการรับประทานอาหารเช้าที่สามารถจะดัดแปลงรูปลักษณะของเมนูอาหารได้แต่ทว่ายังคงใช้ส่วนประกอบในการปรุงรสแบบดั้งเดิม เช่น ฟองเต้าหู้หรือแป้งถั่วเหลืองประดิษฐ์ให้เป็นรูปลักษณะของกุ้ง เบ็ด ไก่ หรืออื่นๆ ร่วมกับการใช้สีและกลิ่นปรุงแต่งรสชาติของอาหาร เป็นต้น

ค. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นประเพณีสมัยใหม่

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นประเพณีสมัยใหม่ (Local Wisdom in Neo-Custom) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากการสร้างสรรค์ความรู้และภูมิปัญญาใหม่ขึ้นมาจนได้ก่อเกิดเป็นประเพณีใหม่ในชุมชนและ/หรือการได้ดัดแปลงหรือประยุกต์ประเพณีเดิมที่มีอยู่แล้วในชุมชนให้ได้เกิดเป็นภาพลักษณ์ใหม่ เพื่อให้ได้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทและสภาพการณ์ในปัจจุบันของชุมชนและสังคม ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วก็มักที่จะเป็นประเพณีในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากลักษณะทางภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ วิธีการประกอบอาชีพและ/หรือลักษณะในการดำเนินชีวิตของสมาชิกในชุมชนเพื่อให้ได้เกิดประโยชน์โดยตรงในเชิงธุรกิจเป็นสิ่งสำคัญ ตัวอย่างเช่น การสร้างสรรค์ทำให้เกิดเป็นประเพณีการแต่งงานได้ท้องทะเลลึกของจังหวัดตรัง ประเพณีการชมทุ่งดอกทานตะวันของจังหวัดลพบุรี ประเพณีการชมดอกเสี้ยวโคร่งหรือดอกซากุระเมืองไทยของจังหวัดเชียงราย เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชน หรือการประยุกต์และปรับปรุงประเพณีเดิมจนได้เกิดเป็นภาพลักษณ์ใหม่ที่แตกต่างไปจากวิถีการปฏิบัติในอดีต ตัวอย่างเช่น การปรับเปลี่ยนแบบแผนและรายละเอียดในการทำกิจกรรมจากเดิม ได้แก่ ประเพณีการบวชชีพรามณ์ ประเพณีการตัดบาตรดอกไม้ของจังหวัดสระบุรี หรือการได้นำประเพณีที่ได้มี

การสืบทอดอย่างแพร่หลายในแต่ละภูมิภาคของไทยดังที่ได้แสดงในตารางที่ 2 ถึงตารางที่ 5 มาทำการปรับเปลี่ยนในเรื่องแบบแผนและรายละเอียดในการทำกิจกรรมจนได้เกิดเป็นภาพลักษณ์ใหม่เป็นต้น

ตารางที่ 2 ประเพณีที่ได้มีการสืบทอดอย่างแพร่หลายในภาคเหนือ

ประเพณี	วัตถุประสงค์	ช่วงเวลาที่ยังจัดกิจกรรม											หมายเหตุ	
		ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.		ธ.ค.
นบพระเล่นเพลง	1. ปลูกฝังคุณธรรม		วันเพ็ญเดือน ↔											จังหวัด : กำแพงเพชร
	2. สร้างเสริมความสามัคคี													
งานวันสงกรานต์	1. ความสนุกสนานร่าเริง				13-15									จัดทั่วทุกภาค โดยจุดเด่นจะอยู่ที่ จ. เชียงใหม่
	2. สร้างเสริมความสามัคคี				↔									
	3. ปลูกฝังความกตัญญู													
ทานขันข้าว	1. สร้างเสริมความสัมพันธ์ ของสมาชิกในครอบครัว				13-15									จังหวัด : ลำปาง
	2. ปลูกฝังความกตัญญู				↔									
ไหว้พระธาตุดอยตุง	1. สร้างเสริมความสามัคคี ของทุกคนเฝ้าในพื้นที่													จังหวัด : เชียงราย
	2. อนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้าน เช่น เครื่องแต่งกาย , อาหาร					วันเพ็ญ เดือน 6	↔							
ปักธงชัย	1. ปลูกฝังให้รักบ้านเกิด											ขึ้น 15 ค่ำ		จังหวัด : พิษณุโลก
	2. สร้างเสริมความสามัคคีใน ชุมชน											↔ เดือน 12		

ตารางที่ 3 ประเพณีที่ได้มีการสืบทอดอย่างแพร่หลายในภาคกลาง

ประเพณี	วัตถุประสงค์	ช่วงเวลาที่จัดกิจกรรม												หมายเหตุ
		ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	
งานวันสงกรานต์	1. ความสนุกสนานร่าเริง				13-15									จัดทั่วทุกภาคของโดย จุดเด่นจะอยู่ที่กรุงเทพฯ
	2. สร้างเสริมความสามัคคี				↔									
การไหว้แม่ย่านาง	1. สร้างจิตสำนึกที่ดีในด้าน การประกอบอาชีพ				วันพระ ขึ้น15ค่ำ									จังหวัด : ระยอง
	2. การให้ความเคารพต่อสิ่ง ที่อยู่เหนือธรรมชาติ				↔									
พระราชพิธีพืชมงคล จรดพระนังคัลแรกนา ขวัญ	1. การสร้างขวัญและกำลัง ใจให้แก่เกษตรกร													จังหวัด : กรุงเทพฯ
	2. การเผยแพร่เทคโนโลยี การเกษตรทั้งในระดับ จังหวัด/ท้องถิ่น					11								
พิธีบวชชาวมอญ	1. การเชื่อมต่อกันสัมพันธ์ ในระหว่างสมาชิกในชุมชน				ก่อน									จังหวัด : สมุทรสงคราม
	2. สร้างจิตสำนึกให้ได้มี การปฏิบัติตามบทบาทที่ได้ ถูกคาดหวัง				↔ เข้าพรรษา									

ตารางที่ 3 ประเพณีที่ได้มีการสืบทอดอย่างแพร่หลายในภาคกลาง (ต่อ)

ประเพณี	วัตถุประสงค์	ช่วงเวลาจัดกิจกรรม											หมายเหตุ	
		ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.		ธ.ค.
การทอดกฐิน	1. ปลุกจิตสำนึกให้ร่วม รับผิดชอบต่อสังคม												แรม 1 ค่ำ เดือน 11-12 ↔	ทุกจังหวัด:
	2. สร้างความสามัคคีใน หมู่คณะและชุมชน													
การทอดผ้าป่ากลาง น้ำ	1. อนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้าน												กลาง เดือน 12 ↔	จังหวัด : ระยอง
	2. สร้างเสริมความ สามัคคีในระหว่าง สมาชิกในชุมชน													

ตารางที่ 4 ประเพณีที่ได้มีการสืบทอดอย่างแพร่หลายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ประเพณี	วัตถุประสงค์	ช่วงเวลาจัดกิจกรรม												หมายเหตุ	
		ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.		
บุญข้าวสาก (บุญเดือนสิบ)	1. สร้างเสริมจิตสำนึกในเรื่องการให้										15 ค่ำ				จังหวัด : ยโสธร
งานไหลเรือไฟ	1. บูชารอยพระพุทธรบาท										ขึ้น 15 ค่ำ ถึง แรม 1 ค่ำเดือน 11				จังหวัด : นครพนม
	2. อนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้าน														
	3. ส่งเสริมให้เกิดความคิดเชิงสร้างสรรค์														
แห่ปราสาทผึ้ง	1. ความสนุกสนานร่าเริง										ขึ้น 1 ค่ำ เดือน 11				จังหวัด : สกลนคร
	2. สร้างเสริมความสามัคคี														
	3. การอนุรักษ์พระพุทธศาสนา														
พิธีบายศรี-สู่ขวัญ	1. การสร้างแรงจูงใจในการประพฤติปฏิบัติ														จังหวัด : กาฬสินธุ์
	2. สร้างเสริมความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว และในชุมชน	ได้ในทุกช่วงเวลาตามความเชื่อหรือความสะดวก โดยไม่มีข้อกำหนดที่ชัดเจน													

ตารางที่ 4 ประเพณีที่ได้มีการสืบทอดอย่างแพร่หลายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ต่อ)

ประเพณี	วัตถุประสงค์	ช่วงเวลาจัดกิจกรรม											หมายเหตุ	
		ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.		ธ.ค.
ผูกเสี่ยว	1. สร้างเสริมความสามัคคีในระหว่างสมาชิกในชุมชน													จังหวัด : ขอนแก่น
	2. สร้างขวัญและกำลังใจให้แก่สมาชิกในชุมชน												29 พ.ย.-10 ธ.ค. 	
	3. สร้างเสริมจิตสำนึกให้มีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและผู้อื่น													

ตารางที่ 5 ประเพณีที่ได้มีการสืบทอดอย่างแพร่หลายในภาคใต้

ประเพณี	วัตถุประสงค์	ช่วงเวลาจัดกิจกรรม											หมายเหตุ		
		ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.		ธ.ค.	
การอาบน้ำให้คนแก่	1. การเชื่อมต่อความสัมพันธ์ในระหว่างสมาชิกในครอบครัวและในชุมชน				13-15 ↔										จังหวัด : นครศรีธรรมราช
การลากพระ (ชักพระ)	1. การอนุรักษ์พระพุทธศาสนา														จังหวัด : นครศรีธรรมราช : ปัตตานี
	2. การสร้างเสริมความสามัคคีในระหว่างสมาชิกในชุมชน										แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ↔				

(3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องวัฒนธรรม

วัฒนธรรม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1103) คือ สิ่งที่ทำความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมในการแต่งกาย , วิถีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาวเขา ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า **culture** (Hornby, A.S., 1999: 285) แปลว่า art, literature, music and other intellectual expressions of a particular society or time แต่ทว่าในศาสตร์ทางด้านสังคมก็มักที่จะนิยามให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า "วิถีการปฏิบัติของคนในสังคม โดยส่วนรวมที่ถือเป็นเอกลักษณ์และมีการปฏิบัติสืบทอดติดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นอย่างต่อเนื่องและก็สามารถที่จะประพฤติปฏิบัติได้ตลอดเวลาโดยไม่มีช่วงระยะเวลาเป็นตัวกำหนดเหมือนกับประเพณี" ถึงแม้ว่าจะมีการประยุกต์หรือเปลี่ยนแปลงไปบ้างในเวลาต่อมาก็ตาม เพื่อให้ได้มีความเหมาะสมกับบริบทและสภาพการณ์ของสังคมได้มากยิ่งขึ้น เพียงแต่ว่าแก่นหลักของวิถีการปฏิบัติหรือความเชื่อก็ยังคงเป็นเช่นเดิมโดยที่จะไม่มีการเปลี่ยนแปลง แต่ก็อาจจะมิพบได้บ้างในบางครั้งที่วัฒนธรรมได้มีการเปลี่ยนแปลงแบบพลิกโฉมเนื่องเพราะว่าถูกอิทธิพลจากภายนอกหรือแรงกดดันจากสังคมเป็นตัวบังคับ ซึ่งก็เรียกว่าได้เกิด "การสั่นสะเทือนทางด้านวัฒนธรรม" (cultural shocked) ตัวอย่างเช่น วัฒนธรรมในการปลูกข้าวของชาวไทยภายหลังจากการมีสนธิสัญญาเบาว์ริงที่ประเทศไทยได้ถูกประเทศอังกฤษกดดันให้ต้องได้มีการลงนาม แล้วก็ได้ส่งผลทำให้วัฒนธรรมในการปลูกข้าวเพื่อการบริโภคของเกษตรกรไทยได้เปลี่ยนไปเป็นการปลูกข้าวเพื่อการส่งออก เป็นต้น

ดังนั้น **ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องวัฒนธรรม** (Local Wisdom in Culture) คือ องค์ความรู้อันชาญฉลาดในเรื่องการใช้ความรู้และประสบการณ์ในการสร้างสรรค์เป็นแบบแผน วิถีการปฏิบัติและ/หรือกิจกรรมของสมาชิกในชุมชนให้ได้มีการยอมรับและประพฤติปฏิบัติได้อย่างแพร่หลายในสังคม เนื่องจากว่าสิ่งนั้นมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต สภาพความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมตามปกติในธรรมชาติ โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องวัฒนธรรมก็สามารถที่จะทำการจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

ก. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม (Local Wisdom in Concrete Culture) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการยอมรับให้เป็นวัฒนธรรม โดยที่มีภาพปรากฏและก็สามารถที่จะสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 โดยที่ **รูปธรรม** (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1010) คือ สิ่งที่อยู่ได้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย อันได้แก่รูป เสียง กลิ่น รส และสิ่งที่สามารถสัมผัสได้ด้วยกาย ; สิ่งที่สามารถแสดงออกมาให้ปรากฏเป็นจริงเป็นจังมิใช่เป็นเพียงทฤษฎีเท่านั้น , สิ่ง

สามารถปฏิบัติได้ ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า **concrete** (Hornby, A.S., 1999: 238) แปลว่า existing in a form that can be touched, felt, seen , etc. ซึ่งโดยปกติทั่วไปแล้วภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมก็มักที่จะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งในด้านการประกอบอาชีพ และ/หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยที่ตัวอย่างของภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการปลูกไม้ผลไม้อื่นต้น การปลูกพืชผักสวนครัว และการเลี้ยงสัตว์ขนาดเล็กภายในบริเวณบ้าน เพื่อประโยชน์ใช้สอยภายในบ้าน การแลกเปลี่ยนแบ่งปันและ/หรือการสร้างเสริมให้ได้เกิดเป็นรายได้ รวมถึงการได้สร้างเสริมความมั่นคงทางด้านอาหาร¹¹ ให้แก่บุคคล กลุ่มและชุมชนได้อย่างงดงาม

ข. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม (Local Wisdom in Abstract Culture) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการยอมรับให้เป็นวัฒนธรรมแต่ทว่าเป็นสิ่งที่ไม่มีความปรากฏได้อย่างชัดเจนในลักษณะที่เป็นวัตถุธาตุ แต่ก็สามารถที่จะสัมผัสได้ทางใจ โดยที่ **นามธรรม** (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 622) คือ สิ่งที่ไม่มียุค คือ รู้ไม่ได้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ รู้ได้เฉพาะทางใจเท่านั้น ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า **abstract** (Hornby, A.S., 1999: 5) แปลว่า existing in thought or as an idea but not having a physical or practical existence. โดยที่ตัวอย่างของภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการให้อภัยแก่ผู้ที่ได้สำนึกผิด เป็นต้น

3) สาระเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวัน

สาระของภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวัน (Content of LW in the Daily Living) คือ ใจความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่บ่งบอกถึงรายละเอียดเกี่ยวกับระบบคิดและลักษณะในการประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างชัดเจน เพื่อการที่จะได้นำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ซึ่งก็จะช่วยทำ

¹¹ ความมั่นคงทางด้านอาหาร (food security) คือ การมีความสามารถในการได้เข้าถึงอาหารได้อย่างเพียงพอ โดยต้องเป็นอาหารที่มีความปลอดภัยและมีคุณค่าทางโภชนาการ อีกทั้งอยู่ภายใต้ระบบการผลิตที่เกื้อหนุนและรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ ตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ใน พรบ. คณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ.2551 แต่จากคำนิยามที่ได้จากการประชุม World Food Summit ของ FAO ณ กรุงโรม ประเทศอิตาลีในปี ค.ศ.2001 ได้ให้นิยามไว้ว่า "a situation that exists when all people , at all time , have physical , social and economics access to sufficient , safe and nutritious foods that meet their dietary needs and food references for and active healthy life" ซึ่งต้องมียุคประกอบทั้ง 4 ประการคือ (1) availability (2) access (3) utilization และ (4) sustainability

ให้ได้มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น หรือช่วยให้การทำกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันนั้นมีความสะดวกและคล่องตัวสูงขึ้น หรือว่ามีประสิทธิภาพหรือมีประสิทธิผลที่เพิ่มสูงขึ้นด้วยเช่นกัน ตัวอย่างได้แก่ ภูมิปัญญาในเรื่องพฤติกรรมกรบริโภคและการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรในการดูแลสุขภาพ บำรุงร่างกายหรือรักษาโรค เพื่อช่วยให้บุคคลมีสุขภาพดีสามารถที่จะใช้ชีวิตอยู่ได้อย่างเป็นปกติสุขและมีความสุขก้าวหน้าได้อย่างต่อเนื่องตามศักยภาพและความพร้อมที่มีอยู่จริง ดังตัวอย่างในตารางที่ 6 ซึ่งมีรายละเอียด คือ

(1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องของความจำเป็น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องของความจำเป็นที่มีต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน (LW of the Needs in Daily Living) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งที่จะต้องใช้และ/หรือควรได้ประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อให้บุคคลสามารถที่จะมีชีวิตอยู่รอดได้ และ/หรือดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างเป็นปกติสุข จึงเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับวิถีการดำเนินชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ของบุคคล ชุมชนและสังคม โดยที่องค์ความรู้ และภูมิปัญญาเหล่านี้ย่อมที่จะต้องได้มีความเกี่ยวข้องกับแบบแผนในการบริหารจัดการ เพื่อช่วยในเรื่องการดำเนินชีวิตให้อยู่รอดได้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีตามศักยภาพที่มีอยู่เป็นสำคัญ ซึ่งก็จะต้องประกอบด้วย องค์ความรู้และภูมิปัญญาในเรื่องของอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม/การแต่งกาย และยารักษาโรค/สมุนไพร ซึ่งก็ล้วนเป็นปัจจัยพื้นฐานต่อการดำรงชีวิตนั่นเอง ดังมีรายละเอียด คือ

ก. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องเกี่ยวกับอาหาร

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องเกี่ยวกับอาหารในชีวิตประจำวัน (LW of Food in Daily Living) คือ องค์ความรู้อันชาญฉลาดของบุคคลและชุมชนในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับอาหาร อันเป็นความสามารถที่บ่งบอกได้ถึงควมมีอัจฉริยภาพในการคัดเลือก ประมงแต่งและใช้ประโยชน์จากสิ่งรอบตัวให้เกิดเป็นอาหารและแหล่งพลังงาน เพื่อให้สามารถที่จะใช้ชีวิตอยู่รอดได้และดำเนินชีวิตได้อย่างสอดคล้องกับศักยภาพและสิ่งที่มีอยู่จริง รวมถึงความสมดุลและการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ และก็ยังรวมถึงสภาพแวดล้อมตามที่เป็นอยู่จริงโดยรอบ อาทิเช่น

อาหารขามฤดูร้อน	:	แกงส้มดอกแคเพื่อปรับภาวะสมดุลของร่างกาย
อาหารขามฤดูฝน	:	ยำเห็ดโคนเพื่อป้องกันไข้หวัด
อาหารขามฤดูหนาว	:	ไก่ผัดขิงเพื่อให้ร่างกายได้อบอุ่น

นอกจากนี้ก็ยังได้รวมถึงองค์ความรู้และภูมิปัญญาในเรื่องของสิ่งปรุงแต่งที่ใช้ร่วมกับอาหาร ซึ่งก็จะแสดงได้ถึงภูมิปัญญาหรือองค์ความรู้อันชาญฉลาดได้อย่างชัดเจน อาทิเช่น

การได้เลือกใช้ขอดีดิน และ/หรือกระเทียมเจียวในการรับประทานร่วมกับหอยนางรมสด การรับประทานจึงควรร่วมกับไข่เยี่ยวม้า ซึ่งนอกจากจะช่วยทำให้เจริญอาหารได้มากขึ้นแล้วก็ยังให้ได้มีสารออกฤทธิ์ที่ช่วยลดอันตรายจากสารบางอย่างในอาหารหลักด้วยเช่นกัน

ข. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย (LW of Housing in Daily Living) คือ องค์ความรู้อันชาญฉลาดของบุคคลและชุมชนในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัย โดยที่เป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่บ่งบอกได้ถึงการมีความสามารถในการเลือกทำเลที่ตั้งสำหรับการปลูกสร้าง รูปแบบและ/หรือวัสดุก่อสร้างของที่อยู่อาศัยให้ได้มีความกลมกลืนและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ อาทิเช่น การปลูกสร้างบ้านเรือนไทยในบริเวณที่ราบลุ่มภาคกลางให้มีเสาเรือนที่ยกสูงและบริเวณใต้ถุนบ้านก็โล่ง เพื่อลดความเสี่ยงจากความเสียหายจากน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก และในขณะเดียวกันนั้นก็ยังสามารถช่วยให้มีลมพัดผ่านอย่างสะดวกเพื่อการช่วยระบายอากาศและความร้อนซึ่งก็จะเป็นการช่วยลดอุณหภูมิในเวลากลางวันได้เป็นอย่างดี

ค. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม/การแต่งกาย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม/การแต่งกาย (LW of Dressing in Daily Living) คือ องค์ความรู้อันชาญฉลาดของบุคคลและชุมชนในเรื่องที่มีความเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม/การแต่งกาย โดยที่เป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่แสดงได้ถึงการมีความสามารถในการใช้ประโยชน์จากสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวจากการได้นำมาสร้างเป็นรูปแบบและทำการทักทอให้ได้เป็นเครื่องนุ่งห่มในแต่ละโอกาสที่เหมาะสม จนกระทั่งได้เกิดเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นหรือชุมชนและยังสามารถที่จะบ่งบอกได้ถึงสถานะภาพทางด้านสังคมของผู้ที่สวมใส่ ที่มีความสอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตและ/หรือลักษณะในการประกอบอาชีพได้อย่างงดงาม ตัวอย่างเช่น องค์ความรู้และภูมิปัญญาในเรื่องการเลือกวัสดุที่ใช้ตัดทอจากพืชพันธุ์ ได้แก่ ฝ้าย นุ่น กัญชง หรือจากใยไหมหรือจากขนสัตว์ประเภทต่างๆ และได้ก่อเกิดเป็นวัฒนธรรมในการแต่งกาย อาทิเช่น ภูมิปัญญาในการสวมใส่ผ้าฝ้ายในฤดูร้อน ส่วนผ้าไหมก็จะมีการสวมใส่ในฤดูหนาวเพื่อให้มีความเหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศ เป็นต้น

ง. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องเกี่ยวกับยาโรค/สมุนไพร

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องเกี่ยวกับยาโรค/สมุนไพรในชีวิตประจำวัน (LW of Medical/Herb in Daily Living) คือ องค์ความรู้อันชาญฉลาดของบุคคลและชุมชนในเรื่องที่มี

ความเกี่ยวข้องกับการแสวงหา คัดเลือกและใช้ประโยชน์จากยารักษาโรค/สมุนไพร โดยที่เป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่บ่งบอกได้ถึงความสามารถในการได้ใช้ประโยชน์จากพืชสัตว์และสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพในการช่วยปรับภาวะสมดุลและ/หรือช่วยฟื้นฟูความแข็งแรงของสภาพร่างกาย อาทิเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการใช้ประโยชน์จากพืชพันธุ์ที่มีคุณสมบัติเป็นสมุนไพรที่มีอยู่โดยทั่วไปตามชายทุ่ง ในป่า หรือที่ได้มีการนำมาปลูกเลี้ยงไว้ใกล้ตัวเพื่อการบริโภคหรืออุปโภคได้โดยสะดวก ตัวอย่างเช่นภูมิปัญญาในเรื่อง การใช้ “ไพล” เพื่อการบำบัดอาการปวดเมื่อยและแผลฟกช้ำตามที่แตกต่างกัน ในร่างกาย การนิยมนำ “ขมิ้น” ในเรื่องการประคบ โหมมและการรักษาอาการของภาวะลำไส้อักเสบ เป็นต้น

โดยที่ผู้เขียนก็ได้พยายามทำการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีสาระเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวัน ดังได้แสดงไว้ในตารางที่ 6 เพื่อเป็นตัวอย่างให้ผู้อ่านได้มีความเข้าใจได้มากยิ่งขึ้นและในขณะเดียวกันก็จะได้ใช้เป็นฐานข้อมูลเพื่อการต่อยอดองค์ความรู้ได้อย่างต่อเนื่องต่อไปซึ่งมีรายละเอียด คือ

ตารางที่ 6 ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวัน

เป้าหมาย	ภูมิปัญญา	การปฏิบัติ/การแสดงผล	การสืบทอด
1.อาหาร	มารยาทในการ รับประทานอาหาร	<ol style="list-style-type: none"> 1. ก่อนรับประทานอาหารต้องล้างมือให้สะอาด 2. ในการรับประทานอาหารร่วมกับผู้อื่นต้องรอให้ผู้ที่มีอาวุโสกว่านั่งก่อนจึงจะนั่งได้และให้ผู้อาวุโสเริ่มตักอาหารก่อนจึงจะเริ่มรับประทานอาหาร 3. ถ้านั่งบนเก้าอี้ควรนั่งตัวตรงไม่เท้าสอกบนโต๊ะอาหาร แต่ถ้านั่งที่พื้นก็ควรนั่งพับเพียบให้เรียบร้อยและนั่งตัวตรงไม่เท้าแขน 4. ใช้ช้อนกลางตักอาหารที่เป็นของส่วนกลางที่ต้องรับประทานร่วมกับผู้อื่น 5. การชดน้ำซุบหรือน้ำแกง ให้ชดจากด้านข้างของช้อนและอย่าให้มีเสียงดัง 	ทุกภาค
2.ที่อยู่อาศัย	การสร้างที่อยู่อาศัย	<ol style="list-style-type: none"> 1. สร้างให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เช่น บ้านเรือนไทยมีเสาสูงและใต้ถุนโล่ง เพื่อไม่ให้ น้ำท่วมขังในฤดูน้ำหลาก แต่มีลมพัดผ่านได้ช่วยระบายอากาศและลดอุณหภูมิในเวลากลางวัน 	ทุกภาค
3.เครื่องนุ่งห่ม/การแต่งกาย	การเลือกใช้วัสดุและรูปแบบของเครื่องแต่งกาย	<ol style="list-style-type: none"> 1. ใช้ประโยชน์จากผลผลิตการเกษตรที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น เช่น ฝ้าย นุ่น กล้วยชง หรือใยไหม 2. นำมาทักทอเป็นเครื่องนุ่งห่มที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น 3. มีรูปแบบที่สอดคล้องกับอาชีพหรือฐานะทางสังคม 	ทุกภาค

ตารางที่ 6 ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวัน (ต่อ)

เป้าหมาย	ภูมิปัญญา	การปฏิบัติ/การแสดงผล	การสืบทอด
4.ยารักษาโรค/ สมุนไพร	การใช้ประโยชน์จาก สิ่งที่อยู่รอบตัว	1. เก็บพืช/สมุนไพรตามชายทุ่งหรือป่า หรือนำมาปลูกเลี้ยงไว้ใกล้แหล่งที่อยู่อาศัย เช่น ไพล นิยมใช้ในการบำบัดอาการปวดเมื่อยและแผลฟกช้ำ ขมิ้น นิยมใช้ในการประพินโลมหรือรักษาอาการที่เกี่ยวกับลำไส้	ทุกภาค

(2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องของความต้องการ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องของความต้องการที่มีต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน (LW of the Desire in Daily Living) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่จะช่วยทำให้การดำเนินชีวิตประจำวันนั้นเป็นไปได้อย่างราบรื่นได้อย่างเป็นที่น่าพอใจ และก็สามารถที่จะช่วยสนับสนุนให้บุคคลเป้าหมายและชุมชนได้มีการพัฒนาเกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ก็ยังเป็นการช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของสมาชิกและชุมชนได้อย่างเป็นระบบ และก่อให้เกิดการสานต่อของการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องของความต้องการที่มีต่อการดำเนินชีวิตประจำวันนั้น มีรายละเอียด คือ

ก. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องเกี่ยวกับสถานภาพในสังคม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องเกี่ยวกับสถานภาพในสังคมในชีวิตประจำวัน (LW of Social Status in Daily Living) คือ องค์ความรู้อันชาญฉลาดของบุคคลและชุมชนในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับสถานภาพของแต่ละบุคคลในชุมชนที่ย่อมจะต้องได้มีและรวมถึงช่องทางในการเลื่อนระดับของสถานภาพในสังคมได้อย่างมั่นใจ เนื่องจากว่าสถานภาพในสังคมนั้นจะเป็นตัวกำหนดและบ่งบอกถึงบทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิกแต่ละคน เพื่อให้แต่ละบุคคลนั้นได้มีการวางตนและ/หรือประพฤติปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและมีความเหมาะสมกับบุคคล สถานที่และโอกาสได้อย่างมั่นใจ ดังมีรายละเอียด คือ

- ภูมิปัญญาที่ทำให้ได้มีความรู้และความเข้าใจได้อย่างถูกต้องชัดเจนในเรื่องบทบาท (Role) หรือคือ สิ่งที่บุคคลได้ถูกคาดหวังจากชุมชนให้ต้องได้มีการวางตนและ/หรือมีการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้ได้รับการยอมรับจากผู้อื่นและชุมชนได้อย่างมั่นใจว่าเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน

- ภูมิปัญญาที่ทำให้ได้มีความรู้และความเข้าใจได้อย่างถูกต้องชัดเจนในเรื่องหน้าที่ (Duty) หรือคือ สิ่งที่บุคคลจะต้องได้มีการวางตนและ/หรือประพฤติปฏิบัติตามนั้น เพื่อให้ได้เกิดเป็นพฤติกรรมและ/หรือกิจกรรมที่สอดคล้องกับบทบาทตามที่ได้ถูกคาดหวังจากชุมชน ซึ่งหน้าที่ก็จะเป็นตัวบ่งชี้ที่สะดวกและง่ายต่อการประเมินผลถึงความสำเร็จของการพัฒนา ทั้งในระดับบุคคล กลุ่มและชุมชนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

- ภูมิปัญญาที่ทำให้ได้มีความรู้และความเข้าใจได้อย่างถูกต้องชัดเจนในเรื่องความรับผิดชอบ (Responsible) หรือคือ สิ่งที่เกิดจากการที่บุคคลได้มีการวางตนและ/หรือประพฤติปฏิบัติจากจิตสำนึกที่มีต่อผู้อื่นและ/หรือชุมชนด้วยความเต็มใจโดยปราศจากแรงกดดันหรือการบังคับ

ข. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชีวิตประจำวัน (LW of Quality of Life Development in Daily Living) คือ องค์ความรู้อันชาญฉลาดของบุคคลและชุมชนในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อให้ได้เกิดเป็นรูปแบบและแบบแผนของการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ โดยที่รูปแบบและแบบแผนของการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่สำคัญได้แก่

- ภูมิปัญญาที่ทำให้ได้มีความรู้และความเข้าใจได้อย่างถูกต้องและชัดเจน และยังสามารถทำให้ได้มีการตระหนักได้ถึงความสำคัญและการทำหน้าที่ในฐานะของผู้นำหรือผู้ตาม (Leader or Fellow) ได้อย่างสอดคล้องกับบทบาทและหน้าที่ได้อย่างมีความรับผิดชอบได้อย่างจริงจังและจริงใจ

- ภูมิปัญญาที่ทำให้ได้มีความรู้และความเข้าใจได้อย่างชัดเจนและยังสามารถทำให้ได้มีความสามารถในการสร้างเป็นพลังกลุ่ม (Power of Group) ให้ได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้เกิดการพัฒนาได้อย่างสอดคล้องกับศักยภาพและความพร้อมในการพัฒนาของสมาชิกและชุมชน ตั้งแต่ในระดับของการรวมกลุ่ม^{12/} การสร้างทีมงาน^{13/} การประสานพลัง^{14/} และ/หรือการทวีพลัง^{15/} ได้ตามระดับของศักยภาพที่มีอยู่จริงและความพร้อมในการพัฒนา

4) สาระเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ

สาระของภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ (Content of LW in the Occupation) คือ ใจความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่บ่งบอกถึงรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะในการใช้เหตุผลและการคิด ในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการตัดสินใจในการประกอบอาชีพของสมาชิกในชุมชน ให้ได้มีความสอดคล้องกับความรู้ความสามารถและความชำนาญ รวมถึงบริบทและสภาพการณ์ที่เกี่ยวข้อง เช่น สภาพแวดล้อมและความต้องการของตลาด ดังมีรายละเอียดคือ

^{12/} การรวมกลุ่ม (group) คือ การที่สมาชิกมากกว่า 2 คน มีการทำกิจกรรมร่วมกัน ในลักษณะที่ต่างคนต่างทำภายใต้ข้อกำหนดร่วมกัน เพื่อให้บรรลุผลได้ตรงตามวัตถุประสงค์ทั้งของสมาชิกและกลุ่ม

^{13/} การสร้างทีมงาน (team) คือ การที่สมาชิกกลุ่มซึ่งมีบทบาทที่แตกต่างกัน ต่างก็ร่วมกันทำงานเพื่อให้บรรลุผลได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ซึ่งก็จะทำให้สมาชิกทุกคนได้รับผลประโยชน์นั้นร่วมกันทุกคน

^{14/} การประสานพลัง (empower) คือ การที่สมาชิกกลุ่มต่างก็จะต้องทำงานของตนเองให้ประสบความสำเร็จ และผลงานนั้นก็ยิ่งที่จะต้องได้มีการเชื่อมต่อกันโดยอัตโนมัติ ส่งผลทำให้งานของกลุ่มประสบความสำเร็จด้วยเช่นเดียวกัน

^{15/} การทวีพลัง (synergy) คือ การที่สมาชิกกลุ่มต่างก็มีการทำงานของตนเองให้ประสบความสำเร็จและสอดคล้องกันภายในช่วงจังหวะและเวลาที่เหมาะสม ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมหาศาลทั้งในระดับบุคคลและในระดับกลุ่ม

(1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการคัดเลือกอาชีพ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการคัดเลือกอาชีพ (LW of the Selection in Occupation) คือ องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดของบุคคลและชุมชนในการคัดเลือกอาชีพที่มีอยู่อย่างแพร่หลายในชุมชนและสังคมให้ได้มีความสอดคล้องกับบริบทและสภาพการณ์ตามที่เป็นจริงทั้งของบุคคลและสภาพแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังมีรายละเอียดคือ

ก. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องของสิ่งที่มีอยู่จริง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการคัดเลือกอาชีพจากสิ่งที่มีอยู่จริง (LW in Selection the Occupation from the Actual Things) คือ องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดของบุคคลและชุมชนในการบ่งบอกถึงคุณลักษณะและคุณสมบัติของปัจจัยภายใน ซึ่งเป็นสิ่งที่มีอยู่จริงและมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับรูปแบบ แบบแผน และ/หรือลักษณะในการประกอบอาชีพ ได้อย่างถูกต้องและครบถ้วน ซึ่งประกอบด้วยรายละเอียดที่มีผลโดยตรงความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้ คือ

- องค์ความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับปัจจัยภายในของบุคคลผู้ที่ต้องการจะประกอบอาชีพ ได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ซึ่งได้แก่ ศักยภาพที่มีอยู่ในปัจจุบัน อาทิเช่น ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์และความสามารถและที่ยังรวมถึงความพร้อมในการพัฒนาของบุคคล และที่ย่อมที่จะต้องได้รวมถึงชุมชนด้วยเช่นกันในเรื่องระบบ แบบแผนและวิธีการในการคิด ตัดสินใจและการใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่จริงดังกล่าวนี้

- องค์ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งก็เป็นปัจจัยเกื้อหนุนที่มีความสำคัญต่อการประกอบอาชีพให้ประสบความสำเร็จได้โดยง่ายและ/หรือมีต้นทุนที่ต่ำ อาทิเช่น ความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับวัฏจักรและคุณลักษณะและที่ยังรวมถึงแนวโน้มของทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมตามที่เป็นอยู่จริง และที่มีโอกาสจะเกิดขึ้นได้อย่างมั่นใจในอนาคต หากว่าทุกสิ่งทุกอย่างยังคงดำเนินต่อไปได้ตามปกติ

ข. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องของสิ่งที่น่าจะแสวงหาได้

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการคัดเลือกอาชีพจากสิ่งที่น่าจะแสวงหาได้ (LW in Selection the Occupation from the Probability Things) คือ องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดของบุคคลและชุมชนในการบ่งบอกถึงรายละเอียดเกี่ยวกับปัจจัยภายนอก ซึ่งได้แก่ คุณลักษณะและ/หรือคุณสมบัติของสิ่งที่สามารถจะแสวงหาได้ เพื่อการนำมาใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพ ได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ อาทิเช่น วิธีการ เทคนิค และช่วงเวลาในการได้มาซึ่งปัจจัยภายนอกที่

สามารถจะนำมาใช้ประโยชน์ร่วมกับสิ่งที่มีอยู่จริง ซึ่งโดยปกติแล้วก็มักจะเป็นเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมที่มีความเหมาะสมหรือให้ผลตอบแทนได้มากกว่าเดิม ดังมีรายละเอียด ดังนี้คือ

- องค์ความรู้ในเรื่องการนำปัจจัยภายนอกที่มีความคุ้นเคยอยู่แล้วมาใช้ประโยชน์ในรูปแบบใหม่ เพื่อให้การประกอบอาชีพนั้นเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและ/หรือได้รับผลตอบแทนที่สูงกว่าเดิม ตัวอย่างเช่น การนำไบโอดีเซลมาแทนที่น้ำมันดีเซลเพื่อช่วยลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจะช่วยทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นและจำหน่ายได้ในราคาที่สูงกว่าเดิม

- องค์ความรู้ในเรื่องการนำสิ่งใหม่มาใช้ประโยชน์ร่วมกับสิ่งที่มีอยู่จริงเพื่อการทดแทนสิ่งเดิมและ/หรือเพื่อให้ได้มีทางเลือกใหม่ที่มีคุณลักษณะแตกต่างไปจากเดิม และ/หรือทำให้ได้รับผลตอบแทนและมีมูลค่าได้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม ตัวอย่างเช่น การนำเส้นใยจากพืชอื่นเช่น สับปะรดมาทำการถักทอเป็นเครื่องนุ่งห่มทดแทนการใช้เส้นใยจากฝ้ายที่เคยมีอยู่มากมายในชุมชน การใช้เส้นใยจากฝ้ายผสมกับเส้นใยจากรงไหมเพื่อให้เครื่องนุ่งห่มมีราคาถูกลงและมีโอกาสทางการตลาดได้มากยิ่งขึ้นด้วยเช่นกัน

(2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการพัฒนาอาชีพ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการพัฒนาอาชีพ (LW of the Development in Occupation) คือ องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดของบุคคลและชุมชนในเรื่องการพัฒนาอาชีพให้มีความสอดคล้องกับบริบทและสภาพการณ์ตามที่เป็นจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพและด้วยความมั่นใจ โดยเป็นลักษณะของการพัฒนาอาชีพที่ได้มีการปฏิบัติอยู่แล้วนั้นให้มีความสะดวกสบาย มีประสิทธิผลหรือมีประสิทธิภาพที่เพิ่มสูงขึ้น อาทิเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการทำให้มีรายได้ที่เพิ่มสูงขึ้น การลดต้นทุนในการผลิตและ/หรือการได้ช่วยทำให้ประหยัดเวลา ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการใช้ควาย/วัวเทียมเกวียนในการเตรียมดินปลูกข้าว ซึ่งนอกจากจะไม่ต้องใช้น้ำมันเชื้อเพลิงแล้วควาย/วัวเหล่านั้นก็ยังได้ช่วยกำจัดวัชพืชในแปลงนาและมูลก็ยังได้เป็นปุ๋ยคอกอย่างดี อีกทั้งยังมีความเป็นไปได้ในการตกปลูกซึ่งก็จะเป็นการช่วยเพิ่มสินทรัพย์ให้กับเกษตรกรอีกด้วยเช่นกัน ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการพัฒนาอาชีพจึงควรที่จะต้องได้ครอบคลุมไปถึงการสืบทอดอาชีพ ซึ่งเป็นได้ทั้งวิธีการและเทคนิคในการปลูกฝังในเรื่องขององค์ความรู้และค่านิยมให้กับสมาชิกในครอบครัวและผู้ที่อยู่ใกล้ชิดอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องโดยธรรมชาติที่ละเล็กละน้อย โดยให้ได้มีการสัมผัสการฝึกปฏิบัติ และ/หรือการทดลองด้วยตัวเอง หรืออาจจะเป็นเทคนิคการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีให้กับผู้ที่มีความสนใจ ซึ่งอาชีพที่ได้มีการสืบทอดก็อาจจะเป็นวิถีการปฏิบัติในแบบเดิมๆ ที่เคยได้มีการปฏิบัติสืบทอดติดต่อกันมา หรือว่ามีการได้ดัดแปลงและประยุกต์บ้างในรายละเอียดตามความเหมาะสมกับกาลเวลาและสภาพการณ์ ดังเช่น การเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบ

ของอาชีพการเกษตรแบบเพื่อการยังชีพหรือระบบการเกษตรแบบดั้งเดิมไปเป็นระบบการเกษตรอุตสาหกรรมแล้วต่อมาก็ได้เปลี่ยนเป็นระบบการเกษตรทางเลือก (พัฒนา, 2558 (ข)) ดังมีรายละเอียดที่ควรจะได้รับรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการพัฒนาอาชีพ ดังนี้คือ

ก. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องปัจจัยเริ่มต้นเพื่อการพัฒนาอาชีพ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องปัจจัยเริ่มต้นเพื่อการพัฒนาอาชีพ (LW of the Input for Occupational Development) คือ องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดในเรื่องที่ได้ช่วยทำให้การใช้ปัจจัยเริ่มต้นในการพัฒนาอาชีพนั้นเป็นไปได้อย่างถูกต้อง มีประสิทธิผลและ/หรือมีประสิทธิภาพเพิ่มสูงขึ้นได้อย่างมั่นใจ ดังมีรายละเอียดคือ

- องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดในเรื่องการตัดแปลง/ประยุกต์ใช้ปัจจัยเริ่มต้นเดิมให้เกิดประสิทธิผล มีประสิทธิภาพและ/หรือมีโอกาสเกิดเป็นทางเลือกใหม่ได้เพิ่มสูงขึ้น อาทิ เช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการประกอบอาหารที่จะใส่ผักสดสุกง่ายไว้ในอันดับสุดท้ายในขั้นตอนการประกอบอาหารก่อนการบริโภค เพื่อรักษาคุณค่าทางด้านโภชนาการ

- องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดในเรื่องการปรับเปลี่ยนไปใช้ปัจจัยเริ่มต้นสิ่งใหม่ที่มีความเหมาะสมและ/หรือมีโอกาสเกิดเป็นทางเลือกใหม่ได้ดีกว่าเดิม อาทิเช่น ภูมิปัญญาในการปรับเปลี่ยนจากส้มตำมะละกอไปเป็นส้มตำแครอท และ/หรือส้มตำผลไม้ เป็นต้น

ข. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องกระบวนการเพื่อการพัฒนาอาชีพ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องกระบวนการเพื่อการพัฒนาอาชีพ (LW of the Process for Occupational Development) คือ องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดที่จะช่วยทำให้กระบวนการดำเนินงาน/กิจกรรมในการพัฒนาอาชีพนั้นเป็นไปได้อย่างถูกต้อง มีประสิทธิผลและ/หรือเกิดประสิทธิภาพได้เพิ่มสูงขึ้น ดังมีรายละเอียดที่ควรจะได้รับรู้ คือ

- องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดในเรื่องการปรับเปลี่ยนหรือคัดแปลงแบบแผนและ/หรือลำดับในการทำกิจกรรมที่ใช้ในกระบวนการประกอบอาชีพเพื่อให้เกิดประสิทธิผลและ/หรือมีประสิทธิภาพเพิ่มสูงขึ้นให้เกิดประโยชน์ได้อย่างมั่นใจ อาทิเช่น การทำให้มีต้นทุนการผลิตที่ลดน้อยลง การใช้เวลาในการผลิตที่สั้นที่สุด เช่น ใช้แรงงานและ/หรือการใช้ปัจจัยการผลิตให้น้อยที่สุด เป็นต้น ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการดำนานาแทนการหว่านเมล็ดข้าวเปลือก

- องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดในเรื่องการปรับเปลี่ยนหรือคัดแปลงเทคโนโลยีที่ใช้ในการประกอบอาชีพ เพื่อให้ได้รับผลตอบแทนโดยใช้น้อยที่สุดเพื่อให้เกิดความคุ้มค่าได้สูงสุด ตัวอย่างเช่น การเปลี่ยนเทคโนโลยีการผลิตผักจากยอดอ่อนของต้นไม้จากการเพาะเมล็ดเป็น

การปักชำ ซึ่งก็จะช่วยทำให้เก็บเกี่ยวผลิตผลที่มีมาตรฐานเดียวกันได้โดยเร็ววัน นอกจากนี้การรื้อแปลงปลูกก็ยังสามารถที่จะกระทำได้โดยสะดวกเช่นเดียวกัน

ค. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องผลิตผลจากการพัฒนาอาชีพ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องผลิตผลจากการพัฒนาอาชีพ (LW of the Output for Occupational Development) คือ องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดในเรื่องที่จะช่วยทำให้ผลิตผลที่เกิดจากการประกอบอาชีพนั้นได้มีการพัฒนาเกิดขึ้นในทิศทางและลักษณะที่มีความถูกต้องและเหมาะสมกับบริบทและสภาพการณ์ตามที่เป็นจริง และที่สอดคล้องกับเป้าหมายที่ต้องการได้อย่างมั่นใจ ดังมีรายละเอียดที่ควรจะได้รับรู้ คือ

- องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดในเรื่องการปรับเปลี่ยนคุณลักษณะ/รูปลักษณะภายนอกของผลิตผลที่ใช้ในการประกอบอาชีพเพื่อให้ได้รับการยอมรับเพิ่มสูงขึ้น และ/หรือเพื่อให้ได้เป็นทางเลือกใหม่ ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการแกะสลักผักและผลไม้ การคัดเกรดผลิตผลที่นำมาวางจำหน่ายและ/หรือก่อนนำไปใช้ประโยชน์อื่น

- องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดในเรื่องการปรับเปลี่ยนคุณสมบัติ/องค์ประกอบภายในของผลิตผลที่ใช้ในการประกอบอาชีพเพื่อให้มีคุณภาพเพิ่มสูงขึ้น และ/หรือได้เป็นทางเลือกใหม่ ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการแปรรูปผลิตผลการเกษตร

- องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดในเรื่องการปรับเปลี่ยน/ดัดแปลงปัจจัยภายนอกของผลิตผล เพื่อสร้างเป็นจุดสนใจและช่วยสร้างคุณค่าเพิ่มให้แก่ผลิตผลที่เกิดจากการประกอบอาชีพในลักษณะดังกล่าวนี้ ตัวอย่างเช่น การพัฒนาภาชนะบรรจุและหีบห่อของผลิตผล อาทิเช่น การสานชะลอมจิวจากใบกะพ้อบรรจุใส่ดอกจ๊าปี ดอกจ๊าปา ดอกมะลิหรือดอกไม้หอมอื่นๆ เป็นต้น

(3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการสร้างสรรค์อาชีพ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการสร้างสรรค์อาชีพ (LW of the Creation in Occupation) คือ องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดของบุคคลและชุมชนในเรื่องการสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นอาชีพใหม่ที่มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ สิ่งที่มีอยู่จริง และสิ่งที่น่าจะแสวงหาได้ซึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงกับความสามารถในการคัดเลือกอาชีพ และที่รวมถึงความสอดคล้องกับความสามารถที่จะเป็นเกี่ยวกับปัจจัยเริ่มต้น กระบวนการและผลิตผลซึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงกับความสามารถในการพัฒนาอาชีพ เพื่อให้ได้เกิดเป็นอาชีพใหม่ที่มีความถูกต้องและเหมาะสมกับบริบทและสภาพการณ์ตามที่เป็นจริงทั้งในปัจจุบันและการปรับเปลี่ยนต่อไปในอนาคตได้อย่าง

มั่นใจ โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการสร้างสรรค์อาชีพก็ย่อมที่จะต้องเป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ผ่านการวิเคราะห์จากองค์ความรู้ที่ได้มาจากการสังเคราะห์ธรรมชาติอย่างเป็นระบบ และก็ได้มีการสังเคราะห์องค์ความรู้ดังกล่าวนั้น โดยการได้พิจารณาจากเหตุผลประกอบในหลายมิติไปพร้อมๆ กัน โดยที่การจะกำหนดเป็นรูปแบบหรือแบบแผนในการประกอบอาชีพมักที่จะต้องพิจารณาจากสภาพแวดล้อมและสภาพทางภูมิศาสตร์เป็นจุดเริ่มต้น หลังจากนั้นจึงได้พิจารณาในเรื่องของศักยภาพและความสามารถที่มีอยู่จริง เป้าหมาย/วัตถุประสงค์ และความพร้อมในการดำเนินการ อาทิเช่น

บริเวณที่ราบลุ่มซึ่งมีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ตลอดทั้งปีก็ควรที่จะได้ทำสวนผลไม้และไม่ขึ้นคัน ทำไร่นาสวนผสมหรือการเกษตรผสมผสาน และ/หรือทำการประมงหรือการปลูกพืชน้ำหรือถ้าหากว่ามีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ตลอดทั้งฤดูการผลิตพืช ก็อาจจะทำการปลูกพืชไร่และธัญพืชต่างๆ หรือว่าพืชสวนที่มีอายุสั้นแต่ว่ามีราคาจำหน่ายที่สูง อาทิเช่น การปลูกพืชผัก การปลูกไม้ดอก ล้มลุก หรือการปลูกพืชสมุนไพร เป็นต้น

บริเวณพื้นที่ซึ่งมีทุ่งหญ้าหรือพืชอาหารสัตว์อุดมสมบูรณ์ก็ควรที่จะได้ทำปศุสัตว์ โดยสิ่งที่จะต้องได้รับทราบเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความเกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์อาชีพ มีรายละเอียด คือ

ก. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการบริหารจัดการ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการบริหารจัดการเพื่อการสร้างสรรค์อาชีพ (LW in Management for Create the Occupation) คือ องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดของบุคคลและชุมชนในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ เพื่อให้การสร้างสรรค์เป็นอาชีพประสบความสำเร็จได้อย่างมั่นใจ โดยที่เป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความเกี่ยวข้องกับการใช้ปัจจัยเริ่มต้นและกระบวนการดำเนินการให้สามารถที่จะดำเนินการไปได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ และก็จะช่วยทำให้การบรรลุผลตามเป้าหมายที่ต้องการได้อย่างมั่นใจ โดยที่องค์ความรู้ที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายว่ามีผลโดยตรงต่อความสำเร็จในเรื่องการบริหารจัดการได้แก่ 3MIT ดังมีรายละเอียดคือ

- องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดในเรื่องการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ (man) ซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญสูงสุดในการขับเคลื่อนกิจกรรมในการประกอบอาชีพ เนื่องจากว่ามนุษย์มีบทบาททั้งในเรื่องของการใช้สมองและการใช้แรงงาน การมีภาวะความเป็นผู้นำและผู้ตาม และ/หรือการได้เป็นปัจจัยสนับสนุนหรือว่าปัจจัยกีดขวางต่อการพัฒนา ซึ่งการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์จะประสบความสำเร็จได้อย่างแท้จริงหรือไม่ก็ย่อมจำเป็นที่บุคคลจะต้องได้มีความรู้และ

ความสามารถในเรื่องการบริหารจัดการกับทรัพยากรมนุษย์ได้อย่างถูกต้องและด้วยความเหมาะสม ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการกำหนดคนชั้นทางสังคมเพื่อกระจายบทบาทและหน้าที่ที่สมาชิกแต่ละคนพึงมีทั้งในเรื่องการวางแผนและการประพฤติปฏิบัติในการประกอบอาชีพและ/หรือในชีวิตประจำวัน

- องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดในเรื่องการบริหารจัดการกับงบประมาณ (money) ซึ่งก็เป็นปัจจัยสำคัญอีกอย่างหนึ่งเช่นเดียวกัน เนื่องจากว่างบประมาณเป็นสิ่งที่นำมาใช้ในการช่วยผลักดันให้กิจกรรมต่างๆ นั้นสามารถที่จะขับเคลื่อนไปได้อย่างราบรื่นในช่วงเวลาตามที่กำหนดได้อย่างมั่นใจ ซึ่งก็จะช่วยทำให้การประกอบอาชีพนั้นเป็นไปได้อย่างราบรื่นตามที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการประหยัดและไม่ฟุ่มเฟือยก็จะช่วยทำให้บุคคลมีเสถียรภาพทางการเงินได้เป็นอย่างดี

- องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดในเรื่องการบริหารจัดการกับวัสดุอุปกรณ์ (material) ซึ่งก็เป็นปัจจัยที่จะช่วยสนับสนุนให้การทำกิจกรรมและการประกอบอาชีพนั้นเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าได้อย่างมั่นใจ โดยที่ตัวอย่างขององค์ความรู้และภูมิปัญญาในเรื่องการบริหารจัดการกับวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสรรค์ให้ได้เกิดเป็นอาชีพใหม่ อาทิเช่น ภูมิปัญญาในการนำไม้ไผ่หรือหวายมาทำเป็นเครื่องจักสานโดยมีการย่อยส่วนให้มีขนาดที่เล็กลงเพื่อการจำหน่ายเป็นของที่ระลึกให้แก่นักท่องเที่ยวซึ่งนอกจากจะมีการใช้วัสดุที่น้อยลงแล้วกลับได้ทำให้มีราคาที่สูงมากกว่าการจำหน่ายในลักษณะที่เป็นอุปกรณ์ใช้สอยต่างๆ ที่มีการใช้วัสดุที่น้อยลง เป็นต้น

- องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดในเรื่องการบริหารจัดการกับเวลา (time) ซึ่งเวลานั้นจะเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมากเช่นเดียวกัน เนื่องจากว่าเวลาย่อมเป็นตัวแปรที่คงที่และก็เป็นหน่วยที่มีความเป็นสากล ดังนั้นจึงได้ถูกใช้เป็นตัวเปรียบเทียบถึงระดับความสามารถในการบริหารจัดการได้เป็นอย่างดี

ข. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการบริหารการเปลี่ยนแปลง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการบริหารการเปลี่ยนแปลงเพื่อการสร้างสรรค์อาชีพ (LW in Change Management for Create the Occupation) คือ องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดของบุคคลและชุมชนในเรื่องการบริหารการเปลี่ยนแปลง (Change Management) เพื่อให้การสร้างสรรค์เป็นอาชีพใหม่นั้นเป็นไปได้อย่างถูกต้องและมีความเหมาะสมกับบริบทและสภาพการณ์ตามที่เป็นจริงได้อย่างมั่นใจ ซึ่งองค์ความรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงย่อมเป็นสิ่งที่ช่วยทำให้บุคคลและชุมชนได้มีความรู้และความเข้าใจได้อย่างถูกต้องและชัดเจนเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง และ/หรือสามารถที่จะ

ใช้ประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงนั้นเพื่อการสร้างสรรค์ให้ได้เป็นอาชีพใหม่ได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ดังมีรายละเอียดที่ควรจะได้มีการรับรู้และทำความเข้าใจ คือ

- องค์กรควมรู้อย่างชาญฉลาดในเรื่องเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและผลที่น่าจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลง ตั้งแต่การรับรู้ข้อมูลข่าวสารและการตระหนักได้ดีถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับช่องทางที่สามารถจะนำมาใช้เพื่อให้เกิดการรับรู้และกระบวนการติดต่อสื่อสารได้โดยอัตโนมัติเพื่อให้ได้ทราบถึงคุณลักษณะของการเปลี่ยนแปลงได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม อาทิเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องวัฏจักรของสรรพสิ่งที่ย่อมจะต้องมีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นปกติวิสัย

- องค์กรควมรู้อย่างชาญฉลาดในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับระบบคิดและการใช้เหตุผล เพื่อให้ได้มีความสามารถในการได้รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงและมีมุมมองต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างถูกต้องตามสภาพการณ์ตามความเป็นจริง อาทิเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการคิดจากการใช้เหตุผลย่อมจะมีประสิทธิภาพสูงกว่าการคิดจากการใช้ประสบการณ์และความรู้สึกส่วนบุคคล

- องค์กรควมรู้อย่างชาญฉลาดในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลง เพื่อที่จะได้เกิดประโยชน์ได้อย่างแท้จริง โดยการได้ใช้การเปลี่ยนแปลงนั้นให้เกิดเป็นจุดเปลี่ยนในการตัดสินใจและดำเนินการในทิศทางที่ถูกต้องและเหมาะสมกับบริบทและสภาพการณ์ตามที่เป็นจริงได้อย่างชัดเจน อาทิเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการปรับเปลี่ยนจากวิกฤตให้กลับกลายเป็นโอกาส

5) สาระเกี่ยวกับระบบการศึกษา/สังคมมิติ

สาระของภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับระบบการศึกษา/สังคมมิติ (Content of LW in Educational System/Socio-metry) คือ ใจความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการบ่งบอกถึงรายละเอียดตามคุณลักษณะที่ปรากฏภายใต้หมวดหมู่ของระบบการศึกษาของชาติและ/หรือตามที่นักวิชาการหรือว่าสมาชิกในสังคมได้ให้การยอมรับอย่างแพร่หลาย ซึ่งการบ่งบอกถึงรายละเอียดที่ปรากฏตามหมวดหมู่ในลักษณะเช่นนี้นั้นย่อมที่จะช่วยทำให้ง่ายต่อการเชื่อมต่อและการหลอมรวมกับองค์ความรู้ในศาสตร์สาขาอื่นที่มีความเกี่ยวข้อง ซึ่งก็จะช่วยทำให้ง่ายและสะดวกต่อการบูรณาการองค์ความรู้ ช่วยทำให้เกิดการพัฒนาในเชิงระบบได้อย่างต่อเนื่อง โดยที่สาระหรือใจความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มีการจำแนกตามระบบการศึกษา/สังคมมิติในปัจจุบัน ได้แก่

(1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้ระบบการศึกษา/สังคมมิติในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (LW under the Educational System/Sociometry in Science and Technology) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องซึ่งสามารถที่จะพิสูจน์ให้เห็นจริงถึงโครงสร้าง องค์ประกอบและลักษณะความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ รวมถึงสิ่งที่เกิดขึ้นจากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างชัดเจน โดยใช้หลักการและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการพิสูจน์ตรวจสอบและยืนยันได้ถึงสภาพความเป็นจริงโดยปราศจากอคติ เนื่องจากจะสามารถที่จะกระทำซ้ำได้และคำตอบหรือผลที่ได้รับทราบนั้นก็มีความถูกต้องน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับได้ และนอกจากนี้ก็ยังสามารที่จะใช้เหตุผลในการทำนายได้อย่างถูกต้องได้ในระดับหนึ่ง ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการติดตามตอทิ้งให้ไม้คอกไม้หลากหลายสีภายในต้นเดียวกันเนื่องจากว่าเซลล์ต้นกำเนิดมีคุณสมบัติใกล้เคียงกัน การงมหาหอยมุกในช่วงวันแรม 6 ค่ำถึง 12 ค่ำเนื่องจากว่าอิทธิพลของดวงจันทร์ทำให้น้ำทะเลในช่วงระยะเวลานี้จะสงบและไม่มีคลื่นลมที่รุนแรง

(2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปะและการแสดง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้ระบบการศึกษา/สังคมมิติในด้านศิลปะและการแสดง (LW under the Educational System/Sociometry in Arts and Drama) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านศิลปะและการแสดง ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับอารมณ์ ความรู้สึกและความงดงามที่ได้ก่อให้เกิดการสะเทือนใจและความสุขแก่ผู้ที่ได้พบเห็น และยังแสดงได้ถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่อง โขน คนตรี ละคร หุ่นกระบอกซึ่งก็เป็นสิ่งที่จะช่วยให้บุคคลได้มีความสามารถในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในชุมชนได้อย่างมีความสุข

(3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านมนุษยและสังคม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้ระบบการศึกษา/สังคมมิติในด้านมนุษยและสังคม (LW under the Educational System/Sociometry in Humanism and Society) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านมนุษยและสังคมซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับรูปแบบและลักษณะในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันของสมาชิกภายในชุมชนให้เป็นไปได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับบริบทและสภาพการณ์ตามที่เป็นจริง และยังรวมถึงการได้ปลูกฝังให้สมาชิกในชุมชนเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ มีน้ำใจ และรวมถึงการมีจิตสำนึกที่ดีทั้งต่อตนเองชุมชนและสังคมโดยส่วนรวม ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการจัดงานตามเทศกาล และงานสังสรรค์รื่นเริงเนื่องในโอกาสต่างๆ ของชุมชนและสังคมโดยส่วนรวม

(4) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านกฎหมายและการเมือง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้ระบบการศึกษา/สังคมมิติในด้านกฎหมายและการเมือง (LW under the Educational System/Sociometry in Law and Politics) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่จะช่วยทำให้สมาชิกและชุมชนได้เข้าใจและตระหนักถึงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่พึงไว้วางตนและประพฤติปฏิบัติและ/หรือพึงควรได้ละเว้นว่ามีข้อบังคับอย่างไรบ้าง และหากว่าใครได้ละเมิดข้อตกลงดังกล่าวนี้ก็ควรที่จะต้องได้มีการลงโทษอย่างไร เพื่อให้ทุกคนได้มีความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการสร้างเป็นบรรทัดฐาน การออกเป็นกฎหมาย บังคับใช้ และ/หรือการได้ส่งตัวแทนให้ได้เข้าร่วมในการบริหารงานของกลุ่มและชุมชน เป็นต้น

(5) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร ป่าไม้ ปศุสัตว์ ประมงและสัตว์น้ำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้ระบบการศึกษา/สังคมมิติในด้านการเกษตร ป่าไม้ ปศุสัตว์ ประมงและสัตว์น้ำ (The LW under the Educational System/Sociometry in Agriculture, Forestry, Livestocks, Fisheries and Aquaculture) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับวิถีการดำเนินชีวิตและ/หรือการประกอบอาชีพซึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่เนื่องเพราะว่าเป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับปัจจัย 4 ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการกำหนดขนาดของเครื่องมือจับปลาและช่วงเวลาที่ย่ำห้ามไม่ให้มีการจับปลาในช่วงฤดูที่ปลาวางไข่ รูปแบบการเกษตรแบบผสมผสานเพื่อให้ได้มีผลิตผลไว้เพื่อการบริโภคหรือการวางจำหน่ายได้อย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี เป็นต้น

(6) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมและอุตสาหกรรม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้ระบบการศึกษา/สังคมมิติในด้านหัตถกรรมและอุตสาหกรรม (LW under the Educational System/Sociometry in Handcraft and Industry) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับรูปแบบ วิธีการและ/หรือเทคนิคในการนำทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่โดยรอบนั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างมีคุณค่า และ/หรือช่วยทำให้ได้มีสุนทรียภาพในการดำเนินชีวิตประจำวันและในขณะเดียวกันนี้ก็ยังได้ครอบคลุมถึงการทำให้ได้เกิดเป็นมูลค่าในเชิงเศรษฐกิจได้เช่นเดียวกัน อาทิเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องหัตถกรรมจากหวาย ไม้ ผักตบชวา หรือย่านลิเภาทั้งในระดับครัวเรือนและในระดับอุตสาหกรรม เป็นต้น

(7) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสิ่งแวดล้อมและการจัดการ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้ระบบการศึกษา/สังคมมิติในด้านสิ่งแวดล้อมและการจัดการ (LW under the Educational System/Sociometry in Environment and Management) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เนื่องจากว่าสิ่งแวดล้อมและการจัดการเป็นสิ่งที่ได้มีการพิสูจน์แล้วว่า มีอิทธิพลโดยตรงต่อวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์และรวมถึงสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย จึงสมควรที่จะได้มีความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องและชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมโลกในปัจจุบันได้ระบุว่าสิ่งแวดล้อมเป็นแกนหลักที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (พัฒนา , 2558 (๗): 172) ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านสิ่งแวดล้อมและการจัดการ จึงย่อมจะช่วยให้ช่วยทำให้มนุษย์สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างมีความสุข ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องกลองสมุนไพรที่บรรจุด้วยผงมะกรูดหอม ถ่านจากผลไม้ที่ช่วยดูดซับกลิ่นที่ไม่พึงประสงค์ ปุ๋ยน้ำจุลินทรีย์ที่ช่วยปลดปล่อยและให้ธาตุอาหารที่จำเป็นแก่พืช การสังเกตท้องฟ้าก่อนการออกเรือหาปลาเพื่อให้มั่นใจได้ว่าจะไม่เจอกับพายุและคลื่นลมพายุในท้องทะเล เป็นต้น

(8) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการศึกษา

ภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้ระบบการศึกษา/สังคมมิติในด้านการศึกษา (LW under the Educational System/Sociometry in Education) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความเกี่ยวข้องกับรายละเอียดยุติในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับความรู้ อาทิเช่น ประเภทและคุณลักษณะของความรู้ รูปแบบ วิธีการและเทคนิคที่ใช้ในการถ่ายทอดความรู้ทักษะและประสบการณ์ให้กับสมาชิกในชุมชนและ/หรือบุคคลภายนอกชุมชน เพื่อให้ได้เกิดการสั่งสม การต่อยอดและ/หรือการสร้างสรรค์องค์ความรู้ให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการบวชสมณเณรในช่วงปิดภาคการศึกษา การจัดสร้างห้องสมุดประจำหมู่บ้าน รูปแบบของสภากาแฟประจำชุมชน เป็นต้น

(9) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการบริหารจัดการและธุรกิจชุมชน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้ระบบการศึกษา/สังคมมิติในด้านการบริหารจัดการและธุรกิจชุมชน (LW under the Educational System/Sociometry in Management and Community Business) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่จะได้ช่วยสนับสนุนให้สมาชิกและชุมชนสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันทั้งกับสมาชิกภายในชุมชนและกับสังคมภายนอกได้อย่างสันติสุข โดยมีการจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีเหตุผลและเหมาะสมกับศักยภาพและสิ่งที่มีอยู่จริง ในขณะที่เดียวกันก็มีภูมิคุ้มกันต่อความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นได้อย่างชัดเจนด้วยเช่นกัน ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการผลิตและจำหน่ายสินค้าพื้นเมืองหรือสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น การจัดตั้งเป็นกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ที่

ส่งเสริมให้มีการยอมรับและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในระหว่างสมาชิกในเรื่องที่มีความจำเป็นต่อการประกอบอาชีพและ/หรือในการดำเนินชีวิตประจำวัน

(10) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศาสนาและลัทธิความเชื่อ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้ระบบการศึกษา/สังคมมิติในด้านศาสนาและลัทธิความเชื่อ (LW under the Educational System/Sociometry in Religious and the Belief) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในระหว่างมนุษย์กับสิ่งมีชีวิตอื่นและสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ซึ่งก็เป็นสิ่งที่จะช่วยกำกับหรือทำให้สมาชิกและชุมชนได้มีสิ่งที่จะช่วยยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ ช่วยทำให้ได้มีหิริและโอตฺปปะ หรือว่าช่วยทำให้ได้มีการรับรู้และการระลึกได้ในเรื่องการวางตนและการประพฤติปฏิบัติ ให้กระทำได้อย่างถูกต้องและดีงามด้วยจิตสำนึกของตนเอง โดยที่ไม่ต้องมีใครมาบังคับ ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการทำบุญร่วมกันในงานกฐินเนื่องเพราะเชื่อมั่นว่าจะช่วยทำให้ได้รับผลบุญกุศลและมีอานิสงส์ที่แรงกล้า โดยสิ่งที่จะเกิดขึ้นได้โดยทันทีก็คือความสามัคคีของชุมชน หรือตัวอย่างของการรักษาศีลอย่างเคร่งครัดในช่วงเทศกาลวันเข้าพรรษาเพื่อให้ได้มีโอกาสทบทวนตัวเองและก็ประพฤติตนให้ได้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุตรหลานในครอบครัว สมาชิกในชุมชนและสังคมโดยรวม เป็นต้น

(11) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านบรรทัดฐาน ประเพณี และวัฒนธรรม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้ระบบการศึกษา/สังคมมิติในด้านบรรทัดฐาน ประเพณี และวัฒนธรรม (LW under the Educational System/Sociometry in Norm, Tradition and Custom) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับการกำหนดเป็นแนวทางหรือวิถีการปฏิบัติและ/หรือการละเว้นไม่ให้ประพฤติปฏิบัติเพื่อให้สมาชิกในชุมชนสามารถได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข มีการสืบทอดความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน สร้างเป็นความภาคภูมิใจให้กับสมาชิกในชุมชนที่ยึดถือและปฏิบัติสืบทอดต่อเนื่องกันมาได้อย่างภาคภูมิใจ ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการแห่ขบวนแห่ของฝน เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและเข้าร่วมในกิจกรรมของชุมชน การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำเพื่อการแสดงถึงความมีน้ำหนึ่งใจเดียวกันในการแสดงความไว้อาลัยต่อผู้ที่ได้เสียชีวิตผู้ซึ่งเป็นที่รักของทุกคน

(12) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาและการสื่อสาร

ภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้ระบบการศึกษา/สังคมมิติในด้านภาษาและการสื่อสาร (LW under the Educational System/Sociometry in Linguistic and Communication) คือ ภูมิ

ปัญหาท้องถิ่นในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาและการสื่อสาร ซึ่งเป็นสื่อกลางให้สามารถมีการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างปกติสุข เนื่องจากว่าภาษาและการสื่อสารเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสร้างปฏิสัมพันธ์และช่วยทำให้บุคคลได้มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน โดยที่ภาษาและการสื่อสารนั้นก็เป็นที่มาที่เกิดจากการมีวิถีภาวะทั้งทางด้านสติปัญญาและทางด้านสังคม มีการนำมาใช้งานกับเฉพาะกลุ่มบุคคลเพื่อการได้มีการติดต่อสื่อสารเฉพาะในระหว่างสมาชิกในชุมชน และบุคคลผู้ที่มีความเกี่ยวข้อง นอกจากนี้ก็ยังสามารถได้แสดงถึงความเป็นพวกพ้องเดียวกันและระดับของสถานะภาพทางสังคมด้วยเช่นกัน

(13) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแพทย์แผนไทยและสาธารณสุขมูลฐาน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้ระบบการศึกษา/สังคมมิติในด้านการแพทย์แผนไทยและสาธารณสุขมูลฐาน (LW under the Educational System/Sociometry in Thai Medical Style and Basic Public Welfare) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับการได้เข้าถึงความสัมพันธในระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม การได้เข้าถึงความสำคัญในเรื่องของ”ความสมดุล” และรวมถึงการได้ใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมตามที่เป็นอยู่โดยรอบได้อย่างมั่นใจ เพื่อให้ร่างกายและจิตใจของมนุษย์นั้นได้เกิดความสมดุลและมีความแข็งแรง สามารถที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการใช้สมุนไพรในการบำรุงรักษาร่างกาย การนวดและการจับเส้นเพื่อช่วยบรรเทาอาการผิดปกติที่เกิดขึ้นกับส่วนต่างๆ ของร่างกาย

(14) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านปัจจัย 4

ภูมิปัญญาท้องถิ่นภายใต้ระบบการศึกษา/สังคมมิติในด้านปัจจัย 4 (LW under the Educational System/Sociometry in Basic Requirement or Human Needs) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตและเป็นองค์ความรู้ที่จะช่วยทำให้สมาชิกในชุมชนสามารถที่จะมีชีวิตอยู่รอดได้ และ/หรือดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมได้อย่างมั่นใจ เนื่องจากว่าเป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญา ที่จะช่วยให้มนุษย์มีความสามารถในการปรับตัวได้อย่างเหมาะสมกับบริบทและสภาพการณ์ตามที่เป็นอยู่และการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่ย่อมจะมีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างต่อเนื่องเป็นปกติวิสัยด้วยเช่นกัน ซึ่งได้แก่ ภูมิปัญญาในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับการหาอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่มและยารักษาโรค ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีวิตและ/หรือต่อการประกอบอาชีพ ดังมีรายละเอียดที่ควรจะได้เรียนรู้และมีความเข้าใจได้อย่างชัดเจน คือ

ก. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องอาหาร

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องอาหาร (LW in Food) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับอาหารหรือสิ่งที่สามารถจะรับประทานได้และก่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านโภชนาการได้อย่างมั่นใจ โดยที่องค์ความรู้และภูมิปัญญาในเรื่องเกี่ยวกับอาหารอย่างครบวงจร มีรายละเอียด คือ

- ภูมิปัญญาในเรื่องการคัดสรรสิ่งที่สามารถจะนำมาทำเป็นอาหารและ/หรือใช้เป็นวัตถุดิบที่มีคุณภาพดีในการประกอบเป็นอาหาร อาทิเช่น สิ่งที่นกและสัตว์ป่ากินได้ย่อมมีแนวโน้มว่ามนุษย์จะกินได้ เช่นเดียวกัน วัตถุดิบที่สดและใหม่ย่อมที่จะทำให้อาหารมีรสชาติดี

- ภูมิปัญญาในเรื่องการปรุงแต่งรสชาติของอาหารให้ได้ตรงกับความต้องการของบุคคลเป้าหมาย อาทิเช่น องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดในเรื่องการนำส่วนต่างๆ ของต้นพืชมาทำการปรุงแต่งรสชาติของอาหารให้ได้ตรงกับความต้องการหรือได้เป็นทางเลือกใหม่ เช่น ผลส้ม มะนาว มะขามช่วยให้อาหารมีรสเปรี้ยว

- ภูมิปัญญาในเรื่องการจัดวางและประดับตกแต่งบนจานอาหารเพื่อให้ได้เกิดเป็นสุนทรียะทางด้านอารมณ์ และ/หรือช่วยสร้างความสนใจในอาหาร เช่น องค์ความรู้ในเรื่องสีผสมในอาหารหรือสารปรุงแต่งกลิ่น

- ภูมิปัญญาในเรื่องการแปรรูปและเก็บถนอมอาหารให้ได้มีมูลค่าที่เพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากว่าสามารถใช้ประโยชน์ได้ยาวนานมากขึ้น มีคุณภาพที่เหมาะสมได้มากยิ่งขึ้น และ/หรือมีรูปลักษณะที่แตกต่างไปจากเดิม อาทิเช่น การลดความชื้นด้วยการฟ้งลม การตากแดด การอบ

ข. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่อยู่อาศัย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่อยู่อาศัย (LW in Housing) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับที่อยู่อาศัยและสถานที่พักผ่อน ซึ่งได้แก่

- ภูมิปัญญาในเรื่องการเลือกทำเลที่ตั้งในการพักอยู่อาศัย อาทิเช่น การเลือกพื้นที่อยู่อาศัยให้มีความปลอดภัยจากการบุกรุกของสัตว์ป่า และมีความสะดวกต่อการประกอบอาชีพและการคมนาคมขนส่ง

- ภูมิปัญญาในเรื่องการเลือกรูปแบบของที่อยู่อาศัยและวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างให้ได้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสถานะภาพทางสังคม อาทิเช่น การจัดวางหน้าต่างให้อยู่ในทิศตะวันออกและตะวันตกเพื่อรับแสงแดดได้เต็มที่ หรือการจัดวางอยู่ในทิศตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อต้องการที่จะรับลมหนาวได้อย่างเต็มที่

ค. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการแต่งกาย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการแต่งกาย (LW in Costume) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับเครื่องนุ่งห่มและการแต่งกาย เพื่อให้เป็นไปได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับบริบทและสภาพการณ์ สถานะภาพทางสังคมและโอกาสที่ใช้ ซึ่งได้แก่

- ภูมิปัญญาในเรื่องการกำหนดรูปแบบและวัสดุที่ใช้ของเครื่องแต่งกาย สำหรับใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มให้มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมตามที่เป็นอยู่ ตัวอย่างเช่น การสวมใส่ผ้าฝ้ายในฤดูร้อน และการสวมใส่ผ้าไหมหรือขนสัตว์ในฤดูหนาว

- ภูมิปัญญาในเรื่องการกำหนดรูปแบบและวัสดุที่ใช้ของเครื่องแต่งกาย เพื่อให้เป็นตัวบ่งบอกได้ถึงฐานะและสถานะภาพในสังคมให้มีความเหมาะสมกับลักษณะในการวางตัวและการประพฤติปฏิบัติที่สมาชิกในชุมชนควรได้มีปฏิสัมพันธ์ในระหว่างกัน อาทิเช่น ชนิดและลักษณะของเครื่องประดับประกอบเครื่องนุ่งห่มจะบ่งบอกได้ถึงสถานะภาพทางสังคมของผู้ที่ได้สวมใส่

- ภูมิปัญญาในเรื่องการกำหนดรูปแบบและวัสดุที่ใช้ของเครื่องแต่งกายให้มีความเหมาะสมกับโอกาสและวาระเพื่อการบ่งบอกถึงความหมายฐานะทางสังคม รสนิยม และรวมถึงอัตลักษณ์ส่วนบุคคล อาทิเช่น การสวมใส่ชุดดำในงานศพ

ง. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องยารักษาโรค

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องยารักษาโรค (LW in Medicinal Treatment) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับยารักษาโรคและสารบำรุงร่างกาย เพื่อให้ได้ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บและ/หรือบรรเทาอาการเจ็บปวดได้อย่างมั่นใจ ซึ่งได้แก่

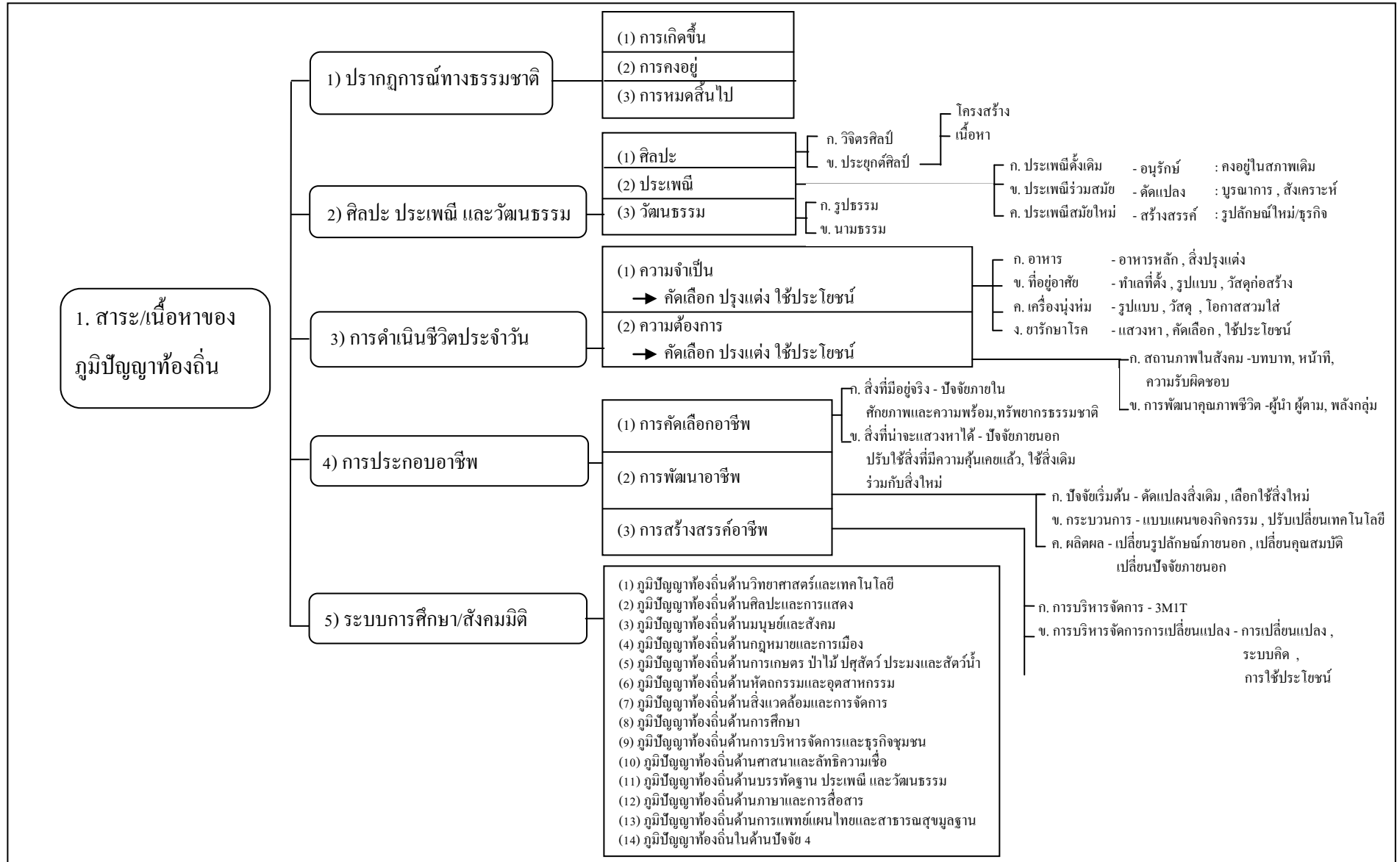
- ภูมิปัญญาในเรื่องการเจริญเติบโตทางด้านร่างกายและสมองในแต่ละช่วงวัย อายุและรวมถึงผลที่ได้เกิดขึ้นถ้าหากว่าร่างกายและ/หรือสมองขาดความสมดุล อาทิเช่น เด็กทารกควรได้มีการนอนหลับสนิทในเวลากลางวันด้วย เพื่อให้ได้รับฮอร์โมนจากต่อมใต้สมองที่จะช่วยทำให้ร่างกายและสมองเติบโตอย่างเต็มที่

- ภูมิปัญญาในเรื่องความมั่นคงทางด้านอารมณ์และวุฒิภาวะในแต่ละช่วงวัย อายุและผลที่ได้เกิดขึ้นถ้าหากว่าร่างกายได้เสียสมดุล อาทิเช่น ผู้หญิงและผู้ชายที่อยู่ในภาวะสูงวัยก็มักที่จะมีอาการเหนื่อยและหงุดหงิดได้โดยง่าย ดังที่นิยมเรียกว่า "ผู้ที่อยู่ในวัยทอง"^{16/}

^{16/} ผู้ที่อยู่ในวัยทอง (golden age's people) คือ บุคคลผู้ที่มีอายุสูงวัย และมักจะมีอารมณ์เหนื่อยและหงุดหงิดได้โดยง่าย

- ภูมิปัญญาในเรื่องการที่จะต้องได้รับการรักษาพยาบาลและ/หรือฟื้นฟูเมื่อร่างกาย สมองและจิตใจได้สูญเสียภาวะสมดุล และ/หรืออยู่ในภาวะที่ไม่เป็นปกติ อาทิเช่น การต้องได้หยุดพักผ่อนในช่วงระยะเวลาหนึ่งเมื่อร่างกาย สมองและ/หรือจิตใจอยู่ในภาวะที่เหนื่อยล้าหรือว่ามีความเคร่งเครียด

- ภูมิปัญญาในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการปฏิบัติเพื่อช่วยทำให้ร่างกาย สมองและจิตใจได้มีความสมบูรณ์และแข็งแรง อาทิเช่น การปลูกฝังให้บุคคลมีการรับประทานอาหารที่ครบถ้วนหมวดหมู่ ออกกำลังกายสม่ำเสมอและอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี เป็นต้น

ภาพที่ 6 สารระ/เนื้อหาของภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. วัตถุประสงค์ในการนำไปใช้ประโยชน์

วัตถุประสงค์ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์ (The Objective in Using the LW) คือ เจตนาและความตั้งใจในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นไปใช้ประโยชน์จริง เพื่อให้บรรลุผลได้ตามเป้าหมายที่ต้องการได้อย่างมั่นใจ โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นย่อมเป็นสิ่งที่มีความเหมาะสมกับแต่ละสภาพพื้นที่ในแต่ละสถานการณ์และ/หรือในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งโดยปกติทั่วไปนั้นการจำแนกประเภทและคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นตามวัตถุประสงค์ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์ ดังแสดงในภาพที่ 7 มีได้ดังนี้ คือ

1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการประกอบอาชีพ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพ (LW for Using in Occupation) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับเรื่องการคัดเลือกอาชีพ การขับเคลื่อนให้อาชีพประสบความสำเร็จและ/หรือการสร้างสรรค์อาชีพใหม่ ซึ่งย่อมมีความเกี่ยวข้องทั้งในเรื่องของปัจจัยเริ่มต้น กระบวนการและผลิตรวมถึงการใช้ประโยชน์จากผลผลิต ที่ย่อมจะมีผลโดยตรงต่อการประกอบอาชีพให้ได้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับธรรมชาติของลักษณะอาชีพและสภาพแวดล้อม โดยที่ภูมิปัญญาเหล่านี้ได้ถูกถ่ายทอดและสืบสานต่อเนื่องกันมาในรูปแบบและวิธีการที่หลากหลายจนพบได้ว่ามีภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายอย่างที่แทรกซึมเข้าไปอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพที่ได้มีจุดกำเนิดมาจากภาคการเกษตรโดยอัตโนมัติ เนื่องเพราะว่าการเกษตรนั้นเป็นอาชีพหลักของคนไทย และภาคการเกษตรก็มีความเกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยมาตั้งแต่เกิดจวบจนถึงวาระสุดท้ายแห่งชีวิต โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพก็สามารถที่จะทำการจำแนกตามคุณลักษณะที่ปรากฏได้เป็น 2 ลักษณะคือ

(1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องปัจจัยหลักในการผลิต

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องปัจจัยหลักในการผลิตในการประกอบอาชีพ (LW in Majority of Production Factors in Occupation) คือ องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดที่แสดงถึงการมีความสามารถในการผลิต โดยการใช้องค์ความรู้และทักษะเพื่อการคัดเลือก คัดแปลงและ/หรือสร้างสรรค์ในสิ่งที่มีอยู่หรือสิ่งที่สามารถจะแสวงหาได้ให้มีความถูกต้องและเหมาะสมกับลักษณะทางกายภาพและสภาพแวดล้อม เพื่อให้ได้มีความเหมาะสมต่อเป้าหมายในการประกอบอาชีพ โดยการใช้ประสบการณ์ทักษะและ/หรือความชำนาญได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องปัจจัยหลักในการผลิตในนี้ก็ย่อมที่จะต้องมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับความ

ชาวนาในการคัดเลือกและ/หรือตัดแปลงสภาพแวดล้อมให้ได้มีความเหมาะสมต่อการประกอบอาชีพ นั่นเอง โดยที่ผู้เขียนขอยกตัวอย่างในกรณีของการประกอบอาชีพในด้านการเกษตรเพื่อให้ง่ายต่อการนิยามและการยกตัวอย่างประกอบ ดังมีรายละเอียดเกี่ยวกับปัจจัยหลักในการผลิตในการประกอบอาชีพในด้านการเกษตร ดังนี้คือ

ก. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องเกี่ยวกับพันธุ์

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องเกี่ยวกับพันธุ์เพื่อการผลิต (LW of Type and Variety for Production) คือ องค์ความรู้อย่างชาวนาในเรื่องการคัดเลือกพันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์ที่ต้องการจะทำการผลิต เนื่องจากว่าพันธุ์ (type) หรือชนิด (variety) ย่อมเป็นสิ่งที่จะมีผลโดยตรงต่อการมีชีวิตอยู่รอดได้และการเติบโตได้อย่างเป็นที่น่าพอใจ และยังสามารถถึงความสามารถในการแพร่ขยายพันธุ์และการเพิ่มจำนวน โดยที่ตัวอย่างของภูมิปัญญาเกี่ยวกับพันธุ์พืชที่ได้มีการสืบทอดติดต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง ได้แก่

- การคัดเลือกต้นพ่อแม่พันธุ์ โดยพิจารณาจากต้นที่สมบูรณ์และแข็งแรง มีคุณลักษณะและคุณสมบัติในการให้ผลตอบแทน เช่น ผลิตผลได้ตรงตามคุณลักษณะที่ต้องการ และก็ยังปลูกเลี้ยงง่ายเนื่องเพราะได้มีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้เป็นอย่างดีแล้ว

- การขยายพันธุ์แบบไม่ใช้เพศ เช่น การตอนกิ่ง การทาบกิ่ง หรือการติดตา เป็นเทคนิคที่จะช่วยให้ได้มีพันธุ์พืชเป็นจำนวนมากที่มีคุณลักษณะเหมือนเดิมภายในช่วงระยะเวลาสั้นๆ โดยที่จะไม่มีการกลายพันธุ์

- กิ่งของพืชประเภทไม้ผลที่เติบโตในแนวตั้ง ย่อมที่จะมีความเหมาะสมสำหรับการใช้ประโยชน์ในด้านการขยายพันธุ์ ในขณะที่กิ่งของพืชที่ทอดยาวในแนวนานกับพื้นดินก็จะมี ความเหมาะสมสำหรับการออกดอกและติดผลได้ดีกว่า

- การปลูกหญ้าพืชก็จะสุกจากเหนือลงใต้ ส่วนการปลูกไม้ผลก็จะได้ผลไม้มากที่สุดจากใต้ขึ้นเหนือ นั่นหมายความว่าโดยธรรมชาติแล้วพืชไร่ที่ทำการปลูกก็จะพร้อมให้มีการเก็บเกี่ยวได้โดยไล่เรียงตามลำดับเวลา ก่อน-หลังจากภาคเหนือลงสู่ภาคใต้ ในขณะที่ผลไม้มักก็จะสุกและพร้อมให้มีการเก็บเกี่ยวโดยไล่เรียงลำดับจากภาคใต้ขึ้นไปสู่ภาคเหนือ ซึ่งก็จะมีประโยชน์เป็นอย่างมากในเรื่องการกระจายผลิตผลและระบบการตลาดอีกด้วยเช่นเดียวกัน

- การสร้างพืชพันธุ์ใหม่นิยมที่จะใช้วิธีการผสมพันธุ์ในระหว่างพืชต้นที่สมบูรณ์แข็งแรงและก็มีคุณสมบัติพิเศษบางประการตามที่ต้องการ เพื่อคาดหวังจะให้มีโอกาสในการที่จะมีการผสมรวมในคุณลักษณะที่ต้องการของลูกผสมที่ได้จากการผสมพันธุ์นั้น

- พืชใบด่างก็มักจะมียีนส์ที่ไม่ชอบแสงแดดที่จ้ำมาก แต่ว่าโดยทั่วไปแล้วก็จะให้ผลผลิตที่น้อยกว่าพืชต้นปกติ จึงเหมาะสมที่จะปลูกเพื่อการผลิตเป็นไม้ใบประดับ เนื่องจากว่ามีความแปลกและสามารถที่จะจำหน่ายได้ในราคาสูงกว่าปกติ

ข. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องเกี่ยวกับดิน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องเกี่ยวกับดินเพื่อการผลิต (LW of Soil for Production) คือ องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดในเรื่องการคัดเลือกและ/หรือตัดแปลงสภาพของดินปลูกเช่น คุณลักษณะหรือคุณสมบัติของดินปลูกเพื่อให้ได้มีความเหมาะสมกับเป้าหมายในการประกอบอาชีพ โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องเกี่ยวกับดินเพื่อการผลิตพืช ได้แก่

- ดินเหนียวชุ่มน้ำได้ดีและก็มีแรงยึดเหนี่ยวสูง (cohesion) จึงเหมาะสำหรับการปลูกพืชขนาดใหญ่และพืชที่ต้องการน้ำมาก ในขณะที่ดินทรายย่อมมีการระบายน้ำได้ดีและไม่จับตัวเป็นก้อนจึงเหมาะสำหรับการปลูกพืชที่ไม่ต้องการน้ำมาก ส่วนดินที่มีความอุดมสมบูรณ์และมีธาตุอาหารสูง ก็มักที่จะมีสีดำ เนื่องจากว่ามีอินทรีย์วัตถุปะปนอยู่เป็นจำนวนมากจึงเหมาะสมสำหรับการปลูกพืชเศรษฐกิจ

- ดินที่มีฤทธิ์เป็นกรดก็มักจะมีสีเทาหรือว่ามีจุดประสีเหลืองกระจายอยู่โดยทั่วซึ่งก็จะเหมาะสมสำหรับการปลูกพืชตระกูลส้ม (*Citrus spp.*)

- การคลุกเคล้าดินเหนียวด้วยทรายก็จะช่วยปรับปรุงให้ดินเหนียวนั้นให้มีความลักษณะทางกายภาพที่สามารถจะระบายน้ำได้ดีเพิ่มขึ้น

ค. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องเกี่ยวกับน้ำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องเกี่ยวกับน้ำเพื่อการผลิต (LW of Water for Production) คือ องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดในเรื่องการแสวงหา การคัดเลือก การเก็บรักษา และ/หรือการตัดแปลงคุณลักษณะของน้ำเพื่อให้สามารถที่จะนำมาใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยที่ตัวอย่างของภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องเกี่ยวกับน้ำเพื่อการผลิตพืช ได้แก่

- ถ้ามีแมลงเม่าบินออกมาเล่นแสงไฟในเวลากลางคืนหรือถ้ามีคนไปข่อยออกมาจากรัง หรือถ้ากบ อึ่งอ่าง คางคก ออกมาส่งเสียงร้องในตอนเย็นก็แสดงได้ว่าฝนย่อมใกล้ที่จะตกลงมาในอีกไม่ช้า จึงควรได้รคน้ำแปลงปลูกให้ชื้นเพื่อให้ดูดซับน้ำฝนลงสู่ใต้ดินได้โดยเร็วและไม่กัด

เซาะหน้าดินอย่างรุนแรง และก็ควรได้มีการทำความสะอาดภาชนะสำหรับการร่อนน้ำฝนเพื่อการบริโภค และก็ควรได้ตรวจสอบรูรั่วของบ่อหรือแหล่งเก็บกักน้ำเพื่อการเก็บกักไว้ใช้สอยได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย

- ถ้าหากว่าน้ำในแปลงนามีลักษณะที่ใส ก็จะแสดงได้ว่าน้ำมีคุณสมบัติเป็นกรด เนื่องจากว่าดินในบริเวณนั้นมีคุณสมบัติที่เป็นกรด นั่นเอง

- เวลาในการขึ้น-ลงและรวมถึงปริมาณของน้ำในแต่ละวันของแหล่งน้ำขนาดใหญ่เช่น ทะเลและแม่น้ำก็ย่อมจะแปรเปลี่ยนไปตามลักษณะการ โคจรของดวงจันทร์ ดังนั้นจึงมีลักษณะของการขึ้น-ลงที่เป็นวงจร ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการเก็บกักและการระบายน้ำด้วยเช่นกัน

ง. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องเกี่ยวกับแสงแดด

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องเกี่ยวกับแสงแดดเพื่อการผลิต (LW of Light for Production) คือ องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดในเรื่องการเลือกพื้นที่และ/หรือปรับสภาพแวดล้อมให้ได้มีความสอดคล้องกับคุณลักษณะของแสงแดด เพื่อให้ได้มีความเหมาะสมกับเป้าหมายในการผลิต โดยที่ตัวอย่างของภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องเกี่ยวกับแสงแดดเพื่อการผลิตพืช ได้แก่

- พืชที่มีเรือนยอดสูงย่อมที่จะได้รับแสงแดดที่มีความเข้มแสงสูงกว่าพืชที่อยู่ภายใต้ร่มเงาหรือพืชที่ขึ้นอยู่ในบริเวณฐานล่าง ดังนั้นระดับความสูงของพืชปลูกก็จะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับระดับความเข้มของแสง (light intensity)

- พืชที่ได้รับแสงแดดในช่วงครึ่งวันเช้าย่อมที่จะมีลักษณะของใบที่บาง เนื่องจากมีคุณลักษณะที่ทนทานต่อสภาพความเข้มของแสงได้น้อยกว่าพืชที่ได้รับแสงในช่วงครึ่งวันบ่ายหรือว่าพืชที่ได้รับแสงตลอดทั้งวัน เป็นต้น ดังนั้น การสังเกตจากรูปลักษณะของใบพืชย่อมจะคาดการณ์ถึงตำแหน่งในการปลูกพืชในบริเวณพื้นที่ปลูกได้ว่าควรที่จะให้พืชปลูกได้รับแสงในช่วงเช้า บ่ายและ/หรือตลอดทั้งวัน

- ความยาวของแสงที่พืชได้รับในแต่ละวันอย่างต่อเนื่องช่วงระยะเวลาหนึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อการออกดอกและติดผลของพืช และก็สามารถที่จะนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการจำแนกเป็นพืชวันยาว^{17/} พืชวันสั้น (Short day plant) และพืชที่แสงไม่มีอิทธิพลต่อการออกดอก (day neutral plant) เป็นต้น

^{17/} พืชวันยาว (long day plant) คือ พืชซึ่งจะออกดอกได้ก็ต่อเมื่อได้รับแสงอย่างต่อเนื่องคิดต่อกันมากกว่าค่าวิกฤติของพืชชนิดนั้น

จ. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องเกี่ยวกับอุณหภูมิ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องเกี่ยวกับอุณหภูมิเพื่อการผลิต (LW of Temperature for Production) คือ องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดในเรื่องการคัดเลือกสภาพพื้นที่และ/หรือการดัดแปลงสภาพแวดล้อมให้มีอุณหภูมิอยู่ในระดับที่เหมาะสมต่อเป้าหมายของการผลิตโดยที่ตัวอย่างของภูมิปัญญาในเรื่องอุณหภูมิที่มีความเหมาะสมต่อการผลิตพืช ได้แก่

- อุณหภูมิที่ต่ำก็จะทำให้เมล็ดสีของพืชมีจำนวนที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งก็จะส่งผลทำให้ดอกไม้มีสีสรรที่งดงามและมีกลีบดอกที่หนามากขึ้น

- อุณหภูมิที่สูงเกินไปก็จะทำให้ดอกไม้ที่ผสมเกสรแล้วจะไม่มีการพัฒนาต่อไปจึงทำให้ผลอ่อนร่วงหล่น โดยตัวอย่างที่เด่นชัดได้แก่ภาวะโลกร้อนที่ได้ส่งผลทำให้อุณหภูมิในอากาศสูงขึ้นส่งผลทำให้มังคุดติดผลได้น้อยลง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับปัจจัยหลักในการผลิต นอกจากจะเป็นการบ่งบอกถึงความสามารถในการใช้ความรู้ได้อย่างชาญฉลาดเพื่อการคัดเลือกและ/หรือดัดแปลงลักษณะทางกายภาพและสภาพแวดล้อมให้ได้มีความเหมาะสมต่อการประกอบอาชีพแล้ว ภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะนี้ก็ยังได้รวมถึงความสามารถในการใช้ความรู้เพื่อการดัดแปลงและ/หรือการสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นปัจจัยหลักในการผลิตให้ได้มีคุณลักษณะและ/หรือคุณสมบัติที่มีความเหมาะสมกับการประกอบอาชีพ ก่อเกิดเป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้การผลิตเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยอัตโนมัติ ด้วยเช่นเดียวกัน เช่น การปลูกต้นมะพร้าวในบริเวณพื้นที่ซึ่งเป็นดินทราย หรือว่าการปรับปรุงคุณลักษณะของดินปลูกให้ระบายน้ำได้ดีเพื่อการปลูกต้นมะพร้าว เป็นต้น

(2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องปัจจัยส่งเสริมการผลิต

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องปัจจัยส่งเสริมการผลิตเพื่อการประกอบอาชีพ (LW in Promotion of Production Factor for Occupation) คือ องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดในเรื่องการคัดเลือกและ/หรือดัดแปลงปัจจัยที่ช่วยเกื้อหนุนให้การผลิตเพื่อการประกอบอาชีพนั้นเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล ซึ่งเป็นการแสดงได้ถึงการมีความสามารถในการใช้องค์ความรู้และทักษะเพื่อให้กระบวนการใช้ปัจจัยส่งเสริมการผลิตนั้นเป็นไปได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพด้วยความมั่นใจ ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องปัจจัยส่งเสริมการผลิตประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่

ก. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการดูแลรักษา

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการดูแลรักษาเพื่อส่งเสริมการผลิต (LW in Caring for Promotion the Production) คือ องค์ความรู้อันชาญฉลาดในเรื่องเกี่ยวกับการดูแลรักษาเพื่อให้การผลิตนั้นสามารถที่จะเกิดขึ้นได้จริง และ/หรือได้มีผลิตผลตรงตามที่ต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยความมั่นใจ ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการเตรียมพื้นที่ปลูก โดยการไถพรวนดินก่อนการปลูกพืช เพื่อให้ดินร่วนซุยมีการระบายน้ำและอากาศได้เป็นอย่างดี การตัดแต่งกิ่งที่เป็นโรคและมีแมลงศัตรูเพื่อช่วยลดระดับความรุนแรงจากความเสียหาย

ข. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการเพิ่มมูลค่า

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการเพิ่มมูลค่าเพื่อส่งเสริมการผลิต (LW in Value Added for Promotion the Production) คือ องค์ความรู้อันชาญฉลาดในเรื่องเกี่ยวกับการเพิ่มมูลค่าการเพิ่มผลตอบแทนและ/หรือการเพิ่มรายได้ให้แก่ผู้ผลิต โดยภูมิปัญญาที่ได้มีการนำมาใช้เพื่อการเพิ่มมูลค่าก็มักที่จะมีการดำเนินการได้ใน 3 ลักษณะ คือ

- การเพิ่มมูลค่าในเชิงปริมาณ คือ การได้เพิ่มจำนวนหน่วยของผลิตผลที่สามารถจะก่อให้เกิดเป็นรายได้ เช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการเพิ่มขยายขนาดของพื้นที่การผลิต การเพิ่มจำนวนรอบในการผลิตและ/หรือการเพิ่มปริมาณของผลิตผลต่อหนึ่งหน่วยพื้นที่ ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการเกษตรแบบผสมผสานจะช่วยให้ช่วยเพิ่มปริมาณและชนิดของผลิตผลต่อหนึ่งหน่วยพื้นที่ได้เป็นอย่างดี

- การเพิ่มมูลค่าในเชิงคุณภาพ คือ การได้เพิ่มคุณลักษณะที่ทำให้บุคคลเป้าหมายได้มีความต้องการในผลิตผล/สินค้าชนิดนั้นเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งก็จะช่วยทำให้มีราคาหรือมีรายได้ที่เพิ่มสูงขึ้นด้วยเช่นกัน เช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการคัดเกรดของผลิตผล การแปรรูปผลิตผลและ/หรือการปรับแต่งรูปลักษณะของผลิตผลให้มีความน่าสนใจได้มากยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในการนำผลไม้สดขนาดใหญ่และปานกลางคุณภาพดีไปวางจำหน่ายผลสด ส่วนที่ตกเกรดก็นำไปทำการแปรรูปเพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่า

- การเพิ่มโอกาส/ทางเลือก คือ การได้เพิ่มคุณลักษณะที่มีความน่าจะเป็นที่จะเกิดขึ้นได้จริงในเรื่องที่มีผลเกี่ยวข้องโดยตรงกับการเพิ่มมูลค่า เช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการคิดนอกรอบ การตัดแปรงและประยุกต์จากสิ่งที่มีอยู่ ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการเลี้ยงไก่ชน การเลี้ยงกบสวยงาม

ค. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการตลาด

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการตลาดเพื่อส่งเสริมการผลิต (LW in Marketing for Promotion the Production) คือ องค์ความรู้อันชาญฉลาดในเรื่องที่เกี่ยวกับการรวบรวม การขนส่งและการกระจายผลผลิตไปสู่ผู้บริโภคให้อยู่ในระดับราคาที่มีความเหมาะสมและตอบสนองกับความต้องการของบุคคลเป้าหมายได้อย่างตรงจุด ซึ่งในปัจจุบันก็เป็นองค์ประกอบหลักในเรื่องโลจิสติกส์โดยมีการปฏิบัติใน 3 ขั้นตอน คือ

- การรวบรวมผลผลิต คือ วิธีการและเทคนิคที่ใช้ในการรวบรวมผลผลิตเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์และช่วงเวลาตามที่ต้องการ ตัวอย่างเช่น การทำสัญญาล่วงหน้า การรวบรวมผลผลิตหลากหลายคุณลักษณะแล้วนำมาทำการคัดแยก

- การขนส่งผลผลิต คือ วิธีการและเทคนิคที่ใช้ในการนำส่งผลผลิตไปยังจุดหมายปลายทางได้อย่างมีประสิทธิภาพภายในช่วงเวลาและงบประมาณที่กำหนดได้อย่างมั่นใจ ตัวอย่างเช่น การเลือกใช้เรือ เควียน หรือรถในการขนส่ง และ/หรือการขนส่งผลผลิตไปยังจุดทำการคัดแยกก่อนหรือว่าการขนส่งผลผลิตไปยังปลายทางโดยตรง เป็นต้น

- การกระจายผลผลิต คือ วิธีการและเทคนิคที่ใช้ในการนำเสนอและส่งมอบผลผลิตให้กับบุคคลเป้าหมายได้อย่างมั่นใจ ตัวอย่างเช่น การนำส่งผลผลิตไปล่วงหน้าก่อนการใช้ประโยชน์จริงเพื่อการโฆษณาและประชาสัมพันธ์

2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน (LW for Daily Use) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ถูกคัดเลือก คัดแปลงและ/หรือสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อต้องการที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ช่วยให้การทำกิจกรรมต่างๆ นั้นมีความสะดวกสบาย มีประสิทธิผลและ/หรือมีประสิทธิภาพเพิ่มสูงขึ้นได้อย่างมั่นใจ โดยที่ผู้เขียนได้ทำการจำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นตามวัตถุประสงค์ที่ได้มีการนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ได้เป็น 3 ระดับ คือ

(1) การนำไปใช้ในชีวิตประจำวันในระดับบุคคล/ครอบครัว

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันในระดับบุคคล/ครอบครัว (LW for Daily Use at Personal Level) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันในระดับบุคคล/ครอบครัวซึ่งเป็นระดับพื้นฐานของปวงชนโดยทั่วไปในสังคม โดยที่สาระโดยส่วนใหญ่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ได้แก่

ก. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการสร้างแรงจูงใจให้กับตนเอง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการสร้างแรงจูงใจให้กับตนเอง (LW for Enhancing the Self-Motive) คือ องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดในการช่วยสร้างเสริมแรงจูงใจให้กับตนเองและ/หรือบุคคลภายในครอบครัว เพื่อให้มีความต้องการที่จะมีชีวิตอยู่รอดได้และก็รวมถึงการมีกำลังใจในการที่จะปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ที่พึงมีได้อย่างเต็มกำลังความสามารถ ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการเลื่อนระดับชนชั้นในสังคมได้ตามระดับความสามารถที่มีอยู่จริง

ข. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการดูแลสุขภาพสภาพ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการดูแลสุขภาพสภาพ (LW for Caring to the Human-health) คือ องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดในเรื่องการดูแลสุขภาพส่วนบุคคล เพื่อให้บุคคลและสมาชิกในครอบครัวมีสุขภาพที่สมบูรณ์แข็งแรง ช่วยให้การใช้ชีวิตประจำวันสามารถที่จะดำเนินต่อไปได้โดยสะดวก ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการล้างมือก่อนรับประทานอาหาร

ค. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการประกอบอาชีพ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการประกอบอาชีพ (LW for Carried on the Occupation) คือ องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดในเรื่องการทำมาหาเลี้ยงชีพหรือการประกอบอาชีพ เพื่อให้บุคคลและ/หรือสมาชิกในครอบครัวได้มีปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และ/หรือมีรายได้ที่เพียงพอต่อการนำไปใช้ เพื่อการแลกเปลี่ยนและ/หรือจับจ่ายใช้สอยปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตหรือในสิ่งที่ต้องการได้อย่างเพียงพอ ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการสืบทอดอาชีพให้กับลูกหลานอย่างต่อเนื่องจนทำให้มีความเป็นเอกลักษณ์และก็แตกต่างไปจากบุคคล/ครอบครัวอื่นอย่างชัดเจน

(2) การนำไปใช้ในชีวิตประจำวันในระดับกลุ่ม/ชุมชน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันในระดับกลุ่ม/ชุมชน (LW for Daily Use at Group/Community Level) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มีการคัดเลือก ดัดแปลงและ/หรือสร้างสรรค์ขึ้นมา เพื่อต้องการที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันในระดับกลุ่ม/ชุมชน ซึ่งได้แก่

ก. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการวางตน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการวางตน (LW for Self Manner) คือ องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดในเรื่องการกำหนดเป็นแนวทางในการวางตนและ/หรือการประพฤติปฏิบัติในฐานะที่เป็นสมาชิกของกลุ่ม เพื่อให้กระบวนการกลุ่มมีการขับเคลื่อนได้จริงและก็เป็นไปด้วยความเรียบร้อย เนื่องจากว่าสมาชิกแต่ละคนในกลุ่มต่างก็มีการวางตนได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับบทบาทและหน้าที่ ส่งผลให้กระบวนการกลุ่มประสบความสำเร็จและดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการเชื้อฟังผู้นำและการปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

ข. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการทำกิจกรรมกลุ่ม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการทำกิจกรรมกลุ่ม (LW for Group Working) คือ องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดในเรื่องการวางตนและ/หรือการประพฤติปฏิบัติในระหว่างการได้ร่วมทำกิจกรรมกลุ่มกับสมาชิกคนอื่นและ/หรือกับบุคคลภายนอก ซึ่งเป็นสิ่งที่จะช่วยสร้างเสริมให้การทำกิจกรรมกลุ่มเกิดขึ้นได้อย่างมั่นใจและ/หรือสามารถที่จะดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพก่อเกิดเป็นพลังกลุ่ม (power of group) ตามศักยภาพที่พึงมีได้อย่างมั่นใจ ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการสร้างสามัคคีในหมู่คณะเพื่อการขับเคลื่อนให้กิจกรรมกลุ่มประสบความสำเร็จ

ค. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการประสานความร่วมมือ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการประสานความร่วมมือ (LW for Cooperation) คือ องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดในเรื่องการสร้างเสริมความรับผิดชอบให้บุคคลได้ตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ของตนเองในการที่จะทำให้งานหรือภารกิจของตนเองนั้นประสบความสำเร็จและก็ไม่เป็นภาระแก่ผู้อื่น ในขณะที่เดียวกันก็ยังได้ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้ภารกิจของผู้อื่นในกลุ่ม/ชุมชนได้ประสบความสำเร็จด้วยเช่นกัน เนื่องจากตระหนักดีว่าความสำเร็จของสมาชิกแต่ละคนต่างก็ล้วนมีความสำคัญต่อสมาชิกทุกคนด้วยเช่นกัน ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการผูกความสัมพันธ์ฉันท์มิตร

(3) การนำไปใช้ในชีวิตประจำวันในระดับท้องถิ่น

การนำไปใช้ในชีวิตประจำวันในระดับท้องถิ่น (LW for Daily use at Local/Regional Level) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้จากการคัดเลือก คัดแปลงและ/หรือสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อต้องการที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในระดับท้องถิ่น ให้ได้เกิดเป็นมาตรฐานหรือข้อตกลงร่วม เพื่อให้สมาชิกและชุมชนได้ให้การยอมรับและมีการประพฤติปฏิบัติร่วมกัน หรือว่าเป็นเรื่อง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องของการได้ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนสามารถที่จะมีการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม โดยที่เป็นการแสดงได้ถึงการมีความรู้และความสามารถในการใช้ประโยชน์จากคุณลักษณะและระบบความสัมพันธ์ของสมาชิกที่ได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม และยังรวมถึงภูมิปัญญาในการได้ใช้กลยุทธ์ในการได้ทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้ได้มีการส่งเสริมและการพัฒนาระดับความสัมพันธ์ในระหว่างสมาชิกในครอบครัวในชุมชนและในสังคมได้อย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการจัดงานประเพณีเพื่อให้สมาชิกในชุมชนและท้องถิ่นได้มีโอกาสที่จะได้มีส่วนร่วมกับผู้อื่นในการได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ดังตัวอย่างที่แสดงรายละเอียดในตารางที่ 7 คือ

ก. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการสร้างสานสัมพันธ์

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการสร้างสานสัมพันธ์ (LW in Positioning to the Future Aspect) คือ องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดในเรื่องการกระตุ้นและส่งเสริมให้บุคคล กลุ่ม ชุมชน และท้องถิ่นได้มีการสร้างเป็นภาพปรากฏในอนาคต (scenario) ร่วมกัน เพื่อให้เป้าหมายของบุคคล กลุ่ม ชุมชน และท้องถิ่นในอนาคตได้มีความชัดเจนและง่ายต่อการได้จัดทำเป็นแผนและดำเนินการพัฒนา เพื่อให้ไปสู่เป้าหมายดังกล่าวนี้ได้อย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการสมมุติถึงสิ่งที่ยากจะได้หรือยากจะเป็น

ข. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการสืบสานเจตนารมณ์

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการสืบสานเจตนารมณ์ (LW in Carrying the Intention) คือ องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดในเรื่องการผลักดันให้บุคคล กลุ่ม ชุมชน และท้องถิ่นได้มีการสืบสานเจตนารมณ์ของผู้อื่นหรือบรรพบุรุษในเรื่องการวางตนและการประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้ภาพปรากฏในอนาคตของคน กลุ่ม ชุมชน และท้องถิ่นนั้นเกิดขึ้นได้จริง เพื่อช่วยสืบสานเจตนารมณ์ที่ทุกฝ่ายได้มีการสร้างสานสัมพันธ์ ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการปลูกฝังค่านิยม

ตารางที่ 7 ภูมิปัญญาในเรื่องการดำเนินชีวิตประจำวันของสมาชิกในสังคม

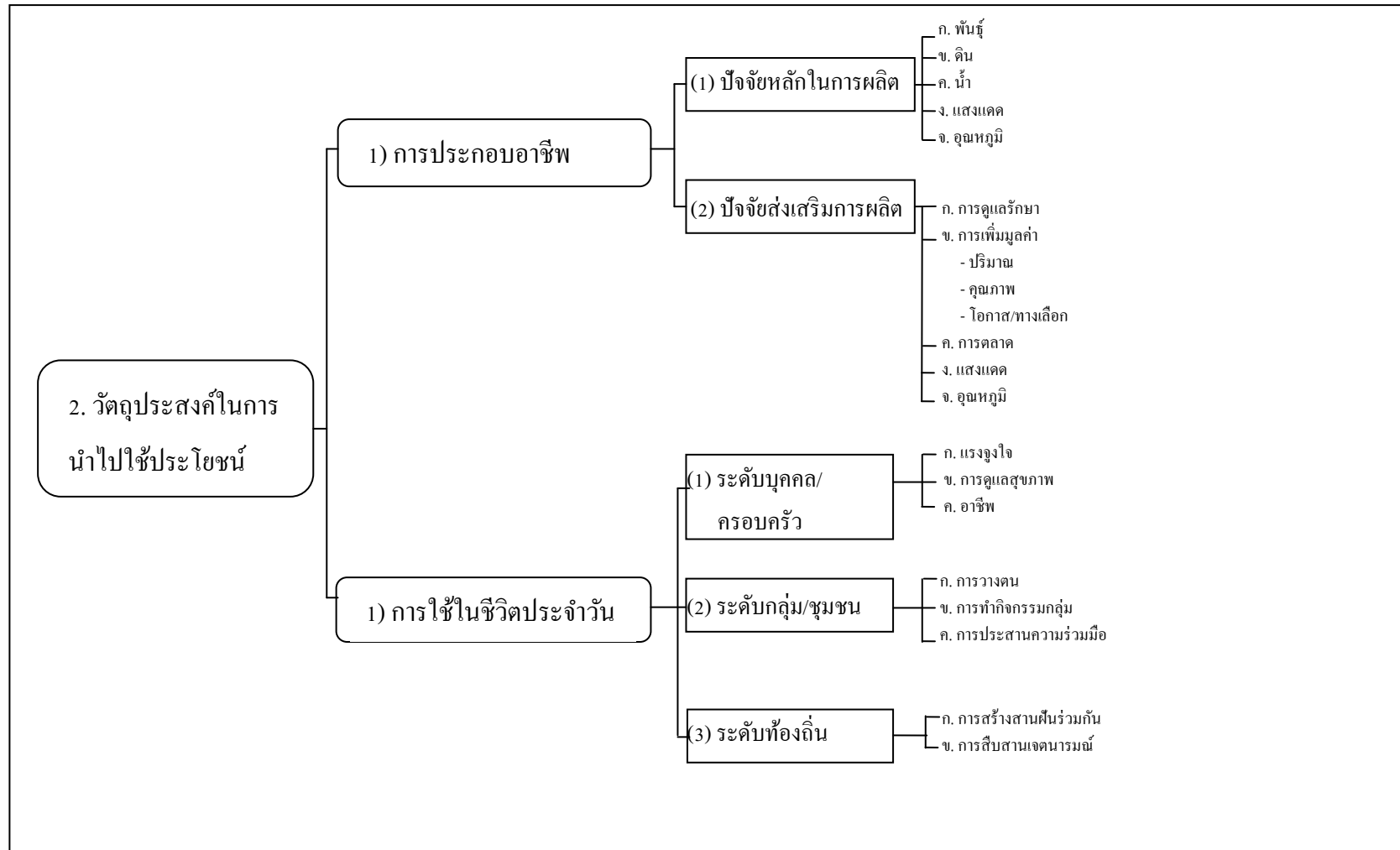
เป้าหมาย	เรื่อง	การวางแผน/การประพฤติกปฏิบัติ	การสืบทอด
1. การสร้างเสริมความเป็นมิตร/ความสัมพันธ์ในหมู่ญาติมิตร	ประเพณีสงกรานต์	1. การรวมญาติพี่น้อง และการทำบุญร่วมกันภายในครอบครัวและภายในชุมชน แสดงความกตัญญู กตเวทิต์ที่มีต่อ บิดามารดา ญาติ ผู้ใหญ่ และบรรพบุรุษ 2. การละเล่นพื้นบ้านและแสดงถึงวัฒนธรรมประเพณี	ทุกจังหวัดแต่จุดเด่นอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ สมุทรปราการ (พระประแดง) และกรุงเทพฯ (ถนนข้าวสาร)
	ประเพณีผูกเสี่ยว	1. การทำบุญร่วมกันภายในชุมชน 2. ผู้ใหญ่จะผูกข้อมือด้วยด้ายสายสิญจน์ให้กับเด็กหรือวัยรุ่นที่มีอุปนิสัยชอบพอกัน เพื่อเป็นเครื่องหมายให้ดูแลซึ่งกันและกัน	ภาค : ตะวันออกเฉียงเหนือ เช่นที่จังหวัดขอนแก่น
	ประเพณีอาบน้ำคนแก่	1. ผู้มาร่วมงานช่วยกันอาบน้ำให้กับคนที่มีอาวุโสภายในครอบครัวและภายในชุมชน	ภาคใต้ เช่นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. การสืบทอดพระพุทธศาสนา และสร้างเสริมความสามัคคี	ประเพณีไหว้พระธาตุคอกยดุง	1. ผู้มาร่วมงานประเพณีต่างก็ร่วมกันเดินเท้าขึ้นไปยังยอดคอกยดุง เพื่อแสดงให้เห็นถึงความศรัทธา ความเพียร และความอดทน	จังหวัดเชียงราย
	ประเพณีปักธงชัย	1. ชาวบ้านในอำเภอนครไทยพร้อมใจกันนำธงผ้าขาวจำนวน 3 ผืนไปปักบนยอดเขาฉันทเพล ยอดเขาฮันไฮ (ยอดเขาย่านชัย) และยอดเขาช้างล้วง จังหวัดพิษณุโลก	จังหวัดพิษณุโลก
	ประเพณีบพระเล่นเพลง	1. การใช้สื่อการแสดงทำหน้าที่ถ่ายทอดประวัติความเป็นมาและวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น	จังหวัดพิษณุโลก

ตารางที่ 7 ภูมิปัญญาในเรื่องการดำเนินชีวิตประจำวันของสมาชิกในสังคม (ต่อ)

เป้าหมาย	เรื่อง	การวางแผน/การประพฤติกฎปฏิบัติ	การสืบทอด
2. การสืบทอดพระพุทธศาสนาและสร้างเสริมความสามัคคี(ต่อ)	ประเพณีทอดกฐิน	1. การติดต่อกับวัดเพื่อจองกฐิน (การทอดกฐินถือเป็นประเพณีใหญ่ แบ่งตามระดับผู้เป็นเจ้าของกฐินหลวง และ กฐินต้น)	ทุกจังหวัด
		2. เจ้าภาพออกบุญไปยังญาติพี่น้อง เพื่อนร่วมงาน และบุคคลทั่วไป เพื่อร่วมกันทำบุญองค์กฐิน	
		3. ก่อนวันทอดกฐิน 1 วันมีการทำบุญเลี้ยงพระและการละเล่นต่างๆ เพื่อฉลององค์กฐิน	
		4. นำกฐินไปทอดที่วัดโดยชาวบ้าน ในบริเวณที่วัดตั้งอยู่ร่วมกันจัดเตรียมอาหารไว้ต้อนรับแขกผู้มาทอดกฐิน	
	การทอดผ้าป่ากลางน้ำ	1.ชาวบ้านในชุมชนร่วมกันทอดผ้าป่า 2. ต่อจากนั้นก็มีการแข่งขันกีฬาทางน้ำ และแสดงการละเล่นต่างๆ	จังหวัดระยอง
ประเพณีไหลเรือไฟ	1.ตกแต่งเรือที่ร่วมขบวนด้วยไฟประดับ เป็นรูปต่างๆ ในพุทธประวัติอย่างสวยงามแล้วล่องไปในแม่น้ำโขง	จังหวัดนครพนม	
ประเพณีแห่ประสาธผิง	1. ชาวบ้านร่วมกันหล่อปราสาทผิงและแห่ไปรอบเมือง	จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	
ลากพระหรือชักพระทางน้ำ	1. เข้าของวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 อารามพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานบนบุษบกเหนือเรือพระ โดยนิมนต์พระภิกษุทั้งหมดในวัดนั้นพร้อมทั้งอุบาสกและศิษย์วัดโดยภายในเรือพระประกอบด้วยเครื่องประโคมอันมี โพน (กลองเพล) ฆ้อง โหม่ง ฉิ่ง ฉาบ	- จังหวัดสกลนคร - จังหวัดปัตตานี	

ตารางที่ 7 ภูมิปัญญาในเรื่องการดำเนินชีวิตประจำวันของสมาชิกในสังคม (ต่อ)

เป้าหมาย	เรื่อง	การวางแผน/การประพฤติปฏิบัติ	การสืบทอด
2. การสืบทอด พระพุทธศาสนา และ สร้างเสริมความสามัคคี (ต่อ)	ลากพระหรือชักพระ ทางน้ำ (ต่อ)	2. ชาวบ้านที่มาร่วมงานทุกคน ช่วยกัน ลากเรือพระออกจากวัด โดยใช้เรือ พายช่วยกัน	จังหวัดนครศรีธรรมราช
	ลากพระหรือชักพระ ทางบก	1. ชาวบ้านที่มาร่วมงานต่างก็ร่วมกัน ตักบาตรที่หน้ามพระ (พาหนะที่ใช้ บรรทุกพระ) หรือเรียกว่า “ตักบาตรหน้าล้อ” 2. อัญเชิญพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐาน บนมพระแล้วใช้เชือกผูก โดยแบ่ง เป็น 2 สาย เป็นสายผู้หญิงและสาย ผู้ชาย 3. ชาวบ้านช่วยกันลากพระขณะลากก็ จะมีการประสานเสียงร้องเพลงบท ลากพระอย่างสนุกสนาน	

ภาพที่ 7 วัตถุประสงค์ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ไปใช้ประโยชน์

3. แหล่งที่มา/จุดกำเนิดของภูมิปัญญาท้องถิ่น

แหล่งที่มา/จุดกำเนิดของภูมิปัญญาท้องถิ่น (Source/Original of Local Wisdom) คือ สิ่งที่ได้ก่อให้เกิดและ/หรือทำให้ได้มีการรับรู้ในภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งโดยปกติทั่วไปก็คือ "มนุษย์" นั่นเอง โดยที่มนุษย์ย่อมเป็นสิ่งที่จะช่วยทำให้เข้าใจได้ดีถึงธรรมชาติของภูมิปัญญาท้องถิ่น และสามารถที่จะบ่งบอกได้ถึงระดับความยากง่ายและความสามารถในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมาปรับประยุกต์และใช้ประโยชน์ได้จริง โดยที่แหล่งที่มา/จุดกำเนิดของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ผู้เขียนได้มีการจำแนกเป็น 2 ลักษณะดังแสดงในภาพที่ 8 คือ

1) สิ่งที่มีอยู่ภายในชุมชน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากสิ่งที่มีอยู่ภายในชุมชน (LW from the Inside) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีแหล่งที่มา/จุดกำเนิดภายในชุมชน แล้วได้มีการเลียนแบบ ดัดแปลงและ/หรือมีการสร้างสรรค์ขึ้นมาจากบุคคลผู้ที่มีภูมิปัญญาและ/หรือใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ภายในชุมชน จึงทำให้เข้าใจได้ดีถึงวิธีการดำเนินชีวิตและ/หรือการประกอบอาชีพของสมาชิกในชุมชน รวมถึงสิ่งที่มีอยู่จริงในชุมชนและสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องได้เป็นอย่างดี โดยที่สมาชิกในชุมชนย่อมเป็นผู้ที่มีความสามารถในการสร้างสรรค์ให้ความจริงที่ได้เข้าถึงนั้นให้เกิดเป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญา และหากว่าภูมิปัญญานั้นได้มีการนำมาใช้ประโยชน์ภายในชุมชนอย่างต่อเนื่องและแพร่หลายก็จะกลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งทุกคนในชุมชนย่อมที่จะมีความคุ้นเคยเป็นอย่างดี และก็จะมีการยอมรับได้โดยอัตโนมัติ เพียงแต่ว่าการยอมรับนั้นอาจจะมึระดับความเข้มข้นหรือความคงทนที่แตกต่างกัน หรือว่าอาจมีการเปลี่ยนแปลงในเวลาต่อมาก็ได้เช่นกัน โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้ก็จะมีคุณลักษณะโดดเด่นอยู่ที่การได้มี "การนำไปใช้ประโยชน์อย่างแพร่หลายจนเป็นปกตินิสัยของสมาชิกในชุมชน" และมักจะมีการสืบทอดโดยการบอกเล่าและ/หรือการประพฤติปฏิบัติที่สืบเนื่องติดต่อกันมาในชุมชน จนเป็นสิ่งที่มีความคุ้นเคยกับสมาชิกในชุมชนเป็นอย่างดีและก็มักที่จะเป็นคำสอนจากผู้ใหญ่ภายในครอบครัว หรือปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน โดยที่การจำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มาจากสิ่งที่มีอยู่ภายในชุมชนนั้นก็มีได้ใน 3 ลักษณะ คือ

(1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มาจากการเลียนแบบ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มาจากการเลียนแบบจากสิ่งที่มีอยู่ภายในชุมชน (LW of Imitated from the Inside) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากการเลียนแบบในสิ่งที่มีอยู่ภายในชุมชน ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วก็มักจะเป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น การนำวัสดุสิ่งของที่ต้องการจะทำให้แห้งไปจัดวางเรียงในบริเวณพื้นที่ที่แสงแดดส่องถึง

(2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มาจากการดัดแปลง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มาจากการดัดแปลงจากสิ่งที่มีอยู่ภายในชุมชน (LW of Modified from the Inside) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้จากการดัดแปลง การประยุกต์และ/หรือการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่แต่เดิมในชุมชนให้มีประโยชน์ได้เพิ่มสูงขึ้นหรือว่ามีความเหมาะสมได้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม คือได้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ที่มีคุณค่าสำหรับชุมชนได้มากยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น การนำภูมิปัญญาในเรื่องการปรับตัวของพืชในแต่ละสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติมาใช้ในการจำลองสภาพแวดล้อมให้ได้มีความเหมาะสมกับธรรมชาติของพืชปลูก เช่นการดัดแปลงเครื่องปลูกหรือการสร้างโรงเรือนในการปลูกพืชแต่ละชนิดในแต่ละสภาพแวดล้อมในชุมชน ให้เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพในแต่ละฤดูกาล เป็นต้น

(3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มาจากการสร้างสรรค์

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มาจากการสร้างสรรค์จากสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน (LW of Created from the Inside) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มาจากการสร้างสรรค์องค์ความรู้และภูมิปัญญาขึ้นมาใหม่และ/หรือการดัดแปลงองค์ความรู้และภูมิปัญญาเดิมจนเกิดเป็นภาพลักษณ์หรือความรู้สึกใหม่ โดยการใช้ความรู้จากเปรียบเทียบที่ได้รับทราบจากการสังเกตและการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบและอย่างมีเหตุผลในเรื่องที่ได้ให้ความสนใจนั้น จนสามารถที่จะได้เข้าถึงองค์ความรู้ใหม่และภูมิปัญญานี้ได้อย่างชัดเจน และก็สามารถที่จะทำการสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์หรือว่ามีความเหมาะสมหรือว่ามีความคุ้มค่าได้ตามที่ต้องการ ตัวอย่างเช่น เมื่อวิธีการดำรงชีวิตหรือสภาพแวดล้อมในชุมชนได้เกิดการเปลี่ยนแปลงก็ย่อมที่จะก่อให้เกิดเป็นภูมิปัญญาใหม่ในลักษณะเช่นไร ควรใช้การปลูกพืชประเภทไหน และในลักษณะเช่นใดเพื่อให้การดำรงชีวิตและ/หรือการประกอบอาชีพนั้นเป็นไปได้อย่างมั่นใจ อาทิเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ของชาวบ้านในอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก หลังจากน้ำท่วมใหญ่ในปี พ.ศ.2554 ก็ได้มีการสร้างสรรค์เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ในเรื่องการปลูกผักลอยน้ำ

2) จากภายนอกชุมชน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากภายนอกชุมชน (LW from the Outside) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีแหล่งที่มา/จุดกำเนิดจากภายนอกชุมชน แล้วได้มีการนำมาใช้ประโยชน์ภายในชุมชน โดยเป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่ได้ถูกคัดเลือก ดัดแปลงและ/หรือสร้างสรรค์จากผู้ที่มิใช่ผู้นำมาและ/หรือใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่ภายนอกชุมชน องค์ความรู้และภูมิปัญญาประเภทนี้จึงมีความเป็นกลางจากการคิดเชิงเหตุผล โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะนี้ก็อาจจะเป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่เป็น

นวัตกรรมหรือเป็นสิ่งที่ใหม่สำหรับชุมชนและ/หรือในบางกรณีก็อาจจะเป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญาเดิมที่มีอยู่แล้วในชุมชนก็ได้แต่ว่ายังขาดการเหลียวแล โดยที่ความรู้และภูมิปัญญาในลักษณะนี้ก็จะมุ่งเน้นในเรื่องการเข้าสู่ระบบมาตรฐานเป็นสำคัญ โดยอาจจะเป็นลักษณะของการกำหนดเป็นมาตรฐาน^{18/} การประกันคุณภาพ^{19/} และ/หรือการรับรองคุณภาพ^{20/} โดยที่คุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มาจากภายนอกชุมชน มีการจำแนกได้ใน 2 ลักษณะ ดังมีรายละเอียด คือ

(1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์/ฟื้นฟู

ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากภายนอกชุมชนเพื่อการได้อนุรักษ์/ฟื้นฟูองค์ความรู้และภูมิปัญญาเดิม (LW of Conservative/Re-established from the Outside) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่บุคคลภายนอกชุมชนได้ให้การยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีหรือมีความสำคัญ จึงได้ช่วยกระตุ้นให้คนในชุมชนและ/หรือร่วมกับสังคมจากภายนอกตระหนักได้ถึงความสำคัญ และอาจยังได้มีส่วนช่วยในการเผยแพร่และสนับสนุนให้ชุมชนได้เกิดการอนุรักษ์และ/หรือมีการฟื้นฟูให้ได้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นกลับมาใช้ใหม่ในชุมชน ตัวอย่างที่ชัดเจน ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มีการอนุรักษ์ฟื้นฟูและดำเนินการสืบสานที่อยู่ภายใต้การดำเนินงานจากโครงการศิลปาชีพในพระบรมราชูปถัมภ์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถที่ได้ทรงรื้อฟื้น/อนุรักษ์ให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมที่มีอยู่แล้วภายในชุมชนไม่ให้สูญหายไป อาทิเช่น ผ้าทอมือลวดลายโบราณจากสี่ข้อมธรรมชาติ เครื่องปั้นดินเผา และเครื่องประดับจากปีกแมลงทับ

(2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการสร้างเสริมความเป็นสากล

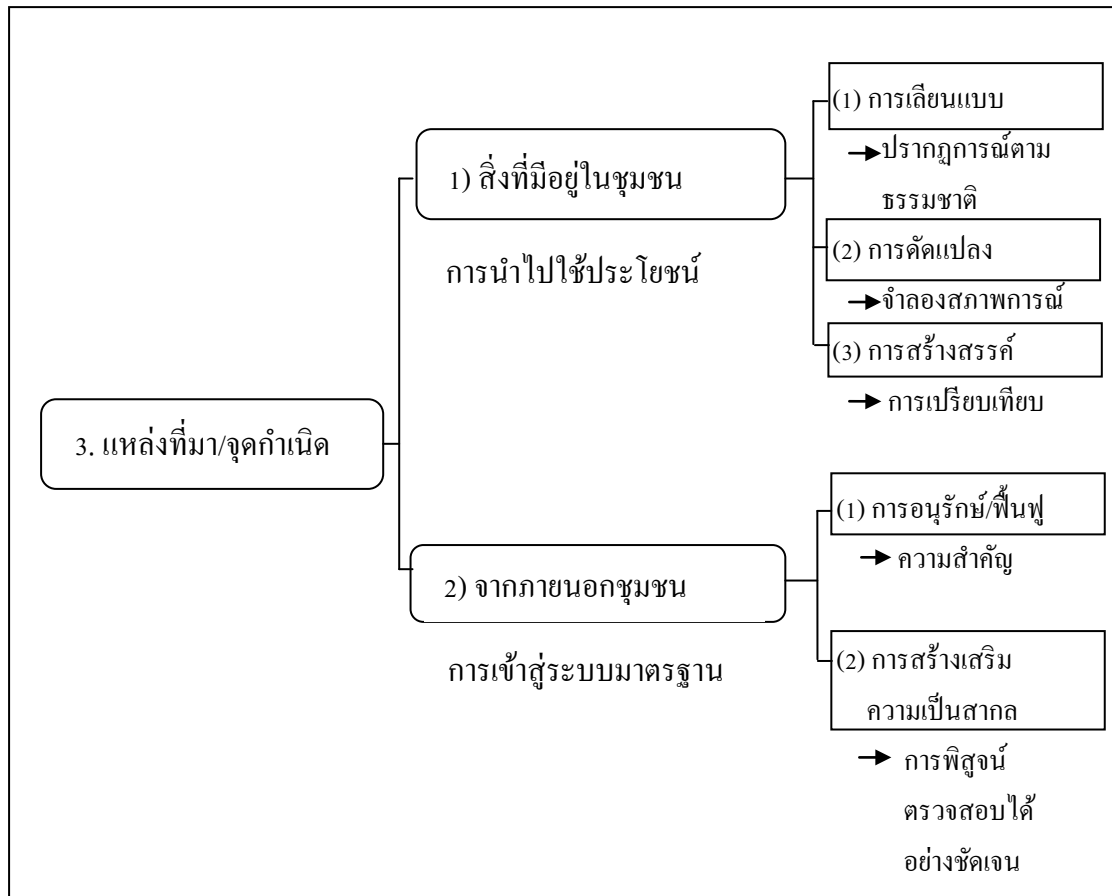
ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากภายนอกชุมชนเพื่อการสร้างเสริมความเป็นสากล (LW of the Modern Knowledge from the Outside) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ที่บุคคลภายนอกชุมชนได้เป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างสรรค์และ/หรือช่วยสนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนได้เข้าถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมร่วมกับองค์ความรู้สมัยใหม่ได้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม โดยที่องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวนี้จะช่วยทำให้การประกอบอาชีพและ/หรือการดำเนินชีวิตประจำวันของสมาชิกในชุมชนเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือว่าเกิดประสิทธิผลได้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม เนื่องจากสามารถที่จะพิสูจน์และตรวจสอบถึงความถูกต้องและความเหมาะสมได้อย่างชัดเจน

^{18/} การกำหนดเป็นมาตรฐาน (standardization) คือ การกำหนดตัวบ่งชี้และเกณฑ์เพื่อการเปรียบเทียบที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล

^{19/} การประกันคุณภาพ (quality assuring) คือ การสร้างเป็นระบบที่ทำให้มั่นใจได้ว่าการปฏิบัติตามขั้นตอนและมาตรฐานที่กำหนดจะย่อมที่จะได้เป็นผลผลิตตรงตามนั้น

^{20/} การรับรองคุณภาพ (quality accredit) คือ การทำให้มีความมั่นใจได้ว่าผลผลิตที่เกิดขึ้นนั้นย่อมที่จะมีคุณลักษณะและคุณภาพตรงตามที่กำหนดได้อย่างมั่นใจ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีแหล่งที่มา/จุดกำเนิดจากภายนอกชุมชนก็อาจเนื่องมาจากการได้ติดต่อหรือการไปมาหาสู่ในระหว่างกัน จึงทำให้ได้ทราบถึงความแตกต่างของวิถีการดำเนินชีวิตหรือวิถีการประพฤติปฏิบัติของสมาชิกในชุมชน จึงได้ทำให้สมาชิกในชุมชนนั้นได้มีความพยายามในการปรับตัว เนื่องจากมีความต้องการที่จะได้รับในสิ่งที่ดีหรือว่ามีความเหมาะสมได้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม ซึ่งการได้มีการติดต่อหรือการไปมาหาสู่ในระหว่างชุมชนก็เป็นไปตามวิถีชีวิตตามปกติ อาทิเช่น การค้าขาย การเยี่ยมชมพื้นที่นอกรวมถึงหรือว่าการมีเจตนาโดยเฉพาะ ได้แก่ การแสวงหาแหล่งที่อยู่ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์หรือว่ามีความเหมาะสมได้มากยิ่งขึ้นกว่าสถานที่เดิมหรือเนื่องเพราะว่าต้องไปปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่และ/หรือการไปเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจก็ได้เช่นกัน โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะนี้นั้นโดยส่วนใหญ่แล้วก็มักจะจะต้องได้มีการดัดแปลงแก้ไขหรือปรับเปลี่ยนประยุกต์ใช้ต่อไปอีกในช่วงระยะเวลาหนึ่งจึงจะกลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนได้อย่างมั่นใจ เนื่องจากจะต้องได้มีการนำองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาใหม่นั้นมาปรับประยุกต์ใช้ให้มีความเหมาะสมกับคุณลักษณะของบุคคลและชุมชนและสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติของชุมชนในลักษณะที่บ่งบอกได้ถึงการมีภาวะสมดุลได้อย่างชัดเจน นั่นเอง โดยที่รายละเอียดของการสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะเช่นนี้นั้น ก็จะได้มีการนำเสนอในบทที่ 3 ต่อไป

ภาพที่ 8 แหล่งที่มา/จุดกำเนิดของภูมิปัญญาท้องถิ่น

4. เทคนิคที่ใช้ในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

เทคนิคที่ใช้ในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น (Technique for Prolong the LW) คือ กลวิธีที่ได้มีการนำมาใช้ในการสืบทอดให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้คงอยู่หรือได้มีการนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งก็เป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งที่จะช่วยสนับสนุนให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นได้มีการเผยแพร่ออกไปสู่บุคคลเป้าหมายและชุมชนได้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งก็จะเป็นการแสดงได้ถึงความรู้อย่างชาญฉลาดและมีความสามารถในการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่ดี โดยที่ส่วนใหญ่แล้วก็จะเน้นในภูมิปัญญาด้านการประกอบอาชีพ และการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งก็รวมถึงการได้ประพฤติปฏิบัติเพื่อให้ได้มีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีสุขภาพจิตและวุฒิภาวะทางอารมณ์ที่มั่นคง ซึ่งก็จะช่วยทำให้บุคคลมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ได้อย่างมีความสุขและในระดับที่มีความเหมาะสมต่อสังคมโดยส่วนรวม ดังตัวอย่างของรายละเอียดที่ได้แสดงในตารางที่ 8 ซึ่งถ้าหากว่าบุคคลเป้าหมายได้มีการรับรู้หรือสัมผัสได้โดยตรงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวนี้แล้ว และได้ทำการประเมินผลแล้วก็จะย่อมจะพบได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นย่อมเป็นสิ่งที่มีความประโยชน์ที่สมควรจะได้มีการอนุรักษ์/ฟื้นฟูและ/หรือได้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวนี้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง และก็ยังอาจที่จะได้ช่วยต่อยอดหรือพัฒนาให้มีความเป็นสากล เพื่อให้เกิดการยอมรับได้อย่างแพร่หลายต่อไป โดยที่การจำแนกถึงเทคนิคที่ใช้ในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังแสดงในภาพที่ 9 ก็มีได้ 2 ลักษณะ คือ

1) การสืบทอดโดยการใช้สื่อที่เป็นสิ่งประดิษฐ์

การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้การสื่อที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ (Prolong the LW from Artificial Media) คือ การใช้สิ่งประดิษฐ์เป็นสื่อกลางในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยที่สื่อที่เป็นสิ่งประดิษฐ์และนำมาใช้เพื่อการเผยแพร่และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ สื่อวัสดุอุปกรณ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และ/หรือสื่อสิ่งพิมพ์ ซึ่งเป็นสื่อที่นิยมใช้มากในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ที่ได้รับการยอมรับได้อย่างกว้างขวางในเรื่องความถูกต้องและความน่าเชื่อถือทางด้านวิชาการหรือว่ามีประโยชน์และมีคุณค่าอย่างแท้จริงจนสมควรที่จะได้มีการบันทึกจัดเก็บไว้เป็นหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือว่าเป็นเครื่องหมายหรือว่าเป็นสัญลักษณ์ต่างๆ ลงในวัสดุแต่ละประเภทที่แตกต่างกันไปตามแต่ความนิยมในแต่ละยุคสมัย โดยที่ความมีชื่อเสียงของผู้สร้างสรรค์สื่อและผู้ที่ได้มีการสืบทอดก็จะช่วยสนับสนุนความแพร่หลายของภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวนี้ได้เป็นอย่างดี โดยที่เนื้อหา/สาระของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการสืบทอดและเผยแพร่อาจจะเป็นเนื้อหา/สาระด้านวิชาการ ด้านคุณลักษณะของชุมชน/สังคมเฉพาะกลุ่มและ/หรือด้านพฤติกรรมหรือวิถีการ

ปฏิบัติของสมาชิกในชุมชน ดังรายละเอียดในหน้า 29-32 โดยที่ตัวอย่างของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มีการสืบทอดโดยการใช้สื่อที่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือเป็นสิ่งประดิษฐ์ ได้แก่ ภาพวาดที่ได้มีการจารึกตามผนังถ้ำ หรือเหตุการณ์ที่สำคัญที่มีการจดจารึกบนแผ่นทองคำ แผ่นไม้ หรือการได้จดจารึกลงบนแผ่นกระดาษที่เนื้อหาได้แสดงถึงภูมิปัญญาอันชาญฉลาดของบุคคลและชุมชน เพื่อการได้บอกเล่าเรื่องราวและเหตุการณ์ต่างๆ ในยุคสมัยนั้น ซึ่งจุดเด่นของการสืบทอดโดยการใช้เทคนิคนี้ก็คือองค์ความรู้หรือข้อมูลต่างๆ ที่ได้มีการสืบทอดมักที่จะมีใจความสำคัญที่ใกล้เคียงกับปรากฏการณ์ในอดีตโดยที่ไม่ผิดเพี้ยนมากนัก อาทิเช่น รูปแบบของการนวดแผนโบราณตำรับวัดโพธิ์ที่ได้มีการสืบทอดและเผยแพร่จากการจัดทำเป็นรูปปั้นฤๅษีคัตคนที่ได้มีการวางเรียงรายไว้โดยรอบพระอุโบสถ ตำรับสมุนไพรฉบับจารึกของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ เป็นต้น โดยที่เทคนิคการสืบทอดจากสิ่งประดิษฐ์ที่นิยมมากในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่

(1) การสืบทอดโดยการใช้สื่อบันเทิง

การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการใช้สื่อบันเทิง (Prolong the LW by Entertain Media) คือ การได้ทำการสืบทอดและเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการใช้สื่อบันเทิงทำการสืบทอดให้มีการรับรู้ได้อย่างแพร่หลายในชุมชนและสังคม ซึ่งก็เป็นเทคนิคในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ช่วยให้มีการซึมซับและยอมรับในเรื่องความเชื่อ บรรทัดฐาน ค่านิยม ประเพณีหรือวัฒนธรรมของชุมชนโดยใช้อัตโนมัติ เนื่องจากสื่อบันเทิงจะช่วยทำให้บุคคลเป้าหมายและชุมชนได้เกิดความคุ้นเคยและอยู่ในบรรยากาศของความสนุกสนานรื่นเริง จึงเป็นเทคนิคการสืบทอดที่มีความแยบคายเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากว่าจะช่วยทำให้เกิดการแพร่กระจายแนวคิดและองค์ความรู้ต่างๆ ได้อย่างกว้างขวางทั้งภายในชุมชนและสังคมในวงกว้าง โดยที่ตัวอย่างของสื่อบันเทิงที่ได้มีการนำมาใช้ในการสืบทอดโดยการใช้เทคนิคนี้ ได้แก่ เพลงประจำท้องถิ่น และการแสดงต่างๆ อาทิเช่น ละครชาตรี ละคร ลิเก หรือลำตัดที่มีเนื้อหาก้าวถึงประวัติศาสตร์ ค่านิยม ศิลปวัฒนธรรม ธรรมเนียมประเพณี วิธีการปฏิบัติ รวมถึงคติธรรมและความเชื่อต่างๆ ของชุมชนให้ได้มีการแพร่กระจายออกไปผ่านงานรื่นเริงตามเทศกาลและงานประเพณีต่างในชุมชนในแต่ละช่วงโอกาสและช่วงระยะเวลาที่เหมาะสม

(2) การสืบทอดโดยการใช้สื่อเผยแพร่อื่นๆ

การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการใช้สื่อเผยแพร่อื่นๆ (Prolong the LW by Medias) คือ การได้ทำการสืบทอดและเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีการใช้สื่อเผยแพร่ในรูปแบบและลักษณะต่างๆ อาทิเช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์และ/หรือสื่อประสมในการสืบทอดและเผยแพร่สาระ/เนื้อหาของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นให้ได้มีการเผยแพร่ออกไปสู่บุคคลเป้าหมาย ชุมชนและสังคมโดยส่วนรวมเพื่อให้ได้มีการรับรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ โดยที่การสืบทอดโดยการใช้สื่อเผยแพร่ในลักษณะเช่นนี้ย่อมที่จะมีเงื่อนไขในการปฏิบัติที่แตกต่างกันไปตามแต่คุณลักษณะของสื่อ เป้าหมายของการเผยแพร่ และคุณลักษณะของบุคคลเป้าหมายรวมถึงบรรยากาศที่เกี่ยวข้อง นั่นเอง

2) การสืบทอดโดยการใช้สื่อบุคคล

การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการใช้สื่อบุคคล (Prolong the LW from Personal Media) คือ การใช้บุคคลเป็นสื่อกลางในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื่องจากว่าองค์ความรู้อันชาญฉลาดของบุคคลและชุมชนนั้นเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญยิ่งที่จะช่วยให้องค์ความรู้และภูมิปัญญาได้มีการสืบทอดอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการได้สืบทอดจากบุคคลผู้ที่ได้รับการยอมรับว่ามีความรู้ความสามารถและประสบการณ์เป็นอย่างดี ซึ่งก็เป็นช่องทางของการสืบทอดที่มีต้นทุนในการดำเนินการที่ต่ำสุดแต่ที่สามารถที่จะสร้างความเชื่อมั่นถึงความสำเร็จได้เป็นอย่างดี ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มีการสืบทอดอย่างต่อเนื่องจากสื่อบุคคลได้อย่างมั่นใจโดยมากแล้วก็มักที่จะเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ บรรทัดฐาน วัฒนธรรมองค์กรและวัฒนธรรมของชุมชน โดยที่เทคนิคนิยมใช้มากในการใช้สื่อบุคคลในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่

(1) การสืบทอดโดยการใช้เทคนิคการบอกเล่า

การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้เทคนิคการบอกเล่า (Prolong the LW by Telling Technique) คือ การใช้คำพูดเป็นเครื่องมือหลักในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งก็อาจจะเป็นการบอกเล่าอย่างไม่เป็นทางการในลักษณะของการพูดคุยและสนทนา หรืออาจจะเป็นการบอกเล่าอย่างเป็นทางการ โดยเป็นการบอกเล่าผ่านระบบการศึกษาที่มีหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ด้วยเหตุนี้การบอกเล่าจึงเป็นเทคนิคที่นิยมใช้มากในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พบเห็นอยู่เป็นประจำในชุมชนชนบทที่อยู่ห่างไกลจากตัวเมือง และโดยมากก็มักจะเป็นชุมชนที่มีบรรทัดฐานทางสังคมที่มีความเคร่งครัดสูง ผู้อาวุโสในบ้านหรือผู้นำในชุมชนก็มักที่จะนิยมทำการบอกเล่าหรือว่าให้การชี้แนะเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน โดยมีเป้าประสงค์ให้ลูกหลานใน

ชุมชนได้ประพฤติปฏิบัติหรือละเว้นไม่ให้ได้มีการประพฤติปฏิบัติ หรือมีเป้าประสงค์เพียงเพื่อการ
 แจ่งให้สมาชิกในชุมชนได้มีการรับรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์หรือเรื่องราวในอดีตและในปัจจุบันในสิ่งที่
 ได้เกิดขึ้นกับบุคคลและชุมชน ซึ่งการได้ทำการสืบทอดโดยใช้เทคนิคนี้ก็มักจะเน้นให้บุคคล
 เป้าหมายได้ทำหรือไม่ให้ทำตามคำบอกเล่าโดยที่มักจะไม่นำกันว่าบุคคลเป้าหมายและชุมชนจะมี
 ความเข้าใจหรือไม่ว่าทำไมถึงจะต้องได้มีการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามนั้น เนื่องจากว่าแต่ละ
 บุคคลต่างก็ย่อมที่จะตระหนักได้เองว่าหากได้ปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามนั้นแล้วอาจจะได้มีอะไร
 เกิดขึ้นบ้างหรือว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือไม่โดยอัตโนมัติในชุมชน นั่นเอง

แต่ทว่าเทคนิคนี้ก็ยังมีจุดอ่อนที่เนื้อหาของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มีการสืบทอด
 อาจจะผิดเพี้ยนไปจากเดิมก็ได้เมื่อวันเวลาผ่านไป หรือในบางครั้งก็อาจจะมีการสูญหายไปเลยซึ่งก็
 เป็นสิ่งที่น่าเสียดายเป็นอย่างยิ่ง ตัวอย่างของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มีการสืบทอดโดยใช้เทคนิค
 การบอกเล่า ได้แก่ ความเชื่อ บรรทัดฐาน และ/หรือค่านิยมของชุมชน อาทิเช่น การเข้าฟังพระเทศน์
 เรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธประวัติเพื่อให้เกิดความเลื่อมใสและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่ง
 สอนของพุทธศาสนา ซึ่งก็จะช่วยให้สมาชิกในชุมชนสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างมี
 ความสุข หรือการที่ผู้อาวุโสในบ้านทำการสั่งสอนให้ลูกหลานในบ้านได้มีการสืบทอดธรรมเนียม
 ประเพณีและวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้ทำการสืบทอดติดต่อกันมา เป็นต้น

(2) การสืบทอดโดยการได้เข้าร่วมในพิธีกรรม

การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการได้เข้าร่วมในพิธีกรรม (Prolong the LW by
 Practice Technique) คือ การใช้พิธีกรรมเป็นเครื่องมือหลักในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยการ
 สร้างเสริมประสบการณ์ตรงให้กับบุคคลเป้าหมาย โดยที่มักจะเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่
 ทุกคนในชุมชนได้ให้การยอมรับและถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ควรจะได้ประพฤติปฏิบัติหรือละเว้นไม่ให้
 ประพฤติปฏิบัติด้วยเชื่อมั่นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นเป็นสิ่งที่ช่วยทำให้ทุกคนในชุมชนสามารถที่
 จะใช้ชีวิตอยู่ได้อย่างเป็นปกติสุข แต่หากว่ามีใครไม่ทำตามหรือว่าทำการละเมิดก็อาจจะได้รับการติ
 เตียนหรือถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติหรือวางตัวที่ไม่เหมาะสมกับวิถีชีวิตของคนใน
 ชุมชน ซึ่งก็จะทำให้สมาชิกในชุมชนนั้นมีการหลีกเลี่ยงในเรื่องการไปมาหาสู่หรือว่าการคบหา
 สماعคม โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้นิยมให้ทำการสืบทอดโดยใช้เทคนิคนี้ก็มักจะมุ่งเน้นให้เกิด
 ความประทับใจเป็นสำคัญ อาทิเช่น ภูมิปัญญาในการส่งเสริมให้เยาวชนได้บวชเมื่ออายุครบ 20 ปี
 บริบูรณ์หรือ 25 ปี เพื่อกล่อมเกลานิสัยโดยใช้คำสอนจากพระพุทธศาสนา ให้ได้เป็นผู้ที่มีความ
 ประพฤติดีและประพฤติชอบ การได้เข้าร่วมในงานประเพณีของชุมชนและสังคมให้ได้มีการสื
 บทอดในพิธีกรรมอย่างต่อเนื่อง การปล่อยนกปล่อยปลาที่ทำการเพาะเลี้ยงให้คืนสู่แหล่งที่อยู่อาศัย

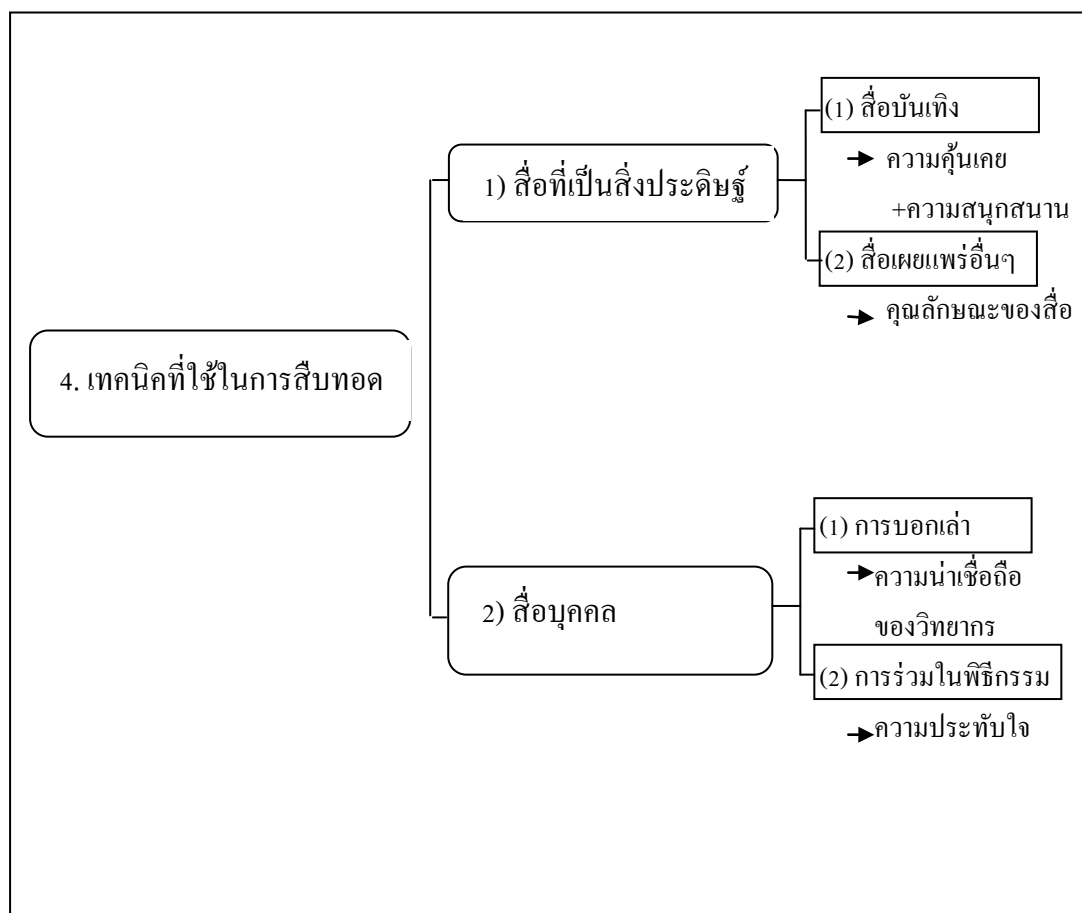
ตามธรรมชาติเพื่อป้องกันไม่ให้สูญพันธุ์และในขณะเดียวกันนั้นก็เป็นการฝึกให้บุคคลมีนิสัยที่อ่อนโยนและรักในธรรมชาติ รวมถึงการไม่เบียดเบียนและทำอันตรายต่อสิ่งมีชีวิตอื่น เป็นต้น โดยที่รายละเอียดเกี่ยวกับสาระ/เนื้อหาที่นิยมทำการสืบทอดโดยใช้เทคนิคการเข้าร่วมในพิธีกรรมสามารถที่จะย้อนกลับไปอ่านเพิ่มเติมได้ในหน้า 27-30

ตารางที่ 8 ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิต

เป้าหมาย	ภูมิปัญญาท้องถิ่น	การปฏิบัติ/การแสดงออก	การสืบทอด
1.ด้านสุขภาพร่างกาย	มารยาทในการ รับประทานอาหาร	1.ล้างมือให้สะอาดทุกครั้งก่อนที่จะ รับประทานอาหาร 2.ใช้ช้อนกลางตักอาหารที่ต้องรับประทาน ร่วมกับผู้อื่น 3.ไม่ใช่มีมือจับต้องอาหารที่จะบริโภค หรือส่งให้กับผู้อื่น 4.ไม่ใช่มีคีมอาหารเพื่อใส่เข้าปาก	ทุกจังหวัด
2. ด้านสุขภาพจิต	พิธีบายศรี-สู่ขวัญ	1.จัดพานบายศรีตั้งอยู่บนตั่งที่ปูด้วยผ้าขาว 2.แห่พานบายศรีโดยมีการฟ้อนรำนำขบวน 3. เมื่อขบวนพานบายศรีมาถึงบริเวณพิธี หมอสู่ขวัญ (พราหมณ์) ก็จะสวดบทชุมนุม เทวดาและมีการจุดธูปเทียนบูชาพระพุทธรูป และพระสงฆ์ ในระหว่างนั้นก็ให้คู่สู่ขวัญใช้ มือขวาจับด้ายสายสิญจน์ ในขณะที่เจ้า ของขวัญก็จับพานขวัญไว้ 4. เปิดโอกาสให้ทุกคนได้กล่าวอวยพรให้ กับผู้ผูกข้อมือสู่ขวัญ	ภาคตะวันออก เถียงเหนือ เช่นที่ จังหวัดกาฬสินธุ์
3. ด้านวิถีภาวะทาง อารมณ์	พิธีบวชของชาวมอญ	1. ก่อนถึงวันบวช ๑ วัน พ่อแม่ของนาจะ ตั้งศาลเพียงตาเพื่อบอกกล่าวแก่เจ้าที่เจ้าทาง 2. ในวันงานก็จะมีการปลงหมนาค โดยใช้ผ้า ขาวรองรับหมันที่ตัดมิให้ตกลงพื้นดิน แล้ว รวบรวมหมันทั้งหมดใส่กระทงแล้วนำไปวาง ไว้ที่โคนต้นไม้ หรือนำไปลอยน้ำเพื่อความ เป็นสิริมงคลแก่นาคผู้บวช	ภาคกลาง เช่นที่ จังหวัดสมุทรสงคราม

ตารางที่ 8 ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิต (ต่อ)

เป้าหมาย	ภูมิปัญญาท้องถิ่น	การปฏิบัติ/การแสดงผล	การสืบทอด
3. ด้านวิถีภาวะทาง อารมณ์ (ต่อ)	พิธีบวงของ ชาวมอญ (ต่อ)	<p>3. นำนาคไปอุปสมบท โดยมีเครื่องแห่ เรียกว่า “คานหาม” ซึ่งจะต้องมีเก้าอี้วางอยู่ตรงกลางเพื่อให้คานั่งแล้วใช้คานหาม โดยการยกคานขึ้นวางบนบ่าแล้วขบวนแห่เดินไปตามจังหวะเพลงรอบอุโบสถจนครบสามรอบ</p> <p>4. ก่อนเข้าอุโบสถ จะมีพิธีไหว้เสมาและโยนทาน แต่เหรียญที่นาคคาบไว้ในปากจะมอบให้มารดาของนาคเป็นผู้เอาปากไปคาบเหรียญนี้ออกมา เพื่อเก็บไว้เป็นเหรียญก้นถุง</p>	ภาคกลาง เช่นที่ จังหวัด สมุทรสงคราม

ภาพที่ ๑ เทคนิคที่ใช้ในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

5. ระดับการได้สัมผัสหรือการเข้าถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น

ระดับการได้สัมผัสหรือการเข้าถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น (Level of Touching/Access to LW) คือ ระดับของความรู้และความเข้าใจได้อย่างชัดเจนหลังจากที่บุคคลได้มีการรับรู้และ/หรือได้มีการสัมผัสกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ให้ความสนใจ เนื่องจากว่าเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับระดับความยากง่ายในการเรียนรู้ความเข้าใจและการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ซึ่งก็มีการจำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นตามคุณลักษณะของระดับการได้สัมผัสหรือการเข้าถึง ได้เป็น 2 ลักษณะ ดังแสดงในภาพที่ 10 ซึ่งมีรายละเอียดคือ

1) การได้สัมผัส/เข้าถึงในเชิงรูปธรรม

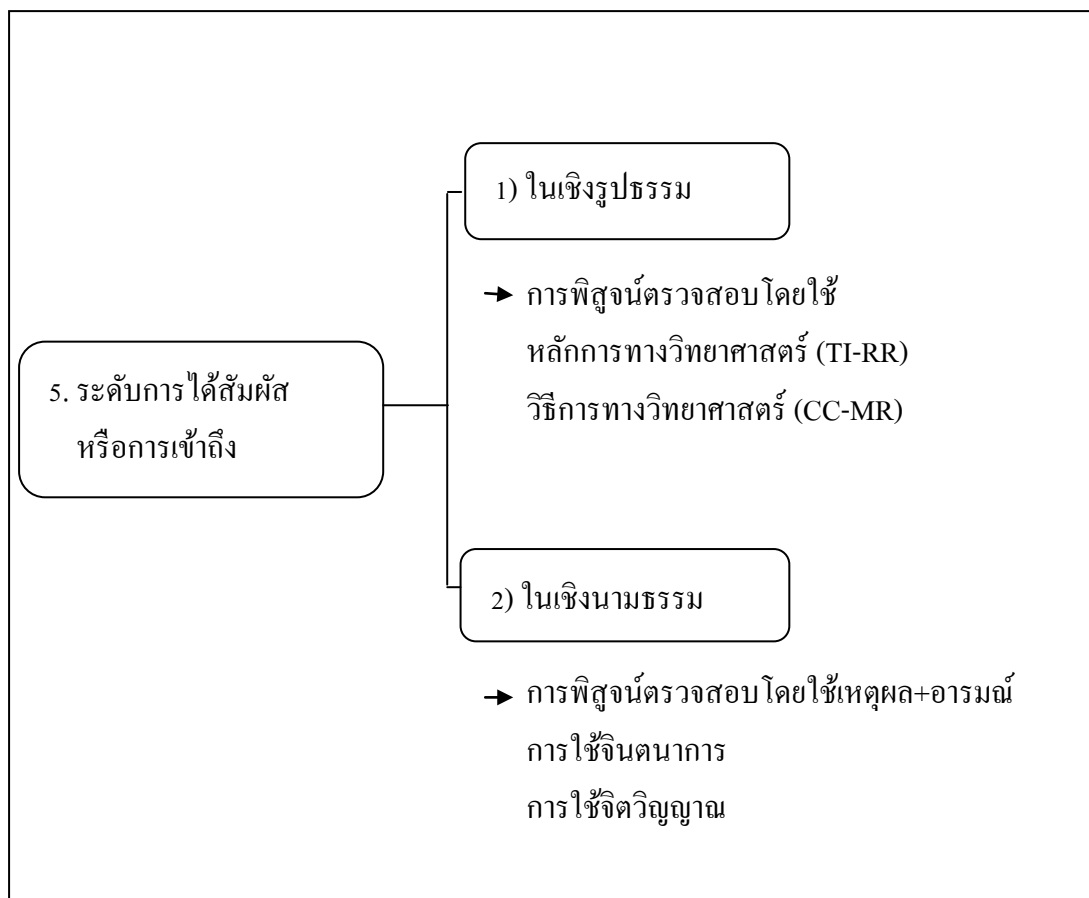
การได้สัมผัส/เข้าถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในเชิงรูปธรรม (Touching/Access the LW at Concrete Level) คือ การที่บุคคลได้มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เป็นอย่างดีจนสามารถที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงรูปธรรมได้อย่างชัดเจน เนื่องจากด้ตระหนักดีว่าองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นที่มีคุณลักษณะหรือคุณสมบัติที่เป็นรูปธรรม ซึ่งก็สามารถจะมีการรับรู้สัมผัสและ/หรือตรวจสอบได้โดยตรงจากการใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า หรือการใช้หลักการและวิธีการทางวิทยาศาสตร์^{21/} ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในการกำหนดช่วงเวลาที่เหมาะสมในการเก็บเกี่ยวผลไม้จากการนับวันหลังจากที่ไม้ผลออกดอก เพื่อให้ผลิตผลมีคุณภาพดีและมีอายุการวางจำหน่ายได้นานวัน

2) การได้สัมผัส/เข้าถึงในเชิงนามธรรม

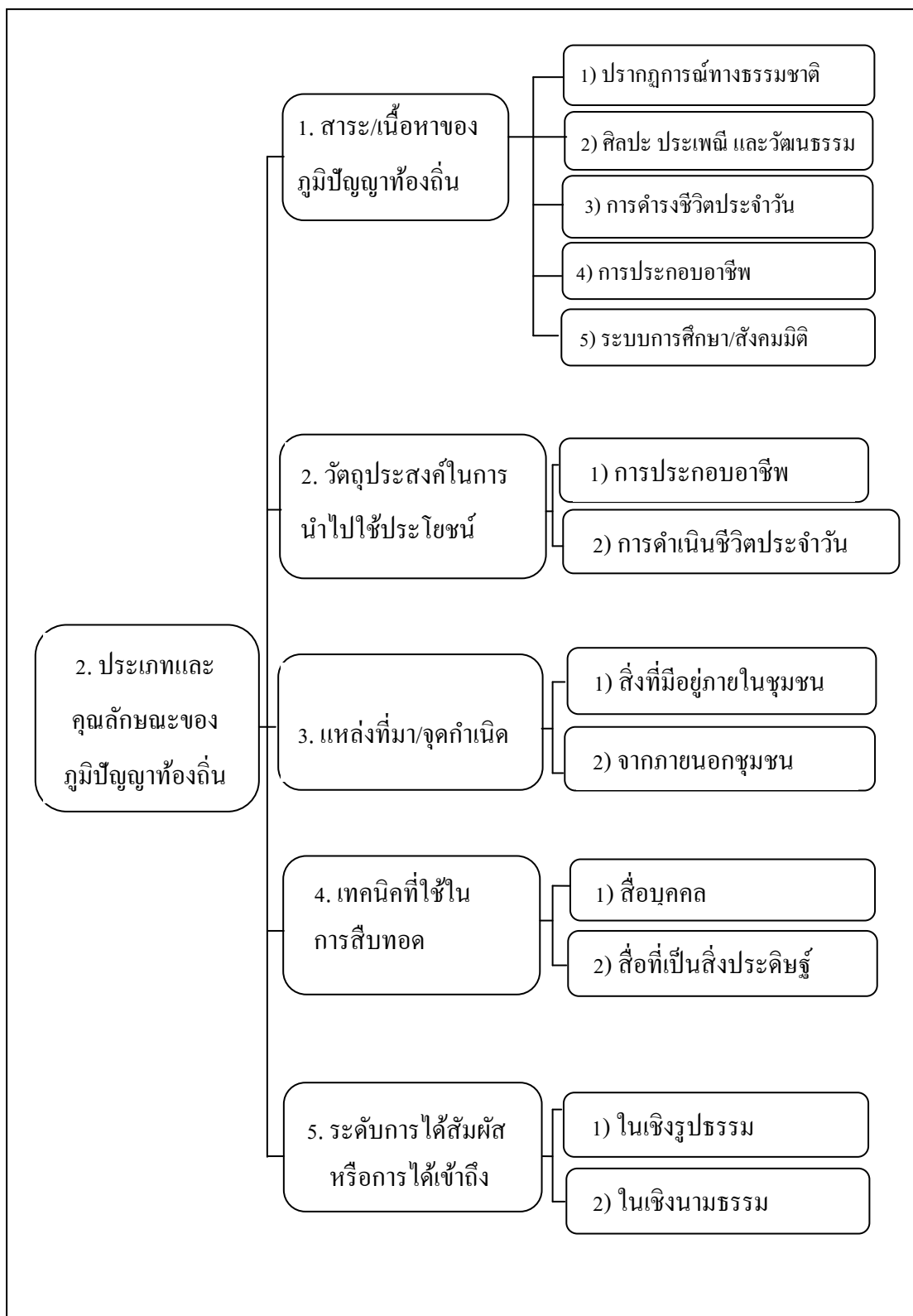
การได้สัมผัส/เข้าถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในเชิงนามธรรม (Touching/Access the LW at Abstract Level) คือ การที่บุคคลได้มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เป็นอย่างดีจนสามารถที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมั่นใจ เนื่องจากมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องคุณลักษณะหรือคุณสมบัติที่ถูกต้องได้อย่างชัดเจนจนสามารถที่จะบ่งบอกถึงความเป็นนามธรรมให้สามารถที่จะมีการรับรู้ สัมผัสหรือตรวจสอบได้จากการใช้เหตุผลร่วมกับ

^{21/} หลักการและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ คือ ข้อกำหนดและขั้นตอนการปฏิบัติเพื่อการทำให้ได้เข้าถึงความจริงได้อย่างมั่นใจ โดยที่หลักการทางวิทยาศาสตร์ (principle of science หรือ TI-RR) คือ ข้อกำหนดเพื่อใช้เป็นแนวทางดำเนินการในการทำให้ได้เข้าถึงความจริง ซึ่งประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมาย (T) การเลือกใช้เครื่องมือ (I) การใช้เหตุผลในการสรุปผล (R) และการทดสอบซ้ำ (R) และวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (methodology in science หรือ CC-MR) คือ ขั้นตอนในการปฏิบัติเพื่อการผลักดันให้การใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์นั้นเป็นไปได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ซึ่งประกอบด้วย การกำหนดกรอบแนวคิดในการแสวงหาคำตอบ (C) การรวบรวมข้อมูล (C) การจัดกระทำและแปลความหมายจากข้อมูล (M) และการรายงานผล (R) ได้อย่างถูกต้อง

ความรู้สึทางด้านอารมณ์ และ/หรือมีการใช้การจินตนาการและ/หรือจิตวิญญาณร่วมด้วยตามความเชื่อที่เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลหรือชุมชน อาทิเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการทำขวัญข้าวก่อนการเพาะปลูกเพื่อการช่วยสร้างเสริมขวัญและกำลังใจให้กับชาวนาให้มีความขยันขันแข็งในการดูแลรักษาต้นข้าว ซึ่งก็จะช่วยทำให้การผลิตนั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จนั่นเอง

ภาพที่ 10 ระดับการได้สัมพัส/การเข้าถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภาพที่ 11 ประเภทและคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

ราชบัณฑิตยสถาน. 2556. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ:
บริษัทศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน)

พัฒนา สุขประเสริฐ. 2558(ก). เส้นทางการสร้าง "ความรู้" บนพื้นฐานของ "ความจริง".
ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พัฒนา สุขประเสริฐ. 2558(ข). ตัวอย่างจากเกษตรทฤษฎีใหม่สู่เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนา
ที่ยั่งยืน. ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Hornby, A.S., 1999. **Oxford Advanced Learner' Dictionary of Current English.** (Fifth
edition), Oxford University Press 1995.

หลักการสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น

คือ สาระสำคัญที่ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ เพื่อให้การสร้างคุณค่าเพิ่มกับภูมิปัญญาท้องถิ่นประสบความสำเร็จและดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งประกอบด้วยการดำเนินงานใน 2 ขั้นตอน คือ

ขั้นการเปลี่ยนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นภูมิปัญญาสากล
ขั้นการทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

พัฒนา สุขประเสริฐ

พ.ศ. 2558

บทที่ 3

การสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น

การสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นเรื่องที่กระแสวิงว้างให้ความสนใจเพิ่มมากขึ้นตลอดเวลา เนื่องจากเป็นลักษณะของการพัฒนาที่ใช้จุดเริ่มต้นจากสิ่งที่บุคคลเป้าหมายมีความคุ้นเคยและมีการรับรู้ถึงรายละเอียดเป็นอย่างดีแล้ว ในขณะที่เดียวกันทั้งบุคคลเป้าหมาย ชุมชน และสังคมโดยรวมก็จะได้รับประโยชน์ร่วมกันได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น นักพัฒนาในเชิงระบบ จึงควรที่จะได้มีความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องและชัดเจนเกี่ยวกับหลักการและวิธีการที่ถูกต้อง และเหมาะสมในเรื่องการสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังมีรายละเอียดที่ควรจะได้มีการรับรู้และทำความเข้าใจ คือ

1. นิยามของการสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น

การที่นักพัฒนาจะสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้อย่างถูกต้องและก่อให้เกิดประสิทธิผลได้อย่างชัดเจนนั้นมีสิ่งที่จะต้องได้รับทราบ ได้แก่

คุณค่า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 263) คือ สิ่งที่มีประโยชน์หรือมีมูลค่าสูง ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า **value** (Hornby, A.S., 1999: 1319) แปลว่า the worth of something in term of money or other goods for which it can be exchanged

มูลค่า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 917) คือ ค่าของสิ่งของ ราคาของสิ่งของ ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า **cost** (Hornby, A.S., 1999: 262) แปลว่า the price to be paid or amount of money needed for something

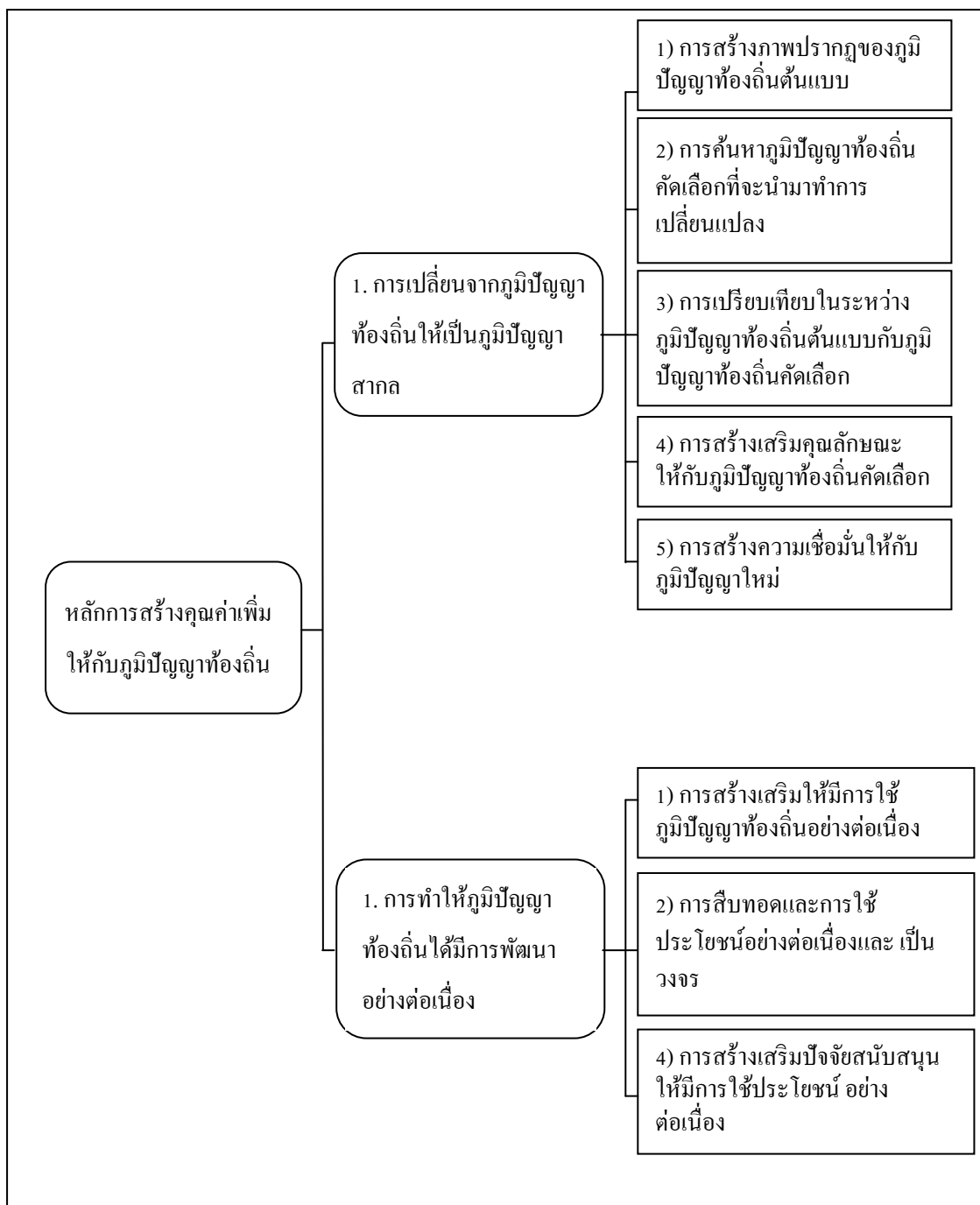
ราคา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 993) คือ มูลค่าของสิ่งของที่คิดเป็นเงินตรา ; จำนวนเงิน ซึ่งได้มีการชำระหรือตกลงจะชำระในการซื้อขายทรัพย์สิน ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า **price** (Hornby, A.S., 1999: 916) แปลว่า an amount of money for which something may be bought or sold.

ดังนั้น การสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น (Value-added to Local Wisdom) คือ การทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีมูลค่าสูง หรือว่าก่อให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเป็นที่น่าพอใจได้เพิ่มสูงขึ้น นั่นเอง ด้วยเหตุนี้การสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงเป็นวิธีการและเทคนิคในการทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้มีมูลค่าเพิ่มได้อย่างเป็นที่น่าพอใจ เนื่องจากว่าเป็นภูมิปัญญา

ท้องถิ่นที่ได้รับการยอมรับจากผู้ที่เกี่ยวข้องได้อย่างแท้จริง โดยที่การจะสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างแท้จริงนั้น ก็มีสิ่งทีักพัฒนาควรจะได้ทำการเรียนรู้และสร้างเสริมความเข้าใจ ดังแสดงในภาพที่ 12 ซึ่งมีรายละเอียดที่ควรจะได้มีการเรียนรู้ในรายละเอียด คือ

2. หลักการสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น

หลักการสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น (Principle in Value-added of LW) คือสาระสำคัญที่ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ เพื่อให้การสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นประสบความสำเร็จและดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งประกอบด้วยการดำเนินงานใน 2 ขั้นตอนคือ (1) การเปลี่ยนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นภูมิปัญญาสากลและ (2) การทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 12 การสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น

3. การเปลี่ยนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นภูมิปัญญาสากล

การเปลี่ยนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นภูมิปัญญาสากล (Change From Local Wisdom to Modern Wisdom: LW → MW) คือ การทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้มีคุณลักษณะของการเป็นภูมิปัญญาสากล ซึ่งมีความเข้มแข็งในเชิงวิชาการและก็สามารถที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมั่นใจได้เพิ่มมากยิ่งขึ้น เนื่องจากว่าคุณลักษณะดังกล่าวนี้มีความเป็นเหตุเป็นผลและสามารถที่จะทำการพิสูจน์และตรวจสอบโดยใช้ตรรกะ เหตุผลและระบบคิดได้อย่างแม่นยำและชัดเจน

ดังที่ได้ทราบดีแล้วว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นเป็นสิ่งที่มีความค่าในตัวเองและก็สามารถที่จะนำมาใช้เป็นตัวบ่งบอกและเชื่อมโยงในระหว่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตกับเหตุการณ์ตามที่เป็นจริงในปัจจุบัน ช่วยทำให้มนุษย์มีความรู้และเข้าใจได้ดีถึงวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาและวงจรของชีวิตของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี การสร้างคุณค่าเพิ่มในที่นี้จึงหมายถึง การทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีเหตุผลและเป็นระบบอย่างต่อเนื่องด้วยวิธีการและเทคนิคที่ถูกต้องและเหมาะสม มีคุณลักษณะในเชิงวิชาการที่เป็นสากล โดยที่มีความสอดคล้องกับบริบทและสภาพการณ์ของชุมชนและศักยภาพที่แท้จริงของสมาชิกและชุมชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งก็หมายความว่าได้อย่างชัดเจนว่าการเปลี่ยนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นภูมิปัญญาสากลย่อมที่จะนำไปประโยชน์มาสู่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็น เพราะว่าจะได้ช่วยทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นได้มีคุณค่าและมีประโยชน์ได้อย่างแท้จริง โดยที่การเปลี่ยนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นภูมิปัญญาสากลประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังแสดงในภาพที่ 13-17 ซึ่งมีรายละเอียด คือ

1) การสร้างภาพปรากฏของภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ^{22/}

การสร้างภาพปรากฏของภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ (Create to the Ideal Local Wisdom) คือ การคิดเชิงมโนทัศน์ให้เกิดขึ้นเป็นภาพปรากฏในองค์รวมของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ต้องการจะให้เกิดขึ้น เพื่อที่จะได้ใช้ภาพปรากฏดังกล่าวนี้ให้เป็น "ต้นแบบ" หรือ "ตุ๊กตา" ในการคัดแปลงและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ให้เปลี่ยนเป็นภูมิปัญญาสากลได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสิ่งที่ควรจะได้นำมาพิจารณา ดังแสดงในภาพที่ 13 เพื่อให้การกำหนดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบประสบความสำเร็จได้อย่างมั่นใจประกอบด้วยรายละเอียด คือ

^{22/} ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ (Ideal Local Wisdom: ILW) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณลักษณะตรงตามที่ต้องการจะนำไปใช้ประโยชน์จริงภายใต้บริบทและสภาพการณ์ตามที่กำหนด

(1) เป้าหมายในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบไปใช้ประโยชน์

เป้าหมายในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบไปใช้ประโยชน์ (Target for Using the Ideal Local Wisdom) คือ สิ่งที่เราคาดหวังหรือผลที่ต้องการจะให้เกิดขึ้นจากการได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบนี้ไปใช้ประโยชน์ โดยที่เทคนิคในเบื้องต้นที่นิยมใช้มากในการกำหนดเป็นเป้าหมายก็คือ การระบุถึงวัตถุประสงค์หรือความตั้งใจในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบไปใช้ประโยชน์ก่อน แล้วต่อจากนั้นก็สรุปออกมาเป็นเป้าหมายหรือสิ่งที่คาดหวังจะให้เกิดขึ้น การได้กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ให้มีความชัดเจนก่อนก็เพื่อที่จะได้นำมาใช้ประโยชน์ในการคัดเลือกเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีภาพปรากฏและ/หรือคุณลักษณะที่ตรงตามวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการเท่านั้น ซึ่งก็จะช่วยทำให้ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการสืบค้นจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ทั้งหมดภายในชุมชนหรือว่าแม้แต่จากภายนอกชุมชน โดยที่เทคนิคที่นิยมใช้ในการกำหนดเป็นวัตถุประสงค์เพื่อนำมาสู่การกำหนดเป็นเป้าหมายในเวลาต่อมาก็มีได้ในหลายลักษณะ อาทิเช่น

- ตามความต้องการของบุคคลเป้าหมาย ชุมชน ผู้นำในชุมชนและ/หรือปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งก็ย่อมจะรู้ว่าสมาชิกและชุมชนนั้นมีความต้องการอะไร
- ตามความต้องการของเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานต้นสังกัด ซึ่งก็มีหน้าที่โดยตรงในการพัฒนาที่สามารถจะใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยเริ่มต้นในการพัฒนา
- ตามความต้องการของภาคีที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาบุคคลเป้าหมายและชุมชน อาทิเช่น องค์กรเอกชนหรือ NGOs ที่มีจิตสาธารณะต่อการพัฒนาบุคคลและชุมชน
- ตามความต้องการหรือแรงผลักดันจากกระแสสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง เพื่อที่จะได้นำไปสู่การเป็นชุมชน/สังคมที่ดีและ/หรือมีความทันสมัย
- ตามความน่าจะเป็นหรือมาตรฐานทางด้านวิชาการที่สอดคล้องกับการพัฒนาภายใต้หลักการของทฤษฎีการพัฒนาตามความจำเป็น^{23/}
- ตามความท้าทายที่ต้องการจะให้ได้เกิดขึ้นจริง เนื่องจากเรามีความมั่นใจว่าสามารถที่จะกระทำได้จริงตามนั้น

^{23/} ทฤษฎีการพัฒนาตามความจำเป็น (the development by necessity theory) คือ ทฤษฎีในเรื่อง "การพัฒนา" ที่บ่งบอกว่า การพัฒนานั้นย่อมที่จะมีรูปแบบและเส้นทางของการพัฒนาที่มีแบบแผนที่มีความชัดเจนและก็สามารถที่จะใช้หลักการและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการให้คำอธิบายได้อย่างแม่นยำและมีความชัดเจน โดยที่องค์ประกอบหลักของทฤษฎีการพัฒนาตามความจำเป็นก็คือ "สังคมต้นแบบ" และ "สังคมเลียนแบบ"

- ตามต้นแบบที่ได้ใช้เป็นตัวเปรียบเทียบ เพื่อให้ง่ายต่อการสร้างเป็นแนวร่วมในการได้ดำเนินการร่วมกัน เนื่องจากว่ามีตัวบ่งชี้ที่ชัดเจน และมีความง่ายและสะดวกต่อการกำหนดเป็นมาตรฐาน

โดยที่ตัวอย่างของเทคนิคที่ได้นิยมนำมาใช้ในการกำหนดวัตถุประสงค์ของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบไปใช้ประโยชน์ในเบื้องต้นนี้ ก็สามารถที่จะสรุปเป็นเป้าหมายในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบไปใช้ประโยชน์ได้อย่างชัดเจนใน 3 ลักษณะคือ

ก. ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบเพื่อการพึ่งพาตนเอง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบเพื่อการพึ่งพาตนเอง (Ideal Local Wisdom for Self-reliance) คือ องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดที่จะช่วยสนับสนุนให้บุคคลและชุมชนสามารถที่จะวางแผน ประพฤติปฏิบัติและ/หรือทำกิจกรรมตามที่ต้องการนั้น ได้อย่างต่อเนื่องได้ด้วยตนเอง โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบเพื่อการพึ่งพาตนเอง สามารถที่จะจำแนกได้ใน 3 ลักษณะคือ

- ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะช่วยทำให้บรรลุผลได้ตามเป้าหมายที่ต้องการ ซึ่งก็จะช่วยทำให้มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นใจ เนื่องจากว่าได้มีความรู้และความเข้าใจในบริบทและสภาพการณ์ตามที่เป็นจริงและสิ่งที่มีอยู่นั้น ได้อย่างถูกต้องและชัดเจน นั่นเอง

- ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะช่วยทำให้ได้มีประสิทธิภาพในการวางแผน การประพฤติปฏิบัติและ/หรือในการทำกิจกรรม ซึ่งก็จะช่วยทำให้ได้เกิดการพัฒนาในทิศทางที่ถูกต้องและเหมาะสมได้อย่างต่อเนื่อง ช่วยทำให้บุคคลและชุมชนได้เกิดความเข้มแข็งได้อย่างมั่นใจ

- ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะช่วยทำให้ได้มีความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งก็จะช่วยทำให้ได้มีเสถียรภาพในการประกอบอาชีพและ/หรือในการดำเนินชีวิตประจำวัน เนื่องจากว่าเป็นผู้ที่รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี

ข. ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบในเชิงพาณิชย์

ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบในเชิงพาณิชย์ (Ideal Local Wisdom for Business) คือ องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดที่จะช่วยทำให้บุคคลและ/หรือชุมชนได้รับประโยชน์โดยตรงในเชิงพาณิชย์ ซึ่งก็สามารถที่จะมีการจำแนกได้ใน 3 ลักษณะ คือ

- ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะช่วยในเรื่องการลดรายจ่าย โดยที่เป็นองค์ความรู้อย่างชาญฉลาดที่จะได้ช่วยทำให้มีการประหยัดทรัพยากรในการผลิต มีการใช้ทรัพยากรการผลิตเท่าที่มีความจำเป็น และ/หรือมีความสามารถในการที่จะเลือกใช้วัตถุดิบในการผลิตที่มีต้นทุนที่ต่ำกว่า

- ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะช่วยในเรื่องการเพิ่มรายได้ โดยที่เป็นองค์ความรู้อย่างชาญฉลาดในการที่จะได้ช่วยทำให้ได้มีความสามารถในการสร้างมูลค่าเพิ่มและ/หรือคุณค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ได้ รวมถึงการมีรายได้เพิ่มที่เกิดจากผลพลอยได้และผลได้ที่เกิดขึ้น

- ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะช่วยในเรื่องการสร้างโอกาส โดยที่เป็นองค์ความรู้อย่างชาญฉลาดในการที่จะได้ช่วยทำให้ได้มีความสามารถในการผลิต การนำไปใช้ประโยชน์และ/หรือในการสร้างเป็นรายได้หรือว่าผลตอบแทนที่แตกต่างไปจากปกติโดยทั่วไป และ/หรือการได้เป็นทางเลือกที่มีความหลากหลายได้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม

ก. ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบในด้านความมั่นคง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบในด้านความมั่นคง (Ideal Local Wisdom for Security) คือ องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดที่จะช่วยทำให้บุคคลและ/หรือชุมชน ได้มีเสถียรภาพในการประกอบอาชีพ และ/หรือในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นปกติสุข ซึ่งก็สามารถที่จะจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

- ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ช่วยในเรื่องการแก้ปัญหา โดยที่เป็นองค์ความรู้อย่างชาญฉลาดที่จะช่วยทำให้การแก้ปัญหานั้นสามารถที่จะกระทำได้อย่างถูกต้อง มีประสิทธิภาพและเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว

- ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะได้ช่วยให้มีการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง โดยที่เป็นองค์ความรู้อย่างชาญฉลาดที่จะช่วยทำให้บุคคลและชุมชน ได้มีการคิดในเชิงระบบและอย่างมีเหตุผลได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งก็จะก่อให้เกิดการตระหนักรู้และก็จะนำไปสู่การพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องและด้วยความมั่นใจ

(2) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ

ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ (Stakeholder with the Ideal Local Wisdom) คือ บุคคลผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบตามบทบาทที่ได้มีการสัมผัสหรือการได้เข้าถึงในภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบดังกล่าวนั้น ซึ่งก็สามารถที่จะจำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ

ก. ผู้ที่ได้ใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ

ผู้ที่ได้ใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ (The User in Ideal Local Wisdom) คือ บุคคลผู้ที่ได้มีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบนั้นมาใช้ประโยชน์โดยตรง และ

รวมถึงผู้ที่มีโอกาสจะได้นำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบนั้นมาใช้ประโยชน์ด้วยเช่นกัน ซึ่งก็เป็นตัวบ่งชี้ที่มีความสำคัญสูงสุดต่อการยอมรับในภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ โดยสิ่งทีบุคคลจะให้การยอมรับและ/หรือได้มีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริงหรือไม่ นั้น ก็มีสิ่งที่จะควรจะได้ให้ความสำคัญ คือ

- การตอบสนองต่อความต้องการได้อย่างชัดเจน ซึ่งก็เป็นปัจจัยสำคัญที่จะควรจะได้มีการพิจารณาเป็นสิ่งแรก เนื่องจากว่าเป็นจุดสนใจที่ผู้ใช้จะได้ให้ความสนใจต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ โดยที่อาจจะมีการพิจารณาจากการมีคุณลักษณะที่สามารถจะตอบสนองต่อความต้องการได้ตรงประเด็น หรือว่าการตอบสนองต่อความต้องการได้ในหลายโอกาสและ/หรือในหลากหลายวัตถุประสงค์ (multi-purpose)

- ราคา/ต้นทุนของภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบที่มีราคา/ต้นทุนต่ำสุดแต่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพและ/หรือช่วยตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้ได้เป็นอย่างดีก็ย่อมที่จะเป็นสิ่งที่ได้รับความนิยมนสูงสุดด้วยเช่นกัน

- วิธีการ/เทคนิคในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบไปใช้ประโยชน์ เนื่องจากเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับความสะดวกหรือความคุ้นเคย และ/หรือความยากง่ายในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบนั้นไปใช้ประโยชน์จริง นั่นเอง

- โอกาสในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบไปใช้ประโยชน์ ซึ่งก็เป็นสิ่งที่จะบ่งบอกได้ถึงทางเลือก ความเป็นไปได้และ/หรือความคุ้มค่าในการได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบนั้นไปใช้ประโยชน์

ข. ผู้สร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ

ผู้สร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ (Creator in Ideal Local Wisdom) คือ บุคคล/กลุ่มบุคคลที่ได้นำเอาเงื่อนไข ข้อกำหนดและ/หรือคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบที่ต้องการนั้นมากำหนดเป็นภาพปรากฏเชิงมโนทัศน์และ/หรือมีการเจาะลึกลงในรายละเอียด เพื่อทำการคัดเลือก คัดแปลงและ/หรือสร้างสรรค์จากองค์ความรู้ ภูมิปัญญาและสิ่งที่มีอยู่ เพื่อให้ได้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบตามที่ต้องการได้อย่างมั่นใจ โดยสิ่งทีควรจะได้ให้ความสำคัญประกอบด้วย

- แรงจูงใจของผู้สร้างสรรค์ เนื่องจากว่าเป็นสิ่งที่จะช่วยกระตุ้นให้ได้มีการคิดริเริ่มและดำเนินกิจกรรมในการคัดเลือก คัดแปลงและ/หรือสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบให้ เป็นไปได้อย่างต่อเนื่องและประสบความสำเร็จ โดยที่แรงจูงใจอาจจะเป็นแรงจูงใจจากภายนอก (extrinsic motivation) เช่น รายได้หรือผลตอบแทนที่ต้องการจะได้รับและ/หรือเป็นแรงจูงใจจาก

ภายใน (intrinsic motivation) ที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับรูปแบบและลักษณะของความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน เช่น การได้รับการยกย่อง การได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เป็นต้น

- ความสามารถของผู้สร้างสรรค์ ซึ่งก็เป็นอีกคุณลักษณะหนึ่งที่มีความสำคัญที่ย่อมจะมีผลโดยตรงต่อความสำเร็จและประสิทธิภาพในการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ โดยที่ความสามารถนั้นเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับความรู้ประสบการณ์และไหวพริบของผู้สร้างสรรค์ด้วยเช่นกัน

ค. ผู้ให้การสนับสนุน

ผู้ให้การสนับสนุน (Supportor for Create the Ideal Local Wisdom) คือ บุคคล/กลุ่มบุคคลและรวมถึงหน่วยงานหรือองค์กรที่จะได้ช่วยสนับสนุน และ/หรือมีโอกาสที่จะได้ให้การสนับสนุนให้ได้เกิดการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ โดยสิ่งที่จะควรจะได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับผู้ให้การสนับสนุนนั้น ได้แก่

- ผลตอบแทนที่ผู้ให้การสนับสนุนต้องการที่จะได้รับนั้นน่าที่จะมีอะไรได้บ้าง เพื่อที่จะได้ใช้เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการสนับสนุนได้อย่างจริงจัง และมีความต่อเนื่อง

(3) รูปแบบ วิธีการและเทคนิคในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบไปใช้ประโยชน์

รูปแบบ วิธีการและเทคนิคในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบไปใช้ประโยชน์ (Pattern, Method and Techniques in Using the Ideal Local Wisdom) คือ แบบแผน ขั้นตอนและกลวิธีที่บุคคลเป้าหมายได้ดำเนินการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบนั้นไปใช้ประโยชน์ ซึ่งก็เป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับความรู้ความเข้าใจ ประสบการณ์ ความชำนาญและ/หรือไหวพริบในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบนั้นไปใช้ประโยชน์จริง โดยที่รูปแบบ วิธีการและเทคนิคในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบไปใช้ประโยชน์ย่อมสามารถที่จะจำแนกได้ใน 3 ลักษณะ คือ

ก. รูปแบบในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบไปใช้ประโยชน์

รูปแบบ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1011) คือ รูปที่กำหนดขึ้นเป็นหลักหรือเป็นแนวซึ่งเป็นที่ยอมรับ ตรงกับภาษาอังกฤษ คำว่า **form** (Hornby A.S. 1999: 463) แปลว่า the particular way in which the parts of something arranged หรือบ้างก็มีการใช้ศัพท์คำว่า **pattern** (Hornby A.S.,1999: 850) แปลว่า a way in which something happens, moves, develops or is arranged ; an excellent example : a model ซึ่งศัพท์ในภาษาไทย และภาษาอังกฤษก็ให้ความหมายในลักษณะที่ไม่แตกต่างกันมากนัก

ดังนั้น รูปแบบในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบไปใช้ประโยชน์ (Form in Using the Ideal Local Wisdom) คือ ภาพปรากฏหรือแบบจำลองที่ทำให้ได้มีความรู้และความเข้าใจทั้งในภาพโดยรวมและในเชิงระบบเกี่ยวกับลักษณะในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบไปใช้ประโยชน์ โดยที่รูปแบบในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบไปใช้ประโยชน์ก็สามารถที่จะจำแนกได้ใน 2 ลักษณะคือ

- การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบไปใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งนั้นย่อมหมายความว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบนั้นต้องมีความจำเป็นหรือมีความสำคัญมากต่อการดำรงชีวิตและ/หรือต่อการประกอบอาชีพ โดยที่จะขาดหรือไม่มีไม่ได้เลย

- การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบไปใช้ประโยชน์เฉพาะในบางสถานการณ์หรือในช่วงระยะเวลาหนึ่ง คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตและ/หรือต่อการประกอบอาชีพเฉพาะในบางสถานการณ์และ/หรือในช่วงระยะเวลาเท่านั้น

จ. วิธีการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบไปใช้ประโยชน์

วิธีการ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1121) คือ วิธีปฏิบัติตามหลักการเป็นขั้นตอนอย่างมีระบบ ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า **method** (Hornby, A.S. 1999: 734) แปลว่า a way of doing something หรือ order, efficient habits, etc. ซึ่งก็จะเห็นได้ว่าทั้งศัพท์ภาษาไทยและภาษาอังกฤษก็มีความหมายในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน

ดังนั้น วิธีการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบไปใช้ประโยชน์ (Method in Using the Ideal Local Wisdom) คือ วิธีการปฏิบัติตามหลักการในด้านวิชาการและ/หรือตามความนิยม ที่มีลักษณะเป็นขั้นตอนและ/หรือมีความต่อเนื่องอย่างเป็นระบบในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบนั้นไปใช้ประโยชน์ โดยที่วิธีการในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบไปใช้ประโยชน์นั้นก็สามารถที่จะปฏิบัติได้ใน 3 ลักษณะ คือ

- การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบไปใช้ประโยชน์ในลักษณะดั้งเดิม (by the same as the Previous) คือ การที่บุคคลและ/หรือชุมชนได้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบนั้นไปใช้ประโยชน์ในลักษณะเช่นเดียวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเทคโนโลยีที่เคยได้มีการนำมาใช้ประโยชน์อยู่แล้วในพื้นที่/ชุมชนนั้น และ/หรือในลักษณะที่ได้มีการรับรู้อยู่แล้วในชุมชนหรือสังคมโดยส่วนรวมอย่างแพร่หลาย

- การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบไปใช้ประโยชน์ในลักษณะของการได้ดัดแปลง/ประยุกต์ใช้จากวิธีการในแบบเดิม (by Modifying) คือ การที่บุคคล/ชุมชนได้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบนั้นไปใช้ประโยชน์ในลักษณะที่แตกต่างไปจากวิธีการในแบบเดิม โดยที่อาจจะได้

มีการลดหรือเพิ่มขึ้นตอนและ/หรือการได้จัดเรียงลำดับใหม่ของขั้นตอนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบนั้นไปใช้ประโยชน์นั่นเอง

- การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบไปใช้ประโยชน์ในลักษณะที่เป็นสิ่งใหม่ (by the New one) คือ การที่บุคคล/ชุมชนได้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบนั้นไปใช้ประโยชน์ในรูปแบบใหม่หรือในลักษณะที่เป็นนวัตกรรมที่ได้ก่อให้เกิดเป็นภาพปรากฏใหม่

ก. เทคนิคในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบไปใช้ประโยชน์

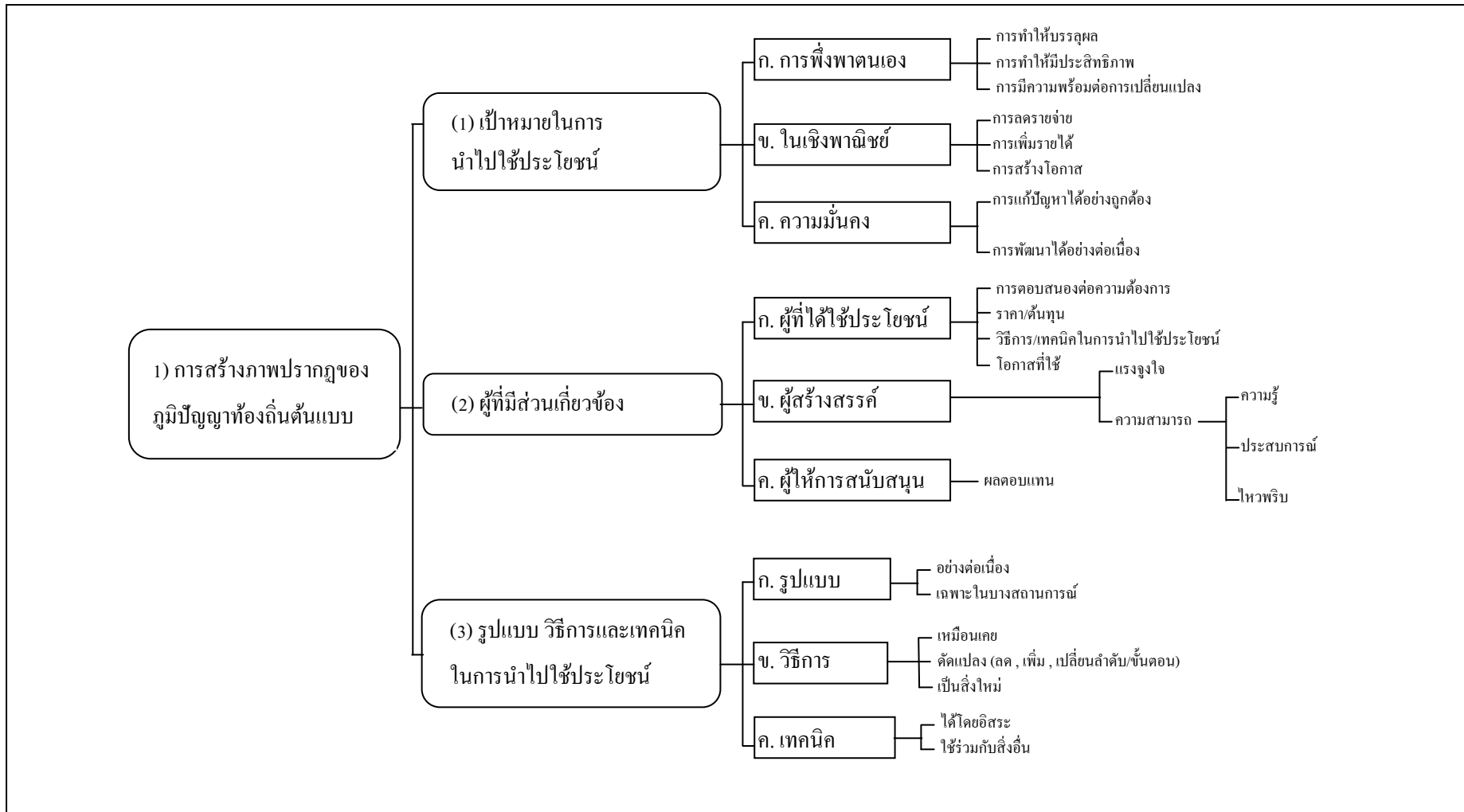
เทคนิค (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 580) คือ ศิลปะหรือกลวิธีเฉพาะวิชานั้นๆ ตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษคำว่า **technique** (Hornby, A.S. 1999: 1226) แปลว่า a method of doing or performing something, especially in the arts or sciences ซึ่งก็มีความหมายในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน ทั้งคำศัพท์ในภาษาไทยและในภาษาอังกฤษ

ดังนั้น **เทคนิคในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบไปใช้ประโยชน์** (Technique in Using the Ideal Local Wisdom) คือ กลวิธีในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบไปใช้ประโยชน์ โดยที่สามารถจะมีการจำแนกได้ใน 2 ลักษณะ คือ

- การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบไปใช้ประโยชน์ได้โดยอิสระ ซึ่งก็จะทำให้ได้มีความสะดวกและคล่องตัวต่อการได้นำไปสู่การใช้ประโยชน์ในแต่ละสถานการณ์และในภาพโดยรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบไปใช้ประโยชน์ร่วมกับองค์ความรู้/เทคโนโลยีอื่น ซึ่งก็จะทำให้ผู้ใช้ต้องได้คำนึงถึงอิทธิพลร่วมที่เกิดจากองค์ความรู้/เทคโนโลยีอื่นนั้นด้วยเช่นกัน

การสร้างเป็นภาพปรากฏของภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบย่อมจะเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะช่วยให้ผู้สร้างสรรค์สามารถใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบนั้น ให้เป็นตุ๊กตาเพื่อการเรียนรู้และทำความเข้าใจได้โดยง่ายและอย่างชัดเจน อีกทั้งยังจะช่วยทำให้ง่ายและสะดวกต่อการแสวงหา/ค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะได้ใช้เป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 13 การสร้างภาพปรากฏของภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ

2) การค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือก^{24/} เพื่อการปรับเปลี่ยน

การค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกเพื่อการปรับเปลี่ยนให้เป็นภูมิปัญญาสากล (Search the Selected Local Wisdom for Modified to Modern Wisdom) คือ การแสวงหาหรือรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่คาดว่าน่าที่จะมีคุณลักษณะที่เหมือนหรือใกล้เคียงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบและ/หรือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความเหมาะสมต่อการปรับเปลี่ยนหรือดัดแปลงเพื่อการสร้างสรรค์ให้เปลี่ยนเป็นภูมิปัญญาสากล โดยที่การค้นหา การรวบรวมข้อมูลและรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นก็ควรที่จะได้ให้ความสนใจเฉพาะที่มีคุณลักษณะตรงตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ต้องการ และก็จะอาจจะเริ่มต้นโดยการได้กำหนดเป็นขอบเขตของพื้นที่ ช่วงระยะเวลาและ/หรือสถานการณ์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ให้ความสนใจนั้น ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรของชาวบ้านหมู่ที่ 7 บ้านคอนกระเบื้อง ต.หนองหญ้าไซ อ.หนองหญ้าปล้อง จ.สุพรรณบุรี เนื่องจากว่าเป็นชุมชนเกษตรอินทรีย์ หรือการได้ทำการสืบค้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 เป็นต้นมา เนื่องจากว่าหลังจากช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้เกษตรกรได้มีการใช้สมุนไพรในการป้องกันและกำจัดโรคและแมลงศัตรูพืชได้อย่างมีประสิทธิภาพและอย่างแพร่หลาย โดยที่ผู้ต้องการจะทำการสร้างสรรค์ให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เปลี่ยนเป็นภูมิปัญญาสากลก็ย่อมจะต้องมีความสามารถในการที่จะคัดเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ต้องการนั้นก่อน ซึ่งโดยปกติทั่วไปนั้นการค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกเพื่อการปรับเปลี่ยนให้เป็นภูมิปัญญาสากลก็สามารถที่จะดำเนินการได้เป็น 3 ลักษณะ ดังแสดงในภาพที่ 14 ซึ่งมีรายละเอียด คือ

(1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกที่มีคุณลักษณะใกล้เคียงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกที่มีคุณลักษณะใกล้เคียงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ (Selected Local Wisdom that alike to Ideal Local Wisdom) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกที่มีภาพปรากฏและ/หรือคุณลักษณะที่คล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ ซึ่งง่ายและสะดวกต่อการดำเนินการปรับเปลี่ยนให้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบและ/หรือภูมิปัญญาสากล

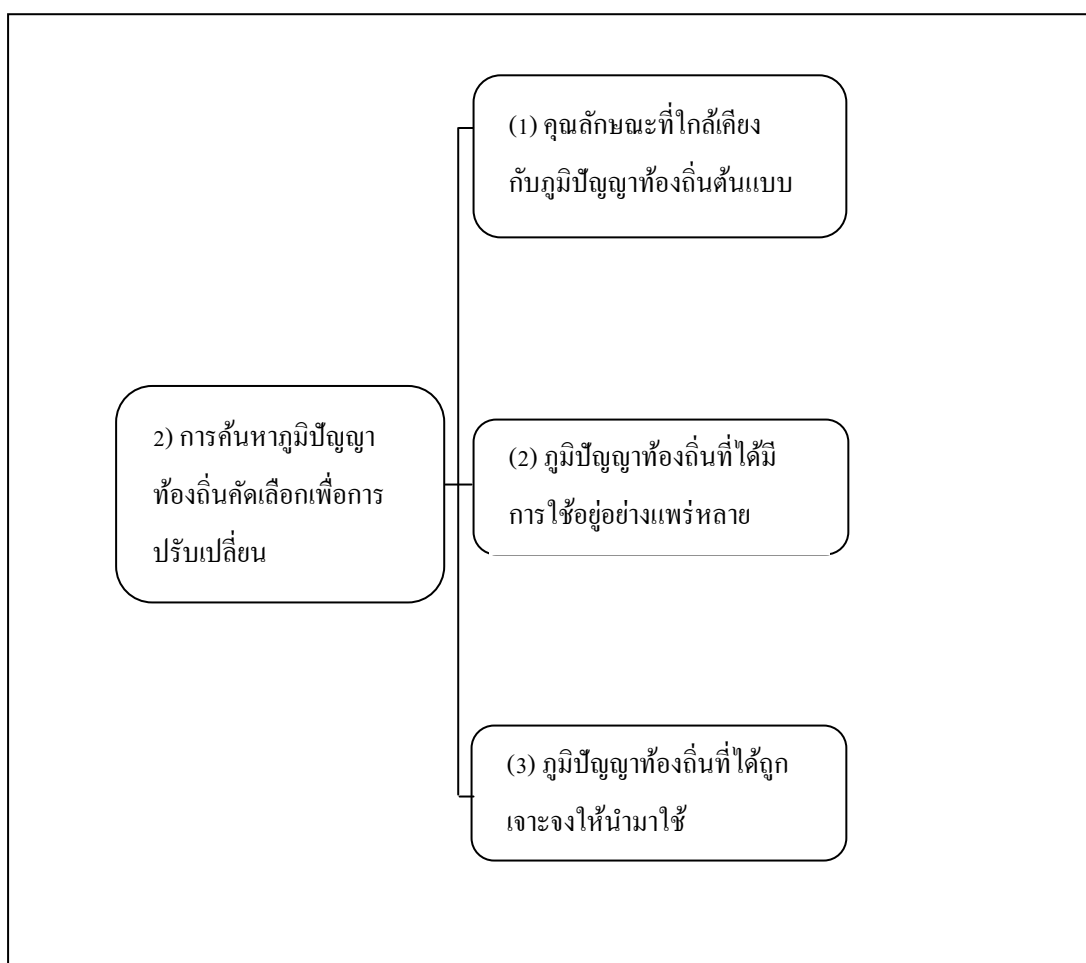
(2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่แล้วอย่างแพร่หลาย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่แล้วอย่างแพร่หลาย (Selected Local Wisdom that were the well-known Local Wisdom) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ให้ความสนใจจะพัฒนาให้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบและ/หรือภูมิปัญญาสากลนั้น เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มีการรับรู้และพบเห็นโดยทั่วไปอย่างแพร่หลายในชุมชน

^{24/} ภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือก (Selected Local Wisdom: SLW) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณลักษณะใกล้เคียงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบและ/หรือมีความเหมาะสมที่จะปรับเปลี่ยนให้ได้เป็นภูมิปัญญาสากล

(3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถูกเจาะจง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถูกเจาะจง (Selected Local Wisdom by Specific Local Wisdom) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ให้ความสนใจและถูกคัดเลือกให้ปรับเปลี่ยนเป็นภูมิปัญญาสากลนั้น เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ถูกคัดเลือกโดยเกณฑ์หรือเงื่อนไขที่มีความเฉพาะเจาะจงตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ต้องการ เช่น เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เคยเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนมาก่อน เพื่อให้ง่ายต่อการโฆษณาและประชาสัมพันธ์

ภาพที่ 14 การค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกที่จะนำมาใช้ประโยชน์

3) การเปรียบเทียบในระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบกับภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือก

การเปรียบเทียบในระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบกับภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือก (The Comparison between ILW and SLW) คือ การแสดงให้เห็นถึงความเหมือน ความแตกต่าง และ/หรือความคลุมเครือในระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบกับภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกภายใต้เกณฑ์ที่กำหนด โดยที่การเปรียบเทียบก็จะช่วยทำให้ได้ทราบถึงคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบและภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกได้โดยละเอียดและมีความชัดเจนได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งก็จะช่วยทำให้ได้ทราบถึงระดับความยากง่ายในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกให้กลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบและก็จะช่วยทำให้ง่ายและสะดวกต่อการวางแผน การดำเนินการ และการประเมินผลความสำเร็จ โดยที่รายละเอียดของการเปรียบเทียบในระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบกับภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกนั้น มีประเด็นที่ควรจะได้ให้ความสำคัญในรายละเอียด 3 ประการ ดังแสดงในภาพที่ 15 คือ

(1) เทคนิคที่นำมาใช้ในการเปรียบเทียบ

เทคนิคที่นำมาใช้ในการเปรียบเทียบ (Technique for Comparison) คือ กลวิธีที่ใช้ในการเปรียบเทียบในระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบกับภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกในแต่ละบริบทสภาพการณ์และ/หรือในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งก็สามารถที่จะดำเนินการเปรียบเทียบได้ใน 3 ลักษณะคือ

ก. การเปรียบเทียบในภาพโดยรวม

การเปรียบเทียบในภาพโดยรวม (Compare in Holistic) คือ การเปรียบเทียบรูปลักษณะ ภาพปรากฏและ/หรือความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบกับภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือก ในลักษณะของการคิดเชิงสังเคราะห์^{25/} หรือการคิดเชิงบูรณาการ^{26/} ที่บ่งบอกได้ว่าในภาพโดยรวมทั้งหมดนั้น มีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรหรือไม่

^{25/} การคิดเชิงสังเคราะห์ (synthesized thinking system) คือ ลักษณะของการคิดที่ทำให้ได้เป็นข้อสรุปที่บ่งบอกถึงรูปลักษณะ ภาพปรากฏและ/หรือความหมายของสิ่งเร้าที่ได้ให้ความสนใจนั้นในลักษณะที่เป็นหนึ่งเดียวได้อย่างถูกต้องและชัดเจน

^{26/} การคิดเชิงบูรณาการ (integrated thinking system) คือ ลักษณะของการคิดที่ทำให้ได้เป็นข้อสรุปที่บ่งบอกถึงรูปลักษณะ ภาพปรากฏและ/หรือความหมายของสิ่งเร้าที่ได้ให้ความสนใจนั้นในลักษณะที่เป็นแกนหลักและแกนรองได้อย่างถูกต้องและชัดเจน

ข. การเปรียบเทียบในแต่ละหมวดหมู่และคุณลักษณะ

การเปรียบเทียบในแต่ละหมวดหมู่และคุณลักษณะ (Compare in each Categories and Characteristics) คือ การเปรียบเทียบในระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบกับภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกในแต่ละหมวดหมู่และคุณลักษณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณลักษณะในเชิงโครงสร้าง (construct) เพื่อการบ่งบอกถึงความถูกต้องและความน่าเชื่อถือในเชิงวิชาการของคำตอบที่ได้นั้นได้อย่างมั่นใจ และคุณลักษณะในเชิงเนื้อหา (content) เพื่อการบ่งบอกถึงรายละเอียด ซึ่งก็เป็นลักษณะของการคิดเชิงวิเคราะห์²²⁷ เพื่อการบ่งบอกได้ทั้งองค์ประกอบเชิงโครงสร้าง และรายละเอียดของเนื้อหาและรวมถึงความสัมพันธ์ในระหว่างเนื้อหาในแต่ละส่วนย่อยนั้นได้อย่างมั่นใจ และก็ย่อมที่จะมีความสะดวกและง่ายต่อการที่จะได้นำผลที่ได้รับทราบนั้นไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมั่นใจต่อไป

ค. การเปรียบเทียบเฉพาะคุณลักษณะที่ได้ให้ความสนใจ

การเปรียบเทียบเฉพาะคุณลักษณะที่ได้ให้ความสนใจ (Compare in the Interested Characteristic) คือ การเปรียบเทียบในระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบกับภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกเพียงแค่เฉพาะในคุณลักษณะที่ได้ให้ความสนใจเท่านั้น ซึ่งการเปรียบเทียบโดยใช้เทคนิคในลักษณะนี้ก็ย่อมที่จะมีเป้าหมายที่ชัดเจนอยู่แล้วว่าต้องการที่จะได้ทราบถึงรายละเอียดในประเด็นใดบ้าง และ/หรืออาจเนื่องเพราะว่าการมีงบประมาณและช่วงเวลาในการดำเนินการที่จำกัดนั่นเอง

(2) ตัวบ่งชี้ที่นำมาใช้ในการเปรียบเทียบ

ตัวบ่งชี้ที่นำมาใช้ในการเปรียบเทียบ (Indicator for the Compare) คือ สิ่งที่ใช้ในการบ่งบอกถึงคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบและภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกในประเด็นที่ต้องการจะทำการเปรียบเทียบ เนื่องจากว่าตัวบ่งชี้ย่อมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงค่าได้ตามสภาพการณ์ที่เป็นจริง และตัวบ่งชี้ที่ได้นิยมใช้มากในการเปรียบเทียบและในการบ่งบอกถึงคุณลักษณะขององค์ความรู้ ภูมิปัญญา ภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาสากลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ได้แก่

²²⁷ การคิดเชิงวิเคราะห์ (analysed thinking system) คือ ลักษณะของการคิดที่ทำให้ได้ทราบถึงรายละเอียดของสิ่งเร้าที่ได้ให้ความสนใจในเรื่ององค์ประกอบเชิงโครงสร้าง เนื้อหาในแต่ละส่วนย่อยและลักษณะของความสัมพันธ์ของเนื้อหาในแต่ละส่วนย่อยได้อย่างถูกต้องและชัดเจน

ก. ความจำเป็น

จำเป็น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 319) คือ ต้องเป็นอย่างนั้น , ต้องทำ , ขาดไม่ได้ ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า **necessary** (Hornby , A.S., 1999: 776) แปลว่า (1) essential for a purpose ; needed (2) that must be

ดังนั้น ความจำเป็นที่ควรจะต้องมีหรือว่าจะต้องมีการใช้ในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ก็ได้แก่ การได้พิจารณาว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ให้ความสนใจนั้น มีคุณลักษณะหรือว่ามีตัวบ่งชี้อะไรบ้างที่มีความเกี่ยวข้องกับความจำเป็น คือ เป็นสิ่งที่จะต้องเป็น อย่างนั้น ต้องทำหรือขาดไม่ได้และอีกทั้งอยู่ในระดับที่มากน้อยเพียงใด โดยอาจที่จะเริ่มต้นจากการตั้งคำถามเพื่อการแสวงหาคำตอบ ได้แก่

- ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีผลหรือมีอิทธิพลต่อความสะดวสบายในการดำเนินชีวิตหรือไม่
- ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีผลหรือมีอิทธิพลต่อการประกอบอาชีพหรือไม่
- นอกจากภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้แล้วยังมีทางเลือกอื่นอีกหรือไม่ที่สามารถจะใช้ทดแทนกันได้

การตอบคำถามในประเด็นดังกล่าวนี้ก็จะช่วยทำให้ได้ทราบว่ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบและ/หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกลักษณะที่มีความจำเป็นที่เหมือนกันหรือว่าแตกต่างกันและก็อยู่ในระดับใด

ข. ความสำคัญ

สำคัญ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1226) คือ เป็นพิเศษกว่าธรรมดา ตรงกับ ภาษาอังกฤษคำว่า **importance** (Hornby, A.S., 1999: 596) แปลว่า having value หรือก็คือ การมีคุณค่า

ดังนั้น ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น คือการได้พิจารณาว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ให้ความสนใจนั้น มีคุณลักษณะหรือว่ามีตัวบ่งชี้อะไรบ้างที่มีความเกี่ยวข้องกับความสำคัญหรือว่าสิ่งที่เป็นพิเศษกว่าธรรมดาและในขณะเดียวกันก็อยู่ในระดับที่มากน้อยเพียงใด โดยที่อาจจะเริ่มต้นจากการตั้งคำถามเพื่อการแสวงหาคำตอบ ได้แก่

- ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นได้ก่อให้เกิดประโยชน์อะไรบ้าง และก็ในด้านใดได้อย่างชัดเจน
- ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นได้มีการนำไปทำการต่อยอดหรือการขยายผลได้ต่อไปหรือไม่

การตอบคำถามในประเด็นดังกล่าวนี้ก็จะช่วยทำให้ได้ทราบว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ต้นแบบและภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกนั้น มีความจำเป็นที่เหมือนหรือว่าแตกต่างกันและก็แตกต่างกันอยู่ในระดับใด

ค. ความเป็นไปได้

ความเป็นไปได้ หรือ **เป็นไปได้** (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 753) คือ อาจ ตรงกับ ภาษาอังกฤษคำว่า **possible** (Hornby, A.S., 1999: 900) แปลว่า that can be done

ดังนั้น ความเป็นไปได้ในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่นก็คือ การได้พิจารณาว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ให้ความสนใจนั้น มีคุณลักษณะหรือตัวบ่งชี้อะไรบ้างที่มีความเกี่ยวข้องกับความเป็นไปได้หรืออาจที่จะเป็นไปได้และอีกทั้งอยู่ในระดับที่มากน้อยแค่ไหน โดยที่อาจจะเริ่มต้นจากการตั้งคำถามเพื่อการแสวงหาคำตอบ ได้แก่

- ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นยังสามารถที่จะหาได้ง่ายหรือไม่ภายในท้องถิ่น
- ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีความเป็นไปได้หรือไม่ในการผลิต/สร้างขึ้นมาเองได้อย่าง

มั่นใจ

- ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นยังคงได้อยู่ในความต้องการของบุคคลเป้าหมายและชุมชนอีกต่อไปหรือไม่

การตอบคำถามในประเด็นดังกล่าวนี้ก็จะช่วยทำให้ได้ทราบว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ต้นแบบและภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกนั้น มีความเป็นไปได้ที่เหมือนหรือว่าแตกต่างกัน และก็อยู่ในระดับใด

ง. ความเหมาะสม

เหมาะสม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1346) คือ สมควร, ควรแก่กรณี ตรงกับ ภาษาอังกฤษคำว่า **appropriate** (Hornby, A.S., 1999: 49) แปลว่า suitable, acceptable or correct in the circumstances

ดังนั้น ความเหมาะสมของภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ การได้พิจารณาว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ให้ความสนใจนั้น มีคุณลักษณะหรือตัวบ่งชี้อะไรบ้างที่เกี่ยวข้องกับความเหมาะสมหรือการได้รับการยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องและอีกทั้งอยู่ในระดับที่มากน้อยเพียงใด โดยที่อาจจะเริ่มต้นจากการตั้งคำถามเพื่อการแสวงหาคำตอบ ได้แก่

- การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ได้ทำให้มีสารออกฤทธิ์ที่เป็นพิษหรือว่าเป็นอันตรายต่อมนุษย์และสัตว์เลี้ยงหรือไม่

- การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นได้ทำให้มีสารออกฤทธิ์ที่เป็นพิษหรือก่อให้เกิดอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมที่อยู่โดยรอบตัวหรือไม่

- การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นได้ทำให้มีสารออกฤทธิ์หรือว่าได้ก่อให้เกิดเป็นมลภาวะหรือว่ามีพิษตกค้างที่เป็นอันตรายต่อทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ หรืออากาศ หรือไม่

การตอบคำถามในประเด็นดังกล่าวนี้ก็จะช่วยทำให้ได้ทราบว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบและภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกลักษณะ มีความเป็นไปได้ที่เหมือนหรือแตกต่างกัน และที่อยู่ในระดับใด

(3) ผลจากการเปรียบเทียบ

ผลจากการเปรียบเทียบ (Result from the Compared) คือ สิ่งที่ได้ค้นพบหลังจากที่ได้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกไปทำการเปรียบเทียบกับภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบในภาพโดยรวม ในแต่ละคุณลักษณะ และ/หรือเฉพาะคุณลักษณะที่ได้ให้ความสนใจ ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วก็มักที่จะได้มีการเปรียบเทียบใน 4 ประเด็น ได้แก่ ความจำเป็น ความสำคัญ ความเป็นไปได้ และ/หรือความเหมาะสม โดยที่ผลที่ได้รับทราบอย่างชัดเจนจากการเปรียบเทียบก็สามารถที่จะจำแนกเป็นข้อค้นพบได้ใน 3 ลักษณะคือ

ก. ความเหมือน

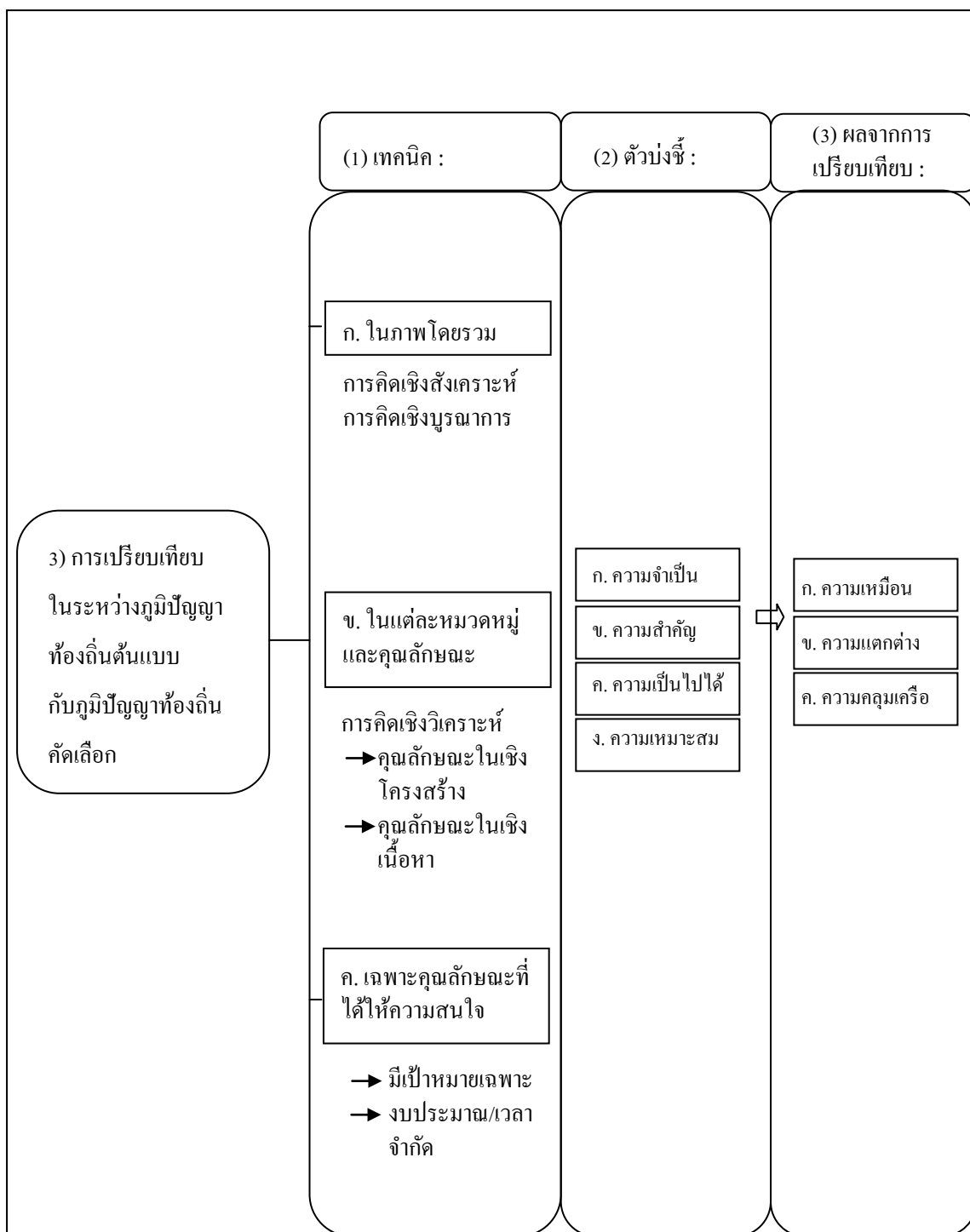
ความเหมือน (Similar to) คือ ภาพปรากฏและ/หรือคุณลักษณะที่ได้รับทราบหรือผลต่างจากการได้เปรียบเทียบในระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกลักษณะกับภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบนั้น ได้บ่งบอกออกมาว่าเป็นอย่างเดียวกัน หรือไม่แตกต่างกัน จึงเป็นภาพปรากฏและ/หรือคุณลักษณะที่ควรจะได้มีการคงสภาพเช่นนั้นไว้ และ/หรืออาจจะมีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม

ข. ความแตกต่าง

ความแตกต่าง (Different) คือ ภาพปรากฏและ/หรือคุณลักษณะที่ได้รับทราบหรือผลต่างจากการได้เปรียบเทียบในระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกลักษณะกับภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบนั้น ได้บ่งบอกออกมาว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่เหมือนกัน จึงเป็นภาพปรากฏและ/หรือคุณลักษณะที่ควรจะได้มีการปรับปรุงแก้ไข หรือเปลี่ยนแปลงให้อยู่ในสภาพการณ์ที่ดีขึ้นกว่าเดิม และ/หรือในสภาพการณ์เช่นเดียวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ

ค. ความคลุมเครือ

ความคลุมเครือ (Unclearify) คือ ภาพปรากฏและ/หรือคุณลักษณะที่ได้รับทราบหรือผลต่างเกิดจากการได้เปรียบเทียบในระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกกับภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบนั้น ยังไม่สามารถที่จะบ่งบอกออกมาได้อย่างชัดเจนว่ามีความเหมือนหรือว่ามีความแตกต่างกัน ซึ่งก็อาจจะเนื่องจากว่าข้อมูลที่มีอยู่นั้นยังขาดความชัดเจน จึงควรที่จะได้มีการแสวงหาข้อมูลหรือได้ทำการพิสูจน์และตรวจสอบต่อไป

ภาพที่ 15 การเปรียบเทียบในระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบกับภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือก

4) การสร้างเสริมคุณลักษณะให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือก

การสร้างเสริมคุณลักษณะให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือก (Enhancing the Characteristic of SLW) คือ การคัดแปลงหรือปรับเปลี่ยนคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกให้มีคุณลักษณะและ/หรือภาพปรากฏในลักษณะเช่นเดียวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ หรือว่าอยู่ในสภาพการณ์ที่ดีกว่าหรือว่ามีความเหมาะสมได้มากกว่าเดิม ซึ่งผลที่ได้รับทราบจากการวิเคราะห์และการเปรียบเทียบก็จะทำให้ได้ทราบถึงความเหมือนและความแตกต่างในระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบกับภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกได้อย่างละเอียด มีความถูกต้องและชัดเจน ซึ่งก็จะช่วยทำให้ผู้สร้างสรรค์ได้มีความรู้และความเข้าใจได้ดียิ่งขึ้นและก็จะช่วยทำให้ง่ายต่อการตัดสินใจได้ว่าควรที่จะเลือกใช้รูปแบบ วิธีการและเทคนิคอะไรในการใช้ปรับเปลี่ยนและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือก จึงจะมีความถูกต้องและเหมาะสมกับการทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกได้เปลี่ยนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบซึ่งก็มีคุณลักษณะที่มีความเป็นสากลได้อย่างมั่นใจต่อไป โดยที่รูปแบบวิธีการและเทคนิคที่นิยมได้มีการนำมาใช้ในการสร้างเสริมคุณลักษณะให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกดังแสดงในภาพที่ 16 มีรายละเอียด คือ

(1) รูปแบบที่ใช้ในการสร้างเสริมคุณลักษณะ

รูปแบบที่ใช้ในการสร้างเสริมคุณลักษณะให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกได้เปลี่ยนไปเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ (Form for Enhancing the Characteristic of SLW to ILW) คือ แบบแผนที่ได้มีการนำมาใช้ในการปรับเปลี่ยนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกให้ได้มีภาพปรากฏและ/หรือคุณลักษณะเช่นเดียวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบหรือว่าดีกว่า ซึ่งก็คือการมีคุณลักษณะที่มีความเป็นสากล โดยที่รูปแบบที่สามารถจะนำมาใช้ในการสร้างเสริมคุณลักษณะ และ/หรือการพัฒนาให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกได้กลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบหรือภูมิปัญญาสากลนั้นก็มิได้ใน 2 ลักษณะคือ

ก. รูปแบบของการปรับเปลี่ยนที่มีความชัดเจน

รูปแบบของการปรับเปลี่ยนที่มีความชัดเจน (Form of Modified with Clarify) คือ แบบแผนที่ใช้เพื่อการสร้างเสริมคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกให้ได้เปลี่ยนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบหรือภูมิปัญญาสากลนั้นมีลักษณะที่ชัดเจนและเข้าใจได้โดยง่าย ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วก็มักจะต้องใช้หลักการและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการดำเนินการ อาทิเช่น หลังจากการค้นคว้าหาความรู้ในเรื่องวิธีการและเทคนิคในการปรับเปลี่ยนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่ได้ให้ความสนใจให้เปลี่ยนไปเป็นภูมิปัญญาสากลโดยสามารถที่จะยืนยันได้จากการตรวจเอกสาร

งานวิจัยและ/หรือผลงานที่ผู้อื่นได้เคยทำมาแล้วและประสบความสำเร็จ ก็ควรได้มีการนำเอาหลักการวิธีการและเทคนิคดังกล่าวนั้นมาใช้ประโยชน์ในลักษณะของการเลียนแบบหรือว่าการปรับแต่งและประยุกต์ใช้ให้ได้เหมาะสมกับบริบทและสภาพการณ์ตามที่เป็นจริง

ข. รูปแบบของการปรับเปลี่ยนที่ยังไม่มีความชัดเจน

รูปแบบของการปรับเปลี่ยนที่ยังไม่มีความชัดเจน (Form of Modified with Unclearify) คือ แบบแผนที่จะนำมาใช้ในการปรับเปลี่ยนให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกได้เป็น เช่นเดียวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบและ/หรือภูมิปัญญาสากลนั้นยังไม่มีรูปแบบที่แน่นอนในการดำเนินการ โดยอาจเนื่องเพราะว่ายังคงเป็นเรื่องหรือสิ่งที่ยังใหม่อยู่ หรือว่ามีความจำเป็นที่จะต้องได้มีการปรับประยุกต์ตามเหตุการณ์ สถานการณ์และ/หรือช่วงเวลาในแต่ละพื้นที่หรือบุคคลเป้าหมาย จึงจะประสบความสำเร็จ และ/หรือเนื่องเพราะว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบและ/หรือภูมิปัญญาสากลดังกล่าวนั้นก็มีความเฉพาะหรือว่ามีความหลากหลายสูงมากและ/หรือว่าแปรเปลี่ยนได้โดยง่าย

(2) วิธีการที่ใช้ในการสร้างเสริมคุณลักษณะ

วิธีการที่ใช้ในการสร้างเสริมคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกให้เปลี่ยนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ (Method for Enhancing the Characteristic of SLW to ILW) คือ ขั้นตอนการปฏิบัติในการสร้างเสริมคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกให้เปลี่ยนไปเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ ซึ่งก็ควรที่จะได้มีลำดับในการปฏิบัติที่มีความชัดเจนเพื่อให้ง่ายต่อการดำเนินการ การตรวจสอบในรายละเอียด การนิเทศและการประเมินผล โดยที่วิธีการที่นิยมใช้มากในการสร้างเสริมคุณลักษณะของปัจจัยเริ่มต้นมี 2 ลักษณะคือ

ก. วิธีการปฏิบัติที่ตรงตามมาตรฐานวิชาการ

วิธีการปฏิบัติที่ตรงตามมาตรฐานวิชาการ (Method in Sciences) คือ วิธีการปฏิบัติเพื่อการสร้างเสริมคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกให้เปลี่ยนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบได้อยู่ภายใต้ข้อกำหนดตามหลักการและวิธีการทางวิทยาศาสตร์และ/หรือมีทฤษฎี ระบบคิดและเหตุผลที่มีความชัดเจนให้การรับรองในการได้ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ อาทิเช่น วิธีการในการปฏิบัติที่ได้ใช้ในการสร้างเสริมคุณลักษณะหรือการพัฒนาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกให้กลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบซึ่งมีคุณลักษณะของการเป็นภูมิปัญญาสากลในด้านของสมุนไพรร ก็ได้แก่การปฏิบัติใน 3 ขั้นตอน คือ (1) การสร้างมาตรฐานรับรองหรือการกำหนดถึง

ความถูกต้องที่สามารถจะใช้เป็นเกณฑ์เทียบกำหนดหรือถือเอาเป็นเกณฑ์ที่ให้การรับรองได้ โดยทั่วไป ตัวอย่างเช่น การได้ใช้ GAP^{28/} กำกับ ในขั้นตอนการผลิตขมิ้นชัน (2) การประกันคุณภาพ หรือการรับรองว่าจะเป็นอย่างนั้นได้อย่างมั่นใจหากว่าได้มีการปฏิบัติตามมาตรฐานที่กำหนดไว้อย่างเคร่งครัด ตัวอย่างเช่น การปฏิบัติตามหลักการของ GMP^{29/} หรือ HACCP^{30/} ในการผลิตขมิ้นชันผงที่บรรจุในแคปซูล ซึ่งก็จะได้มาจากการนำขมิ้นชันจากแปลงปลูกที่มีเครื่องหมาย GAP ให้การรับรอง นำมาแปรรูปเป็นผงขมิ้นชันตามมาตรฐานที่กำหนด และ (3) การรับรองคุณภาพในเรื่องผลสัมฤทธิ์ หรือการยืนยันได้ว่ายอมที่จะเป็นอย่างนั้นได้จริงทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ตัวอย่างเช่น ขมิ้นชันผงที่บรรจุแคปซูลนั้นสามารถที่จะรับประกันได้ว่าหลังจากที่ได้รับประทานครบตามปริมาณและระยะเวลาที่กำหนดแล้ว ก็ยอมที่จะช่วยรักษาแผลในกระเพาะอาหารให้กับผู้บริโภคได้อย่างมีประสิทธิภาพตรงตามที่ระบุไว้ในฉลากสินค้าได้อย่างมั่นใจ เป็นต้น

ข. วิธีการปฏิบัติที่ตรงตามสมัยนิยม

วิธีการปฏิบัติที่ตรงตามสมัยนิยม (Method in Socialists) คือ ขั้นตอนการปฏิบัติในการสร้างเสริมคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกให้เปลี่ยนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบที่สอดคล้องหรือตรงตามความต้องการของกระแสสังคม หรือตามยุคสมัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งตามความต้องการของผู้ใช้ ซึ่งเป็นผู้นำในสังคมหรือในชุมชน ดังนั้น วิธีการปฏิบัติที่ตรงตามสมัยนิยมจึงต้องคำนึงถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักการหรือแนวคิดทางด้านจิตวิทยาเป็นสำคัญ ซึ่งได้แก่รายละเอียดเกี่ยวกับความต้องการ แรงจูงใจและการยอมรับ ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วก็มักที่จะเป็นลักษณะของการเลียนแบบในวิธีการปฏิบัติของประเทศที่เป็นผู้นำในด้านนั้นๆ หรือว่าได้รับการยอมรับว่าเป็นต้นแบบ

^{28/} GAP (Good Agricultural Practice) หรือ เกษตรที่ดีที่เหมาะสม คือ หลักการปฏิบัติในเรื่องการปลูกและการดูแลรักษาอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้ผลการเกษตรมีคุณภาพดีตรงตามมาตรฐานกำหนด โดยต้องได้มีองค์ประกอบที่ดีในด้านการบริหารจัดการปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเกษตรครบทั้ง 8 ประการคือ 1. แหล่งน้ำ 2. พื้นที่ปลูก 3. การใช้วัตถุดิบตรงทางการเกษตร 4. ผลผลิตที่ตรงตามพันธุ์ 5. การจัดการเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดี 6. การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว 7. ผลผลิตที่ปลอดจากศัตรูพืช และ 8. การบันทึกข้อมูล

^{29/} GMP (Good Manufacturing Practice) หรือ การปฏิบัติที่ดีที่เหมาะสม คือ การได้ใช้วิธีการและเทคนิคในการปฏิบัติที่ถูกต้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผลผลิตจากกระบวนการผลิตมีคุณสมบัติและมีความสม่ำเสมอตรงตามมาตรฐานที่กำหนดได้อย่างมั่นใจ

^{30/} HACCP (Hazard Analysis Critical Control Point) หรือ ระบบการจัดการคุณธรรมในด้านความปลอดภัย คือ การควบคุมกระบวนการผลิตให้ได้อาหารที่ปราศจากอันตรายจากเชื้อจุลินทรีย์ สารเคมีและสิ่งแปลกปลอมต่างๆ ซึ่งถือเป็นมาตรฐานสากลที่มีการบังคับใช้ในการดำเนินธุรกิจด้านอุตสาหกรรมอาหารระหว่างประเทศ โดยประกอบด้วย 7 องค์ประกอบคือ (1) มีการได้ดำเนินการวิเคราะห์ (2) การหาจุดวิกฤตที่ต้องทำการควบคุม (3) การกำหนดค่าวิกฤต (4) การกำหนดระบบเพื่อติดตามและควบคุมจุดวิกฤต (5) การกำหนดวิธีการแก้ไขเมื่อตรวจพบว่าส่วนใดมีจุดวิกฤต (6) การกำหนดวิธีการทวนสอบเพื่อยืนยันถึงประสิทธิภาพของระบบ HACCP และ (7) การกำหนดวิธีการจัดเก็บเอกสารที่เกี่ยวข้อง

(3) เทคนิคที่ใช้ในการสร้างเสริมคุณลักษณะ

เทคนิคที่ใช้ในการสร้างเสริมคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกให้เปลี่ยนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ (Technique for Enhancing the Characteristic of SLW to ILW) คือ กลวิธีที่ใช้ในการสร้างเสริมคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกให้ได้เปลี่ยนไปเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ โดยที่เทคนิคที่นิยมใช้ในการสร้างเสริมคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกให้เปลี่ยนไปเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ ได้แก่

ก. การปรับเปลี่ยนโครงสร้างของภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือก

การปรับเปลี่ยนโครงสร้างของภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกให้ได้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ (Change the Structure of SLW to ILW) คือ การดัดแปลงหรือปรับเปลี่ยนคุณลักษณะในเชิงโครงสร้างของภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือก เพื่อให้ได้มีโครงสร้างในลักษณะเช่นเดียวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบหรือว่ามีคุณลักษณะในเชิงโครงสร้างที่ดีกว่า โดยที่ในปัจจุบันก็สามารถที่จะดำเนินการได้ใน 2 ลักษณะคือ

- การปรับเปลี่ยนในด้านองค์ประกอบของภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือก (Change the Composition of SLW) คือ การปรับเปลี่ยนจำนวนชนิดและ/หรือขนาดของหน่วยย่อยที่เป็นองค์ประกอบของภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือก เพื่อให้ได้มีภาพปรากฏและ/หรือคุณลักษณะดังเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบหรือว่าให้อยู่ในสภาพการณ์ที่ดีกว่า

- การปรับเปลี่ยนในด้านตำแหน่ง/ลำดับของหน่วยย่อยในภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือก (Change the Position/Sequence of Small Unit of SLW) คือ การปรับเปลี่ยนตำแหน่งและ/หรือลำดับในการจัดเรียงของหน่วยย่อยที่เป็นองค์ประกอบของภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือก เพื่อให้ได้มีภาพปรากฏและ/หรือคุณลักษณะดังเช่นภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ หรือว่าให้อยู่ในสภาพการณ์ที่ดีกว่า

ข. การปรับเปลี่ยนเนื้อหา/รายละเอียดของภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือก

การปรับเปลี่ยนเนื้อหา/รายละเอียดของภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกให้กลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ (Change the Content of SLW to ILW) คือ การดัดแปลงหรือปรับเปลี่ยนเนื้อหา/รายละเอียดของภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกเพื่อให้ได้มีความหมายหรือคุณลักษณะเช่นเดียวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบและ/หรืออยู่ในสภาพการณ์ที่ดีกว่า โดยสามารถที่จะดำเนินการได้ใน 2 ลักษณะคือ

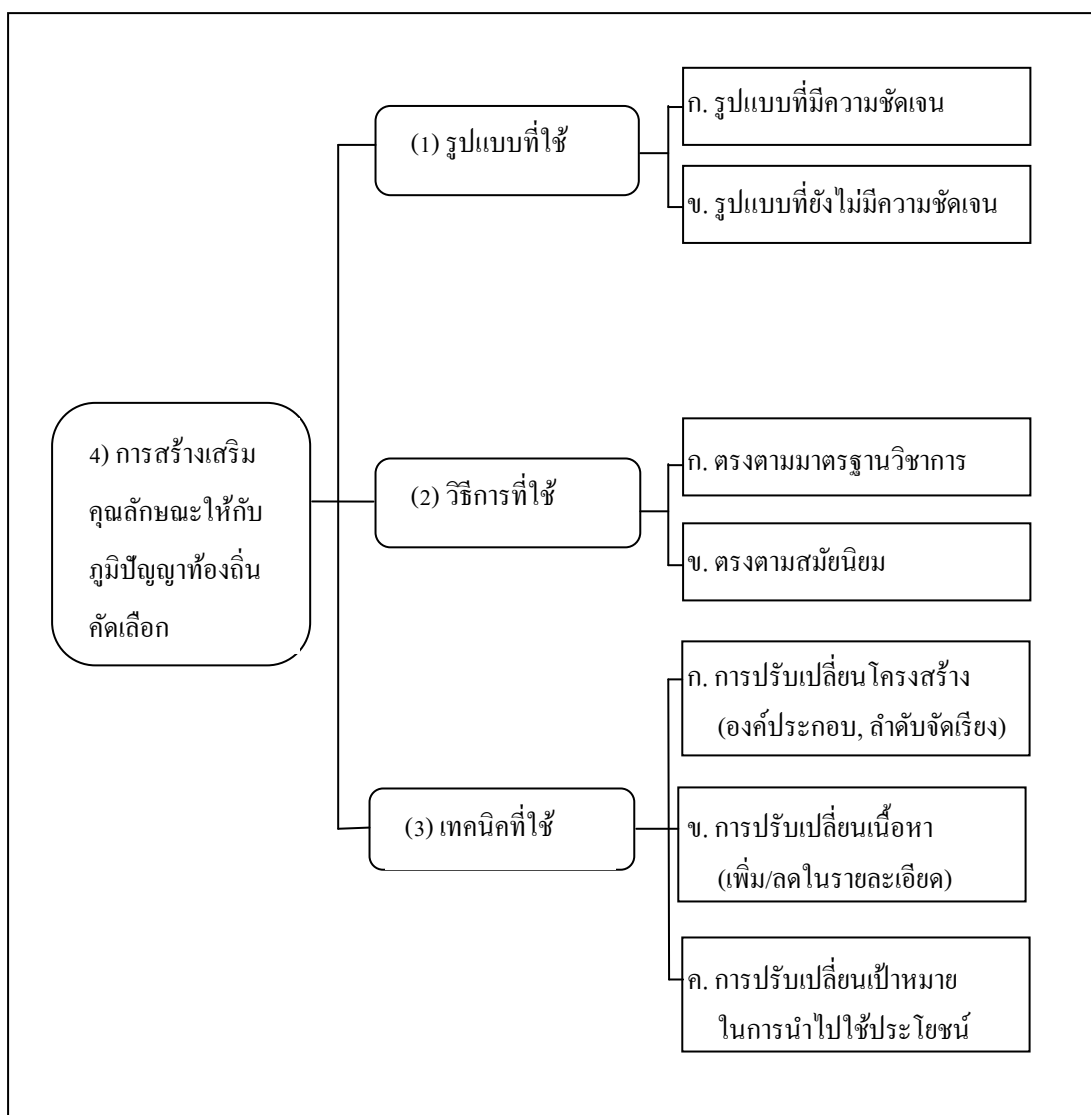
- การเพิ่มบางคุณลักษณะให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือก (Increase the some Characteristic of SLW) คือ การเพิ่มคุณลักษณะบางประการของภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือก เพื่อให้ได้มีคุณลักษณะเช่นเดียวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบและ/หรือว่ามีคุณลักษณะในประเด็นที่ให้ความสนใจได้ดีกว่า

- การลดบางคุณลักษณะในภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือก (Decrease the some Characteristic of SLW) คือ การลดหรือตัดออกในคุณลักษณะบางประการของภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือก เพื่อให้ได้มีคุณลักษณะเช่นเดียวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบและ/หรือมีคุณลักษณะที่ดีกว่าในประเด็นที่ได้ให้ความสนใจ

ค. การปรับเปลี่ยนเป้าหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกในการนำไปใช้ประโยชน์

การปรับเปลี่ยนเป้าหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกในการนำไปใช้ประโยชน์ (Change the Target in Using the SLW) คือ การสร้างเสริมคุณลักษณะให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกโดยการได้ปรับเปลี่ยนเป้าหมายในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นค่านั้นไปใช้ประโยชน์ในลักษณะที่มีความแตกต่างไปจากเดิม ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วก็มักที่จะเป็นลักษณะของการคิดนอกกรอบ^{31/} เพื่อที่สามารถจะก่อให้เกิดประโยชน์ได้มากยิ่งขึ้นหรือว่ามีความแตกต่างไปจากเดิม

^{31/} การคิดนอกกรอบ (think out the box) คือ ลักษณะของการคิดที่ทำให้ได้เป็นความหมายหรือคำตอบที่แตกต่างไปจากปกติโดยทั่วไป

ภาพที่ 16 การสร้างเสริมคุณลักษณะให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือก

5) การสร้างความเชื่อมั่นให้กับภูมิปัญญาใหม่

การสร้างความเชื่อมั่นให้กับภูมิปัญญาใหม่ (Enhancing the Trustable of New Wisdom) คือ การสร้างการยอมรับในภาพปรากฏและ/หรือคุณลักษณะของภูมิปัญญาใหม่ที่เกิดจากการดัดแปลง/ปรับเปลี่ยนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกให้ได้กลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบและ/หรือได้มีคุณลักษณะและภาพปรากฏที่ดีกว่า จึงเป็นลักษณะของการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน เพื่อให้ได้ทราบถึงภาพรวมของประสิทธิภาพและ/หรือประสิทธิผลจากการที่ได้นำภูมิปัญญาใหม่ที่ได้ให้ความสนใจนี้ไปใช้ประโยชน์จนทำให้เกิดความมั่นใจได้ว่าภูมิปัญญาใหม่นี้มีความคุ้มค่าได้จริงหรือไม่ โดยการพิจารณาได้จาก (1) ศักยภาพ ความพร้อมและ/หรือความสามารถของภูมิปัญญาใหม่ในการเข้าสู่ระบบการจัดทำเป็นมาตรฐาน ตั้งแต่ในเรื่องของปัจจัยการผลิต วิธีการหรือกระบวนการผลิต รวมถึงผลิตผลหรือผลิตภัณฑ์ (2) ศักยภาพ ความพร้อมและ/หรือความสามารถของภูมิปัญญาใหม่ในการเข้าสู่ระบบการประกันคุณภาพ และ (3) ศักยภาพ ความพร้อมและ/หรือความสามารถของภูมิปัญญาใหม่ในการเข้าสู่ระบบการรับรองคุณภาพ

การสร้างความเชื่อมั่นในเรื่องคุณค่าของภูมิปัญญาใหม่ จึงเป็นการพิสูจน์และยืนยันได้ถึงระดับคุณค่าและการมีประโยชน์ของภูมิปัญญาใหม่ ซึ่งก็จะเป็นขั้นตอนในการทำความเข้าใจกับภูมิปัญญาใหม่ได้อย่างลึกซึ้ง โดยทำการศึกษาเพื่อให้อุ่นใจได้ว่าควรที่จะให้คุณค่ากับภูมิปัญญาใหม่นี้ในระดับใดหรือเหมาะสมกับสถานการณ์ไหนหรือในช่วงระยะเวลาใดได้มากน้อยกว่ากัน โดยใช้การพิจารณาจากภาพปรากฏและ/หรือคุณลักษณะของภูมิปัญญาใหม่นี้ว่ามีประโยชน์ ในลักษณะของความจำเป็น ความสำคัญ ความเป็นไปได้และ/หรือความเหมาะสม หรือว่ามีจุดเด่นหรือจุดด้อยอะไรบ้าง เมื่อได้ทำการพิจารณาโดยใช้หลักการในเชิงวิชาการและ/หรือสมัยนิยม โดยการเปรียบเทียบกับเกณฑ์และมาตรฐานที่มีความน่าเชื่อถือ โดยที่ในการพิสูจน์และยืนยันถึงระดับคุณค่าหรือการสร้างความเชื่อมั่นให้กับภูมิปัญญาใหม่นี้ก็ย่อมจำเป็นที่จะต้องได้ดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนและเป็นระบบเช่นกัน โดยที่การจะสร้างความเชื่อมั่นให้กับภูมิปัญญาใหม่ได้อย่างแท้จริงนั้น ดังแสดงในภาพที่ 17 มีรายละเอียดได้ใน 3 ระดับอย่างต่อเนื่อง ดังนี้คือ

(1) การสร้างเป็นมาตรฐาน

การสร้างภูมิปัญญาใหม่ให้มีความเป็นมาตรฐาน (Create the New Wisdom to the Standard) คือ การทำให้ภูมิปัญญาใหม่นี้ได้มีภาพปรากฏและ/หรือคุณลักษณะที่คงเส้นคงวา เพื่อการสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ใช้หรือบุคคลเป้าหมายได้เป็นอย่างดี โดยการได้พิจารณาจากศักยภาพความพร้อมและ/หรือความสามารถในการก่อให้เกิดประโยชน์ของภูมิปัญญาใหม่ในเรื่องการเข้าสู่

ระบบการจัดทำเป็นมาตรฐาน ตั้งแต่การใช้ปัจจัยการผลิต วิธีการหรือกระบวนการผลิต และผลิตผล หรือผลิตภัณฑ์ที่ได้เกิดขึ้น โดยการได้พิจารณาในรายละเอียดภายใต้เงื่อนไขหรือเหตุการณ์หรือว่า สถานการณ์ในช่วงระยะเวลาที่ต้องการจะได้มีการนำภูมิปัญญาใหม่นี้ไปใช้ประโยชน์ เพื่อให้เกิด ความมั่นใจได้ว่าสามารถที่จะใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาใหม่นี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพจริง การ สร้างเป็นมาตรฐานก็จะช่วยให้การควบคุมคุณภาพของปัจจัยการผลิต วิธีการหรือขั้นตอนการผลิต รวมถึงผลิตผลหรือผลิตภัณฑ์ได้นั้นเป็นไปตามที่ได้กำหนดหรือว่าตรงตามมาตรฐานที่ควรจะเป็น และก็จะช่วยให้ได้มีความน่าเชื่อถือในทุกขั้นตอนของกระบวนการผลิตและ/หรือกระบวนการใน การนำภูมิปัญญาใหม่นี้ไปใช้ประโยชน์ ซึ่งก็ย่อมแน่นอนว่าจะต้องได้มีการทบทวนเพื่อการช่วย ยืนยันหรือประเมินผลความถูกต้องในเชิงวิชาการหรือความนิยมของกระแสสังคมหรือก็คือคุณค่า ของภูมิปัญญาใหม่ภายในระยะเวลาที่เหมาะสมอย่างต่อเนื่องเป็นระยะ นั่นเอง เพื่อให้มีความมั่นใจ ได้ถึงคุณลักษณะและ/หรือคุณสมบัติของภูมิปัญญาใหม่ ซึ่งก็จะได้รับการยอมรับถึงมาตรฐานอีกทั้ง ควรที่จะได้มีการกำหนดเป็น โลโก้หรือตราสัญลักษณ์ที่แสดงได้ถึงความเชื่อมั่นในมาตรฐาน ดังกล่าว อาทิเช่น การสนับสนุนให้ใช้สารสกัดจากสะเดาในการกำจัดศัตรูพืชที่จะต้องได้มีการ กำหนดมาตรฐานของปัจจัยการผลิต ได้แก่ คุณสมบัติของสารตั้งต้น มาตรฐานของวิธีการและ ขั้นตอนในการผลิตซึ่งได้แก่สัดส่วนของส่วนผสมที่ใช้ จำนวนวันในการหมัก วิธีการกรอง ภาชนะ บรรจุ และมาตรฐานของผลิตผลหรือผลิตภัณฑ์ซึ่งได้แก่สัดส่วนความเข้มข้นของสารออกฤทธิ์ ปริมาณที่ควรใช้ อายุการใช้งาน ช่วงเวลาและความถี่ในการใช้งาน เป็นต้น ดังนั้น "มาตรฐาน" จึง เป็นลักษณะของการสร้างความเชื่อมั่นให้กับภูมิปัญญาใหม่นี้ได้อย่างชัดเจน หลังจากที่ได้ ดำเนินการตัดแปลงจากภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือกและ/หรือการได้สร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ นั่นเอง

(2) การใช้ระบบการประกันคุณภาพ

การใช้ระบบการประกันคุณภาพในการสร้างความเชื่อมั่นให้กับภูมิปัญญาใหม่ (Using the Assuring System to Trust in the New Wisdom) คือ การได้จัดสร้างระบบปฏิบัติการที่จะ ช่วยทำให้มั่นใจได้ว่าภูมิปัญญาใหม่นี้ได้มีประสิทธิผลและเกิดประสิทธิภาพตรงตามเป้าหมายที่ ต้องการได้อย่างมั่นใจ โดยการได้พิจารณาจากศักยภาพ ความพร้อมและ/หรือความสามารถในการ ก่อให้เกิดเป็นประโยชน์ของภูมิปัญญาใหม่ในการได้เข้าสู่ระบบการประกันคุณภาพ โดยการที่ นักพัฒนาจะต้องได้มีการพิจารณาทั้ง (1) ในองค์รวม คือภาพโดยรวมของขั้นตอนที่เกิดขึ้นอย่าง ต่อเนื่องจากการมีมาตรฐานของปัจจัยการผลิต (input) กระบวนการผลิต (process) และ/หรือผลิตผล (output) ที่ได้ รวมถึงการได้ทำการตรวจสอบแบบย้อนกลับ (feedback) เพื่อให้มั่นใจได้ว่าภูมิปัญญา ใหม่จะสามารถที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างสมบูรณ์

ครบถ้วนจากผลที่ได้รับทราบจากระบบการประเมินจากภายใน^{32/} และระบบการประเมินจากภายนอก^{33/} และ (2) การมีมาตรฐานในแต่ละขั้นตอนหรือในแต่ละส่วนย่อยของกระบวนการในการผลิตและ/หรือในการนำภูมิปัญญาใหม่ไปใช้ประโยชน์จนกระทั่งทำให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่ต้องการได้อย่างมั่นใจ โดยที่ระบบการประกันคุณภาพที่คตินั้นก็ควรที่จะต้องได้มีการกำหนดเป็น "เครื่องหมายการค้า" และ/หรือสิทธิบัตรเพื่อที่จะได้ใช้เป็นตัวบ่งบอกและยืนยันได้ว่าภูมิปัญญาใหม่นั้นได้ผ่านการประกันคุณภาพเรียบร้อยแล้ว อาทิเช่น การได้เป็นสารสกัดจากสะเดาที่ในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการผลิตนั้นมีมาตรฐานตรงตามที่กำหนด ตั้งแต่การคัดเลือกปัจจัยการผลิต ขั้นตอนและวิธีการในการผลิต ซึ่งก็ย่อมที่จะทำให้มั่นใจได้ว่าผลิตผลหรือผลิตภัณฑ์ที่ได้นั้นมีมาตรฐานตรงตามที่กำหนดไว้ได้อย่างแน่นอน ดังนั้น การประกันคุณภาพจึงเปรียบเสมือนกับ “คำหับ” หรือ “สูตรสำเร็จรูป” ที่หากว่าผู้ผลิตได้มีการนำสิ่งที่มีมาตรฐานมาดำเนินการผ่านกระบวนการดังกล่าวนี้แล้ว ก็ย่อมที่จะทำให้มั่นใจได้ว่าจะได้เป็นผลิตภัณฑ์ออกมาตรงตามมาตรฐานคุณภาพตามที่กำหนดไว้ได้อย่างมั่นใจ

(3) การใช้ระบบการรับรองคุณภาพ

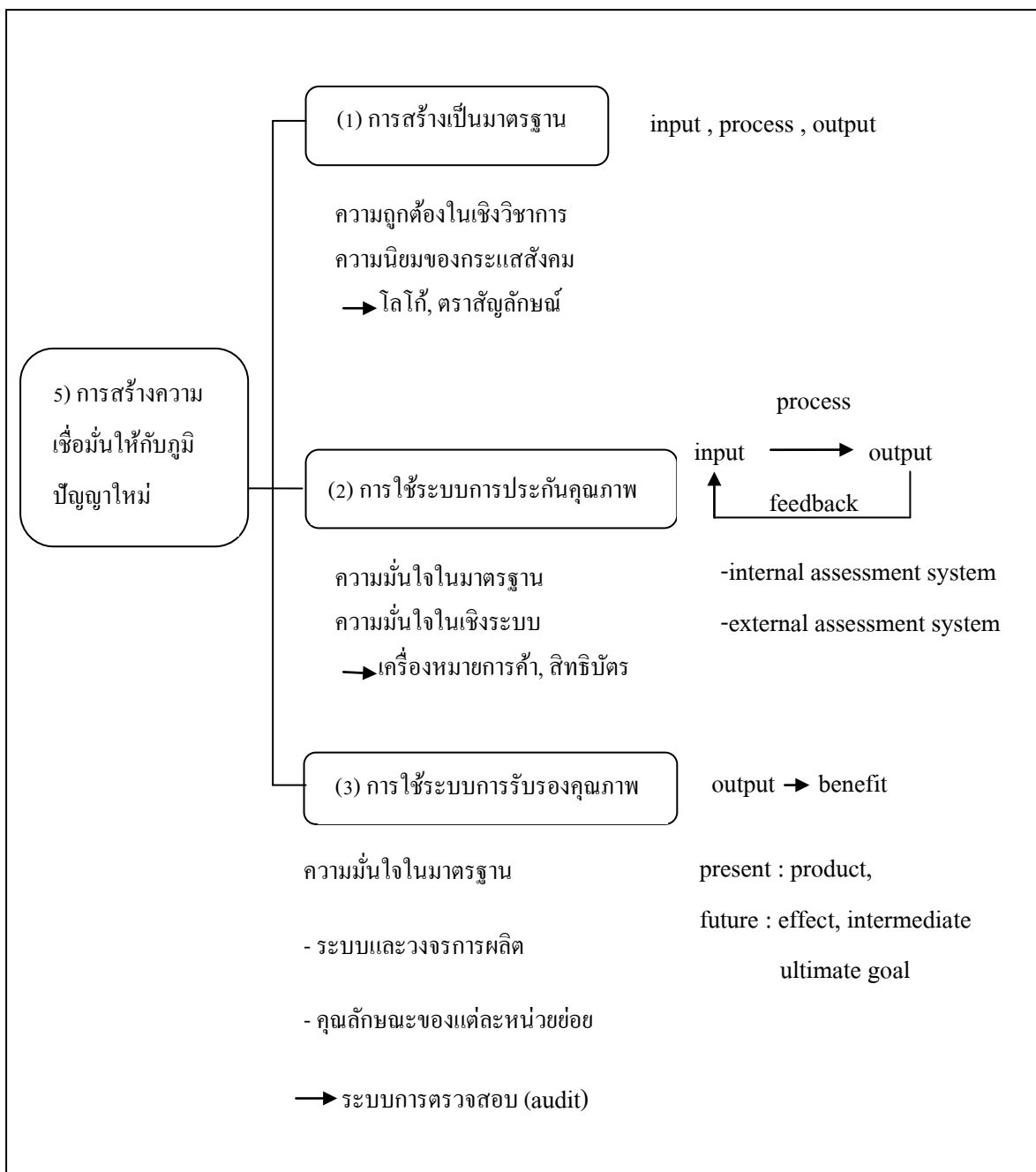
การใช้ระบบการรับรองคุณภาพเพื่อการสร้างความเชื่อมั่นให้กับภูมิปัญญาใหม่ (Using the Accredited System to Trust in the New Wisdom) คือ การสร้างความมั่นใจให้กับผู้ใช้และผู้ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาใหม่ว่าภูมิปัญญาใหม่นี้ย่อมที่จะทำให้ได้เป็นผลลัพธ์และผลได้ตามมา (outcomes) ดังเช่นนั้นจริงได้อย่างมั่นใจ โดยการได้พิจารณาและตรวจสอบจากศักยภาพความพร้อมและ/หรือความสามารถของภูมิปัญญาใหม่ในการได้เข้าสู่ระบบการรับรองคุณภาพ ซึ่งก็จะเป็นขั้นตอนสูงสุดที่จะช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ใช้หรือบุคคลเป้าหมายและ/หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาใหม่นี้ ว่าระบบและวงจรการผลิตรวมถึงองค์ประกอบของในแต่ละหน่วยย่อยที่ใช้ในการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาใหม่นี้มีมาตรฐานตามที่กำหนดอย่างเคร่งครัดและก็ได้ส่งผลทำให้กระบวนการผลิตนี้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีความแม่นยำ (accuracy) และก็มีความเที่ยง (reliability) ซึ่งก็ย่อมที่จะทำให้เป้าหมายที่เกิดขึ้นนั้นเป็นไปได้อย่างจริงโดยมีความตรง (validity) ซึ่งก็ก็จะยังทำให้มีความมั่นใจได้ว่าภูมิปัญญาใหม่ดังกล่าวนี้มีคุณค่าได้อย่างแท้จริง โดยที่การรับรองคุณภาพ (accreditation) จะเป็นตัวบ่งบอกได้ถึงคุณภาพที่เกิดจากการนำภูมิปัญญาใหม่นี้ไปใช้

^{32/} ระบบการประเมินจากภายใน (internal assessment system) คือ การประเมินผลระบบการผลิตภายใต้มุมมองของคนในหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยตรงกับการผลิต อาทิเช่น ระบบการประเมินตนเอง (SAR หรือ Self Assessment Report)

^{33/} ระบบการประเมินจากภายนอก (external assessment system) คือ การประเมินผลระบบการผลิตภายใต้มุมมองของคนนอกหรือผู้ที่มิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิต อาทิเช่น พ่อค้าคนกลาง และผู้บริโภค

ประโยชน์ได้อย่างมั่นใจได้อย่างแท้จริงในผลได้ที่เกิดขึ้น (outcomes) ทั้งในปัจจุบัน (impact) คือ ผลิตภัณฑ์ (product) และในอนาคตได้แก่ ผลกระทบ (effect) และสิ่งที่เกิดขึ้นจากการมีการผลิตเกิดขึ้นแล้วในระยาะหนึ่ง (intermediate) กับสิ่งที่ได้เกิดขึ้นในท้ายที่สุด (ultimate goal) อาทิเช่น สารสกัดจากสะเดาที่ได้ผ่านการรับรองคุณภาพนี้ก็ย่อมที่จะมีความมั่นใจได้ว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากวัตถุดิบที่มีมาตรฐานรองรับ กระบวนการผลิตตรงตามมาตรฐานคุณภาพรับรอง ผลได้ที่เกิดขึ้นมีประสิทธิภาพและรวมถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นนี้จากการได้นำภูมิปัญญาใหม่ไปใช้ประโยชน์ ก็ย่อมที่จะมีประสิทธิผลและประสิทธิภาพได้ตรงตามที่ระบุไว้ทุกประการได้อย่างมั่นใจทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

ดังนั้น ระบบการรับรองคุณภาพจึงให้ความสำคัญมากเป็นพิเศษกับระบบการตรวจสอบที่เคร่งครัดและแม่นยำ (audit system) ทั้งในภาพโดยรวมและในแต่ละหน่วยย่อยของระบบการผลิต ทั้งในด้านผลบวกและผลลบที่เกิดขึ้น ทั้งในมิติด้านวิชาการและความต้องการของกระแสสังคม ทั้งในระดับบุคคลและสังคม โดยส่วนรวม และทั้งในช่วงเวลาในปัจจุบันและก็ในอนาคต ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องได้มีการประเมินผลและการทวนสอบข้อมูลในเชิงสหวิทยาการอย่างใกล้ชิดเพื่อให้ได้ทราบถึงผลที่เกิดขึ้นในหลายมุมมองและในหลายมิติ อาทิเช่น โมเดลการประเมินผลจากผู้มีส่วนได้เสีย (stake-holder evaluation model) และ/หรือการตรวจสอบจากสถาบันวิชาชีพ (professional auditory institute) เป็นต้น

ภาพที่ 17 การสร้างความเชื่อมั่นให้กับภูมิปัญญาใหม่

2. การทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

การทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Enhancing the Local Wisdom in Continuously Development) คือ การสนับสนุนและส่งเสริมให้ได้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมถึงภูมิปัญญาใหม่ที่เกิดจากการดัดแปลง/ปรับเปลี่ยนจากภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดค้านั้นไปใช้ประโยชน์จริงได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งแม้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นจะเป็นการแสดงถึงความสามารถในการใช้องค์ความรู้ที่ได้ผ่านการกลั่นกรองมาแล้วจากรุ่นสู่รุ่นก็ตาม แต่เมื่อกระแสสังคมได้เปลี่ยนไปก็อาจจะทำให้มุมมองจากผู้ใช้หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงไปได้เช่นเดียวกัน ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือว่าเป็นภูมิปัญญาสากลก็ตาม หากว่าจะยังคงให้มีความยั่งยืนหรือว่าได้รับการยอมรับอย่างต่อเนื่อง ก็ควรที่จะได้มีการพิจารณาถึงความครบถ้วนและสมบูรณ์ขององค์ประกอบที่จะนำไปสู่ความยั่งยืน ว่าควรมีองค์ประกอบครบถ้วนทั้ง 3 ประการจริงหรือไม่ ซึ่งได้แก่ (1) การได้มีคุณลักษณะที่ครบถ้วนตามมิติของความยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วยการก่อให้เกิดประโยชน์ที่มีความสมดุลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครองและสิ่งแวดล้อม (2) การสืบทอดหรือการมีผู้ที่ได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นไปใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่องและสืบทอดไป และ (3) การมีปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนอย่างชัดเจนให้ได้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นไปใช้ประโยชน์ โดยที่การจะสนับสนุนให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องก็มีแนวทางการปฏิบัติใน 3 ลักษณะ ดังแสดงในภาพที่ 18-20 ซึ่งมีรายละเอียด คือ

1) การส่งเสริมให้มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

การส่งเสริมให้มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง (Enhancing to Promote in Using Local Wisdom by Continuously) คือ การสร้างแรงจูงใจให้บุคคลและชุมชนได้ตระหนักและเห็นถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นและรวมถึงภูมิปัญญาใหม่ เพื่อให้ได้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาใหม่นั้นไปใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง ดังแสดงในภาพที่ 18 ซึ่งมีรายละเอียด คือ

(1) การสร้างให้เกิดการยอมรับในภูมิปัญญาท้องถิ่น

การสร้างให้เกิดการยอมรับในภูมิปัญญาท้องถิ่น (Enhancing to Adopt the Local Wisdom) คือ การทำให้บุคคลและ/หรือชุมชนได้เกิดความตระหนักและเห็นถึงคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมถึงภูมิปัญญาใหม่ จนเกิดการยอมรับและมีการนำไปสู่การใช้ประโยชน์จริง โดยสิ่งที่

จะช่วยสนับสนุนในเรื่องการสร้างให้เกิดการยอมรับในภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่นั้น ได้แก่

ก. ความมีประโยชน์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประโยชน์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 711) คือ สิ่งที่มีผลใช้ได้ดีสมกับที่คิดมุ่งหมายไว้, ผลที่ได้ตามต้องการ, สิ่งที่เป็นผลดีหรือเป็นคุณ ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า **benefit** (Hornby, A.S, 1999: 100) แปลว่า a thing that one gains from something, an advantage that something gives

ดังนั้น ความมีประโยชน์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น (Benefit from Using the Local Wisdom) คือ สิ่งที่เป็นผลดีหรือเป็นคุณที่เกิดจากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่นี้ไปใช้ประโยชน์จริง ความมีประโยชน์จึงเป็นสิ่งที่จะได้ช่วยทำให้ผู้ใช้มีความมั่นใจได้ว่า จะทำให้ได้เป็นผลดีผลดีตรงตามที่ต้องการ หรือว่าจะทำให้ได้ในสิ่งที่ได้เป็นคุณได้อย่างมั่นใจ ด้วยเหตุนี้ ความมีประโยชน์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่จึงมักที่จะต้องได้มีการพิจารณาในเรื่องคุณลักษณะที่ปรากฏตามมิติของความยั่งยืนที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในระดับสากล โดยที่จะต้องประกอบด้วยประโยชน์หรือคุณค่าที่เกิดขึ้นใน 4 มิติได้อย่างสมดุล ดังนี้คือ

- ประโยชน์หรือคุณค่าในเชิงเศรษฐกิจ จากการได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่นี้ไปใช้ในการตอบสนองความต้องการในเรื่องการลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ รวมถึงการเพิ่มโอกาสในลักษณะต่างๆ ในเชิงเศรษฐกิจ อาทิเช่น การทำให้มีรายได้ที่เพิ่มขึ้น การเพิ่มเงินออมหรือเงินทุนสะสม ตัวอย่างได้แก่ การทำรั้วบ้านกินได้ โดยการปลูกกระถิน ชะอม ตำลึง อัญชัญ เป็นต้น

- ประโยชน์หรือคุณค่าในเชิงสังคม จากการที่ได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่นี้ไปช่วยสนับสนุนและส่งเสริมให้ได้มีการทำงานร่วมกันเกิดเป็นกลุ่มและเกิดเป็นพลังกลุ่มจากการที่ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกันและมีความสามัคคี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำไปใช้ในกิจกรรมที่ช่วยสร้างเสริมจิตสำนึกของบุคคลให้ได้ตระหนักถึงความสำคัญของระบอบประชาธิปไตย การได้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการได้มีการปฏิบัติต่อกันด้วยความเท่าเทียมกัน โดยที่ไม่มีการแบ่งแยกในเรื่องเพศ เชื้อชาติและชนชั้น

- ประโยชน์หรือคุณค่าในเชิงการเมืองการปกครอง จากการที่ได้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่ไปช่วยสนับสนุนและส่งเสริมให้มีความตระหนักถึงความสำคัญของบทบาทหน้าที่และสถานภาพในสังคม รวมถึงความสำคัญของภาวผู้นำและผู้ตาม ตัวอย่างได้แก่ การแบ่งเขตพื้นที่ในชุมชนให้เป็นโซนย่อยแล้วเลือกผู้นำในการประสานงานและเป็นศูนย์กลางในการติดต่อสื่อสาร

- ประโยชน์หรือคุณค่าในเชิงสิ่งแวดล้อม จากการที่ได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่นี้ไปใช้ประโยชน์ โดยมีความสอดคล้องและกลมกลืนกับระบบนิเวศตามธรรมชาติ ซึ่งก็จะเป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างคุ้มค่าทั้งในปัจจุบันและอนาคต เนื่องจากจะช่วยทำให้ทรัพยากรธรรมชาติได้อยู่ในภาวะที่มีความสมดุลและมีการฟื้นตัวได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งก็จะเป็นประโยชน์ต่อบุคคล ชุมชนและรวมถึงสิ่งมีชีวิตโดยรอบอย่างมีเสถียรภาพ ตัวอย่างเช่น การบวชต้นไม้ใหญ่ การปลูกป่าในบริเวณพื้นที่สาธารณะของชุมชน การกำหนดเป็นเขตอุทยานสำหรับสัตว์น้ำหรือสัตว์ป่า เป็นต้น

ข. ความเชื่อมั่นในภูมิปัญญาท้องถิ่น

เชื่อมั่น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 390) คือ เชื่อโดยไม่เปลี่ยนแปลง ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า **trust** (Hornby, A.S, 1999: 1281) แปลว่า the belief or willingness to believe that one can rely on the goodness, strength, etc. of somebody/something.

ดังนั้น ความเชื่อมั่นในภูมิปัญญาท้องถิ่น (Trust in the Local Wisdom) คือ การที่บุคคลได้ให้ความเชื่อมั่นในภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่และในขณะที่เดียวกันนี้ก็มี ความมั่นใจได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่จะก่อให้เกิดประโยชน์ได้อย่างแท้จริง โดยที่การจะสร้างความเชื่อมั่นให้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็ควรที่จะได้มีการดำเนินการ ดังนี้คือ

- การสร้างการเรียนรู้ในเรื่องภาพปรากฏและคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่ เพื่อให้ได้มีความรู้และความเข้าใจได้อย่างถูกต้องและมีความชัดเจนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่ เพื่อประโยชน์ต่อการได้นำไปใช้ประโยชน์โดยตรง การดัดแปลงและ/หรือการสร้างสรรค์ใหม่ เพื่อการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพด้วยเช่นกัน ตัวอย่างได้แก่ การจัดทัศนศึกษาและดูงานนอกสถานที่ การสัมมนาและนิทรรศการในการเผยแพร่ความรู้ เป็นต้น

- การสร้างให้เกิดความมั่นใจได้ว่า จะมีความสามารถในการได้ครอบครองภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่ คือ หมายความว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่นี้เป็นสิ่งที่บุคคลเป้าหมายสามารถที่จะจับต้องได้หรือว่าง่ายและสะดวกต่อการแสวงหาและครอบครองเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ เช่นมีราคาที่ไม่สูงมากนัก ขั้นตอนในการนำไปใช้ประโยชน์ก็ไม่ยุ่งยากซับซ้อน เป็นต้น โดยที่ตัวอย่างของการสร้างความมั่นใจในลักษณะนี้ได้แก่ การสาธิตผลและการสาธิตวิธีการในการปฏิบัติ เช่น การจัดทำแปลงสาธิต การประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นต้น

- การสนับสนุนให้มีการนำไปใช้ประโยชน์จริง ซึ่งก็จะเป็นอีกเทคนิคหนึ่งที่จะช่วยสร้างเสริมความเชื่อมั่นในภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่นี้ เนื่องจากว่าบุคคลและ/หรือชุมชนได้มีการรับรู้และสัมผัสโดยตรงอย่างใกล้ชิดกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่นี้ด้วยความสบายใจ เนื่องจากว่าได้มีการพิสูจน์และตรวจสอบได้โดยละเอียดรอบคอบจนมั่นใจแล้วว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่นี้มีคุณลักษณะและ/หรือคุณสมบัติเป็นดังเช่นที่นั่นจริง อาทิเช่น การจัดทำแปลงเรียนรู้ การทดลองปฏิบัติจริง เกมส์การบริหารงาน (management game) เป็นต้น

ค. การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

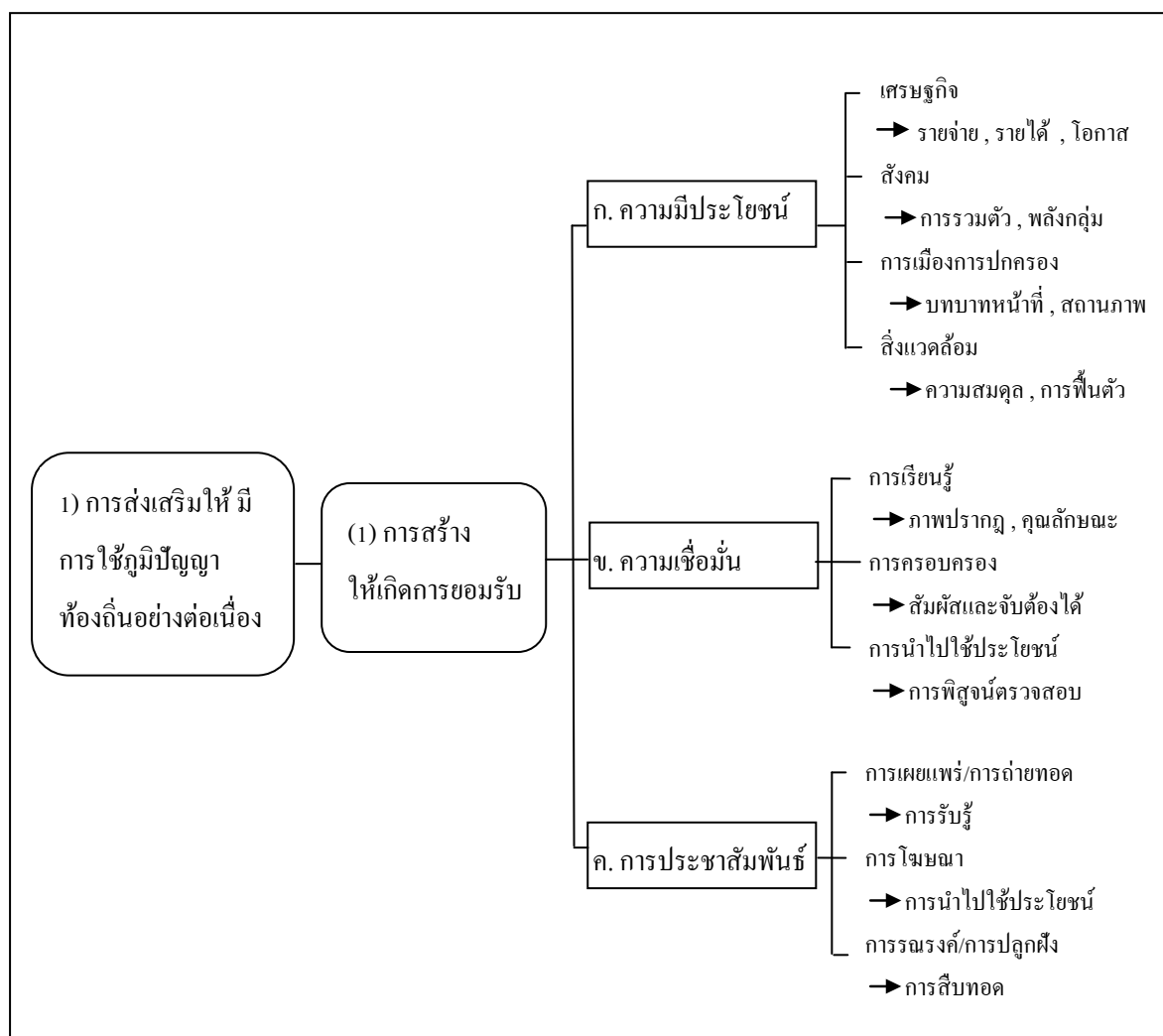
ประชาสัมพันธ์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 703) คือ ติดต่อสื่อสารเพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันถูกต้องต่อกัน ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า **public relations** (Hornby, A.S, 1999: 937) แปลว่า the work of presenting a good image of an organization to the public, especially by providing information.

ดังนั้น การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น (Public Relations in Local Wisdom) คือ การได้มีกระบวนการนำสารหรือความหมายจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่ไปสู่บุคคลเป้าหมายและชุมชน เพื่อให้ได้มีการรับรู้ ใคร่ครวญไตร่ตรองและใช้เหตุผลตัดสินใจและให้คุณค่ากับภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่ดังกล่าวนี้ โดยที่การประชาสัมพันธ์ในที่นี้ก็เป็นลักษณะของการใช้สื่อในรูปแบบและลักษณะต่างๆ เพื่อให้ได้เกิดการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร รวมถึงการกระตุ้นและโน้มน้าวให้บุคคลและชุมชนได้มีทัศนคติที่ดีต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่นั้นเอง โดยสามารถที่จะจำแนกแนวทางเพื่อการปฏิบัติในการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ใน 3 ลักษณะคือ

- การเผยแพร่/การถ่ายทอดความรู้และข้อมูล เพื่อให้บุคคลและชุมชนได้มีการรับรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่นี้ได้อย่างทั่วถึง โดยที่ "การเผยแพร่" มักจะเป็นลักษณะของการติดต่อสื่อสารในภาพกว้างหรือว่ามีความเป็นสาธารณะ ในขณะที่ "การถ่ายทอด" ก็จะเป็นลักษณะของการติดต่อสื่อสารภายในแวดวงที่จำกัด หรือว่ามีการกำหนดบุคคลเป้าหมายไว้อย่างชัดเจนว่าคือใครบ้าง รวมถึงประเด็นที่จะทำการสื่อสารก็จะมีลักษณะที่มีความเฉพาะกับแต่ละบุคคลเป้าหมาย แต่อย่างไรก็ตามทั้งการเผยแพร่และการติดต่อสื่อสารก็จะเป็นลักษณะของการสื่อความหมายจากข้อมูล/องค์ความรู้ในลักษณะที่มีความเป็นกลาง เพื่อให้ผู้รับสารได้มีการรับรู้เป็นสำคัญ

- การโฆษณาให้บุคคลและชุมชนได้ทราบถึงข้อดีของภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่ เพื่อให้บุคคลเป้าหมายได้มีทัศนคติที่ดีต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่นี้ และก็จะได้นำไปสู่การได้ทดลองใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่ในระดับบุคคล กลุ่มและ/หรือในระดับชุมชนเพื่อการพิสูจน์และตรวจสอบด้วยตนเอง

- การรณรงค์/การปลุกฝังให้บุคคลและชุมชนได้ตระหนักถึงความจำเป็นและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่ เพื่อให้ได้เกิดการยอมรับและมีการนำไปใช้ประโยชน์อย่างจริงจังและอย่างต่อเนื่อง ซึ่งก็มุ่งเน้นที่จะให้ได้มีการสืบทอดการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่นี้ได้อย่างต่อเนื่องจากรุ่นสู่รุ่นจนกลายเป็นบรรทัดฐาน ค่านิยมและวัฒนธรรมของชุมชน เนื่องจากมีความมั่นใจเป็นอย่างดีแล้วว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่นี้สมควรที่จะได้มีการสืบทอดต่อไป

ภาพที่ 18 การส่งเสริมให้มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

2) การสืบทอดและการใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่องและเป็นวงจร

การสืบทอดและการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่องและเป็นวงจร (Prolong in Using Local Wisdom by Continuously and Cycle) คือ ลักษณะในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่องและมีลักษณะที่เป็นวงจร เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมีประโยชน์อย่างยิ่งในการเชื่อมต่อกความสัมพันธ์ในระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติและมนุษย์กับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ให้ได้เกิดเป็นความสมดุลได้อย่างงดงาม ดังนั้น รูปแบบวิธีการและเทคนิคในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่มาใช้ประโยชน์ จึงมีได้ในหลายลักษณะทั้งนี้ย่อมที่จะขึ้นอยู่กับภาพปรากฏและคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่ ศักยภาพและความสามารถของผู้ใช้ การมีความพร้อมของปัจจัยสนับสนุนทั้งจากบุคคลและจากชุมชน เช่น โอกาสและช่วงเวลาที่เหมาะสมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่นี้ไปใช้ประโยชน์

ดังนั้น การที่จะสนับสนุนให้มีการสืบทอดและใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างต่อเนื่อง จึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่อทุกชุมชนและสังคม โดยส่วนรวม และก็เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของระบบคิดและพฤติกรรมในการตัดสินใจของบุคคลและชุมชน อาทิเช่น การมีทัศนคติว่า “ชอบหรือไม่ชอบ” “ต้องการหรือไม่ต้องการ” ในภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาใหม่นี้เพื่อจะได้มีการดำเนินการต่อไป ได้แก่ การสร้างเสริมให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่ได้มีคุณลักษณะที่ตรงกับค่านิยมและความต้องการของคนในชุมชนและสังคม โดยส่วนรวม โดยที่อาจจะได้เริ่มต้นจากการกระตุ้นให้เพื่อนสนิทของบุคคลเป้าหมายหรือผู้นำในชุมชนได้นิยมขึ้นชอบที่จะได้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาใหม่นี้ไปทดลองใช้ก่อนเพื่อให้ง่ายต่อการยอมรับ โดยที่สามารถจะจำแนกถึงแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่นี้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่องและเป็นวงจรอย่างแท้จริง ดังแสดงในภาพที่ 19 ที่ได้มีการขับเคลื่อนได้อย่างสัมพันธ์กันในเชิงระบบใน 3 ลักษณะ คือ

(1) การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

อนุรักษ์หรืออนุรักษ์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1371) คือ รักษาให้คงเดิม ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า **conserve** (Homby,A.S.,1999 :245) แปลว่า to prevent something from being changed , lost or destroyed

ดังนั้น การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Conserve the Local Wisdom) คือ การได้รักษาสภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่ให้อยู่ในสภาพเดิม และ/หรือได้มีการสืบทอดในเรื่องการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่นี้ให้เป็นไปได้อย่าง

ต่อเนื่อง ซึ่งโดยมากแล้วก็มักจะเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับความสำเร็จหรือวิถีการปฏิบัติในเรื่องที่
เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม ประเพณีและวัฒนธรรม และก็จะนำไปสู่การเกิดเป็นอัตลักษณ์ของบุคคล
และเอกลักษณ์ของชุมชนในเวลาต่อมา

การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นเทคนิคในการสืบทอดที่พบเห็นอยู่เป็นประจำ
และก็เป็นปัจจัยหลักอย่างหนึ่งที่จะช่วยทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่นั้นไม่สูญ
หายไปไหน ซึ่งเทคนิคในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่โดยปกติทั่วไปแล้ว
ก็มีได้ใน 2 ลักษณะ คือ

ก. การคงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ในสภาพเช่นเดิม

การคงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ในสภาพเช่นเดิม (Saving the LW as the
Previous) คือ การทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่ได้อยู่ในสภาพเช่นเดิม ซึ่งได้แก่
การเก็บรักษาหรือการคงสภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่ไว้ไม่ให้สูญหาย
พังทลายและ/หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงใดๆ ทั้งสิ้น ซึ่งได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาใหม่
ในลักษณะที่เป็นสิ่งของ สิ่งประดิษฐ์ และ/หรือวิธีการและเทคนิคในการปฏิบัติ คือการมีเป้าหมาย
เพื่อต้องการที่จะให้ทุกอย่างได้คงอยู่ในสภาพเดิมทุกประการ โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิ
ปัญญาใหม่ในลักษณะเช่นนี้ก็มักที่จะเป็นภูมิปัญญาที่มีคุณลักษณะและ/หรือคุณสมบัติที่มีความเป็น
รูปธรรมสูงเป็นส่วนใหญ่ อาทิเช่น สื่อ 2 มิติ หรือสื่อ 3 มิติที่ได้ใช้เป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้ และภูมิ
ปัญญาท้องถิ่นอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน ตัวอย่างได้แก่ แท่งหินหรือแผ่นภาพที่แกะสลักภาพและ
ตัวอักษร โบราณ ลวดลายประดิษฐ์ของผ้าทอมือ รูปแบบของสิ่งก่อสร้าง โบราณสถานและ
โบราณวัตถุที่ส่วนคู่ควรจะได้มีการอนุรักษ์ไว้ให้คนรุ่นหลังได้มีโอกาสรับรู้และได้สัมผัส เป็นต้น
การคงรักษาไว้ได้ในสภาพเดิมก็ย่อมจะเป็นตัวบ่งชี้ได้ถึงการมีความเข้มแข็งของวัฒนธรรมชุมชน
และ/หรือการแสดงให้เห็นได้ว่าสภาพแวดล้อมและวิถีการดำเนินชีวิตนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงใน
อัตราที่ช้ามาก

ข. การใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะเช่นดั้งเดิม

การใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะเช่นดั้งเดิม (Using the LW at
the Same Style) คือ การได้สืบสานหรือการได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่นั้นมา
ใช้ประโยชน์ตามแนวคิด วิธีการและ/หรือเทคนิคการปฏิบัติดังเช่นที่เคยเป็น และ/หรือที่เคยได้มีการ
ปฏิบัติสืบเนื่องติดต่อกันมาตั้งแต่ในอดีต ดังนั้นจึงมักที่จะเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิ
ปัญญาใหม่ที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ ที่สามารถจะมีการรับรู้

และสัมผัสได้โดยง่ายอย่างชัดเจน ซึ่งก็มีได้ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม อาทิเช่น ค่านิยม ธรรมเนียม และประเพณีที่ได้มีการปฏิบัติสืบทอดติดต่อกันมา ตัวอย่างได้แก่ ประเพณีการลงแขกเกี่ยวข้าว ที่ใช้ระบบการสะสมแต้มคะแนนจากจำนวนวันที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม ดังนั้น ความต่อเนื่องของการสืบทอดหรือการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่ โดยการใช้เทคนิคนี้จึงขึ้นอยู่กับ ความคุ้มค่าและความเหมาะสมของประโยชน์ที่จะได้รับจากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่นี้ไปใช้กับบริบทและสภาพการณ์ของบุคคลเป้าหมาย ผู้ใช้และ/หรือผู้ที่ได้สัมผัสกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่ดังกล่าวนี้ โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่ที่ได้มีการอนุรักษ์โดยการใช้เทคนิคนี้ก็อาจจะมีการได้ดัดแปลงและประยุกต์ใช้ให้แตกต่างไปจากต้นตำรับเดิมบ้างก็ได้ เพียงแต่ว่ายังคงที่จะต้องได้มีโครงสร้างหรือองค์ประกอบหลักที่มีความสำคัญไว้ดังเช่นเดิม เพื่อให้ภาพลักษณ์ที่ปรากฏยังคงที่จะสื่อความหมายในลักษณะเช่นเดิมหรือว่ามีความคล้ายคลึงกัน

(2) การฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น

ฟื้นฟู (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 860) คือ ทำให้กลับเจริญงอกงามขึ้นมาใหม่ ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า **re-establish** โดยที่ **re** (Hornby, A.S., 1999 :96) แปลว่า **again** ส่วน **establish** (Hornby, A.S., 1999 :392) แปลว่า **to cause people to accept a belief, custom, claim, etc.**

ดังนั้น การฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น (Re-establish in Local Wisdom) คือ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่เดิมในพื้นที่กลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ในลักษณะของภูมิปัญญาใหม่ เพื่อการได้สืบทอดและคงประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่องสืบต่อไป การฟื้นฟูจึงมีลักษณะที่แสดงถึงรูปลักษณ์เช่นเดิมและ/หรือมีการสื่อความหมายออกมาในลักษณะเช่นเดิมหรือว่าที่ใกล้เคียงกัน นั่นเอง

การฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นอีกพฤติกรรมหนึ่งของบุคคลและชุมชนที่เกิดขึ้น อันมีสาเหตุเนื่องมาจากการตระหนักได้ถึงคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาใหม่นี้ โดยเทคนิคที่สามารถจะนำมาใช้เพื่อการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้ก็มีการจำแนกถึงเหตุผลในการตัดสินใจเพื่อการดำเนินการได้ใน 3 ลักษณะ คือ

ก. ความมีประโยชน์ที่เหนือกว่า

ความมีประโยชน์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ที่เหนือกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีใช้อยู่เดิมในปัจจุบัน (Better of Benefit from New Local Wisdom than LW) คือ การที่มีความมั่นใจได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ที่ทำให้ความสนใจจะก่อให้เกิดความพึงพอใจหรือว่ามีประโยชน์ได้มากกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมที่เคยได้มีการนำมาใช้ประโยชน์และ/หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้อยู่ใน

ระหว่างการนำไปใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน อาทิเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ในเรื่องการเกษตรแบบผสมผสาน ย่อมที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ได้มากกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมในเรื่องระบบการเกษตรแบบดั้งเดิมหรือว่าการเกษตรแบบไร่นาสวนผสม

ข. ความยืดหยุ่นของภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่

ยืดหยุ่น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 955) คือ ไม่ตายตัว, อะลุ่มอล่วย, เปลี่ยนแปลงได้ ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า **flexible** (Hornby,A.S.,1999 :447) แปลว่า (1) easily changed to suit new conditions (2) that can bend easily without breaking

ความยืดหยุ่นของภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ (More Flexible of New Local Wisdom than LW) คือ การที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่มีความคล่องตัวในการเปลี่ยนแปลงได้มากกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิม จึงสามารถที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้โดยง่ายและมีความสะดวกได้มากกว่า ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ในเรื่องการแปรรูปผลิตภัณฑ์การเกษตรย่อมที่จะมีความยืดหยุ่นในเรื่องการสร้างมูลค่าเพิ่มได้มากกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมในเรื่องการปรับปรุงคุณภาพของผลิตภัณฑ์

ค. การสร้างความหลากหลายจากภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่

หลากหลาย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1315) คือ หลากอย่างต่างๆ กัน ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า **variety** (Hornby,A.S.,1999: 1321) แปลว่า the quality of not being the same, or not being the same at all times

การสร้างความหลากหลายจากภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ (Variety Creation from New Local Wisdom) คือ การที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ได้ก่อให้เกิดเป็นทางเลือกใหม่หรือว่าทำให้มีความแตกต่างเกิดขึ้น ซึ่งก็จะช่วยให้ได้มีทางเลือกมากขึ้นในการนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมั่นใจในแต่ละบริบทและสภาพการณ์ อาทิเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ในเรื่องการทำกึ่งเหยียดก็จะช่วยทำให้กลุ่มแม่บ้านมีทางเลือกได้มากขึ้นกว่าเดิมในเรื่องการทำกึ่งแซ่อิม

(3) การตัดแปลงและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น

ตัดแปลง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 428) คือ แก้ไขเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสม เปลี่ยนจากรูปเดิมโดยแก้ไขเปลี่ยนแปลงบ้างเล็กน้อย ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า **applied** (Hornby,A.S.,1999: 48) แปลว่า use in a practical way ; not theoretical หรือ **modify**

(Hornby,A.S.,1999: 750) แปลว่า to change something slightly, expecially to improve it or make it less extreme.

พัฒนา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 826) คือ ทำให้เจริญ ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า **develop** (Hornby,A.S.,1999 :318) แปลว่า to grow or cause somebody/something to grow gradually; to become or make something larger, move advanced or move organized

ดังนั้น การดัดแปลงและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ (Applied and Develop in the New Local Wisdom) คือ การแก้ไขในรายละเอียดในขณะที่ได้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ไปใช้ประโยชน์ เพื่อการได้สืบทอดและการใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่องและเป็นวงจร เนื่องจากการดัดแปลงและพัฒนาจะช่วยทำให้ได้มีสภาพการณ์ที่เหมาะสมได้อย่างแท้จริง และในขณะเดียวกันก็ยังสามารถที่จะก่อให้เกิดเป็นรูปลักษณะใหม่และ/หรือมีการสื่อความหมายในลักษณะที่แตกต่างไปจากเดิม โดยที่การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่นี้มีตัวแปรที่ควรจะได้ให้ความสำคัญเช่นเดียวกับเหตุผลที่ใช้ในการได้ตัดสินใจเลือกใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีและ/หรือนวัตกรรม โดยที่ตัวแปรดังกล่าวนี้ที่มีความเกี่ยวข้องข้องกับการดัดแปลงและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ ได้แก่

ก. ความจำเป็น

ความจำเป็นในการดัดแปลงและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ (Necessity for Modify and Develop the New Local Wisdom) คือ สิ่งที่จะต้องได้ดำเนินการเพื่อการดัดแปลงและพัฒนาให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่นั้นสามารถที่นำไปใช้ประโยชน์ได้จริง ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วก็มักที่จะเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องหรือว่ามีผลโดยตรงต่อการดำเนินชีวิต และ/หรือต่อการประกอบอาชีพ ซึ่งหากไม่มีการดัดแปลงและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ดังกล่าวนี้อาจจะทำให้ส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลและ/หรือประสิทธิภาพในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ไปใช้ประโยชน์ในเรื่องวิถีการดำเนินชีวิต และ/หรือในการประกอบอาชีพ หรือว่าอาจจะทำให้ได้รับผลกระทบหรือมีความบกพร่องเกิดขึ้นตามมา ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการเกษตรผสมผสานย่อมมีความจำเป็นที่จะต้องได้มีการดัดแปลงและพัฒนา เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพของสภาพพื้นที่ เป้าหมายของการผลิต ความรู้และความสามารถของผู้ดำเนินการเป็นต้น

ข. ความสำคัญ

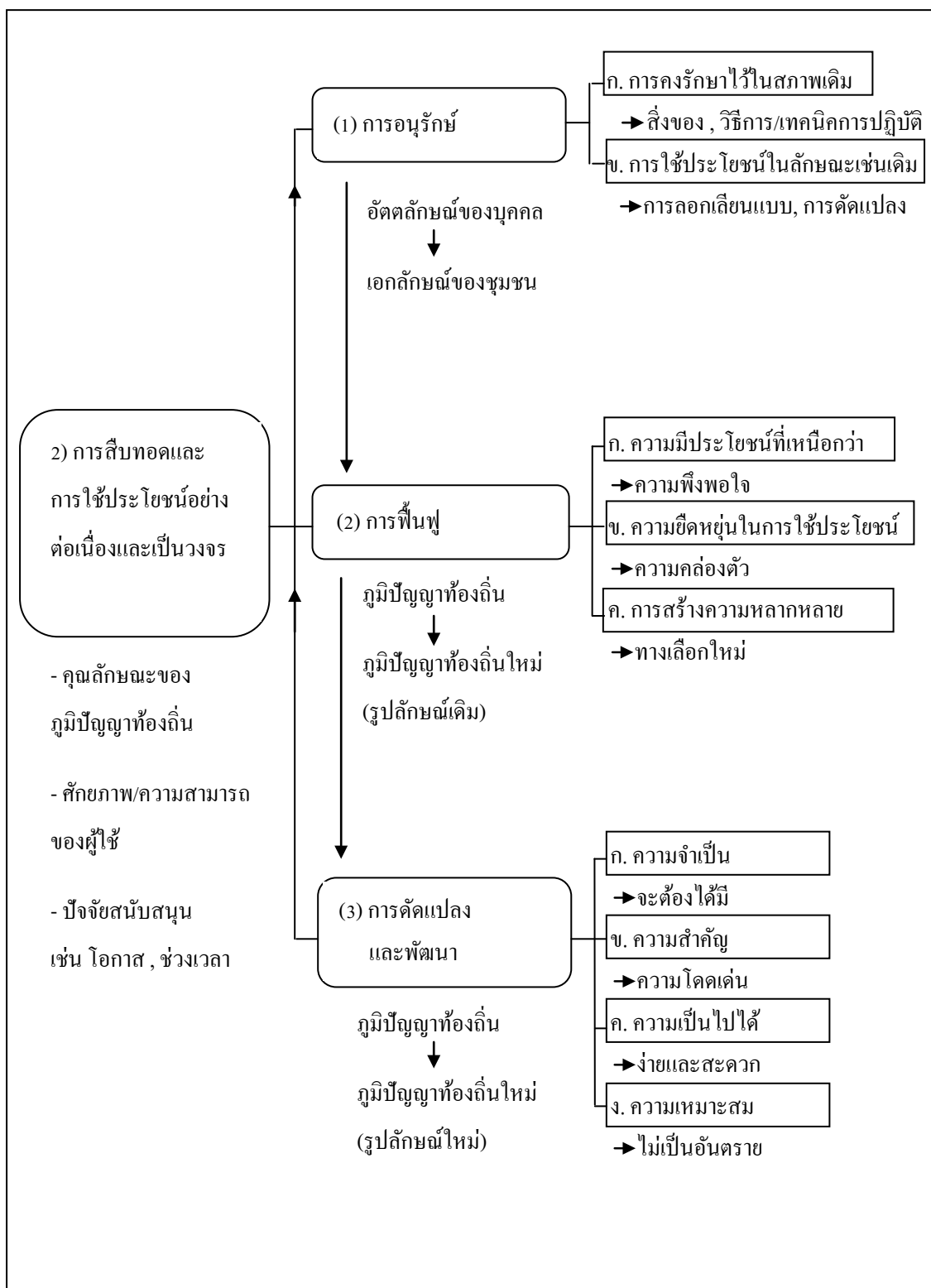
ความสำคัญในการดัดแปลงและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ (Importance for Modify and Develop the New Local Wisdom) คือ สิ่งที่จะช่วยทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่นั้นได้มีความโดดเด่นและ/หรือช่วยก่อให้เกิดประโยชน์ได้ตามที่ต้องการ รวมถึงมีประสิทธิผลและ/หรือมีประสิทธิภาพเพิ่มสูงขึ้นได้อย่างมั่นใจ อาทิเช่น การได้ก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมืองการปกครองและ/หรือในด้านสิ่งแวดล้อม และ/หรือการได้มีความเกี่ยวข้องกับ การดำเนินชีวิตหรือการประกอบอาชีพ และ/หรือการได้ก่อให้เกิดประโยชน์ในระดับบุคคล กลุ่ม และ/หรือชุมชน และในขณะที่เดียวกันนั้นก็ยังสามารถที่จะมีการพิจารณาจากเรื่องของความมีศักยภาพในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ไปขยายผลต่อไปได้อีกด้วยเช่นกัน อาทิเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ในเรื่อง "การตัดแต่งดอกอ่อน" ของทุเรียนก็จะทำให้ชาวสวนมีความโดดเด่นในเรื่อง การเพิ่มคุณภาพของผลิตผลสด และการเพิ่มมูลค่าเพิ่มให้กับชาวสวนทุเรียนได้ดีกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมในเรื่องการตัดแต่งกิ่งของต้นทุเรียน

ค. ความเป็นไปได้

ความเป็นไปได้ในการดัดแปลงและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ (Possibility for Modify and Develop the New Local Wisdom) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่เป็นสิ่งที่สามารถจะหาได้ง่ายภายในท้องถิ่นและ/หรือมีความเป็นไปได้ในการผลิตหรือสร้างขึ้นมาได้เอง รวมทั้งยังอยู่ใน กระแสความต้องการของผู้ใช้ ชุมชนและสังคมได้อย่างมั่นใจได้มากกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิม อาทิเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ในเรื่องการเพาะเห็ดหูหนูภายในท่อนไม้ก็จะให้ผลิตผลได้ง่ายและมากกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมในการแสวงหาผลิตผลเห็ดหูหนูสดจากกองไม้ที่อยู่ใต้ร่มเงาของ ต้นไม้ใหญ่

ง. ความเหมาะสม

ความเหมาะสมในการดัดแปลงและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ (Appropriate for Modify and Develop the New Local Wisdom) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ไม่ก่อให้เกิดเป็นอันตราย ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง อาทิเช่น ผู้ใช้ ชุมชน และ/หรือสังคมโดยส่วนรวม หรือแม้แต่เป็นอันตราย ต่อสภาพแวดล้อมทั้งในปัจจุบันและในอนาคต อาทิเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ในเรื่องการใช้ ฮอร์โมนไข่เพื่อเพิ่มผลิตผลให้กับพืชปลูกย่อมที่จะมีความเหมาะสมได้มากกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมในเรื่องการผลิตปุ๋ยหมัก เนื่องจากปัจจัยเริ่มต้นและกระบวนการผลิตมีโอกาสปลอดภัยเชื้อโรค และสิ่งปนเปื้อนสูงกว่า และนอกจากนี้ก็ยังกำหนดเป็นมาตรฐานของระบบการผลิตได้โดยง่ายด้วย เช่นเดียวกัน

ภาพที่ 19 การสืบทอดและการใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่องและเป็นวงจร

3) การสร้างเสริมปัจจัยสนับสนุนให้มีการใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง

การสร้างเสริมปัจจัยสนับสนุนให้มีการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างต่อเนื่อง (Enhancing the Support Factor in Continuously Use the Local Wisdom) คือ การสร้างเสริมบรรยากาศที่ช่วยสนับสนุนให้เกิดปัจจัยและ/หรือการเปิดโอกาสให้บุคคลและชุมชนได้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่องและประสบความสำเร็จได้โดยง่ายและได้อย่างมั่นใจ ซึ่งนี่ก็เป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่มีความสัมพันธ์โดยตรงต่อการสร้างความเข้มแข็งในเรื่องการตัดสินใจหรือการมีทัศนคติของบุคคลและชุมชนว่า “ชอบหรือไม่ชอบ” “ต้องการหรือไม่ต้องการ” ในภูมิปัญญาใหม่นั้นด้วยเช่นกัน อาทิเช่น หากว่าเป็นสิ่งที่ตรงกับค่านิยมของ เพื่อนสนิท คนที่เป็นต้นแบบ คนในชุมชนและสังคม ก็ย่อมจะมีโอกาสสูงในการที่จะได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ไปใช้ประโยชน์จริง โดยที่การสร้างปัจจัยสนับสนุนให้มีการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ดังแสดงในภาพที่ 20 ก็จะสามารถจำแนกได้โดยง่ายใน 3 ระดับคือ

(1) การสร้างเสริมปัจจัยสนับสนุนในระดับบุคคล /ครอบครัว

การสร้างเสริมปัจจัยสนับสนุนในระดับบุคคล/ครอบครัว (Enhancing the Support Factor at Personal/Family Level) คือ การสร้างเสริมบรรยากาศและ/หรือการช่วยสนับสนุนปัจจัยและรวมถึงการเปิดโอกาสให้บุคคลและ/หรือครอบครัวได้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ไปใช้ประโยชน์และให้ให้เกิดการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่นี้ก็มักที่จะมีจุดเด่นในเรื่องความสามารถในการตอบสนองต่อความจำเป็นในการดำเนินชีวิตประจำวันและ/หรือในการประกอบอาชีพเป็นส่วนใหญ่ โดยที่ปัจจัยที่ช่วยให้การสนับสนุนในระดับบุคคล/ครอบครัวเพื่อให้ได้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การมีแรงจูงใจและตระหนักได้ถึงคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ ว่าสามารถที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ตามที่ต้องการได้อย่างมั่นใจ

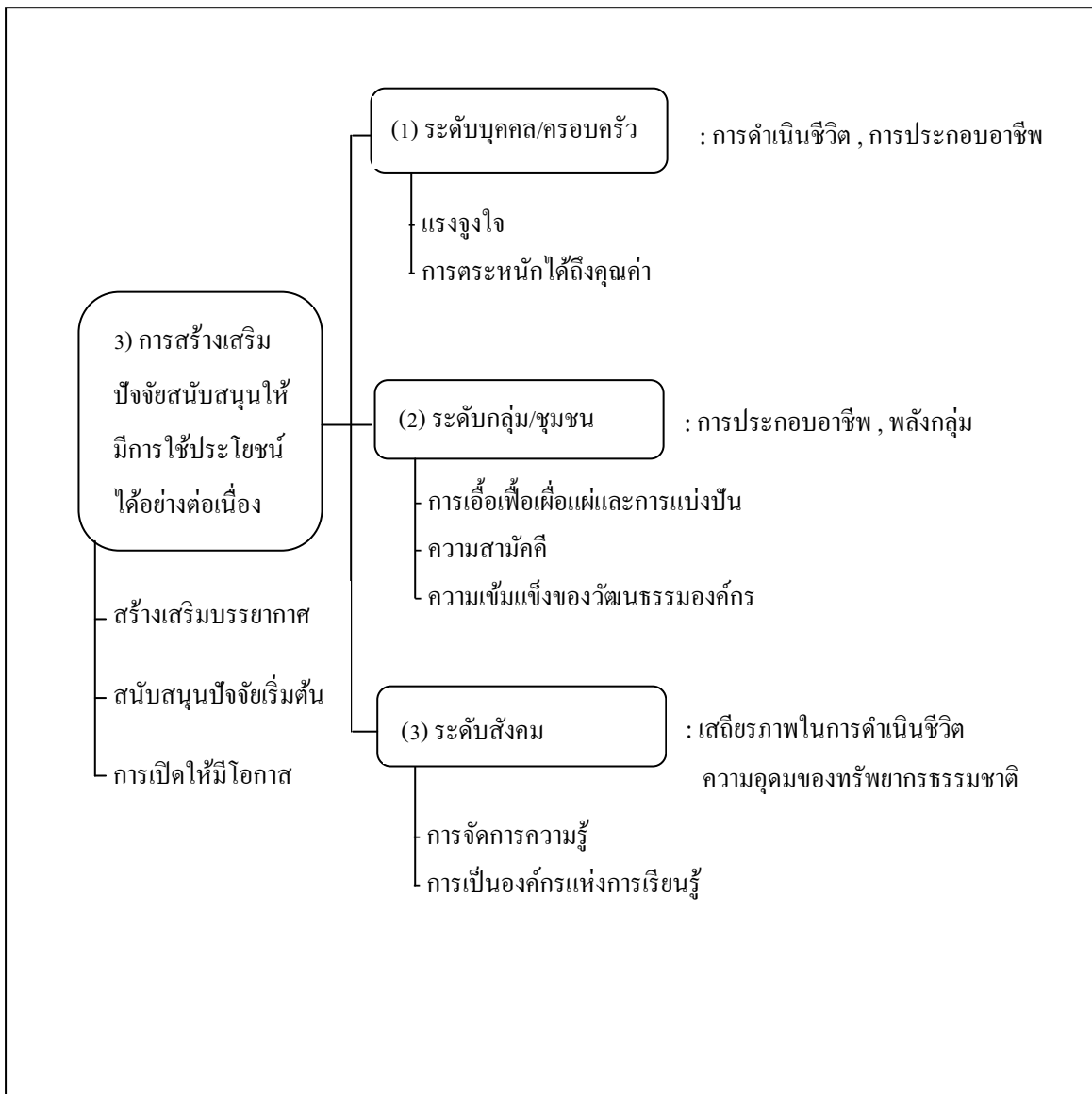
(2) การสร้างเสริมปัจจัยสนับสนุนในระดับกลุ่ม/ชุมชน

การสร้างเสริมปัจจัยสนับสนุนในระดับกลุ่ม/ชุมชน (Enhancing the Support Factor at Group/Community Level) คือ การสร้างเสริมบรรยากาศและ/หรือการช่วยสนับสนุนปัจจัยและ/หรือการเปิดโอกาสให้กลุ่มและ/หรือชุมชนได้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ไปใช้ประโยชน์และให้ให้เกิดการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่นี้ก็มักที่จะมีจุดเด่นในเรื่องการมีความสามารถในการที่ได้มีการนำไปใช้

ประโยชน์เพื่อการตอบสนองต่อความต้องการในเรื่องประกอบอาชีพและ/หรือการสร้างเสริมให้เกิดเป็นกลุ่มและเกิดเป็นพลังกลุ่มเพื่อให้สมาชิกสามารถที่จะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นปกติสุข กลุ่มและชุมชนมีความเข้มแข็งเพิ่มมากขึ้น โดยที่ปัจจัยสนับสนุนในระดับกลุ่ม/ชุมชนเพื่อให้ได้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การแบ่งปัน ความสามัคคี และ/หรือความเข้มแข็งของวัฒนธรรมองค์กร เป็นต้น

(3) การสร้างเสริมปัจจัยสนับสนุนในระดับสังคม

การสร้างเสริมปัจจัยสนับสนุนในระดับสังคม (Enhancing the Support Factor at Society Level) คือ การสร้างเสริมบรรยากาศและ/หรือการช่วยสนับสนุนปัจจัยและ/หรือการเปิดโอกาสให้คนในสังคมได้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ไปใช้ประโยชน์และก่อให้เกิดการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่นี้ก็มักจะมีจุดเด่นในเรื่องที่ได้มีความสามารถในการนำไปใช้ประโยชน์เพื่อการตอบสนองต่อความต้องการในเรื่องความมีเสถียรภาพในการดำรงชีวิตและความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมเป็นสำคัญ โดยที่ปัจจัยสนับสนุนในระดับสังคมเพื่อให้ได้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การจัดการความรู้และการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ นั่นเอง

ภาพที่ 20 การสร้างเสริมปัจจัยสนับสนุนให้ได้มีการใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

ราชบัณฑิตยสถาน. 2556. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ:
บริษัทศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน)

Hornby, A.S., 1999. **Oxford Advanced Learner' Dictionary of Current English.** (Fifth edition), Oxford University Press 1995.

"ภูมิปัญญา"

เป็นตัวบ่งบอกถึงความสามารถในการได้เข้าถึงความจริง
และในการนำสาระจากความจริงนั้นมาใช้ประโยชน์ได้อย่าง
สอดคล้องกับบริบทและสภาพการณ์

ดังนั้น "ภูมิปัญญา" จึงเป็นความรู้ขั้นสูงที่สามารถจะนำสิ่งที่
ได้มีการรับรู้นั้นมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทและ
สภาพการณ์ได้อย่างงดงาม

พัฒนา สุขประเสริฐ

พ.ศ. 2558

บทที่ 4

ปัจจัยมบทเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

ทำไม? ถึงจำเป็นที่จะต้องได้มีการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และ "ภูมิปัญญา" มีความแตกต่างไปจาก "ความรู้" อย่างไร? บางคนที่ยังไม่อาจจะเข้าใจได้อย่างลึกซึ้งหรือชัดเจนมากพอหลังจากที่ได้อ่านเนื้อหาในบทที่ 1-3 ก็อาจจะยังคงได้ตั้งเป็นข้อสงสัย ซึ่งก็อาจจะเป็นเรื่องเพราะว่ายังขาดความสามารถในการคิดในเชิงระบบ หรือว่าผู้เขียนยังไม่สามารถที่จะทำการถ่ายทอดสาระออกมาได้อย่างกระจ่างชัด ดังนั้น ในบทที่ 4 นี้ ผู้เขียนจึงต้องการที่จะเจาะลึกลงในรายละเอียดให้ผู้่านได้ทราบถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และลักษณะของการได้นำมาใช้ประโยชน์ โดยขอยกตัวอย่างจากภาคการเกษตรประกอบ เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับวิถีการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของประชากรโดยส่วนใหญ่ และรวมถึงสาระในเรื่องสาเหตุที่ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องสูญหายไปอย่างน่าเสียดาย แต่ก่อนอื่นนั้นก็จำเป็นที่จะต้องได้มีการนิยามเพื่อให้ผู้อ่านได้เกิดความชัดเจนก่อนว่า "ภูมิปัญญา" เป็นตัวบ่งบอกถึงความสามารถในการได้เข้าถึงความจริง และในการนำสาระจากความจริงนั้นมาใช้ประโยชน์ได้อย่างสอดคล้องกับบริบทและสภาพการณ์ ดังนั้น "ภูมิปัญญา" จึงเป็นความรู้ขั้นสูงที่สามารถจะนำสิ่งที่ได้มีการรับรู้ นั้นมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทและสภาพการณ์ได้อย่างงดงาม นี่จึงเป็นสาเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ที่ควรจะได้มีการเรียนรู้และทำความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับภูมิปัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง "ภูมิปัญญาท้องถิ่น" เนื่องจากว่าเป็นสิ่งที่ได้ผ่านการกลั่นกรองมาแล้วอย่างต่อเนื่องจากชุมชนเป็นจำนวนมากในหลายชั่วอายุคน ดังมีรายละเอียดที่ผู้อ่านควรจะได้มีการเรียนรู้คือ

1. ประโยชน์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประโยชน์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น (Benefit from Local Wisdom) คือ สิ่งที่เป็นคุณที่ย่อมจะได้รับโดยตรงจากการได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่น ไปใช้ประโยชน์ โดยที่ประโยชน์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นก็สามารถที่จะจำแนกโดยทั่วไปได้เป็น 3 ระดับ ดังแสดงในภาพที่ 21 ซึ่งมีรายละเอียดคือ

1) ในระดับบุคคล/ครอบครัว

ประโยชน์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นในระดับบุคคล/ครอบครัว (Benefit from LW at Personal/Family Level) คือ สิ่งที่เป็นคุณในระดับบุคคลและ/หรือครอบครัวจากการที่ได้มีการ

นำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นไปใช้ประโยชน์ ซึ่งก็เป็นประโยชน์ที่บุคคลทุกคนพึงที่จะได้รับในระยะเริ่มแรกนั่นเอง ซึ่งได้แก่

(1) การช่วยในเรื่องรายได้และ / หรือผลตอบแทน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้มีการช่วยในเรื่องการมีรายได้และ/หรือผลตอบแทนที่ชัดเจน (Clarify in Enhanced the to Incomes or Profit) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีประโยชน์อย่างเด่นชัดในการทำให้บุคคลและครอบครัวได้มีรายได้และ/หรือผลตอบแทนได้อย่างชัดเจน เนื่องจากเป็นลักษณะของการใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่ได้อย่างสอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทและสภาพการณ์ตามที่เป็นจริงได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม อาทิเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการคัดเลือกพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่สมบูรณ์แข็งแรงให้เป็นพ่อแม่พันธุ์ในการจำหน่ายผลิตผลและ/หรือการแพร่ขยายพันธุ์ การคัดเลือกรูปแบบ/วิธีการในการเพาะปลูก/เลี้ยงสัตว์ที่ให้ผลตอบแทนสูงสุดของแต่ละบุคคล/ครอบครัว การประดิษฐ์สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่แต่ละบุคคล/ครอบครัวได้นำมาใช้ในการสร้างเป็นรายได้และ/หรือในการช่วยลดรายจ่าย

(2) การช่วยในเรื่องการประกอบอาชีพ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้มีการช่วยในเรื่องการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับสิ่งที่มีอยู่จริง (Enhanced in Occupation that harmonized to the Fact) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีประโยชน์อย่างเด่นชัดในการช่วยให้บุคคลและครอบครัวได้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ เนื่องจากได้ช่วยให้มีการสร้างและ/หรือช่วยให้การดำเนินกิจกรรมในการประกอบอาชีพนั้นเป็นไปได้อย่างสอดคล้องกับสิ่งที่มีอยู่จริง เช่น สภาพแวดล้อมได้อย่างงดงาม และรวมถึงการได้ช่วยทำให้การประกอบอาชีพเป็นไปด้วยความเรียบร้อย เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นย่อมมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการสร้างสรรค์เทคโนโลยีและการนำเทคโนโลยีนั้นมาใช้ประโยชน์ได้อย่างชาญฉลาดในแต่ละสภาพการณ์หรือสภาพพื้นที่ อาทิเช่น การได้เลียนแบบและ/หรือการควบคุมสภาพแวดล้อมให้มีความเหมาะสมกับธรรมชาติของแต่ละอาชีพ ตัวอย่างเช่น การปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ในเขตรัฐ/คอกกั้นที่สะดวกและง่ายต่อการดูแลรักษาและเอาใจใส่ ซึ่งในเวลาต่อมาก็ได้มีการพัฒนาไปเป็น โรงเรือน/โรงเลี้ยงในระบบปิดที่มีการจำลองสภาพการณ์ทุกอย่างให้มีความเหมาะสมกับธรรมชาติในการเจริญเติบโตของพืชและสัตว์ แต่ทว่ามีความคุ้มค่าได้มากกว่าและก็ยังช่วยลดความเสี่ยงจากความแปรปรวนที่เกิดจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติได้อย่างมั่นใจอีกด้วยเช่นกัน

(3) การช่วยในเรื่องการดำเนินชีวิต

ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ช่วยในเรื่องการดำเนินชีวิตให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์จริง (Enhanced in the Living Style) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ช่วยทำให้มนุษย์ได้มีวิถีในการดำเนินชีวิตที่มีความสุขสบายและมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เนื่องจากว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นเป็นความสามารถของมนุษย์ในเรื่องการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้และสิ่งที่มีอยู่ได้อย่างสอดคล้องและเหมาะสมกับบริบทและสภาพการณ์ตามที่เป็นจริง อาทิเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องค่านิยมทางด้านสุขอนามัย การแสวงหาแหล่งอาหาร การป้องกันอันตรายจากสัตว์ป่า เป็นต้น

2) ในระดับกลุ่ม/ชุมชน

ประโยชน์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นในระดับกลุ่ม/ชุมชน (Benefit from LW at Group/Community Level) คือ สิ่งที่เป็นคุณในระดับกลุ่ม/ชุมชน จากการที่สมาชิกของกลุ่ม/ชุมชนได้มีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นไปใช้ประโยชน์ ซึ่งก็เป็นประโยชน์ที่สมาชิกในกลุ่มและ/หรือชุมชนควรที่จะได้รับหลังจากที่กลุ่ม/ชุมชนได้มีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นไปใช้ประโยชน์แล้วนั่นเอง ซึ่งก็สามารถที่จะจำแนกได้เป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

(1) การช่วยในเรื่องกลุ่มและพลังกลุ่ม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ช่วยในเรื่องกลุ่มและพลังกลุ่ม (Enhanced in Group/Power of Group) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะช่วยให้เกิดการรวมตัวกันจนเกิดเป็นกลุ่มและเกิดเป็นพลังกลุ่มได้อย่างเหมาะสมกับศักยภาพของบุคคลและความพร้อมของสิ่งที่มีอยู่จริง เนื่องจากว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นย่อมจะช่วยให้บุคคลได้ตระหนักดีถึงประโยชน์ของการรวมตัวกัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการมีความสามัคคี ซึ่งก็จะก่อให้เกิดเป็นกลุ่มและพลังกลุ่มในทางสังคมในระดับต่างๆ ตามแต่ศักยภาพของบุคคลและสิ่งที่มีอยู่จริง ก่อเกิดเป็นความสามัคคี มีการรวมตัวกันจนได้เกิดเป็นระบบในการทำงานร่วมกันในลักษณะของกลุ่ม ทีมงาน การประสานพลังและการทวีพลังได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งก็จะก่อให้เกิดประโยชน์ได้อย่างมหาศาล อาทิเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการรวมตัวกันจนได้เกิดเป็นกลุ่มเพื่อนบ้าน หมู่บ้านและ/หรือกลุ่มอาชีพเพื่อคอยให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และก็จะทำให้สมาชิกทุกคน กลุ่มและชุมชนได้รับประโยชน์ร่วมกันได้อย่างมั่นใจ

(2) การช่วยในเรื่องเครือข่ายของอาชีพ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ช่วยในเรื่องการสร้างเครือข่ายของอาชีพ (Enhanced in the Cluster of Occupations) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ช่วยให้มีการสร้าง การพัฒนา และ/หรือการ

กระจายทั้งประเภทของเครือข่ายและจำนวนสาขา เพื่อต้องการที่จะให้ได้เกิดประโยชน์ทั้งต่อสมาชิกของกลุ่ม สมาชิกในชุมชนและสังคมโดยรวม เนื่องจากว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีความสัมพันธ์โดยตรงกับความรู้อันชาญฉลาดในการใช้สิ่งที่มีอยู่ได้อย่างสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ดังนั้นจึงช่วยให้ได้เกิดเป็นกลุ่มและเครือข่ายของอาชีพได้อย่างชัดเจน อาทิเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการขุดร่องระบายน้ำของชาวสวนผลไม้แต่ละรายเพื่อให้น้ำได้ไหลไปรวมอยู่ที่บ่อน้ำของชุมชน ซึ่งนอกจากจะช่วยให้น้ำไม่รอดตายจากน้ำท่วมขังบริเวณรากพืชแล้วก็ยังช่วยให้น้ำได้มีการไหลเวียนซึ่งก็เป็นการเพิ่มออกซิเจนในน้ำไม่ให้น้ำเน่าเสียและไม่ให้เป็นแหล่งแพร่ระบาดของยุง ในขณะที่เดียวกันชุมชนก็ได้มีมวนน้ำสำรองไว้เพื่อการอุปโภคและเพาะพันธุ์พืชและสัตว์น้ำ ซึ่งเป็นแหล่งอาหารให้กับสมาชิกในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยที่การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะเช่นนี้ก็มักจะก่อให้เกิดเป็นอาชีพ อาทิเช่น การปลูกไม้ผล การเพาะเลี้ยงพืชน้ำและสัตว์น้ำ การรับเหมาขุดบ่อและร่องน้ำและ/หรืออาชีพอื่นที่มีความเกี่ยวข้องกันได้อย่างต่อเนื่อง

(3) การช่วยในเรื่องบรรทัดฐาน ค่านิยมและวัฒนธรรม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ช่วยในเรื่องบรรทัดฐาน ค่านิยมและวัฒนธรรม (Enhanced in Norm, Value and Culture) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีคุณลักษณะที่เด่นชัดอีกประการหนึ่งในเรื่องการช่วยกระตุ้นให้เกิดเป็นบรรทัดฐาน ค่านิยมและวัฒนธรรมของคนในชุมชน จากการที่ได้มีการสืบทอดวิถีการปฏิบัติติดต่อกันอย่างต่อเนื่องมาจนสามารถที่จะบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ของบุคคลและเอกลักษณ์ของชุมชนได้อย่างชัดเจน ซึ่งนั่นก็เนื่องเพราะว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ช่วยทำให้มนุษย์สามารถที่จะอาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นปึกแผ่น ด้วยต่างก็ล้วนมีจุดยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจร่วมกัน อาทิเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการลงแขกเกี่ยวข้าว การขอขมาต่อแม่พระคงคา การล่องเรือไหลไฟภูเขาพระพุทธเจ้า เป็นต้น

3) ในระดับสังคม/ประเทศ

ประโยชน์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นในระดับสังคม/ประเทศ (Benefit from LW at Society/Country Level) คือ สิ่งที่เป็นคุณในระดับสังคม/ประเทศ จากการที่ได้มีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์ ซึ่งก็จะเป็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นในภาพโดยรวม และแสดงได้ถึงระดับความมีประสิทธิภาพของวิถีในการดำเนินชีวิตและ/หรือในการประกอบอาชีพของสมาชิกในสังคมโดยรวมและ/หรือในระดับประเทศ ซึ่งก็สามารถที่จะจำแนกได้ใน 3 ลักษณะ คือ

(1) การช่วยให้ระบบนิเวศได้ฟื้นตัวและเข้าสู่ภาวะสมดุล

ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ช่วยให้ระบบนิเวศได้ฟื้นตัวและเข้าสู่ภาวะสมดุล (Enhanced in Re-establish the EcO-System and the Balance) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่จะช่วยในเรื่องการฟื้นตัวของระบบนิเวศและก่อให้เกิดเป็นความสมดุลได้อย่างเป็นที่น่าพอใจ เนื่องจากว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นมีคุณลักษณะที่จะได้ช่วยสร้างให้เกิดเป็นความสมดุลในระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ส่งผลให้ธรรมชาติได้มีการฟื้นตัวอย่างต่อเนื่อง อาทิเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการอนุรักษ์การฟื้นฟูและการพัฒนาสภาพแวดล้อม โดยตัวอย่างที่เห็นได้อย่างชัดเจนได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการปลูกพืชหมุนเวียนซึ่งนอกจากจะช่วยทำให้ได้ผลิตผลตามที่ต้องการแล้ว ก็ยังได้ช่วยลดปัญหาในเรื่องการระบาดของโรคพืชและแมลงศัตรูพืช โดยการตัดวงจรการเจริญเติบโตของโรคและแมลงศัตรูพืช รวมถึงยังเป็นการได้ช่วยเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้กับดินปลูกและช่วยให้สภาพแวดล้อมได้มีความสมดุล เช่น ตัวอย่างของภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการปลูกป่าชายเลนเพื่อการช่วยฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการพัฒนาสภาพแวดล้อมโดยการทำฝายน้ำล้นในบริเวณพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ซึ่งนอกจากจะช่วยทำให้พืชได้มีแหล่งน้ำแล้ว ก็ยังช่วยลดความเสี่ยงจากปัญหาของไฟป่าและการสลายตัวของอินทรีย์วัตถุในบริเวณหน้าดินอีกด้วยเช่นกัน เป็นต้น

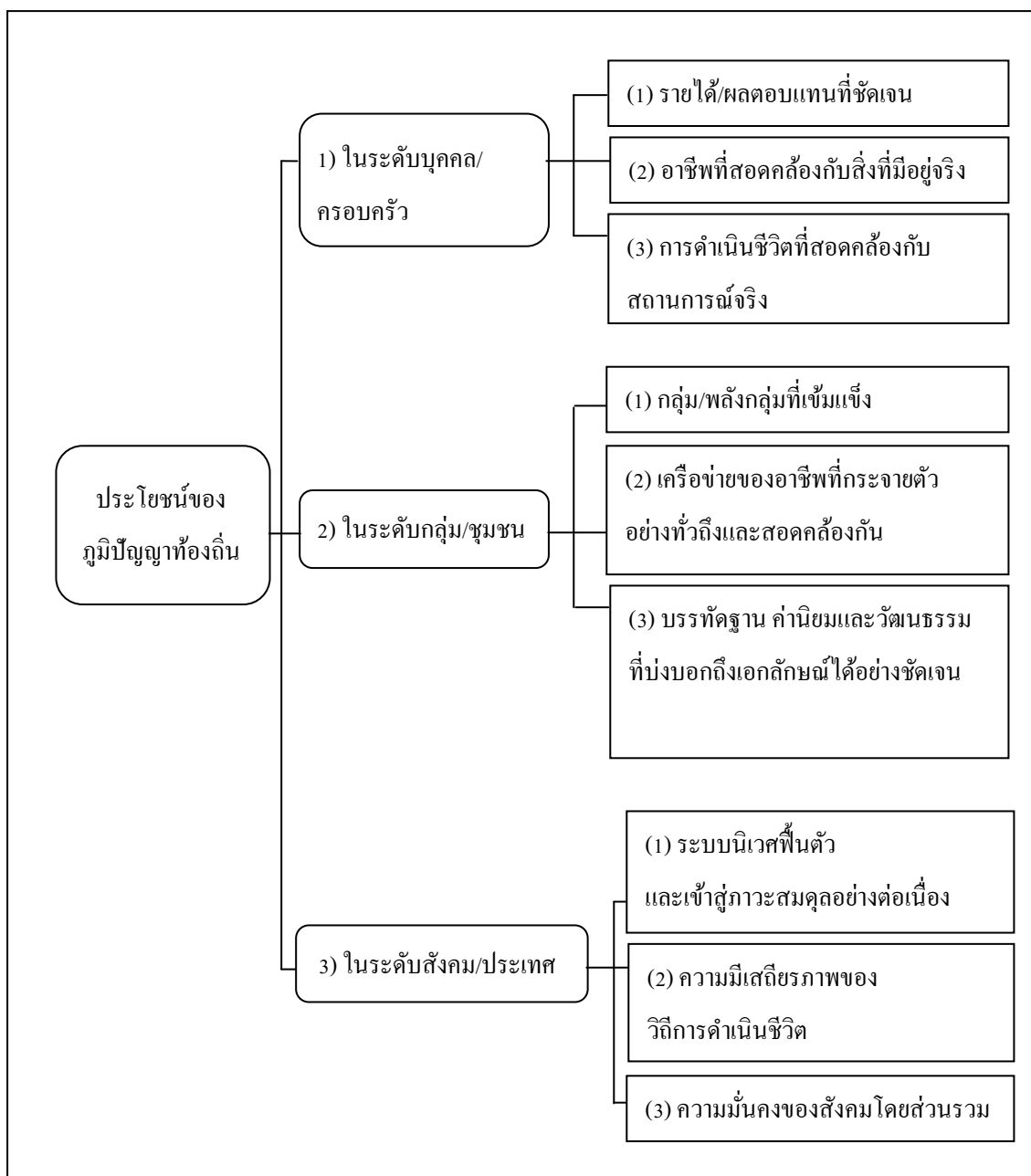
(2) การช่วยในเรื่องความมีเสถียรภาพของวิถีในการดำเนินชีวิต

ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ช่วยในเรื่องความเสถียรภาพของวิถีในการดำเนินชีวิต (Enhanced in Steadily in Way of Life) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีส่วนสำคัญในการช่วยสร้างเสริมให้ได้มีเสถียรภาพของวิถีในการดำเนินชีวิตรวมถึงการมีเสถียรภาพทางด้านสังคม เนื่องจากว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ช่วยให้บุคคลได้มีอาชีพที่มั่นคง มีการรวมตัวกันและมีสร้างสรรค์และการกระจายงานได้อย่างเหมาะสม จนเกิดเป็นกลุ่มและพลังกลุ่มได้อย่างมีศักยภาพ ซึ่งก็จะช่วยให้สังคมได้มีเสถียรภาพอย่างชัดเจน อาทิเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องงานประเพณีและวัฒนธรรมที่บ่งบอกได้ถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและสังคมในเรื่องวิถีการดำเนินชีวิตที่มีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

(3) การช่วยในเรื่องความมั่นคงของสังคมโดยรวม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ช่วยในเรื่องความมั่นคงของสังคมโดยรวม (Enhanced in Society Security) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้มีส่วนสำคัญในการทำให้สังคมโดยรวมได้เกิดเป็นความเข้มแข็งและมีความมั่นคง เนื่องจากว่าได้ก่อให้เกิดเป็นการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องทั้งในระดับบุคคล/ครอบครัว กลุ่ม/ชุมชนและสังคม/ประเทศโดยรวม โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นก็เป็น

เครื่องมือที่มีความสะดวกและง่ายต่อการแสวงหาและการนำมาใช้ประโยชน์ อีกทั้งก็มีค่าใช้จ่ายในการลงทุนที่ไม่สูงมากนัก เมื่อได้ทำการเปรียบเทียบกับเครื่องมืออย่างอื่น อาทิเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการประหยัดและอดออม การมีจิตสำนึกต่อบทบาทและหน้าที่อย่างเคร่งครัด การมีจิตสาธารณะ เป็นต้น

ภาพที่ 21 ประโยชน์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์ในด้านการเกษตร

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์ในด้านการเกษตร (Using the Local Wisdom in Agriculture) คือ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาในด้านการเกษตร เนื่องจากว่าการเกษตรนั้นเป็นอาชีพหลักของคนไทย และภูมิปัญญาท้องถิ่นก็เป็นสิ่งมีความใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของชาวชนบท รวมถึงมีความสัมพันธ์โดยตรงกับเกษตรกรซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการเกษตรและการแปรรูปสินค้าเกษตรนั้นเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระดับคุณภาพชีวิตของพี่น้องชาวไทยที่มีการเกษตรเป็นอาชีพหลัก และนอกจากนี้การเกษตรก็ยังเป็นแหล่งก่อกำเนิดเป็นวัฒนธรรมของชาติ ด้วยเหตุนี้การเรียนรู้เพื่อให้ความสามารถในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ได้อย่างชาญฉลาด จึงเป็นสิ่งที่ท้าทายทั้งคนไทยและมนุษยชาติได้เป็นอย่างดี โดยที่ผู้เขียนได้จัดกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการนำมาใช้ประโยชน์ในด้านการเกษตร เพื่อให้มีความสะดวกและง่ายต่อการนำไปทำการต่อยอดเพื่อการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องเป็น 3 ลักษณะตามขั้นตอนของกระบวนการผลิต ซึ่งได้แก่ ระยะเวลาสร้างผลผลิต ระยะเวลาสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับผลผลิตและระยะเวลาตลาดในเชิงพาณิชย์ ดังแสดงในภาพที่ 22 ซึ่งมีประโยชน์อย่างมากต่อการพัฒนาด้านการเกษตรในเชิงระบบ ดังมีรายละเอียด คือ

1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในระยะเวลาสร้างผลผลิต

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในระยะเวลาสร้างผลผลิต (Local Wisdom at Production Period) คือ องค์ความรู้อันชาญฉลาดที่มีการนำมาใช้ในระยะเวลาสร้างผลผลิตการเกษตร ซึ่งเป็นขั้นตอนในการใช้ปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพดี เพื่อที่จะทำให้กระบวนการผลิตสินค้าเกษตรนั้นเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพจนกระทั่งได้เป็นผลผลิตและสินค้าเกษตรที่มีคุณภาพดี และก็จะดียิ่งขึ้นถ้าหากว่าปัจจัยการผลิตนั้นเป็นทรัพยากรที่มีอยู่หรือแสวงหาได้ง่ายภายในท้องถิ่น และก็สามารถที่จะนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากเป็นสิ่งที่มีความเหมาะสมกับบริบทและสภาพการณ์ของบุคคลและชุมชนทั้งในปัจจุบันและในอนาคต โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถจะนำมาใช้ประโยชน์ในขั้นตอนของการผลิตสินค้าเกษตรในระยะเริ่มต้นก็สามารถที่จะจำแนกได้เป็น 5 ขั้นตอน คือ

(1) การเลือกใช้พันธุ์/ปัจจัยการผลิตที่ดี

การเลือกใช้พันธุ์/ปัจจัยการผลิตที่ดี (Good Factor Practice : GFP) คือ การได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการคัดเลือกปัจจัยการผลิตที่สามารถจะทำให้ได้เป็นผลผลิตที่ตรงกับเป้าหมาย

ตามที่ต้องการได้อย่างมั่นใจ อาทิเช่น การเลือกใช้พันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่มีคุณลักษณะดีสำหรับใช้ในกระบวนการผลิต เพื่อให้การผลิตผลิตผล/สินค้าเกษตรนั้นเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และได้เป็นผลิตผลที่มีคุณภาพดีตรงตามที่ต้องการ อาทิเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการเลือกใช้กิ่งตอนจากต้นที่ให้ผลิตผลคุณภาพดีรสชาติอร่อยและให้ผลตกเป็นพ่อแม่พันธุ์ เนื่องจากได้สังเกตเห็นว่ากิ่งตอนจะมีการถ่ายทอดคุณลักษณะเช่นเดียวกับพ่อแม่พันธุ์ได้อย่างมั่นใจ ในขณะที่การเลือกใช้เมล็ดปลูกก็จะช่วยให้มีโอกาสของการเกิดความแตกต่างไปจากพ่อแม่พันธุ์และ/หรือได้ทำให้มีความหลากหลายเกิดขึ้น

(2) การคัดเลือก/ปรับสภาพแวดล้อมให้ดี

การคัดเลือก/ปรับสภาพแวดล้อมให้ดี (Good Environmental Practice : GEP) คือ การได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการคัดเลือกสภาพแวดล้อมและ/หรือการควบคุมสภาพแวดล้อมให้ได้อยู่ในสภาวะการณ์ที่ตรงกับเป้าหมายในการผลิต เนื่องจากว่าคุณลักษณะของสภาพแวดล้อมย่อมมีความสัมพันธ์โดยตรงกับความสามารถและประสิทธิภาพในการผลิต ดังนั้นคุณลักษณะของสภาพแวดล้อมจึงได้ถูกนำมาใช้เป็นปัจจัยเริ่มต้นในการกำหนดหรือว่าระดับธรรมชาติของพันธุ์ปลูกและคุณลักษณะของปัจจัยการผลิตที่ดี (GFP) ให้มีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ความสามารถของผู้ดำเนินการและสิ่งที่มีอยู่จริง เพื่อให้การผลิตประสบความสำเร็จและ/หรือมีประสิทธิภาพที่ดี โดยที่กระบวนการผลิตนั้นจำเป็นที่จะต้องอยู่ในและ/หรือมีสภาพแวดล้อมที่ถูกต้องและมีความเหมาะสม จึงจะทำให้ได้เป็นผลิตผลที่มีคุณภาพดีและตรงตามที่กำหนดไว้ได้อย่างมั่นใจ อาทิเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการคัดเลือกพื้นที่ในบริเวณที่ราบลุ่มเพื่อทำการปลูกข้าวหรือการประมง บริเวณพื้นที่ราบสูงสำหรับการปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้นหรือทำการเลี้ยงสัตว์ พื้นที่ทำการปลูกชมพู่มะเหมี่ยวควรมีระดับน้ำใต้ดินสูง

(3) การปลูกและการดูแลรักษาที่ดี

การปลูกและการดูแลรักษาที่ดี (Good Agricultural Practice : GAP หรือ เกษตรดีที่เหมาะสม) คือ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการบริหารจัดการกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปลูกและการดูแลรักษาเพื่อให้พันธุ์พืช/พันธุ์สัตว์ได้มีการเจริญเติบโตอย่างมีประสิทธิภาพได้อย่างต่อเนื่องในเชิงระบบ จนกระทั่งได้ผลิตผลตรงตามมาตรฐานที่กำหนดและในขณะที่เดียวกันก็เพื่อให้ได้เกิดเป็นมาตรฐานรับรองคุณภาพที่สะดวกต่อการดำเนินธุรกิจเชิงพาณิชย์ได้อย่างมั่นใจ โดยที่ในปัจจุบันการเกษตรดีที่เหมาะสม (GAP) ต้องได้มีองค์ประกอบที่ดีในด้านการบริหารจัดการปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเกษตรครบทั้ง 8 ประการคือ 1. แหล่งน้ำ 2. พื้นที่ปลูก 3. การใช้วัตถุ

อันตรายทางการเกษตร 4. ผลผลิตที่ตรงตามพันธุ์ 5. การจัดการเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดี 6. การเก็บเกี่ยว และการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว 7. ผลผลิตที่ปลอดจากศัตรูพืช และ 8. การบันทึกข้อมูล อาทิเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชปลูกและสัตว์เลี้ยงด้วยการฉีดพ่นน้ำหมักจาก ไบยาสูบหรือพืชสมุนไพร ได้แก่ สะเดา จิง ข่า โลชั่น

(4) การเก็บเกี่ยวผลผลิตที่ดี

การเก็บเกี่ยวผลผลิตที่ดี (Good Harvesting Practice : GHP) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องของการเก็บเกี่ยวผลผลิตในช่วงวัน เวลา และโอกาสที่ถูกต้องและเหมาะสม รวมถึงการเลือก และใช้เครื่องมือให้มีความเหมาะสมกับธรรมชาติของผลผลิตและเป้าหมายในการนำผลผลิตนั้นไปใช้ประโยชน์ เพื่อให้ง่ายและสะดวกต่อการเก็บเกี่ยวผลผลิต อีกทั้งผลผลิตที่ได้นั้นก็มีความคุณภาพที่ดี และไม่บอบช้ำเสียหาย โดยมีคุณภาพตรงตามข้อกำหนดหรือมาตรฐานที่ต้องการได้อย่างมั่นใจ อาทิเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการกำหนดวันเก็บเกี่ยวผลไม้โดยใช้การสังเกตจากรูปร่าง ขนาดของผล สีเปลือกและ/หรือกลิ่นของผลไม้ ตัวอย่างได้แก่ การตัดเครือของกล้วยเมื่อผลกล้วยได้ลบเหลี่ยมแล้ว คือมีลักษณะขอบมนแต่เว้ายังคงเป็นสีเขียว ซึ่งก็เป็นระยะที่ผลกล้วยได้เจริญเต็มที่แล้วและก็มี ความสะดวกต่อการขนส่งและกาช่วยยืดอายุการวางจำหน่ายได้ยาวนานมากขึ้น

2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในระยะเวลาการสร้างความคุ้มค่าเพิ่มให้กับผลผลิต

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในระยะเวลาการสร้างความคุ้มค่าเพิ่มให้กับผลผลิต (Local Wisdom at Value Added Period) คือ องค์ความรู้อันชาญฉลาดที่ใช้ในระยะเวลาการสร้างความคุ้มค่าเพิ่มให้กับผลผลิต การเกษตร ซึ่งก็เป็นขั้นตอนของการนำผลผลิตสดมาจัดกระทำและ/หรือเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะทางด้านกายภาพ ทางชีวภาพ และ/หรือคุณสมบัติเคมี เพื่อให้ได้มีความสม่ำเสมอในด้านขนาด รูปร่าง อายุการใช้งาน สารออกฤทธิ์และ/หรือรสชาติที่ดี ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางด้านชีวภาพและเคมีที่เกิดขึ้นโดยส่วนใหญ่ก็นั้นก็มักที่จะทำให้ได้มีสัดส่วนที่เป็นน้ำในผลผลิตสดนั้นลดต่ำลง ทำให้เน่าเสียได้ยากขึ้นเนื่องเพราะว่ามีคุณสมบัติที่ไม่เหมาะสมต่อการเจริญของเชื้อราและ/หรือแบคทีเรีย โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถจะนำมาใช้ในการสร้างความคุ้มค่าเพิ่มให้กับผลผลิตการเกษตรนั้นก็มีการจำแนกได้เป็น 5 ลักษณะคือ

(1) การคัดเกรดผลผลิตที่ดี

การคัดเกรดผลผลิตที่ดี (Good Grading Practice : GGP) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับการกำหนดเป็นมาตรฐาน การจัดแบ่งเป็นเกรดและ/หรือการกำหนดเป็น

ระดับชั้นของผลิตผลการเกษตรที่ได้จากกระบวนการผลิต เพื่อให้ได้เกิดเป็นมาตรฐานที่บ่งบอกถึง คุณลักษณะของผลิตผลการเกษตรในแต่ละระดับชั้นได้อย่างชัดเจน โดยที่คุณลักษณะของผลิตผลการเกษตรที่อยู่ในระดับชั้นเดียวกันนั้นย่อมมีคุณภาพเช่นเดียวกันและมีความสม่ำเสมอ แต่จะมีความแตกต่างไปจากระดับชั้นอื่นอย่างชัดเจน โดยที่ตัวบ่งชี้ในการคัดเกรดและ/หรือในการจัดแบ่งระดับชั้นของผลิตผลการเกษตรโดยส่วนใหญ่แล้วได้แก่ คุณลักษณะทางด้านกายภาพ อาทิเช่น ขนาด รูปทรงและ/หรือรูปร่างซึ่งก็เป็นคุณลักษณะที่ง่ายต่อการสังเกตและช่วยดึงดูดความสนใจของลูกค้าได้เป็นอย่างดี ซึ่งก็จะเป็นอีกเทคนิคหนึ่งในการช่วยเพิ่มมูลค่าของสินค้าเกษตรและก็จะช่วยให้ง่ายต่อการทำธุรกิจการเกษตรได้อย่างมีอาชีพด้วยเช่นกัน ตัวอย่างได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการคัดเกรดผลไม้ตามขนาดของผล และการคัดเกรดของดอกไม้ตามขนาดของดอกพร้อมกับความยาวของช่อดอก

(2) การมีกระบวนการผลิตที่ดี

การมีกระบวนการผลิตที่ดี (Good Manufacturing Practice : GMP) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่ได้ช่วยทำให้มีความมั่นใจได้ว่า ได้เลือกใช้วิธีการและเทคนิคในการผลิตที่มีความถูกต้องและสามารถที่จะดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและได้อย่างเป็นที่น่าพอใจ ซึ่งก็จะช่วยทำให้มั่นใจได้ว่าผลิตผลหรือผลิตภัณฑ์ที่ได้จากกระบวนการผลิตนั้นมีคุณภาพสม่ำเสมอตรงตามมาตรฐานที่กำหนดได้อย่างชัดเจน อาทิเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและ/หรือเทคโนโลยีที่ดีในการผลิตผลิตผลการเกษตร

(3) การแปรรูปที่ดี

การแปรรูปที่ดี (Good Preservative Practice : GPP) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่จะช่วยให้การแปรรูปผลิตผลการเกษตรนั้นเกิดประสิทธิผลและก็เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพได้อย่างเป็นที่น่าพอใจ โดยที่การแปรรูปนอกจากจะช่วยให้เก็บถนอมรักษาคุณภาพของผลิตผลการเกษตรได้ยาวนานมากกว่าเดิมแล้ว ก็ยังสามารถที่จะได้เกิดเป็นทางเลือกใหม่ได้อีกด้วยเช่นกัน โดยที่เทคนิคที่ได้นิยมใช้มากในการแปรรูปผลิตผลการเกษตรที่พบเห็นอยู่เป็นประจำก็มีได้ใน 2 รูปแบบ ซึ่งได้แก่

ก. การแปรรูปโดยการคงสภาพหรือรูปลักษณะเดิมไว้

การแปรรูปโดยการคงสภาพหรือรูปลักษณะเดิมไว้ (Preserve by same as the Feature) คือ การแปรรูปผลิตผลโดยการทำให้ผลิตผลใหม่ที่ได้นั้นมีรูปลักษณะภายนอกที่เหมือนเดิม

หรือว่ามีความคล้ายคลึงกับรูปลักษณะของผลิตภัณฑ์ แต่ว่าอาจจะมีคุณลักษณะ/คุณสมบัติทางกายภาพ สีภาพและ/หรือเคมีที่แตกต่างไปจากเดิมก็ได้ ซึ่งรูปแบบที่นิยมใช้มากในการแปรรูปผลิตภัณฑ์โดยการคงสภาพหรือรูปลักษณะเดิมไว้ ได้แก่

- การนึ่ง/อบด้วยไอน้ำร้อน (hot stream) คือ เทคนิคที่ใช้ในการทำให้ผลิตภัณฑ์การเกษตรได้อยู่ในสภาพที่สุกหรือว่ากึ่งสุก โดยการใช้ไอน้ำร้อนช่วยยับยั้งอัตราการหายใจและหยุดยั้งกระบวนการทางชีวเคมีของผลิตภัณฑ์ ซึ่งก็เป็นสาเหตุที่ทำให้ผลิตภัณฑ์นั้นมีการเน่าเสียได้โดยง่าย การนึ่ง/อบด้วยไอน้ำร้อนจึงเป็นเทคนิคการแปรรูปเพื่อวัตถุประสงค์ในการบริโภคและ/หรือการเก็บถนอมรักษาคุณภาพของผลิตภัณฑ์การเกษตรให้สามารถที่จะใช้ประโยชน์ได้นานวัน อาทิเช่น การนึ่งข้าวสารให้สุกแล้วนำไปพิ้งลมให้แห้งเพื่อใช้เป็นเสบียงในการเดินทางระยะไกล โดยสามารถที่จะใช้บริโภคได้ในทันทีตลอดช่วงระยะเวลาในระหว่างการเดินทางตามที่ต้องการ โดยที่ไม่ต้องเสียเวลาในการหุงต้มแต่ประการใด

- การตากแห้ง (drying) คือ เทคนิคหนึ่งที่จะช่วยให้ผลิตภัณฑ์การเกษตรมีสัดส่วนปริมาณของน้ำในองค์ประกอบของเนื้อเยื่อที่ลดต่ำลง โดยอาจจะเลือกใช้การตากแดด การพิ้งลมและ/หรือการอบด้วยความร้อน ซึ่งก็ล้วนมีจุดมุ่งหมายเพื่อการทำให้ผลิตภัณฑ์การเกษตรมีคุณสมบัติที่ไม่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของเชื้อราแบคทีเรียและ/หรือจุลชีพ ซึ่งก็ล้วนเป็นสาเหตุที่จะทำให้เกิดการเน่าเสียได้โดยง่าย อาทิเช่น การตากแดดสมุนไพรหรือเครื่องปรุงรส ได้แก่ พริก หอมแดง กระเทียม

- การรมควัน (fumigant) คือ เทคนิคการเคลือบผิวของผลิตภัณฑ์การเกษตรด้วยสารประกอบคาร์บอนเพื่อไม่ให้ได้มีการสัมผัสกับอากาศโดยรอบ เป็นการช่วยลดการเกิดปฏิกิริยาออกซิเดชัน (oxidation) และในขณะเดียวกันก็ยังได้ช่วยให้มีกลิ่นและรสชาติของอาหารที่แตกต่างไปจากปกติโดยทั่วไป นอกเหนือจากการช่วยเก็บและถนอมรักษาผลิตภัณฑ์การเกษตร อาทิเช่น การรมควันปลาและเนื้อสัตว์

- การดองเค็ม (salt) คือ เทคนิคการเก็บถนอมและรักษาคุณภาพของผลิตภัณฑ์การเกษตรด้วยการทำให้องค์ประกอบของผลิตภัณฑ์มีส่วนประกอบของเกลือคลอไรด์จากโซเดียมหรือโปตัสเซียม ซึ่งคนไทยล้วนมีความคุ้นเคยเป็นอย่างดี อาทิเช่น การทำไข่เค็ม การทำปลาร้า

- การเชื่อม/การแช่อิ่ม (sweeten) คือ เทคนิคการเก็บถนอมและรักษาคุณภาพของผลิตภัณฑ์การเกษตรด้วยการทำให้องค์ประกอบของผลิตภัณฑ์มีส่วนประกอบของน้ำตาลในระดับที่เข้มข้นจนยากต่อการเจริญเติบโตของจุลชีพ และในขณะเดียวกันนั้นผลิตภัณฑ์ที่ได้ก็มีรสชาติหวานซึ่งถูกปากของคนไทยโดยส่วนใหญ่ อาทิเช่น การทำกุ่มหวาน ปลาหวาน ผลไม้แช่อิ่ม

ข. การแปรรูปโดยการเปลี่ยนแปลงรูปลักษณ์ใหม่

การแปรรูปโดยการเปลี่ยนแปลงรูปลักษณ์ใหม่ (Preserve for the new Feature) คือ การแปรรูปผลิตผลการเกษตร โดยการทำให้ผลิตผลใหม่ที่ได้นั้นมีรูปลักษณ์ รสชาติและ/หรือ คุณสมบัติทางกายภาพ สีฉภาพ และ/หรือเคมีที่แตกต่างไปจากเดิมอย่างชัดเจน โดยที่ส่วนใหญ่แล้ว ก็จะเป็นการแปรรูปเพื่อให้ได้เป็นทางเลือกใหม่สำหรับการบริโภค ซึ่งได้แก่

- การกวน (stirred) คือ เทคนิคในการแปรรูปผลิตผลการเกษตรด้วยการทำให้มวลหรือเนื้อของผลิตผลการเกษตรได้มีการคลุกเคล้าและผสมเป็นเนื้อเดียวกันกับเครื่องปรุงรสอย่างอื่น ซึ่งได้แก่ น้ำตาล เกลือ หรือแป้ง เป็นต้น อาทิเช่น การทำมะม่วงกวน พุทราแผ่น

- การคั้นน้ำหรือทำให้ได้เป็นน้ำ (liquidity) คือ เทคนิคในการแปรรูปผลิตผลการเกษตรด้วยการสกัดมวลหรือเนื้อของผลิตผลการเกษตรออกไปและ/หรือการหมักคองจนได้กลายเป็นของเหลว และในขณะเดียวกันนั้นก็อาจจะนำไปผสมรวมกับเครื่องปรุงรสอย่างอื่นด้วยก็ได้เช่นเดียวกัน ตัวอย่างได้แก่ การทำน้ำผลไม้ การทำน้ำปลา

(4) การทำให้มีสารออกฤทธิ์ที่ดี

การทำให้มีสารออกฤทธิ์ที่ดี (Good Active Marker Practice : GAMP) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่ได้ช่วยทำให้มีความมั่นใจได้ว่าผลิตผลการเกษตรและ/หรือผลิตภัณฑ์ที่ได้นั้นมีสารออกฤทธิ์ที่ดี ซึ่งก็จะเป็นเทคนิคในการสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับผลิตผลและ/หรือในการประกอบอาชีพในด้านการเกษตรได้เป็นอย่างดี อาทิเช่น การปลูกกระชายดำในบริเวณพื้นที่ที่สูงจากระดับน้ำทะเลมากกว่า 500 เมตร จึงจะทำให้แ่งกระชายดำดังกล่าวนั้นมีสารออกฤทธิ์ทางด้านเภสัชวิทยาได้อย่างสมบูรณ์ครบถ้วน การเลือกเก็บดอกไม้สำหรับทำบุหงาหรือนำมาทำการสกัดกลิ่นเฉพาะในช่วงเวลาที่ดอกไม้ที่นั้นส่งกลิ่นหอมสูงสุด

(5) การทำให้มีรสชาติที่ดี

การทำให้มีรสชาติที่ดี (Good Taste Practice : GTP) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่ช่วยทำให้ผลิตผลการเกษตรมีรสชาติที่ดีและตรงกับความต้องการของลูกค้า ซึ่งถือเป็นจุดขายที่สำคัญของผลิตผลการเกษตร อาทิเช่น การเลี้ยงเป็ดไข่ใกล้กับแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีสัตว์น้ำชุกชุมจะทำให้ไข่เป็ดมีรสชาติดี การเลี้ยงปลาในบ่อที่โคจรอบบริเวณบ่อได้ปลูกต้นจาม (ทองกวาว) ก็จะทำให้เนื้อปลาที่จับได้มีรสชาติดี

3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในระยะเวลาการตลาดในเชิงพาณิชย์

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในระยะเวลาการตลาดในเชิงพาณิชย์ (Local Wisdom at Commercial /Marketing Period) คือ องค์ความรู้อันชาญฉลาดที่มีการนำมาใช้ในระยะเวลาติดต่อกำขายผลิตผล และ/หรือผลิตภัณฑ์การเกษตร โดยการทำให้ผลิตผล ผลิตภัณฑ์ และ/หรือสินค้าการเกษตรนั้นมีความน่าสนใจ ตรงกับความต้องการของตลาดและ/หรือมีภาพลักษณ์ที่ดีในมุมมองของผู้บริโภค และสังคม โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้นิยมใช้ในระยะเวลาการตลาดในเชิงพาณิชย์ สามารถที่จะจำแนกได้ใน 4 ลักษณะ คือ

(1) การบรรจุหีบห่อที่ดี

การบรรจุหีบห่อที่ดี (Good Package Practice: GPpP) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะได้ช่วยให้เกิดเป็นความน่าสนใจในตัวสินค้านอกเหนือไปจากการช่วยเก็บถนอมและรักษาคุณภาพของผลิตผลการเกษตรและ/หรือการสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับสินค้าที่วางจำหน่าย หรือว่าเป็นองค์ความรู้อันชาญฉลาดที่จะได้ช่วยทำให้การบรรจุหีบห่อผลิตผลการเกษตรหรือสินค้าที่ต้องการวางจำหน่ายนั้นเกิดประสิทธิผลและมีประสิทธิภาพได้อย่างมั่นใจนั่นเอง ซึ่งโดยมาตรฐานสากลในการบรรจุหีบห่อควรที่จะต้องได้มีการดำเนินการใน 3 ระดับคือ

ก. หีบห่อชั้นในสุด

หีบห่อชั้นในสุด (Inner Packaging) คือ ชั้นของหีบห่อที่อยู่ติดหรือสัมผัสโดยตรงกับมวลของผลิตผล/ผลิตภัณฑ์เพื่อช่วยปกป้องผลิตผล/สินค้าไม่ให้เกิดการปนเปื้อนจากสิ่งสกปรก แมลงและจุลชีพ (micro-organism) เป็นสำคัญ โดยที่ลักษณะของหีบห่อชั้นในสุดก็จะมีดำเนินการได้ใน 2 ลักษณะ คือ การใช้ระบบสุญญากาศหรือการควบคุมปริมาตรของอากาศในขณะที่ทำการบรรจุหีบห่อ หรือการบรรจุหีบห่อโดยปล่อยให้อากาศสามารถที่จะถ่ายเทได้โดยสะดวก และนอกจากนี้ในบางครั้งวัสดุที่นำมาใช้ในการหีบห่อก็ยังได้ช่วยเพิ่มรสชาติและกลิ่นที่พึงประสงค์ให้กับผลิตผล/สินค้าอีกด้วยเช่นกัน อาทิเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการห่อขนมไทยด้วยใบเตย การห่อข้าวสุกด้วยใบบัว

ข. หีบห่อชั้นกลาง

หีบห่อชั้นกลาง (Middle Packaging) คือ ชั้นของหีบห่อที่ได้ช่วยห่อหุ้มหีบห่อชั้นในสุดไม่ให้เกิดความเสียหายจากการขนย้าย และในขณะเดียวกันก็ยังเป็นสิ่งที่จะช่วยกระตุ้นให้ผู้บริโภคได้เกิดความสนใจและชื่นชอบในตัวของสินค้าที่บรรจุอยู่ภายใน นอกจากนี้ก็ยังสามารถ

ใช้เป็นจุดในการคิดสลากเขียนคำอธิบายเกี่ยวกับคุณลักษณะและคุณสมบัติรวมถึงวิธีการในการบริโภคสินค้า ร่วมกับตราสัญลักษณ์ของสินค้าให้เห็นได้อย่างชัดเจนอีกด้วยเช่นกัน อาทิเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการจักสานภาชนะบรรจุหรือหีบห่อผลิตภัณฑ์/สินค้าเกษตรโดยการใส่ดอกไม้ไฟ หวาย หรือทางมะพร้าวในการจัดทำเป็นหีบห่อชั้นกลางภายใต้รูปลักษณะในหลากหลายลักษณะที่ก่อเกิดเป็นรูปลักษณะของสินค้าได้อย่างชัดเจน

ค. หีบห่อชั้นนอก

หีบห่อชั้นนอก (Outer Packaging) คือ ชั้นของหีบห่อที่จะช่วยห่อหุ้มหีบห่อชั้นกลางไว้ไม่ให้ได้รับความเสียหายจากการขนส่งในระยะไกลและช่วยให้มีความสะดวกต่อการขนย้าย โดยมีพื้นที่สำหรับบ่งบอกถึงวิธีการขนย้ายและการเก็บรักษาสินค้าไว้ในโกดังที่ง่ายและสะดวกต่อการปฏิบัติได้อย่างถูกต้องให้มีความเด่นชัดและอย่างชัดเจน นอกจากนี้ก็ยังมีการระบุถึงตราสินค้าและจำนวนชั้นของสินค้าทั้งหมดให้สามารถที่จะสังเกตเห็นและตรวจสอบจำนวนได้ง่ายในระยะไกลด้วยเช่นกัน

(2) การทำให้สินค้ามีคุณภาพคงทนดี

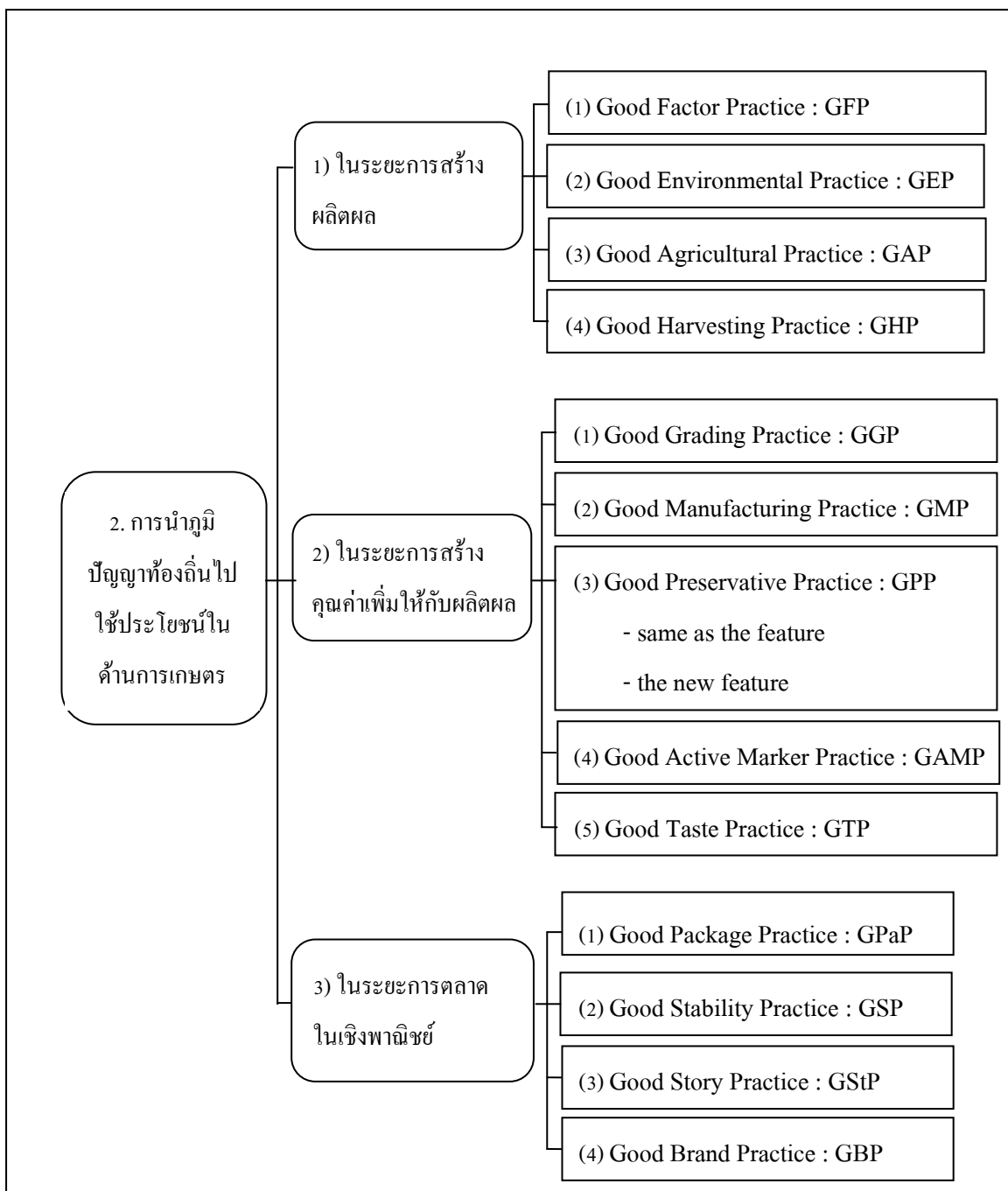
การทำให้สินค้ามีคุณภาพคงทนดี (Good Stability Practice : GSP) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการทำให้สินค้าและผลิตภัณฑ์การเกษตรนั้นมีอายุการใช้งานที่ยาวนาน และมีคุณภาพที่สม่ำเสมอ ทำให้ผู้บริโภคมีความมั่นใจได้ในเรื่องความสม่ำเสมอและความคงทนของคุณภาพสินค้า อาทิเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการแช่ท่อนซุงไม้สักในแหล่งน้ำไหลเป็นเวลาอย่างน้อย 1 เดือนก่อนนำไปทำการแปรรูปก็จะช่วยทำให้เนื้อไม้สักมีความแกร่งจากการได้ทำปฏิกิริยากับก๊าซออกซิเจนในน้ำ การฝังผลมะนาวสดในทรายชั้นน้ำที่บรรจุอยู่ภายในขวดโหลหรือภาชนะปิด

(3) การทำให้มีเรื่องราวที่ดี

การทำให้มีเรื่องราวที่ดี (Good Story Practice : GSIP) คือ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำให้ผลิตภัณฑ์และ/หรือสินค้าเกษตรนั้นมีเรื่องราวที่โดดเด่นและแสดงได้ถึงความแตกต่างจากผลิตภัณฑ์/สินค้าที่ผลิตได้จากแหล่งอื่น ซึ่งก็จะทำให้ผู้บริโภคได้เกิดความประทับใจ ในขณะที่เดียวกันก็จะช่วยทำให้สินค้านั้นมีราคาที่สูงกว่าปกติด้วยเช่นกัน อาทิเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการผูกเรื่องราวของผลิตภัณฑ์/สินค้าให้เข้ากับข้อมูลในเชิงประวัติศาสตร์ ราชวงศ์และ/หรือบุคคลสำคัญ ได้แก่ ขนมหาววัง ต้นตำรับแรกของประเทศไทย ลูกค้าประจำ คือ นายกรัฐมนตรี

(4) การทำให้มีตราสินค้าที่ดี

การทำให้มีตราสินค้าที่ดี (Good Branding Practice : GBP) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำให้ผลิตภัณฑ์และ/หรือสินค้าเกษตรนั้น ได้มีภาพลักษณ์ที่ดี ควรค่าแก่การยอมรับและให้ความไว้วางใจ ซึ่งก็จะช่วยทำให้ง่ายต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคและ/หรือมีการบริโภคได้อย่างต่อเนื่อง อาทิเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องความซื่อสัตย์ของผู้ผลิตสินค้า ความมีมาตรฐานสูงและความทันสมัยของสินค้า

ภาพที่ 22 การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์ในด้านการเกษตร

3. การสืบสาน/ล่มสลายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

การสืบสาน/ล่มสลายของภูมิปัญญาท้องถิ่น (On-Going/Vanishment of the Local Wisdom) คือ การสร้างความต่อเนื่อง/การทำให้ชุมชนปราศจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และ/หรือการที่บุคคลและชุมชน ได้มีหรือไม่ได้มีการปฏิบัติในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ โดยที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นก็เป็นเช่นเดียวกับองค์ความรู้และเทคโนโลยีซึ่งก็มีทั้งที่ได้มีการสร้างสรรค์ใหม่และ/หรือมีการสูญหายหรือล่มสลายได้เมื่อขาดการสืบทอด เนื่องจากไม่มีใครได้มีการนำมาใช้ประโยชน์หรือว่าไม่ได้เห็นถึงคุณค่า ซึ่งโดยปกติทั่วไปแล้วภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้และ/หรือเทคโนโลยีก็จะได้รับการยอมรับหรือมีการนำไปใช้ประโยชน์หรือว่ามีคุณค่าก็ต่อเมื่อบุคคลเป้าหมาย ชุมชนและ/หรือสังคมได้มีการนำไปใช้ประโยชน์และ/หรือมีการได้เผยแพร่ออกไปอย่างกว้างขวาง หรือว่าถูกยกระดับขึ้นไปเป็นภูมิปัญญาสากล ซึ่งก็จะได้ถูกนำไปทำการเผยแพร่และมีการสืบทอดได้อย่างกว้างขวางและอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ปัจจัยที่มีผลต่อการสืบสานล่มสลายของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ควรจะได้รับทราบ เพื่อให้ได้เกิดความตระหนักและป้องกันไม่ให้เกิดสถานการณ์ล่มสลายดังกล่าวนี้ ประกอบด้วย ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 5 ประการ หรือ SL-CUF Model ดังแสดงในภาพที่ 23 ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้คือ

1) ผู้เผยแพร่

ผู้เผยแพร่ (Sender : S) คือ ผู้ที่ได้ดำเนินการนำส่งภูมิปัญญาท้องถิ่นให้บุคคลเป้าหมาย ชุมชนและ/หรือสังคมได้รับทราบในสาระและในรายละเอียด ซึ่งก็ควรจะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการสกัดความจริงที่อยู่รอบตัวมาคัดกรอง เพื่อที่จะได้ทำให้องค์ความรู้นั้นสามารถที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทและสภาพการณ์ตามที่เป็นจริงได้อย่างมั่นใจ เพื่อทำให้ชุมชนและสังคมได้มีการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและ/หรือพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นในที่นี้ก็มีได้ 2 ลักษณะคือ

(1) ผู้นำส่งข้อมูล

ผู้เผยแพร่ในลักษณะของการนำส่งข้อมูล (Sender by Imitation) คือ บุคคลผู้ที่ได้มีการเผยแพร่คุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะเช่นเดิมทุกประการหรือการเลียนแบบจึงเป็นลักษณะของการบ่งบอกได้ถึงความมีตัวตนของภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อผู้อื่น โดยที่ในเวลาต่อมาหากว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีคุณค่าจริงก็จะเป็นสิ่งที่ได้รับความนิยมและมีการเผยแพร่ต่อไปอย่างต่อเนื่อง จนอาจจะได้รับการยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งในวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคลและชุมชนเป้าหมาย

(2) ผู้ดัดแปลงข้อมูล

ผู้เผยแพร่ในลักษณะของการดัดแปลงข้อมูล (Sender by Modification) คือ ผู้ที่ได้มีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นและ/หรือองค์ความรู้ที่ได้มีการรับรู้และสัมผัสได้อย่างชัดเจนแล้ว จนเกิดเป็นความรู้และมีความเข้าใจได้อย่างมั่นใจมาทำการดัดแปลงและประยุกต์ จนได้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ที่น่าจะมีความเหมาะสมกับบริบทและสภาพการณ์ของบุคคลเป้าหมายและชุมชนได้มากกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมนั้น อาทิเช่น ปราชญ์ชาวบ้านและนักการศึกษา

2) ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) คือ องค์ความรู้อย่างชาญฉลาดที่ได้ช่วยทำให้บุคคลและชุมชนได้มีความสามารถในการใช้ประโยชน์จากสภาพแวดล้อมในบริเวณพื้นที่แห่งนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาที่ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ บุคคลเป้าหมายและ/หรือชุมชนได้อย่างงดงาม จึงเป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่มีประโยชน์และมีคุณค่ายิ่ง เนื่องจากได้ช่วยทำให้ผู้ใช้ บุคคลเป้าหมายและชุมชนได้เกิดการยอมรับและนำไปสู่การใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง แต่ทว่าในทางตรงกันข้ามถ้าหากว่าองค์ความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นไม่สามารถที่จะตอบสนองกับความต้องการของผู้ใช้และชุมชนได้อย่างเป็นที่น่าพอใจก็ย่อมที่จะมีคุณค่าลดน้อยลงและนำไปสู่การสูญหายไปจากชุมชนในท้ายที่สุดด้วยเช่นกัน โดยที่รายละเอียดเกี่ยวกับประเภทและคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นได้มีการจำแนกเป็น 5 ลักษณะ คือ (1) สาระเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ (2) สาระเกี่ยวกับศิลปะประเพณีและวัฒนธรรม (3) สาระเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวัน (4) สาระเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ และ (5) สาระเกี่ยวกับระบบการศึกษา/สังคมคดี ดังที่ได้แสดงรายละเอียดไว้แล้วในบทที่ 2

3) ช่องทางในการถ่ายทอด/เผยแพร่

ช่องทางในการถ่ายทอด/เผยแพร่ (Channel : C) คือ ตัวกลางในการนำส่ง ถ่ายทอดและ/หรือเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นออกไปสู่ผู้ใช้ บุคคลเป้าหมาย ชุมชนและ/หรือสังคมโดยส่วนรวม ซึ่งช่องทางในการถ่ายทอดหรือเผยแพร่องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้ก็ย่อมควรที่จะต้องได้มีความเหมาะสมกับพฤติกรรมตามปกติ ศักยภาพและระดับความพร้อมของผู้ใช้ บุคคลเป้าหมายและ/หรือชุมชน ประเภทและคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมถึงบริบทและสภาพการณ์ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการได้ย้อนกลับไปอ่านในเรื่องของเทคนิคที่ใช้ในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และระดับการได้สัมผัสหรือการเข้าถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในบทที่ 2 หน้า 100-108 ก็จะช่วยให้ผู้อ่านมีความเข้าใจได้มากยิ่งขึ้น ดังนั้นเนื้อหาที่จะได้มีการนำเสนอในลำดับต่อไปก็เป็นอีกลักษณะหนึ่งของการ

ขยายมุมมองเกี่ยวกับช่องทางที่ได้มีการนิยมนำใช้ในการถ่ายทอด/เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นออกไป
ดังมีรายละเอียดที่ควรจะได้มีการรับรู้ คือ

(1) ประเภทของสื่อที่ใช้ในการถ่ายทอด/เผยแพร่

ประเภทของสื่อที่ใช้ในการถ่ายทอด/เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Type of Media for Transfer the LW) คือ การจำแนกสื่อที่ได้นำมาใช้ในการถ่ายทอด/เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นไปยังบุคคลเป้าหมาย ชุมชนและ/หรือสังคมโดยส่วนรวมตามชนิดและคุณลักษณะของสื่อที่ได้นำมาใช้ในการถ่ายทอด/เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งได้แก่

ก. สื่อบุคคล

สื่อบุคคล (Man/Person Media) คือ สื่อที่ใช้บุคคลและ/หรือกลุ่มบุคคลเป็นตัวกลางในการถ่ายทอดและเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นออกไปสู่สาธารณชน โดยที่ลักษณะของการสื่อสารที่ได้นิยมนำมาใช้ในการใช้สื่อบุคคล ได้แก่

- **การบอกเล่า (Telling)** คือ ลักษณะในการถ่ายทอดหรือเผยแพร่องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการใช้บุคคลหรือกลุ่มบุคคล อาทิเช่น บุคคลผู้ซึ่งเป็นผู้นำในชุมชน ปรชาญ์ชาวบ้านและ/หรือนักพัฒนา ซึ่งก็เป็นลักษณะของการสืบทอดหรือเผยแพร่องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พบเห็นได้บ่อยที่สุด เนื่องจากว่ามีลักษณะในการปฏิบัติที่ง่ายสะดวกและมีความเป็นธรรมชาติสูง นอกจากนี้ก็ไม่ต้องได้มีการใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์อะไรที่สลับซับซ้อนมากนักและก็มักที่จะได้ผลตรงตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้อย่างชัดเจน การสืบทอดโดยใช้การบอกเล่าจึงพบเห็นได้เสมอในเนื้อหาของนิทานหรือเพลงพื้นเมืองที่ได้มีการเล่าขานหรือขับร้องในงานประเพณีต่างๆ ในชุมชน รวมถึงการบรรยายหรือการอภิปรายโดยวิทยากร ซึ่งมีวิทยากรเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการถ่ายทอด/เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยที่วิทยากรอาจจะมีเพียงคนเดียวในลักษณะของการนำเสนอองค์ความรู้ หรือว่ามีวิทยากรหลายคนได้ร่วมมือกันถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์ในแต่ละบริบทและสภาพการณ์ อาทิเช่น การบรรยายชุดความรู้ (symposium) การอภิปรายเป็นคณะ (panel discussion) การประชุม (conference) การประชุมกลุ่มย่อย (buzz group) การโต้เถียง (debate) การปฐกวจาวิสัยสนา (colloque) เป็นต้น

- **การสาธิต (Demonstrate)** คือ ลักษณะของการถ่ายทอดหรือเผยแพร่องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการใช้การทำให้ดูเป็นตัวอย่างจากผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นโดยตรง เพื่อยืนยันถึงคุณสมบัติ และ/หรือประโยชน์ที่จะได้รับจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ให้ความสนใจดังกล่าวนั้น การสาธิตหรือแสดงให้เห็น

เห็นเป็นตัวอย่าง จึงเป็นกิจกรรมที่นิยมใช้มากในการถ่ายทอด/เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะที่เป็น “ทักษะ” หรือ “ความชำนาญ” จึงได้นิยมใช้กิจกรรมนี้ในกรณีที่ต้องการจะให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน เพื่อให้สามารถที่จะนำไปปฏิบัติได้โดยทันทีและไม่มีข้อผิดพลาดเกิดขึ้น โดยที่ตัวอย่างของการใช้กิจกรรมการสาธิตหรือการแสดงให้คุณเป็นตัวอย่างได้แก่ การจัดทำแปลงสาธิต (demonstration plot) ทักษะศึกษา(field trip) ละครสั้น (skit) การสังเกตพฤติกรรม (fish bowl) การแสดงบทบาทสมมุติ (role play)

- การให้ปฏิบัติด้วยตัวเอง (Doing) คือ ลักษณะของการถ่ายทอด/เผยแพร่องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการให้บุคคลเป้าหมายได้สัมผัสกับองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ให้ความสนใจนั้นอย่างใกล้ชิดด้วยตัวเอง เพื่อให้ได้เกิดการยอมรับในองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ให้ความสนใจนั้น โดยการเห็นถึงคุณค่าและประโยชน์ที่จะได้รับจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเป้าหมายนั้น จึงมักจะพบได้ว่าเป็นลักษณะของการถ่ายทอด/เผยแพร่องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในบรรดาหมู่ญาติสนิทหรือผู้ที่อยู่ใกล้ชิดอยู่เป็นประจำ เพื่อให้ได้มีการสืบทอดหรือการนำไปใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่องสืบไป การให้บุคคลเป้าหมายได้ทดลองทำด้วยตัวเอง จึงเป็นกิจกรรมที่นิยมใช้มากในการถ่ายทอด/เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับบุคคลเป้าหมายผู้ที่มีภาวะความเป็นผู้นำ หรือว่ามีความรับผิดชอบเป็นอย่างดี การใช้กิจกรรมนี้จะได้ผลดีหรือประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับความสามารถของวิทยากรหรือผู้ทำการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่จะต้องได้จัดเตรียมบริบทและสภาพแวดล้อมที่ช่วยกระตุ้นและผลักดันให้บุคคลเป้าหมายได้ทดลองทำ หรือว่ามีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ด้วยตัวเองด้วยความเต็มใจ เนื่องจากตระหนักดีว่าเป็นสิ่งที่มีความใกล้เคียงและ/หรือมีความเหมือนกับบริบทและสภาพการณ์ตามปกติของบุคคลเป้าหมายซึ่งช่วยให้ง่ายต่อการยอมรับในภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น และก็สามารถที่จะนำภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นไปใช้ประโยชน์ได้จริง โดยที่ตัวอย่างของการใช้กิจกรรมที่ช่วยผลักดันให้บุคคลเป้าหมายได้ทดลองทำด้วยตัวเองเพื่อการเรียนรู้และสร้างเสริมทัศนคติที่ดีต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น นั้นได้แก่ การจำลองสถานการณ์(simulation) การทดลองงาน(on the job training) การทำโครงการจริง(live project) การประชุมเชิงปฏิบัติการ(workshop) การฝึกแก้ปัญหา(problem solving) การเรียนรู้ด้วยตัวเองจากโปรแกรมสำเร็จรูป(program instruction) การศึกษาจากเหตุการณ์ที่ประสบ(incident method) การหมุนเวียนงาน(job rotation) เกมส์การบริหารงาน(management game) เป็นต้น

ข. สื่อสิ่งพิมพ์

สื่อสิ่งพิมพ์ (Printed Media) คือ สื่อที่ใช้สิ่งพิมพ์ในรูปแบบและลักษณะต่างๆ ได้แก่ ตัวอักษร รูปภาพและ/หรือสัญลักษณ์ในการถ่ายทอดสาระและรายละเอียดของภูมิปัญญา

ท้องถิ่นไปสู่บุคคลเป้าหมายและสาธารณชน อาทิเช่น หนังสือและตำรา ซึ่งก็เป็นสื่อเผยแพร่ที่มีขั้นตอนและหลักการปฏิบัติในการจัดทำที่มีความชัดเจน สื่อสิ่งพิมพ์จึงเป็นสื่อที่ได้รับการยอมรับว่ามีมาตรฐานและความน่าเชื่อถือในเชิงวิชาการในระดับสูงและนิยมใช้มากสำหรับการเป็นแหล่งความรู้เพื่อการอ้างอิงในเชิงวิชาการ

ค. สื่อมวลชน

สื่อมวลชน (Mass Media) คือ สื่อที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการถ่ายทอดและเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นออกไปสู่บุคคลเป้าหมายเป็นจำนวนมากในช่วงระยะเวลาเดียวกัน อาทิเช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และรวมถึงสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วก็มักที่จะมีคุณลักษณะเพื่อให้บุคคลเป้าหมายได้มีการรับทราบว่าได้มีภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้แล้วจริง และหากว่ามีความสนใจก็สามารถที่จะได้มีการสืบค้นในรายละเอียดและพิสูจน์ตรวจสอบถึงความถูกต้องและ/หรือความน่าเชื่อถือต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง

ง. สื่ออิเล็กทรอนิกส์

สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Media) คือ สื่อที่ใช้ระบบและข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ในรูปแบบและลักษณะต่างๆ ในการถ่ายทอดสาระและรายละเอียดขององค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสู่บุคคลเป้าหมายและสาธารณชน ซึ่งก็เป็นสื่อที่สามารถจะนำสารส่งไปยังบุคคลเป้าหมายและสาธารณะได้อย่างรวดเร็ว อาทิเช่น โปรแกรมคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต

จ. สื่อกิจกรรม

สื่อกิจกรรม (Activity Media) คือ สื่อที่ใช้กิจกรรมเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดและเผยแพร่องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสู่บุคคลเป้าหมายในรูปแบบและลักษณะต่างๆ เพื่อให้เกิดการตระหนักรู้และมีความเข้าใจในองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นได้อย่างชัดเจน อาทิเช่น การเล่นเกมส์ การออกค่ายอาสา การจัดนิทรรศการ การทำโครงการจริง (live project)

(2) เทคนิคในการถ่ายทอด/เผยแพร่

เทคนิคในการถ่ายทอด/เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Techniques for Transfers the LW) คือ กลวิธีที่ใช้ในการถ่ายทอดและเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสู่ผู้ใช้ บุคคลเป้าหมายและ/หรือชุมชน เพื่อให้ได้มีการรับรู้และนำไปสู่การวางตน ประพฤติปฏิบัติและ/หรือนำไปใช้ประโยชน์ตามแต่ศักยภาพ ความสามารถและความพร้อมในการดำเนินการ โดยที่เทคนิคที่นิยมใช้มากในการถ่ายทอด/เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่

ก. การให้ความรู้

การให้ความรู้ (Knowledge Transfer) คือ การใช้ความรู้ให้เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอด แลกเปลี่ยนและ/หรือการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้ได้มีการถ่ายทอดและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ โดยที่การให้ความรู้แก่บุคคลเป้าหมายและ/หรือสาธารณะชนก็สามารถที่จะดำเนินการผ่านระบบการศึกษาได้ทั้ง 3 ระบบ คือ

- การศึกษาในระบบ (formal education) คือ การถ่ายทอด/เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านทางหลักสูตรการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในบริบทและสภาพการณ์ต่างๆ และรวมถึงประวัติความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นได้อย่างชัดเจน

- การศึกษานอกระบบ (non-formal education) คือ การถ่ายทอด/เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านทางหลักสูตรระยะสั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักสูตรเกี่ยวกับวิชาชีพ อาทิเช่น การฝึกอบรม เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้ความเข้าใจและ/หรือได้มีทักษะในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทและสภาพการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

- การศึกษาตามอัธยาศัย (informal education) คือ การถ่ายทอด/เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการจำลองสถานการณ์ และ/หรือการมีประสบการณ์ตรงในสถานการณ์จริง เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้การสังเกตและการคิดพิจารณาอย่างมีเหตุผลในเชิงระบบในการเรียนรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นได้อย่างมั่นใจ จนสามารถที่จะนำมาใช้ประโยชน์โดยตรง ดัดแปลงและ/หรือสร้างสรรค์ให้ได้เป็นภูมิปัญญาใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ข. การกระตุ้น/สร้างแรงจูงใจ

การกระตุ้น/สร้างแรงจูงใจ (Transfer by Motivation) คือ การทำให้ผู้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้มีความรู้ดีกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นหรือว่ามีความสำคัญสมควรที่จะได้มีการนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง โดยกิจกรรมที่พบเห็นได้บ่อยในการช่วยกระตุ้น/สร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นกับบุคคลเป้าหมายและ/หรือสาธารณะชน ได้แก่

- การกระตุ้น/สร้างแรงจูงใจจากบนลงล่าง คือ การกระตุ้น/สร้างแรงจูงใจให้ผู้รับสารได้มีทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นจากผู้ส่งสารในระดับของผู้บริหารหรือจากระดับนโยบายไปสู่ระดับของผู้ปฏิบัติการหรือที่ตัวบุคคล/ชุมชนเป้าหมายโดยตรง ซึ่งก็เป็นเทคนิคในการ

ถ่ายทอด/เผยแพร่องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หน่วยงานของภาครัฐนิยมใช้กันมาก เนื่องจากมีความง่ายและก็สะดวกต่อการปฏิบัติงาน และก็สามารถที่จะใช้เทคนิคนี้กับบุคคลเป้าหมายจำนวนมากภายในช่วงระยะเวลาเดียวกัน ซึ่งก็เป็นลักษณะของการใช้รูปแบบในการติดต่อสื่อสารแบบทางเดียว (one-way communication) เป็นส่วนใหญ่ ความสำเร็จของการใช้เทคนิคนี้จึงขึ้นอยู่กับความสามารถในการวิเคราะห์ถึงลักษณะและระดับความต้องการ ความพร้อมและศักยภาพของบุคคลเป้าหมาย/ชุมชนว่ามีความเหมาะสมและสอดคล้องกับธรรมชาติของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ต้องการจะนำมาทำการถ่ายทอดมากน้อยเพียงใด

- **การกระตุ้น/สร้างแรงจูงใจโดยการจัดแบ่งบุคคลเป้าหมายออกเป็นกลุ่มย่อย** คือ เทคนิคที่ใช้ในการถ่ายทอด/เผยแพร่องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการกระตุ้น/สร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้รับสารในกรณีที่ประชากรหรือชุมชนเป้าหมายมีสมาชิกเป็นจำนวนมาก และก็สามารถที่จะจัดแบ่งเป็นกลุ่มสมาชิกที่มีคุณลักษณะที่แตกต่างกันหรือจัดแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อยได้อย่างชัดเจน โดยที่สมาชิกภายในแต่ละกลุ่มย่อยก็จะมีคุณลักษณะ/คุณสมบัติที่ใกล้เคียงกันหรือว่าเหมือนกัน อาทิเช่น มีอาชีพเดียวกัน มีอายุ ระดับการศึกษา และ/หรือรายได้ในระดับที่ใกล้เคียงกัน หรือว่ามีขนาดพื้นที่ถือครองใกล้เคียงกัน มีพื้นที่เพาะปลูกอยู่ในบริเวณและสภาพแวดล้อมเดียวกัน และก็ยังมีความแตกต่างไปจากสมาชิกกลุ่มอื่นในประเด็นที่ให้ความสนใจนั้นได้อย่างชัดเจน ดังนั้น การถ่ายทอด/เผยแพร่องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยการกระตุ้น/สร้างแรงจูงใจให้แก่สมาชิกในแต่ละกลุ่มย่อยจึงควรที่จะได้แตกต่างกันไปตามแต่บริบทและสภาพการณ์ของแต่ละกลุ่มย่อยตามที่เป็นจริง อาทิเช่น ความพร้อม ศักยภาพและระดับความสามารถของสมาชิกกลุ่มหรือบุคคลเป้าหมายว่ามีมากน้อยแค่ไหน หรือว่ามีความเหมาะสมกับธรรมชาติของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ต้องการจะได้ทำการถ่ายทอดหรือเผยแพร่หรือไม่ ดังนั้นความสำเร็จของการใช้เทคนิคนี้จึงขึ้นอยู่กับความสามารถในการกำหนดเกณฑ์และตัวบ่งชี้ที่ใช้ในการกำหนดและจัดแบ่งประชากรหรือชุมชนเป้าหมายออกเป็นกลุ่มย่อย เพื่อกำหนดเป็นหลักสูตรหรือกิจกรรมที่มีความเหมาะสมในการถ่ายทอด/เผยแพร่องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นต่อไป

- **การกระตุ้น/สร้างแรงจูงใจโดยใช้การกำหนด “โจทย์ปัญหา”** คือ เทคนิคที่ใช้ในการถ่ายทอด/เผยแพร่องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการสนับสนุนให้บุคคลเป้าหมายได้เกิดแรงจูงใจหลังจากที่ได้มีการคิดในเชิงระบบอย่างรอบคอบจากโจทย์ปัญหาที่ถูกกำหนดขึ้นซึ่งก็เป็นเทคนิคที่ได้มีการนิยมนำมาใช้ใน 2 สถานการณ์คือ (1) เมื่อได้มีปัญหาคิดขึ้นจากการประกอบอาชีพ หรือในการดำเนินชีวิตประจำวัน และ/หรือในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ จึงทำให้จำเป็นต้องได้มีการค้นหาหรือคัดเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถจะนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวนั้นได้ ต่อจากนั้นจึงได้ทำการถ่ายทอด/เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าว

ออกไป เพื่อให้บุคคลเป้าหมายและชุมชนได้มีการนำไปใช้ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น และ (2) การได้จำลองสถานการณ์ตามเงื่อนไขหรือตามความต้องการของบุคคลเป้าหมายและชุมชนว่าต้องการที่จะได้อะไรบ้าง และถ้าจะให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการภายใต้เงื่อนไขต่างๆ ที่มีอยู่ นั้นได้จริง ก็ควรจะต้องได้มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอะไรได้บ้าง ต่อจากนั้นจึงดำเนินการสืบค้นและคัดเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถจะตอบสนองต่อความต้องการภายใต้เงื่อนไขดังกล่าวนั้น และหากว่าเมื่อได้ทำการคัดเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นตามที่ต้องการได้แล้ว ก็จะได้ดำเนินการถ่ายทอดและเผยแพร่ต่อไป โดยที่ความสำเร็จของการใช้เทคนิคนี้จึงขึ้นอยู่กับความสามารถในการคิดเชิงระบบเพื่อการถ่วงดุลให้ได้ทราบถึงความต้องการที่แท้จริงหรือความจำเป็นว่าคืออะไร และบุคคลเป้าหมายกับชุมชนมีศักยภาพและความพร้อมในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์ได้มากน้อยแค่ไหน นั่นเอง

- **การกระตุ้น/สร้างแรงจูงใจจากความสำเร็จในการ “แก้ปัญหาเฉพาะหน้า”** คือเทคนิคในการถ่ายทอด/เผยแพร่องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยการกระตุ้น/สร้างแรงจูงใจให้บุคคลเป้าหมายได้มีความภาคภูมิใจจากความสำเร็จจากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่ประสบอยู่ได้อย่างรวดเร็ว จึงเป็นเทคนิคในการถ่ายทอด/เผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยากต่อการได้เตรียมการล่วงหน้า เนื่องจากประเด็นสำคัญก็คือ บุคคลเป้าหมายจะเกิดการเรียนรู้ได้ก็ต่อเมื่อมีปัญหาที่ไม่ได้คาดคิดมาก่อนเกิดขึ้น แล้วบุคคลเป้าหมายผู้นั้นก็สามารถที่จะทำการแก้ไขปัญหาดังกล่าวนั้นโดยใช้ความรู้ ทักษะและประสบการณ์ที่มีอยู่ทั้งหมดแต่เดิม ตั้งแต่ในเรื่องการระบุถึงปัญหาได้อย่างชัดเจนการคัดเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำมาใช้ในการแก้ปัญหาและการประเมินผลความสำเร็จ ดังนั้นจึงเป็นเทคนิคที่จะต้องได้สนับสนุนให้บุคคลเป้าหมายได้ “ออกภาคสนาม” หรือว่ามีประสบการณ์ตรงในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ ดังนั้น ผู้ทำหน้าที่ในการถ่ายทอด/เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นก็อาจจะต้องได้ช่วยให้กระบวนการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าของบุคคลเป้าหมายนั้นมีประสิทธิภาพโดยช่วยเตรียมการ “จัดเตรียมปัญหาหรือข้อสอบไว้ก่อนล่วงหน้า ซึ่งก็จะคล้ายกับการสะสมประสบการณ์ในการกำหนดโจทย์และการแก้ปัญหา” ไว้ก่อนแล้วล่วงหน้าเพียงแต่การใช้เทคนิคในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าบุคคลเป้าหมายจะไม่สามารถที่จะได้ทราบล่วงหน้าว่า อะไรคือปัญหาดังนั้นการตัดสินใจต่างๆ จึงต้องเกิดจากความสามารถเฉพาะตัว ณ ช่วงเวลา ณ ขณะนั้น ด้วยเหตุนี้ความสำเร็จของการใช้เทคนิคนี้จึงขึ้นอยู่กับไหวพริบและความสามารถของบุคคลเป้าหมาย นั่นเอง

- **การกระตุ้น/สร้างแรงจูงใจจากการได้ใช้ระบบความสัมพันธ์ทางสังคม** คือเทคนิคที่ใช้ในการถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการได้สร้างให้เกิดความเชื่อใจหรือการมีความผูกพันที่ดีในระหว่างผู้ส่งสารกับบุคคลเป้าหมายผ่านทางระบบความสัมพันธ์ทาง

สังคม อาทิเช่นความสัมพันธ์ในระบบเครือข่าย ในระบบอาวุโสหรือว่าในเรื่องสถานภาพในสังคม และตำแหน่งงาน ความสำเร็จของการใช้เทคนิคการถ่ายทอด/เผยแพร่ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในลักษณะนี้จึงขึ้นอยู่กับความใกล้ชิดหรือความเชื่อใจในระหว่างผู้ส่งสารกับบุคคลเป้าหมาย หรือว่าอิทธิพลจากผู้ส่งสารที่มีต่อบุคคลเป้าหมายเป็นสำคัญ

- **การกระตุ้น/สร้างแรงจูงใจจากการได้ตอบสนองความต้องการของบุคคลหรือชุมชนเป้าหมาย** คือ เทคนิคที่ใช้ในการถ่ายทอด/เผยแพร่องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการใช้ความสำเร็จในการตอบสนองต่อความต้องการของบุคคลหรือชุมชนเป้าหมาย ซึ่งก็เป็นเทคนิคที่มีความเหมาะสมสำหรับสังคมที่มีการเปิดรับข้อมูลข่าวสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ และในขณะเดียวกันนั้นบุคคลในชุมชนเป้าหมายก็จะต้องมีนิสัยที่รักการแสวงหาความรู้ หรือว่ามีระดับการศึกษาและสติปัญญาอยู่ในเกณฑ์ที่ดีพอสมควร จึงจะทำให้บุคคลเป้าหมายเป็นผู้มีนิสัยรักการแสวงหาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง ดังนั้นความสำเร็จของการถ่ายทอด/เผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะนี้ก็คือ ผู้ส่งสารควรที่จะต้องได้มีการจัดเตรียมช่องทางในการสื่อสารและสื่อที่นำมาใช้ในการถ่ายทอด/เผยแพร่ให้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของบุคคลเป้าหมาย เพื่อให้ง่ายและสะดวกต่อการแสวงหา การคัดเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นและการประเมินผลถึงความเป็นไปได้ในความสำเร็จจากการที่บุคคลเป้าหมายจะได้มีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นไปใช้ประโยชน์จริง นั่นเอง

ค. การกำหนดมาตรการสนับสนุน

การกำหนดมาตรการสนับสนุน (Transfer by the Regulation) คือ เทคนิคในการถ่ายทอด/เผยแพร่องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยการสร้างเสริมให้ได้มีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์จริง เนื่องเพราะว่ามาตรการสนับสนุนจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นหรือ โอกาสที่ดีให้กับบุคคลเป้าหมายและในขณะเดียวกันก็จะก่อให้เกิดเป็นข้อได้เปรียบจากการที่ได้มีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นไปใช้ประโยชน์ อาทิเช่น การกำหนดมาตรการในเรื่องการลดภาษีเงินได้ให้แก่บุคคล/กลุ่มและองค์กรที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการ มาตรการในการให้เกียรติบัตรยกย่องชมเชยแก่ผู้ให้การอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

4) ผู้ใช้

ผู้ใช้ (user) คือ บุคคลเป้าหมายหลักซึ่งเป็นผู้ที่ต้องการจะได้มีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ในการวางแผน การประพฤติปฏิบัติและ/หรือการทำกิจกรรมต่างๆ ในด้าน

การประกอบอาชีพและ/หรือในการดำเนินชีวิตประจำวันและในขณะที่เดียวกันนั้นก็ยังได้รวมถึงผู้ที่ถูกคาดหวังให้เกิดการยอมรับและใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้มีการถ่ายทอด/เผยแพร่ ผู้ใช้จึงเป็นตัวบ่งชี้สำคัญที่แสดงได้ว่าจะเกิดการสืบสาน/ล่มสลายของภูมิปัญญาท้องถิ่นจริงหรือไม่ โดยที่ผู้เขียนได้จำแนกพฤติกรรมของผู้ใช้ที่มีความเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นออกได้เป็น 5 ลักษณะ เพื่อให้ง่ายต่อการวางแผนและการประเมินผลความสำเร็จในการส่งเสริมและเผยแพร่และการจัดทำเป็นกลยุทธ์เพื่อสนับสนุนให้มีการยอมรับและการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพต่อไป ดังมีรายละเอียด คือ

(1) ผู้ที่ไม่ได้ใช้

ผู้ที่ไม่ได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Not Use the LW) คือ ผู้ที่ไม่เคยได้ใช้หรือว่าเคยได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาก่อนแล้วบ้าง แต่ต่อมาได้ยกเลิกไม่มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกต่อไป ซึ่งก็เป็นสาเหตุที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้หมดคุณค่าและสูญหายไปจากชุมชน โดยที่สามารถจะจำแนกผู้ที่ไม่ได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ

ก. ผู้ที่ไม่เคยได้มีการใช้

ผู้ที่ไม่เคยได้มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Never Use the LW) คือ ผู้ที่ไม่เคยได้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ ซึ่งก็อาจจะเนื่องเพราะว่าไม่เคยได้มีการรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น จึงควรที่จะต้องได้มีการประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพเพิ่มสูงขึ้นและ/หรืออาจจะยังไม่มี ความสนใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ซึ่งอาจจะเป็นเนื่องเพราะว่ายังไม่เห็นถึงประโยชน์หรือคุณค่าที่จะได้รับจากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น เช่น ผู้รู้หรือผู้มีประสบการณ์ตรงได้เสียชีวิตไปอย่างกะทันหันในขณะที่ยังไม่ได้มีทายาทหรือผู้สืบทอดที่มีความสามารถมากพอที่จะทำให้ผู้อื่นได้เห็นถึงคุณค่าหรือประโยชน์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงทำให้องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวนั้นได้ผิดเพี้ยนหรือสูญหายไป ซึ่งก็เป็นสิ่งที่พบได้บ่อยในบางสังคมหรือบางเชื้อชาติที่จะไม่ยอมถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์ให้กับใครทั้งสิ้น นอกจากลูกชายคนโตเท่านั้นซึ่งถ้าหากว่าไม่มีลูกชายหรือว่าลูกชายไร้ความสามารถหรือไม่เต็มใจที่จะรับช่วงต่อในองค์ความรู้และภูมิปัญญาดังกล่าวนั้น ก็จะทำให้องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องสูญหายไปจากชุมชนและสังคมในท้ายที่สุด นั่นเอง

ข. ผู้ที่ยกเลิกการใช้

ผู้ที่ยกเลิกการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Stop in Using the LW) คือ ผู้ที่เคยได้มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาก่อนแล้ว แต่ทว่าในปัจจุบันนี้ไม่ได้มีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมาใช้ประโยชน์ต่อไป ซึ่งก็อาจจะเนื่องมาจากการขาดสิ่งกระตุ้น/แรงจูงใจ อาทิเช่น มุ่งองค์ความรู้และภูมิปัญญาใหม่ที่มีความเหมาะสมหรือก่อให้เกิดประโยชน์ได้มากกว่าเข้ามาแทนที่หรือว่าบริบทและสภาพการณ์ในปัจจุบันขาดความเหมาะสมที่จะมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมาใช้ประโยชน์ต่อไป

(2) ผู้ใช้อย่างไม่เหมาะสม

ผู้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างไม่เหมาะสม (Use the LW by In-appropriate) คือ ผู้ที่ได้มีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์อย่างไม่ถูกต้องหรือไม่เหมาะสมกับธรรมชาติและคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งก็อาจจะเป็นเนื่องเพราะว่ายังคงขาดความรู้และความเข้าใจและ/หรือประสบการณ์ที่ถูกต้องและชัดเจนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวนั้น หรือว่าอาจจะมีเจตนาที่ต้องการจะทำให้ผู้อื่น ชุมชนและ/หรือสังคมเกิดความเสื่อมศรัทธาในภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อหวังผลอย่างอื่น ซึ่งในปัจจุบันก็มีบุคคลผู้ที่เรียกตนเองว่าเป็น "นักวิชาการหัวก้าวหน้า" จำนวนไม่น้อยที่พยายามโจมตีว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องล้าสมัย ทั้งๆ ที่ไม่ได้ทราบถึงประวัติความเป็นมาและเหตุผลของการยอมรับในภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวนี้ว่าได้มีการพัฒนาการอย่างไรบ้างในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเสียดายเป็นอย่างยิ่ง เพราะว่าได้แสดงถึงการขาดความสามารถในการคิดเชิงระบบ นั่นเอง

(3) ผู้ใช้อย่างปกติโดยทั่วไป

ผู้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างปกติโดยทั่วไป (Use the LW by General) คือ ผู้ที่ได้มีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์ตามคู่มือหรือคำแนะนำทางวิชาการและ/หรือตามวิธีการและเทคนิคที่ถูกต้องและ/หรือสอดคล้องกับธรรมชาติและคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างเคร่งครัด ซึ่งก็จะได้ช่วยทำให้บุคคล ชุมชนและ/หรือสังคมได้ตระหนักถึงความสำคัญและได้รับประโยชน์จากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวนี้ได้อย่างมั่นใจ เนื่องเพราะว่าจะประสบกับความสำเร็จจากการที่ได้้นำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นไปใช้ประโยชน์ได้ตามที่ต้องการ นั่นเอง ซึ่งผู้หรือบุคคลเป้าหมายในกลุ่มนี้ก็จะมีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการสืบสานและสืบทอดการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นจากรุ่นสู่รุ่นในทุกสังคม

(4) ผู้ใช้ที่สามารถทำการดัดแปลงได้เป็นอย่างดี

ผู้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถทำการดัดแปลงได้เป็นอย่างดี (Good User) คือ ผู้ที่ได้มีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์แล้วก่อให้เกิดประสิทธิผลและ/หรือประสิทธิภาพได้มากกว่าเป้าหมายที่กำหนด เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความสามารถในการใช้ไหวพริบปรับเปลี่ยนคุณลักษณะและ/หรือในรายละเอียดบางประการ เพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นสามารถที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ได้มากยิ่งขึ้น และ/หรือในบางครั้งก็สามารถที่จะสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ขึ้นมา อาทิเช่น กลุ่มแม่บ้านในจังหวัดสมุทรปราการที่ได้มีการดัดแปลงเทคนิคการทำกุ้งแช่อมจนได้เป็น ภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่ในเรื่อง "การทำกุ้งเหยียด" หรือ "กุ้งแช่อมแบบตัวตรง"

(5) ผู้ใช้ที่สามารถทำการต่อยอดได้อย่างต่อเนื่อง

ผู้ใช้ที่สามารถทำการต่อยอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างต่อเนื่อง (Excellent User) คือ ผู้ที่มีความสามารถในการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์ในรูปแบบลักษณะใหม่ ซึ่งก็จะก่อให้เกิดประโยชน์หรือได้รับผลตอบแทนที่เพิ่มสูงขึ้น และในขณะเดียวกันก็จะก่อให้เกิดการพัฒนาจากการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวนั้นได้อย่างต่อเนื่องสืบต่อไป อาทิเช่น ชาวบ้านในจังหวัดราชบุรีได้ทำการย่อส่วนจากโถงมังกรขนาดใหญ่ที่ใช้สำหรับบรรจุน้ำดื่มมาใช้ให้เปลี่ยนไปเป็นโถงมังกรขนาดเล็กที่มีหลากหลายลวดลายและสีสรรค์เพื่อการวางจำหน่ายเป็นของที่ระลึก

5) ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง (Related Factors) คือ สิ่งที่จะส่งผลให้เกิดการสนับสนุนในเรื่องการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์ และ/หรืออาจจะเป็นสิ่งที่จะทำให้เกิดเป็นปัญหาอุปสรรค หรือว่าทำให้ไม่ได้มีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นไปใช้ประโยชน์อีกต่อไป ซึ่งปัจจัยที่เกี่ยวข้องนี้ก็สามารถที่จะเป็นได้ทั้งปัจจัยสนับสนุนให้มีการสืบสานของภูมิปัญญาท้องถิ่น และ/หรืออาจจะเป็นปัจจัยที่กีดขวางต่อการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นไปใช้ประโยชน์ และส่งผลให้เกิดการล่มสลายของภูมิปัญญาท้องถิ่นในท้ายที่สุด โดยที่จะเป็นปัจจัยสนับสนุนหรือว่าเป็นปัจจัยกีดขวางที่ข้อมที่จะขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถและประสบการณ์รวมถึงไหวพริบของผู้ใช้และ/หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นสำคัญว่าจะมีความสามารถในการบริหารจัดการได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมได้มากน้อยเพียงใด โดยที่รายละเอียดเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่พบเห็นได้บ่อย ได้แก่

(1) ธรรมชาติ/สภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลง

ธรรมชาติ/สภาพแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลง (Nature/Environment always Changed) คือ การที่ธรรมชาติและ/หรือสภาพแวดล้อมได้มีการเปลี่ยนแปลง และที่ส่งผลทำให้บริบทและสภาพการณ์ของผู้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้แตกต่างไปจากเดิม จึงอาจที่จะส่งผลทำให้คุณค่าและความต้องการในภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นได้เปลี่ยนไปจากเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเมื่อธรรมชาติ/สภาพแวดล้อมได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรง แต่ทว่าในมุมมองกลับกันก็อาจจะพบได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นบางอย่างนั้นก็จะถูกนำกลับมาใช้แทนที่ เนื่องจากเพราะมีความเหมาะสมกับบริบทและสภาพการณ์ใหม่ นั่นเอง ตัวอย่างเช่น หลังจากน้ำท่วมใหญ่ในปี พ.ศ.2554 ชาวบ้านในจังหวัดพิษณุโลกที่พักอาศัยอยู่ริมน้ำได้รื้อฟื้นภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการปลูกผักลอยน้ำ เพื่อลดความเสี่ยงจากความเสียหายหากว่ามีภาวะน้ำท่วมเกิดขึ้นอีก

(2) อาชีพ/การดำเนินชีวิตมีการเปลี่ยนแปลง

อาชีพ/การดำเนินชีวิตมีการเปลี่ยนแปลง (Occupation/Lifestyle is changed) คือ การที่วิถีการประกอบอาชีพและ/หรือการดำเนินชีวิตได้เปลี่ยนไปจากในอดีต จึงส่งผลทำให้คุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เคยได้มีความเหมาะสมยอมที่จะมีความสามารถในการตอบสนองต่อความต้องการได้แตกต่างไปจากเดิม ส่งผลทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมนั้นได้รับการยอมรับในระดับที่ลดน้อยลงไปเรื่อยๆ จนกระทั่งไม่มีผู้ใดได้นำมาใช้ประโยชน์อีกต่อไป ตัวอย่างเช่น เมื่อสถานการณ์ของบุคคลและชุมชนหรือว่าห่วงโซ่ความสัมพันธ์ภายในชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อาทิเช่น การมีค่านิยมที่เน้นในเรื่องของวัตถุนิยมมากกว่าความสัมพันธ์ในระหว่างสมาชิก ก็จะส่งผลทำให้มีการเปลี่ยนแปลงจากระบบการลงแขกหรือการขีมือแรงงานช่วยกันทำงานมาเป็นระบบการจ้างแรงงาน หรือการได้เปลี่ยนจากค่านิยมในเรื่องการเห็นถึงคุณค่าของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันมาเป็นค่านิยมในเรื่องการคำนึงถึงผลตอบแทนที่เป็นเงินตรา ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในเรื่องระบบคิดหรือค่านิยมดังกล่าวนี้ก็ส่งผลทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในชุมชนได้สูญหายไป แต่อย่างไรก็ตามในระยะเวลาต่อมาก็อาจจะเป็นไปได้เช่นกันว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือค่านิยมภายในชุมชนก็อาจที่จะได้มีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นภูมิปัญญาในเรื่องของการประสานผลประโยชน์หรือว่าภูมิปัญญาในด้านอื่นๆ ขึ้นมาทดแทนก็ได้ อาทิเช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการขีมือแรงงานในระหว่างกัน ถ้าหากว่าวัตถุประสงค์และวิถีในการประกอบอาชีพได้เปลี่ยนไปจากเดิม อาทิเช่น การได้เปลี่ยนจากการผลิตเพื่อการบริโภคไปเป็นการผลิตเพื่อการจำหน่าย จึงทำให้ขาดความประณีตในเรื่องการผลิตเนื่องจากว่าต้องทำการผลิตให้ได้สินค้าเป็นจำนวนมากในเวลาเท่ากัน และที่ส่งผลทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเดิมนั้นได้รับการยอมรับที่ลดน้อยลงด้วยเช่นกัน ดังนั้น ทั้งวิถีการประกอบอาชีพและวิถีการ

ดำเนินชีวิตย่อมมีความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น และในขณะที่เดียวกันภูมิปัญญาท้องถิ่นก็มักที่จะได้ถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อการใช้ประโยชน์ในด้านการประกอบอาชีพและ/หรือในการดำเนินชีวิตประจำวันด้วยเช่นเดียวกัน

(3) ภูมิปัญญาใหม่ได้มีเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ภูมิปัญญาใหม่ได้มีเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง (Continuously of New Wisdom) คือ การที่ชุมชนและ/หรือสังคมนั้นได้มีบรรยากาศของการสร้างเสริมให้เกิดเป็นภูมิปัญญาใหม่อย่างต่อเนื่อง อาทิเช่น การจัดการความรู้ให้มีการบูรณาการในระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับองค์ความรู้ที่มีความเป็นสากลหรือว่ามีความทันสมัย ซึ่งย่อมแน่นอนว่าภูมิปัญญาใหม่นี้ก็ย่อมที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้ดีหรือว่ามีความเหมาะสมกับบริบทและสภาพการณ์ในปัจจุบันได้มากกว่าภูมิปัญญาเดิมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เคยได้มีการนำมาใช้ประโยชน์ โดยที่ในท้ายที่สุด หากว่าภูมิปัญญาใหม่นั้นได้มีการสืบทอดอย่างต่อเนื่องและมีการใช้ประโยชน์ได้อย่างแพร่หลายในชุมชน ก็ย่อมที่จะมีคุณลักษณะของการเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยเช่นกัน

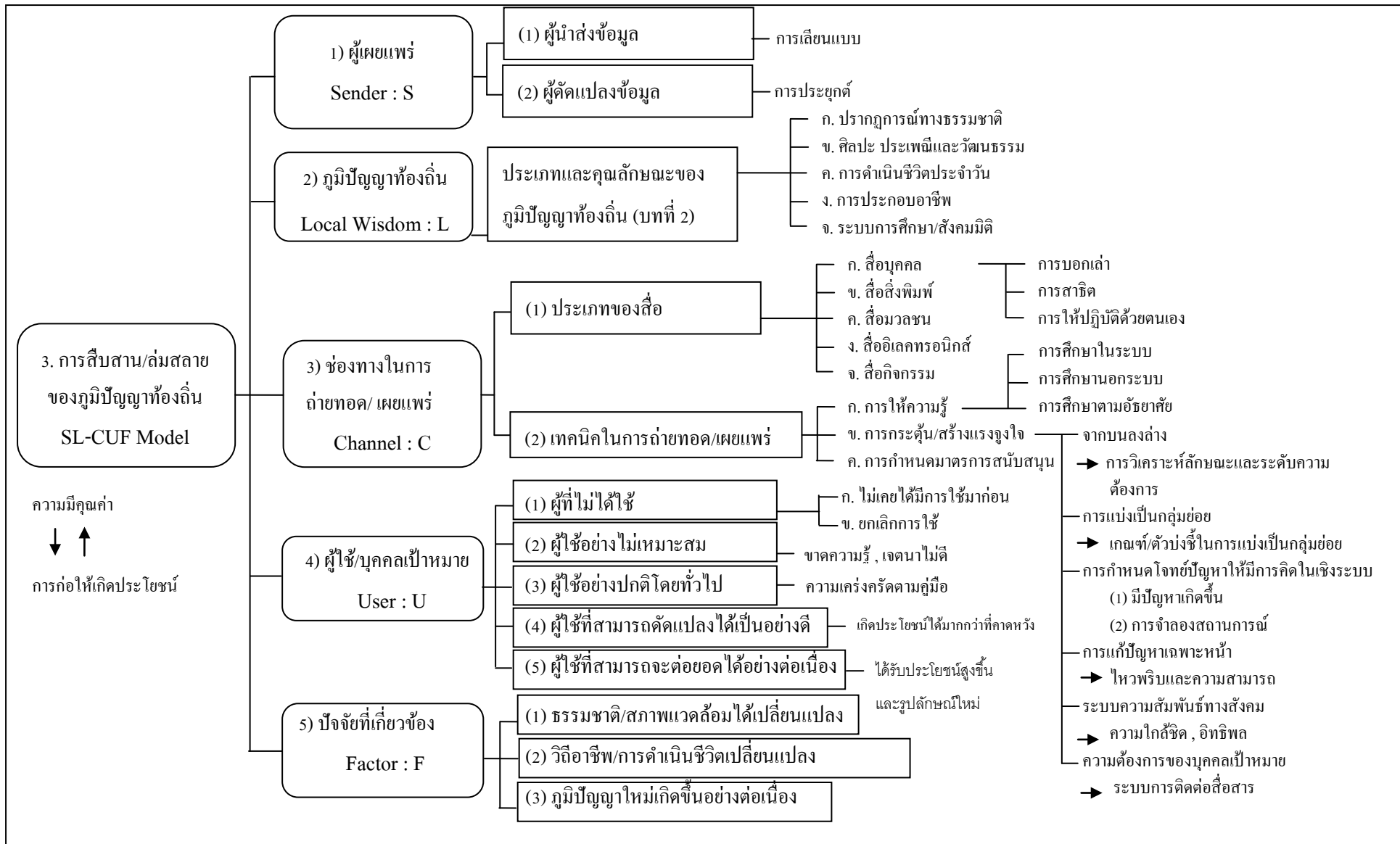
สิ่งที่สังคมโลกในปัจจุบันได้มีความตระหนักเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและต้องการที่จะให้ได้เกิดสภาพการณ์เช่นนี้ขึ้นมา ได้แก่

- การได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งนอกจากจะเป็นการได้สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ง่ายที่สุดและก็เป็นไปตามธรรมชาติแล้ว หากว่าทุกคนหรือสมาชิกโดยส่วนใหญ่ของชุมชนได้มีการมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์อย่างมีสติ ก็ย่อมที่จะทำให้มั่นใจได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวนั้นจะก่อให้เกิดประโยชน์กับบุคคล ชุมชนและสังคมได้อย่างมั่นใจ โดยที่ผู้ใช้ก็อาจจะยังคงใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะเช่นเดิม อาจมีการคิดแปลงประยุกต์ใช้และ/หรืออาจจะมีการต่อยอดได้ต่อไปอีก ก่อให้เกิดเป็นการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง

- การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ ร่วมกับการได้ชักชวนให้ผู้อื่นได้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมาใช้ประโยชน์ด้วยเช่นกัน ซึ่งก็เป็นลักษณะของการสร้างเครือข่ายในการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น ช่วยทำให้มีต้นทุนในการผลิตที่ลดต่ำลงและ/หรือทำให้ชุมชนและสังคมได้เห็นถึงคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นได้มากยิ่งขึ้นด้วยเช่นกัน ซึ่งก็จะส่งผลทำให้บุคคลและชุมชนได้ให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมโดยรอบได้มากยิ่งขึ้นด้วยเช่นกัน

- การรณรงค์อย่างต่อเนื่องในเรื่องการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ร่วมกับภูมิปัญญาสากลหรือภูมิปัญญาสมัยใหม่ เพื่อให้คนรุ่นใหม่และมวลชนได้เข้าถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาสากลหรือภูมิปัญญาสมัยใหม่ และผลได้ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งก็จะช่วยทำให้เกิดกระบวนการรับรู้และยอมรับ ทั้งในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิ

ปัญญาสากลหรือภูมิปัญญาสมัยใหม่ได้อย่างรอบคอบ โดยอาจจะมีการประยุกต์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับภูมิปัญญาสากลและ/หรือภูมิปัญญาสมัยใหม่ได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้เกิดการพัฒนาที่สามารถจะตอบสนองต่อความต้องการทั้งของบุคคล ชุมชนและสังคม โดยส่วนรวม ได้อย่างแท้จริง นั่นเอง

ภาพที่ 23 การสืบสาน/ล่มสลายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

ราชบัณฑิตยสถาน. 2556. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ:
บริษัทศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน)

พัฒนา สุขประเสริฐ. 2558. วิสัยทัศน์การพัฒนาการเกษตรอย่างมืออาชีพ. กรุงเทพฯ 10900.
ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Hornby, A.S., 1999. **Oxford Advanced Learner' Dictionary of Current English.**
(Fifth edition), Oxford University Press 1995.

เอกสารเชิงอรรถ

ลำดับ

หน้า

1/	ฝายแม้ว (check dam) คือ สิ่งประดิษฐ์ที่เป็นภูมิปัญญาชุมชน โดยใช้เทคนิคการกั้นลำธารน้ำไหลขนาดเล็ก เพื่อการชลประทานและประโยชน์อื่นที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วัสดุและอุปกรณ์ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นวางขวางทางน้ำไหลเพื่อลดระดับความรุนแรงและกักเก็บน้ำในลักษณะของฝายน้ำล้น	5
2/	เทคโนโลยีที่เหมาะสม (appropriate technology) คือ เทคโนโลยีที่มีความสอดคล้องและเกิดประโยชน์สูงสุดกับคุณลักษณะของสภาพพื้นที่ ผู้นำเทคโนโลยีไปใช้ประโยชน์และ/หรือช่วงเวลา	6
3/	การลงแขก (labor rotation) คือ การแลกเปลี่ยนการใช้แรงงานของสมาชิกในชุมชนด้วยการหมุนเวียนและผลัดเปลี่ยนในเรื่องของการใช้แรงงานในการทำกิจกรรม โดยที่ไม่มีค่าใช้จ่ายในเรื่องการจ้างงาน เพียงแต่ผู้ที่เข้าภาพก็จะต้องมีการจัดเลี้ยงอาหารเพื่อเป็นการตอบแทนแรงงานเหล่านั้นในระหว่างที่ได้มีการทำกิจกรรมร่วมกัน	10
4/	การทอดกฐิน (resources accumulation) คือ การระดมและรวบรวมปัจจัยที่มีความต้องการจะนำไปใช้ประโยชน์แก่ชุมชนและสังคมโดยส่วนรวมตามแต่ศักยภาพและกำลังศรัทธาของบุคคลเป้าหมาย เช่น การทอดกฐินหนังสือแบบเรียนให้ห้องสมุด	10
5/	เอกลักษณ์ (Uniqueness) คือ ภาพโดยรวมของสิ่งเร้าที่ได้มีการสื่อความหมายออกมา โดยเป็นความหมายที่แสดงได้ถึงความเป็นหนึ่งเดียว เช่น เอกลักษณ์ของคนไทยคือการเป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ	10
6/	อัตตลักษณ์ (identity) คือ ภาพปรากฏที่บ่งบอกได้ถึงคุณลักษณะและ/หรือรายละเอียดของสิ่งเร้าได้อย่างชัดเจน เช่น อัตตลักษณ์ของคนไทยคือ การมีรอยยิ้มเป็นปกตินิสัย	10
7/	กุ้งเหยียด (the straight of syrup shrimp) คือ กุ้งแช่อมที่มีลำตัวตรงไม่โค้งงอเช่นดังปกติโดยทั่วไป เนื่องจากได้มีการใช้เทคนิคในการจัดเรียงร่วมกับการถ่วงน้ำหนักในระหว่างการแปรรูปกุ้ง	21
8/	ความจริงเชิงธรรมชาติ (natural truth) สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นปกติโดยไม่มีเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาหรือสถานที่ เช่น น้ำย่อมไหลจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ	32

เอกสารเชิงอรรถ (ต่อ)

ลำดับ

หน้า

9/	ความจริงเชิงประจักษ์ (empirical truth) คือ สภาพการณ์ที่สามารถจะรับรู้ได้โดยตรงจากประสาทสัมผัสทั้ง 5 จึงเป็นสิ่งที่จะช่วยตอบสนองในด้านความรู้สึกและอารมณ์ เช่น ความพึงพอใจได้อย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น ภูมิปัญญาในเรื่องการข้อมผ้าให้มีลวดลายและสีสันในหลากหลายลักษณะที่ทุกคนสามารถจะมองเห็นได้โดยง่าย	34
10/	ความจริงเชิงเหตุผล (reasonable truth) คือ สิ่งที่ได้มีการรับรู้จากที่ได้ทำการพิสูจน์และตรวจสอบ จากการใช้ตรรกะเหตุผลและ/หรือระบบคิดที่มีความถูกต้องและเหมาะสมกับธรรมชาติของเรื่องที่ได้ให้ความสนใจนั้น	34
11/	ความมั่นคงทางด้านอาหาร (food security) คือ การมีความสามารถในการได้เข้าถึงอาหารได้อย่างเพียงพอ โดยต้องเป็นอาหารที่มีความปลอดภัยและมีคุณค่าทางโภชนาการ อีกทั้งอยู่ภายใต้ระบบการผลิตที่เกื้อหนุนและรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ ตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ใน พรบ. คณะกรรมการอาหารแห่งชาติ พ.ศ.2551 แต่จากคำนิยามที่ได้จากการประชุม World Food Summit ของ FAO ณ กรุงโรม ประเทศอิตาลี ในปี ค.ศ.2001 ได้นิยามไว้ว่า "a situation that exists when all people , at all time , have physical , social and economics access to sufficient , safe and nutritious foods that meet their dietary needs and food references for and active healthy life" ซึ่งต้องมียอดประกอบทั้ง 4 ประการคือ (1) availability (2) access (3) utilization และ (4) sustainability	57
12/	การรวมกลุ่ม (group) คือ การที่สมาชิกมากกว่า 2 คน มีการทำกิจกรรมร่วมกันในลักษณะที่ต่างคนต่างทำภายใต้ข้อกำหนดร่วมกันเพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ทั้งของสมาชิกและกลุ่ม	64
13/	การสร้างทีมงาน (team) คือ การที่สมาชิกกลุ่มซึ่งมีบทบาทที่แตกต่างกัน ต่างก็ร่วมกันทำงานเพื่อให้บรรลุผลได้ตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ซึ่งก็จะทำให้สมาชิกทุกคนได้รับผลประโยชน์นั้นร่วมกันทุกคน	64
14/	การประสานพลัง (empower) คือ การที่สมาชิกกลุ่มต่างก็จะต้องทำงานของตนเองให้ประสบความสำเร็จ และผลงานนั้นก็ยิ่งที่จะต้องได้มีการเชื่อมต่อกันโดยอัตโนมัติส่งผลทำให้งานของกลุ่มประสบความสำเร็จด้วยเช่นเดียวกัน	64

เอกสารเชิงอรรถ (ต่อ)

ลำดับ

หน้า

15/	การทวีพลัง (synergy) คือ การที่สมาชิกกลุ่มต่างก็มีการทำงานของตนเองให้ประสบความสำเร็จและสอดคล้องกันภายในช่วงจังหวะและเวลาที่เหมาะสม ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างมหาศาลทั้งในระดับบุคคลและในระดับกลุ่ม	64
16/	ผู้ที่อยู่ในวัยทอง (golden age's people) คือ บุคคลผู้ที่มีอายุสูงวัย และมักจะมีอารมณ์เฉยเฉียวและหงุดหงิดได้โดยง่าย	78
17/	พืชวันยาว (long day plant) คือ พืชซึ่งจะออกดอกได้ก็ต่อเมื่อได้รับแสงอย่างต่อเนื่องติดต่อกันมากเกินกว่าค่าวิกฤติของพืชชนิดนั้น	84
18/	การกำหนดเป็นมาตรฐาน (standardization) คือ การกำหนดตัวบ่งชี้และเกณฑ์เพื่อการเปรียบเทียบที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล	97
19/	การประกันคุณภาพ (quality assuring) คือ การสร้างเป็นระบบที่ทำให้มั่นใจได้ว่าการปฏิบัติตามขั้นตอนและมาตรฐานที่กำหนดก็ย่อมที่จะได้เป็นผลผลิตตรงตามนั้น	97
20/	การรับรองคุณภาพ (quality accredit) คือ การทำให้มีความมั่นใจได้ว่าผลผลิตที่เกิดขึ้นนั้นย่อมที่จะมีคุณลักษณะและคุณภาพตรงตามที่กำหนดได้อย่างมั่นใจ	97
21/	หลักการและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ คือ ข้อกำหนดและขั้นตอนการปฏิบัติเพื่อการทำให้ได้เข้าถึงความจริงได้อย่างมั่นใจ โดยที่หลักการทางวิทยาศาสตร์ (principle of science หรือ TI-RR) คือ ข้อกำหนดเพื่อใช้เป็นแนวทางดำเนินการในการทำให้ได้เข้าถึงความจริง ซึ่งประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมาย (T) การเลือกใช้เครื่องมือ (I) การใช้เหตุผลในการสรุปผล (R) และการทดสอบซ้ำ (R) และวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (methodology in science หรือ CC-MR) คือ ขั้นตอนในการปฏิบัติเพื่อการผลักดันให้การใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์นั้นเป็นไปได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ซึ่งประกอบด้วย การกำหนดกรอบแนวคิดในการแสวงหาคำตอบ (C) การรวบรวมข้อมูล (C) การจัดกระทำและแปลความหมายจากข้อมูล (M) และการรายงานผล (R) ได้อย่างถูกต้อง	108
22/	ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบ (Ideal Local Wisdom: ILW) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณลักษณะตรงตามที่ต้องการจะนำไปใช้ประโยชน์จริงภายใต้บริบทและสภาพการณ์ตามที่กำหนด	116

เอกสารเชิงอรรถ (ต่อ)

ลำดับ

หน้า

23/	ทฤษฎีการพัฒนาตามความจำเป็น (the development by necessity theory) คือ ทฤษฎีในเรื่อง "การพัฒนา" ที่บ่งบอกว่า การพัฒนานั้นย่อมที่จะมีรูปแบบและเส้นทางของการพัฒนาที่มีแบบแผนที่มีความชัดเจนและก็สามารถที่จะใช้หลักการและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ในการให้คำอธิบายได้อย่างแม่นยำและมีความชัดเจน โดยที่องค์ประกอบหลักของทฤษฎีการพัฒนาตามความจำเป็นก็คือ "สังคมต้นแบบ" และ "สังคมเลียนแบบ"	117
24/	ภูมิปัญญาท้องถิ่นคัดเลือก (Selected Local Wisdom: SLW) คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณลักษณะใกล้เคียงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นต้นแบบและ/หรือมีความเหมาะสมที่จะปรับเปลี่ยนให้ได้เป็นภูมิปัญญาสากล	125
25/	การคิดเชิงสังเคราะห์ (synthesized thinking system) คือ ลักษณะของการคิดที่ทำให้ได้เป็นข้อสรุปที่บ่งบอกถึงรูปลักษณ์ ภาพปรากฏและ/หรือความหมายของสิ่งเร้าที่ได้ให้ความสนใจนั้นในลักษณะที่เป็นหนึ่งเดียวได้อย่างถูกต้องและชัดเจน	127
26/	การคิดเชิงบูรณาการ (integrated thinking system) คือ ลักษณะของการคิดที่ทำให้ได้เป็นข้อสรุปที่บ่งบอกถึงรูปลักษณ์ ภาพปรากฏและ/หรือความหมายของสิ่งเร้าที่ได้ให้ความสนใจนั้นในลักษณะที่เป็นแกนหลักและแกนรองได้อย่างถูกต้องและชัดเจน	127
27/	การคิดเชิงวิเคราะห์ (analysed thinking system) คือ ลักษณะของการคิดที่ทำให้ได้ทราบถึงรายละเอียดของสิ่งเร้าที่ได้ให้ความสนใจในเรื่ององค์ประกอบเชิงโครงสร้างเนื้อหาในแต่ละส่วนย่อยและลักษณะของความสัมพันธ์ของเนื้อหาในแต่ละส่วนย่อยได้อย่างถูกต้องและชัดเจน	128
28/	GAP (Good Agricultural Practice) หรือ เกษตรดีที่เหมาะสม คือ หลักการปฏิบัติในเรื่องการปลูกและการดูแลรักษาอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้ผลการเกษตรมีคุณภาพดีตรงตามมาตรฐานกำหนด โดยต้องได้มีองค์ประกอบที่ดีในการบริหารจัดการปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเกษตรครบทั้ง 8 ประการคือ 1. แหล่งน้ำ 2. พื้นที่ปลูก 3. การใช้วัตถุดิบทรายทางการเกษตร 4. ผลผลิตที่ตรงตามพันธุ์ 5. การจัดการเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดี 6. การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว 7. ผลผลิตที่ปลอดจากศัตรูพืช และ 8. การบันทึกข้อมูล	136

เอกสารเชิงอรรถ (ต่อ)

ลำดับ

หน้า

<u>29/</u>	GMP (Good Manufacturing Practice) หรือ การปฏิบัติที่เหมาะสม คือ การได้ใช้วิธีการและเทคนิคในการปฏิบัติที่ถูกต้อง ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผลิตผลจากกระบวนการผลิตมีคุณสมบัติและมีความสม่ำเสมอตรงตามมาตรฐานที่กำหนดได้อย่างมั่นใจ	136
<u>30/</u>	HACCP (Hazard Analysis Critical Control Point) หรือ ระบบการจัดการคุณธรรมในด้านความปลอดภัย คือ การควบคุมกระบวนการผลิตให้ได้อาหารที่ปราศจากอันตรายจากเชื้อจุลินทรีย์ สารเคมีและสิ่งแปลกปลอมต่างๆ ซึ่งถือเป็นมาตรฐานสากลที่มีการบังคับใช้ในการดำเนินธุรกิจด้านอุตสาหกรรมอาหารระหว่างประเทศ โดยประกอบด้วย 7 องค์ประกอบคือ (1) มีการได้ดำเนินการวิเคราะห์ (2) การหาจุดวิกฤตที่ต้องทำการควบคุม (3) การกำหนดค่าวิกฤต (4) การกำหนดระบบเพื่อติดตามและควบคุมจุดวิกฤต (5) การกำหนดวิธีการแก้ไขเมื่อตรวจพบว่าส่วนใดมีจุดวิกฤต (6) การกำหนดวิธีการทวนสอบเพื่อยืนยันถึงประสิทธิภาพของระบบ HACCP และ (7) การกำหนดวิธีการจัดเก็บเอกสารที่เกี่ยวข้อง	136
<u>31/</u>	การคิดนอกกรอบ (think out the box) คือ ลักษณะของการคิดที่ทำให้ได้เป็นความหมายหรือคำตอบที่แตกต่างไปจากปกติโดยทั่วไป	138
<u>32/</u>	ระบบการประเมินจากภายใน (internal assessment system) คือ การประเมินผลระบบการผลิตภายใต้มุมมองของคนในหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยตรงกับการผลิต อาทิเช่น ระบบการประเมินตนเอง (SAR หรือ Self Assessment Report)	142
<u>33/</u>	ระบบการประเมินจากภายนอก (external assessment system) คือ การประเมินผลระบบการผลิตภายใต้มุมมองของคนนอกหรือผู้ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิต อาทิเช่น พ่อค้าคนกลาง และผู้บริโภค	142

ประวัติผู้เขียน

1. ชื่อ รองศาสตราจารย์ ดร.พัฒนา สุขประเสริฐ ระดับ 9

2. สถานที่ทำงาน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน ,
คณะเกษตร ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร

3. วุฒิการศึกษา

ศศ.ด. (อาชีวศึกษา) สาขาอาชีวศึกษา ม. เกษตรศาสตร์ บางเขน พ.ศ. 2546
วท.ม. (เกษตรศาสตร์) สาขาส่งเสริมการเกษตร ม. เกษตรศาสตร์ บางเขน พ.ศ. 2533
วท.บ. (เกษตรศาสตร์) สาขาพืชสวน ม. เกษตรศาสตร์ บางเขน พ.ศ. 2526
Certificate of Achievement "The Leadership Grid" Grid International., U.S.A.
and Grid Organization Development and Change Management, Thailand.,2005
Certificate of Flower Arranging in Elementary and Advanced of Fresh Flower Design,
Monaco Academy, Japan. ,1994

4. เครื่องราชอิสริยาภรณ์

5 ธ.ค. 2553 ป.ช. ปฐมภรณ์ช้างเผือก

เข็มเชิดชูเกียรติ

20 ม.ค. 2550 วชิราวุธ กรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์

5. ประสบการณ์การบริหาร

- ผู้ช่วยอธิการบดี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- รองคณบดีคณะเกษตร

6. ผลงานทางวิชาการ

เอกสารทางวิชาการมากกว่า 30 เล่มและงานวิจัยมากกว่า 10 เรื่อง อาทิเช่น

1. ศาสตร์เพื่อการส่งเสริมการเกษตร เล่มที่ 1-3
2. ก้าวจากเกษตรทฤษฎีใหม่สู่เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
3. วิสัยทัศน์การพัฒนาการเกษตรอย่างมืออาชีพ
4. เส้นทางการสร้าง "ความรู้" บนพื้นฐานของ "ความจริง"
5. การฝึกอบรมและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

7. ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญ

▪ ระดับนานาชาติ

UNESCO , FAO, ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน, ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน (ไต้หวัน) , ประเทศญี่ปุ่น, ประเทศอิสราเอล, ประเทศสิงคโปร์, ประเทศมาเลเซีย, ประเทศอินโดนีเซีย, ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว, ประเทศสาธารณรัฐมัลดีฟ และยังสามารถเป็น คณะกรรมการ โครงการฝึกอบรมนานาชาติมากกว่า 60 หลักสูตร

▪ ระดับประเทศ

- ผู้ทรงคุณวุฒิบริหารหลักสูตรเกษตรพอเพียง มูลนิธิพระดาบส ในพระบรมราชูปถัมภ์
- กรรมการสภาวิชาการ สภามหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
- ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อประเมินผลงานทางวิชาการ/ข้อเสนอการวิจัย/คุณภาพผลงานทางวิชาการที่ลงตีพิมพ์ให้กับสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา/สอ.คณะกรรมการอาชีวศึกษา/สอ.คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- คณะอนุกรรมการประสานงานส่งเสริมการเกษตรระหว่างกรมส่งเสริมการเกษตรกับสถาบันอุดมศึกษา
- กรรมการกลางสมาคมไม้ประดับแห่งประเทศไทย
- ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญประจำโครงการการขยายระบบกระจายข้อมูลข่าวสารการเกษตรสู่เกษตรกร
- ผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการประจำสำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ผู้ทรงคุณวุฒิสาขาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตรในการประชุมวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ผู้ทรงคุณวุฒิอนุกรรมการที่ปรึกษาเกี่ยวกับการออกข้อสอบและเฉลยข้อสอบในการสอบแข่งขันเป็นนักเรียนพลตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

8. วิทยากรบรรยาย

● ภาคราชการ

- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา : ม. มหิดล, ม. ธรรมศาสตร์, ม. หอการค้าไทย, ม. เชียงใหม่, ม.ราชภัฏเชียงใหม่, ม.ราชภัฏเชียงราย, ม.ราชภัฏจันทรเกษม และกรมอาชีวศึกษา
- สำนักงานรัฐมนตรี : สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, สถาบันที่ปรึกษาเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในราชการ (สปร.)
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ : กรมส่งเสริมการเกษตร, กรมป่าไม้, กรมชลประทาน
- กระทรวงการต่างประเทศ: กรมความร่วมมือระหว่างประเทศ
- กระทรวงมหาดไทย : องค์การบริหารส่วนตำบล

● ภาคเอกชน/องค์การมหาชน

- บริษัท สยามฟลาวเวอร์แกล็บ จำกัด, บริษัท จัดหางานไทย ไทเป จำกัด, บริษัท อาร์. บี. ไอ บิซิเนส อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด, บริษัท เฟลิก อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด, บริษัท มินิแบ (ประเทศไทย) จำกัด
- ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด

9. การติดต่อ : ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน

โทรศัพท์ 02-5791025 ต่อ 106 Fax. 02-5613477

โทรศัพท์มือถือ 081-752-3478

E-mail: patanapom@hotmail.com หรือ agrpasu@ku.ac.th.